

יהוה

INSTITVTIO THEOLOGICA
ANDOVER FVNDATA MDCCCVII.
Ps. CXIX. 169.
כדברך
הבינני
JOH. XVII. 17.
ὁ λογος ὁ σος αληθεια ἐστι
ΑΚΡΟΓΩΝΙ
ΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

Samoan

HE

Geography

HOIKEHONUA,

HE MEA IA E HOAKAKA'I I

KE ANO O KA HONUA NEI,

A ME NA MEA

MALUNA IHO.

UA UNUHI IA NOLOKO MAI O KA HOIKEHONUA A W. C. WOODBRIDGE.

Ua haumia ka honua i ka poe e noho ana maluna iho.—*Isaia.*

Oahu:

MEA PAI PALAPALA A NA MISIONARI.

1836.

PAPA KUHIKUHI.

HOIKEHONUA.

I.

KA OLELO MUA E AKAKA AI.

1 KE ANO O KA HONUA. Ua poepoe ka honua. Eia ka mea i akaka ai ka poepoe ana:

I ka wa e pouli ai ka mahina, e kau ana no ke aka poepoe o ka honua nei, maluna ona.

A i nana kakou i ka moku ma kahi loihi aku, o ko luna wale no ka i ikea.

Eia hoi ka mea i akaka loa ai. Ua poai pinepine ia ka honua nei e na moku. Nolaila, ua ike maopopo ia he poepoe ka honua.

2 Ke kaa mau nei no ka honua, me na kanaka e noho ana ma na aoao ona a pau. Ua paa ko o, a me ko o i ka ume mau ia e ka honua.

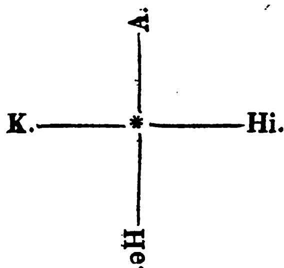
3 KA PALAPALA HONUA. Malaila e ike maka'i kakou i na aoao o ka honua. Ua akaka malaila, na aina, a me na moana, a me na kai, a me na kaikuono, a me na muliwai, a me na moanawai, a me ko lakou nui, a me ko lakou liilii, a me ka loihi, mai kekahi aina aku a hiki i kekahi aina.

4 Aia ma ke panana, he mau manamana eha, i kapaia, o ka Akau, o ka Hikina, o ka Hema, a me ke Komohana. Ua hoailonaia penei: A. Akau; Hi. Hikina; He. Hema; K. Komohana.

Aia no ka hikina ma ka aoao e puka mai ai ka la. Ina e ku ke kanaka ma ka hikina kona lima akau, ina no ka welau akau ma kona alo, ma kona lima hema ke komohana, a ma kona kua ka welau hema.

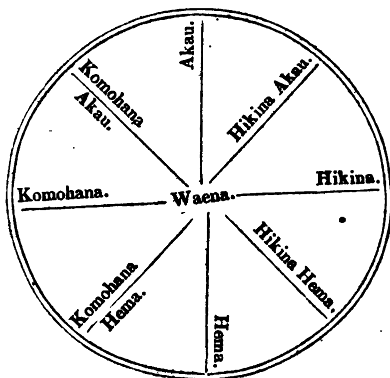
5 Ma ka palapala honua, aia no ka aoao akau

maluna, a ma ka lima akau ka hikina, a malalo ka aoao hema, a ma ka lima hema ke komohana. Penei;

6 Mawaena konu o na manamana nui, kekahi mau manamana e eha, i kapaia, he Hikina Akau, he Hikina Hema, he Komohana Hema, a me ke Komohana Akau. Ua hoailonaia penei: H. A., Hikina Akau; H. H., Hikina Hema; K. H., Komohana Hema; K. A., Komohana Akau.

7 Ua kapaia na aoao o na aina, e like me na manamana o ke panana. Ka Akau, ka Hikina Akau, ka Hikina, ka Hikina Hema, ka Hema, ke Komohana Hema, ke Komohana, ke Komohana Akau. Meneia:

Ninau.—He aha ke ano o ka honua? Pehea la i ikea ka poepoe ana o ka honua? Mahea la e ike maka ai kakou na aoao o ka honua? Ua aha o ke panana? Aihea ka hikina? A loaa ka hikina, pehea la e loaa'i na manamana e ae? Ma ka palapala honua aihea ka akau? Ka hikina? Ka hema? Ke komohana? Na aoao o na aina ua kapaia pehea?

Ma ka palapala honua ka loaa'na keia ninau. A ina i ninauia mai kekahi, mahea la ka aina o mea, mai kela wahi aku, a mai keia wahi aku, mai kela wahi mai, ma ka manamana panana ka olelo ana aku. Peneia. Mahea la o Polapola, mai Hawaii nei aku? Aia ma ka hema. Owai la ka aina mai Polapola mai, ma ka Akau? O Hawaii nei. Mahea la o Niihau mai Hawaii aku? Aia no ma ke komohana. Pela no na muliwai. O ka holo ana aku o ka wai, ua kapaia e like me ka manamana o ke panana. E nana i ka moe ana aku o ka muliwai maluna o ka palapala honua, mai ke poo uuku a i ka nuku. Peneia. Pehea la ke kahe ana o ka wai o ka muliwai o Misisipi? Ma ka hema. Ma ka palapala honua o Amerika Huipuia, aia no ke poo o ua muliwai la maluna ma ka Akau, a eia no ka nuku malalo, ma ka hema.

O na kaha maluna o ka palapala e moe ana, mai ka akau a i ka hema, a mai ka hikina, a i ke komohana, oia no na mea e alakai i ka maka.

Ninau.—Mahea o Makao mai Hawaii aku? Owai la ka aina nui mai Hawaii aku ma ka hikina? Mahea o Nukuhiva mai Hawaii nei aku? Owai la ka aina mai Ainaomaomao aku ma ka hikina? Owai la ka aina ma ka hema mai o Ainahau? Owai la ka aina mai Ainahau aku ma ka hikina? Owai la ka aina mai Beritania aku ma ke komohana? Mahea la o Farani mai Beritania mai? Mahea o Beritania, mai Amerika Huipuia aku? Mahea o Amerika Huipuia, mai Hawaii nei aku? Mahea o Kapehoni mai Hawaii aku?

NO KA MAHELE ANA O KA HONUA, A HE MAU NINAU HOI MA KA PALAPALA HONUA.

8 O NA MOANA. Ina e nana kakou ma ka palapala honua, malaila e ikea'i, o ka moana ka mea nui ma ka honua nei. Ua maheleia i elima moana, i kapaia, o ka Pakifika, o ka Iniana, o ka Atelanika, o ka Moana anu akau, a me ka Moana anu hema.

9 O ka moana, oia kahi e holo ai o na ia he nui loa, he mea ai na kanaka.

10 No ka moana ae ka nui o ka wai o ka ua, no ka aina ae hoi kekahi. No ka wela i ka la i pii ai ka wai me he mahu la, a maalili lilo ia i ao, a kaumaha'e la, haule mai no ia he ua; a ina he anu loa, he hau ia, he hau hekili paha.

He au no maloko o ka moana; malaila e holo mai ai ke kai anu, a hiki i kahi wela, i oluolu ia wahi. Malaila no hoi e holo aku ke kai mehana, mai kahi wela aku a i kahi anu, i mehana ia wahi.

11 He alanui ka moana no na moku. Malaila e hiki wawe aku ai na mea kuai, a me kanaka, a me ka pono o kekahi aina, a i kekahi aina.

12 O NA AINA. He mau aina nui loa elua ma ka honua nei, i kapaia he mau Ainapuniole. Ka Ainapuniole hikina, a me ka Ainapuniole komohana.

13 O ka Ainapuniole ma ke komohana, ua okiia, i ekolu aina nui: o Aferika, o Asia, a o Europa. Ma ka Ainapuniole i ka hikina; o Amerika akau, a o Amerika hema.

14 Ina no ka moana ke kolu o na mahele ana o ka aina ma ka honua nei. O na moku ma na moana Pakifika a me Iniana ua kapaia Na Ainamoana.

15 Ua okiia na aina nui, a o na moku maloko ua kapaia, he Aupuni, me Beritania, laua o Farani, ma ka aina o Europa; a me Hawaii, laua o Tahiti, ma na Ainamoana.

Ninau.—O ka aina, a o ka moana, owai ko laua mea nui ma ka honua nei? Pehea la ka mahele ana o na moana? Heaha ko ke kanaka mea ai ma ka moana? Pehea la e pono ai na aina i na moana? Ua aha o ke au? He mea aha no ka moku? Ehia mokuna nui o ka aina o ka Honua nei? Owai na inoa? O ka Ainapuniole komohana, pehea

la na aoao ona? (E nana i ka palapala honua no keia ninau ana.) Pehea la na aoao o ka Ainapuniole hikina? Pehea la na aoao o na Ainamoana? O ka holo ana aku, mai Amerika a i Europa, owai ka moana i holoia? Mahea o Europa, mai Hawaii nei aku? Mahea la o Amerika mai Europa aku? Mahea la o Asia mai Hawaii nei aku? Mahea la o Aferika, mai Hawaii nei aku? Mahea la o Amerika huipuia mai Aferika aku? Heaha kekahi mahele ana o na aina?

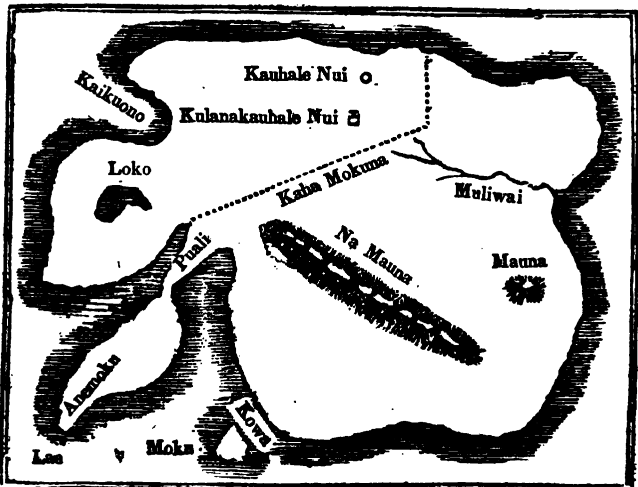
16 O NA KAI. O kahi o ka moana, ua kokoke ia e puni i ka aina, ua kapaia he Kai, me ke Kai eleele a me ke Kai keokeo, ma ka Ainapuniole i ke Komohana.

17 O na wahi haiki, mawaena o na aina elua, kahi e komo aku ana o ka moana, ua kapaia he kowa.

18 O kahi e komo ai o ka moana iloko o ka aina, a hamama kahi aoao, ua kapaia, he kaikuono, e like me ko Kaawaloa i Hawaii.

19 O kahi e komo ai o na moku a poi ole mai ka nalu, ua kapaia, he awa, e like me ko Honolulu i Oahu.

20 O ka aina loa oioi, e komo aku ana iloko o ka moana, ua kapaia, he laeloa, e like me ko Oahu.

21 O kahi haiki o ka aina, kokoke mokuia i ke kai, ma na aoao elua, ua kapaia, he Puali.

22 O ka aina i puni i ke kai, ua kapaia he moku, me Oahu. O ka aina nui e holo ana'ku iloko o ke kai, a kokoke moku, e pili ana no hoi i ka aina nui, ua kapaia he Anemoku. O Aferika a me Amerika Hema, oia na Anemoku nui loa.

Ninau.—He kai, he mea aha ia? Owai ke kai i kaawale ai o Europa, mai Aferika mai, a me Asia mai? Owai na kai ma ka hikina o Asia? Owai na kai ma ka hema o Asia? Owai ke kai i kaawale ai o Aferika mai Asia mai? Ai mahea ke kai akau? Owai ke kai ma ka akau o Amerika Hema? He mea aha ke kowa? Owai la ke kowa i kaawale ai o Europa mai Aferika mai? Owai ke kowa i kaawale ai o Aferika mai Asia mai? Owai la ke kowa i paa ai ka moana Pakifika a me ka moana anu akau? Owai ke kowa i kaawale ai o Beritania laua o Farani? Owai la ke kowa i kaawale ai o Madegaseka mai Aferika mai? He mea aha ke kaikuono? Owai ke kaikuono ma ka aoao hema o Amerika Akau? He mea aha ke awa? Aihea kekahi awa, ma Hawaii nei? He mea aha ka moku? Owai ka moku nui ma Hawaii nei? Owai ka moku nui, mai Asia aku ma ka Hikina hema? Owai la kekahi mau moku nui malaila? Owai la ka moku nui, mai Aferika mai ma ka Hikina? Owai la na moku ma Europa, ma ke komohana'ku? Owai la ka moku nui ma ka honua nei?

He mea aha la ka lae? Owai la ka lae ma ka aoao hema o Amerika Hema? Ma ka aoao hema o Aferika? Ma ka aoao komohana o Aferika? Owai la ka lae ma ka aoao hema o Hinedu? Owai la ka lae ma ka aoao hikina o Amerika Hema? Owai la ka lae ma ka akau o Hawaii? Ma ka aoao akau o Europa? Ma ka aoao hema o Ainaomaomao?

He mea aha ka Anemoku? Owai la na Anemoku nui ma ka honua nei? Owai la na anemoku ma Asia? Ma Europa hoi? He mea aha la ka Puali? Owai la ka puali i pilipu ai o Maui Hikina me Maui Komohana? Owai la ka puali i pili ai o Amerika Akau me Amerika Hema? O Aferika me Asia?

O NA WAOAKUA.

23 Oia no na wahi nui loa ma kekahi aina, kahi aole e kupu iki na mea ulu, aole weuweu, aole laau, o ka nui o na waoakua ua palahalaha me he ili moana la. He one wale no.

24 O ka waoakua nui loa ma ka honua nei, aia no ma Aferika o Sahara ka inoa. 3000 mile ka loa. Me he moana ka palahalaha, he wela loa. Ina no malaila he mau wahi uliuli uuku, kahi e kupu ana ka laau me ka weuweu, a he wai no. Me he moku la iloko o ka moana oia mau wahi la.

Ninau.—He mea aha ka waoakua? Aia mahea ka waoakua nui? Ua aha ia?

O na wahi iloko o keia palapala i hoailona ia penei **25.** *aole no e ao ka poe e hana mua ana, aia hoi hou, alaila e ao i na wahi i hoailona ia.*

25.

a. Ina no na waoakua ma na wahi e ae iloko o Aferika, a me Arabia, a me Peresia.

e. O ka waoakua o Kobi ma Asia, he aina kiekie no ia, ua anu; 1,500 mile ka loa.

i. O ka aoao akau loa o Amerika a me Siberia ma Rusia he waoakua no ia, no ka mea ua mau ka paa ana i ka hau.

o. Ina no kekahi mau aina nui palahalaha ua kupu ka weuweu oia wale no aole laau. Aia no ia ma Asia, a me Amerika Hema, a me Amerika akau. He inoa okoa ko lakou, ia kakou nei, he waoakua paha.

Ninau.—Ma na aina hea na waoakua? Pehea la o Kobi? Pehea la o na aoao akau loa o Amerika a me Siberia?

NA MAUNA.

25. Oia no na puu nui ma ka ili o ka honua. Ua puka mai ke ahi, a me ka uahi, mai loko mai o kekahi mau mauna. Ua kapa ia na Pele.

26. Elima no mile ke kiekie o na mauna kiekie loa o ka honua nei. Elima no mile mai ka ili o ke kai a i kahi oi loa o luna. He mea nui na mauna

ia kakou ke nana aku. Aka i ka hoohalike ana me ka honua a pau ua liilii loa me he one la maluna o ka honua palapala.

27 Ua ku pakahi no kekahi mau mauna, aka ka nui o na mauna ua ku lalani, e moe ana aku iloko o ka aina. Ua loihi loa kekahi mau lalani.

Ninau.—He mea aha la ka mauna? Pehea la ke kiekie o kekahi? O ka hoohalike ana o na mauna me ka honua pehea? Ua ku pakahi anei na mauna? Owai ka inoa o kekahi mau lalani ma Amerika? (*E nana i ka palapala honua.*) Owai la ma Europa? Ma Asia, a me Aferika hoi?

28. (*No ka hoi hou ana.*)

a. I ka palapala honua, ua hooponoponoia na mauna ma na papa; he umikumamalua papa i oleloia. Ona mea kiekie loa, oia ka papa akahi, a o na mea emi iki, oia ka papa elua, pela iho la no a hiki i ka umikumamalua, e like me ko lakou kiekie ana.

e. O na mauna kiekie loa ma ka honua nei ka i ike'a,-aia no ma ka aoao akau o Hinedu, o Himele ka inoa. Papa akahi no ia.

i. O ka lalani mauna nui loa ma ka honua nei, aia no ma Amerika Hema, o Anede ka inoa 4,000 mile ka loa. ua nui na wahi oi, eha mile ke kiekie o kekahi, Kimeborazo o ko laila mauna kiekie loa. Papa elua no ia. A o Kotopaki ka mauna Pele kiekie loa o laila.

o. Ina no na mauna o Himele a me Anede, ma na aina wela. Aka no ke kiekie loa ua paa mau o luna i ka hau, ua keokeo. Malalo o na mauna nei he wela loa. I ka pii ana, loaa no ka oluolu, a me ke anu loa.

u. O na Korodilira ma Mesiko o ke papa ekolu ia. Ekolu no mile a me ka hapalua o kekahi mau wahi kiekie. O Popokatapetela ka mea i manao nui ia, no ka mea, aia no ka pele maluna ona, malaila no ke kulanakauhale o Riobameba mamua.

O keia mauna, a me na Mauna Pohaku, ua pilipu no me Anede, hookahi no lalani. Ua oleloia, ko Amerika lalani. He 10,000 mile ka loa o ia lalani, a hiki aku paha i ka 11,000.

h. O na Alepe kekahi lalani mauna kiekie. Aia no ia, ma Europa. Mauna Belane, ko laila mea kiekie loa.

Ekolu no mile. Me ia papa o Maunakea ma Hawaii. Papa eha no ia.

k. Ua mau no ka hau ma ke kolu o na mile, aole hehee i ka aina wela, ma ka mauna ekolu ona mile.

l. O kahi oi loa o ka mauna o Tenerife ma kahi moku mawaho o Aferika, oia no ka papa elima. Me ia paha o Haleakala ma Maui.

m. Ka papa eono, oia no ka Mauna o Etena ma ka moku o Sikili a me ko Alataio lalani ma Asia, a me ko Pirene ma Sepania. Me ia no ke kiekie o ke kulanakauhale o Kito ma Amerika Hema.

n. Ma ka papa ehiku, ka mauna Ararata ma Tureke ma Asia. Me ia no ke kiekie o ke kulanakauhale o Mesiko, a me ko laila wahi palahalaha.

p. Ma ka papa ewalu na mauna keokeo ma Nu Hamesire, o Hekela, ma ka Aianahau, a me na mauna Omaomao ma Veremoneta, a me Bene Nevi, ma Sekotia a me Waialeale ma Kauai.

w. Ma ka papa eiwa o Vesuvia ma Italia, a me Katekila ma Nu Ioaka a me Kaala ma Oahu.

a. Ma ka papa umi, Keveota ma Beritania a me Alegane ma Amerika Huipuia.

e. Ma ka papa umikumamakahi o Mauna Toma ma Masekuseta, a ma ka papa 12 o Holeoka, ma ia aina no.

i. He mea pono na mauna i ka nui o na punawai a me na kahawai. No ka hau, a no ka ua i akoakoa ai ma na mauna, i kahe mai ka wai, a mau na wahi maloo, na wahi wela ilalo.

o. He mea pale aku ka wela. Ma kekahi aina i ole ka mauna, ua wela, ua panoa kekahi aina e like me Sahara ma Aferika.

I ka hoike ana i na mauna, e hai aku i kona papa, a me ka aina, kona wahi e waiho ai ana, a me ke kiekie. A ina he lalani, e hoike aku i ka loa o ka lalani, a me ka moe ana aku.

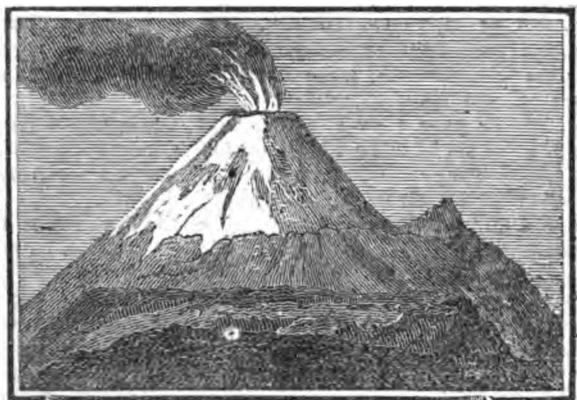
u. O ka papa malalo iho, he mea hoike keia i na mauna lalani, a me ko lakou loihi ana.

	Mile.		Mile.
Ko na Anede,	4,500	Ko Dorefiele, Ko Olonete,	1,000
Ko Mesiko a me na mauna pohaku,	7,000	Ko Alegane,	900
Ko Amerika lalani a pau,	11,500	Ko na Alepe, Ko na Apenine,	650
Ko Aletaia,	5,000		
Ko na mauna o ka Mahina,	2,000	Ko Kapatia,	500
Ko Urala, Ko Atela,	1,500	Ko na Omaomao,	350
		Ko na Pirene,	200

Ninau.—Owai la na mauna kiekie loa ka i ikea, na mea o ka papa akahi? Pehea la ko lakou kiekie? Owai la na mauna o ka papa elua? Pehea la ke kiekie? Pehea la ka loihi? Owai ka inoa o ko laila wahi oi loa? Ua uhiia ko luna i ke aha? Pehea la ko lakou wela, a me ke anu? Owai la ka mauna o ka papa ekolu? Pehea ko lakou kiekie? Ma ka lalani hea lakou e pili ai? Owai la na mauna o ka papa eha? Pehea la ko lakou kiekie? O ka wahi i paa mau i ka hau, pehea la ke kiekie oia wahi?

Owai la na mauna o ka papa elima? Pehea la ke kiekie o lakou? Ua aha o ka papa eono? Owai la ka papa ehiku? Owai la ke kulanakauhale ma keia kiekie? Owai la na mauna o na papa ewalu, a me ka iwa, a me ka umi? Pehea la ko lakou kiekie? Owai la na mauna o na papa 11, a me 12. Heaha ka mea e pono ai na mauna? Pehea la oe e hoike mai i na mauna? Pehea la ka loihi o na lalani nui ma ka honua nei? Owai la na mauna oe i ike? Pehea la ko lakou kiekie? na mauna like i hoikeia mai? Owai ka mea kiekie o laua me Anede?

NA PELE.

28 Oia no na ahi e a ana iloko o ka honua. Eia no iloko o ka honua nei, he mea a i ke ahi, i kapaia, he luaipele, a he bitumena, a he lanahu, a me na mea e ae kekahi e waiho pu ana iloko o na mauna; a ka wa e a ai, ina pulu i ka wai, o ka poha no ia, me he pauda la ke ano. He mahu ikaika loa ko ua ahi la. Ina e paapu ia iloko o ka honua, e haalulu koke ka aina, a o ua haalulu la, ua kapaia, he olai. Aia puka mai ka mahu a me ke ahi, pau ae la ke olai ana, kahe aku la no na pohaku wela i hehee, a pau i ka make na mea e kokoke ana.

Ninau.—He mea aha la na pele? Ua aha o na mea a i ke ahi iloko o ka honua? Ua aha o ka mahu iloko o ka honua? He mea aha la ke olai? Pehea la e pau ai ke olai ana? He aha ka mea e puka mai, mai loko mai o ka honua?

29. (*No ka hoi hou ana.*)

a. I kekahi manawa, pau no na kulanakauhale i ke ahi, a ua uhiia kekehi i na pohaku, a me ka lehu ahi, ka mea i puka noloko mai o ka pele. Pela no o Herekulanio laua o Pomepeii.

e. O Vesuvia ma Italia, laua o Etene na pele kahiko loa i palpalaia. (E nana i ka palapala honua o Europa.)

i. Aia no ma na moku o Lipari kekahi pele kapaia Seromeboli, e mau ana no ke ahi, he malamalama no ia no ka poe holo moku ilaila i ka po.

o. Ua nui wale na pele ma na mauna o Anede. Aia malaila na pele kiekie loa o na pele a pau, ma ka honua nei. O Kotopaki laua o Popokatapetela ma Amerika. Ekolu no mile me ka hapa ke kiekie mai ka ili o ke kai a i kahi i puku mai ke ahi.

u. Ua pio kekahi mau pele ka i wela mamua, aole ahi, aole uahi keia manawa. O ke oi o Tenerife kekahi, aia no kekahi ma na Anede.

h. Elua haneri pele i heluia ma ka honua nei. He 13 ma Europa. He 66 ma Asia, a 118 ma Amerika, a me na moku o na moana.

k. He mea pono na pele, i ka hoopuka ana mai o ke ahi, noloko loa mai o ka honua. I ole na pele ua poho paha na aina nui ma kau wahi o ka honua i ke olai.

l. He mau pele nui elua ma Hawaii. Aia no ma na aoao o Maunaloa. Ua hoomanaia e ko onei poe kahiko i akua no lakou. Ua pio kekahi mau pele o onei. Ua manaoia e kekahi poe ua puka mai na aina nei noloko mai o ka moana, na ka pele i hoopuka mau.

Ninau.—Heaha ka mea nui makau i hanaia'i e ke ahi a me ka pohaku, mai loko mai o na pele? Owai la na pele kahiko loa? Pehea la ka pele ma na moku o Lipari? Owai la na pele kiekie loa? Ua pio anei kekahi pele? Ehia pele ma ka honua nei? Aia mahea na pele ma Hawaii nei? Ua'ha o na pele o onei? Pehea la ka manao o kekahi poe i na Moku o ka Moana nei?

NA MULIWAI.

29 No NA MULIWAI. No ka wai ua, mai ka moana mai, nolaila na muliwai, a me na wai puna, a

me na kahawai. Ina i huiia na kahawai a nui ka wai e kahe hohonu ana, lilo no ia i muliwai. Malaila e holo hou aku ai ka wai ma ka moana. Ua omoia ke kai e ka wela, a lilo ia i mau ao, alaila haule hou mai ma ka honua.

30 Iluna o ka palapala honua, ma na kaha eleele, i hoikeia mai ai na muliwai. O ke poo uuku, he kumu ia, a o ke poo nui, o ka nuku no ia.

31 He mau muliwai nui ma kekahi aina, hookahi haneri mile ke akea o kekahi; eha tausani mile ka loa o kekahi. Komo aku no na moku nui, a holo aku iloko lilo o ka aina.

32 I ka manawa waikahe, ua lana ka wai maluna o ka aina e kokoke ana, a momona loa ia aina. Ilaila wale no ka wai o kekahi mau aina me Aigupita. Aole wai ua. O ka wai lana wale no ka wai no ia aina.

33 He mea pono na muliwai no ka nui o ka wai ono a he alanui no hoi kekahi no ka puka ana aku o na Moku ma ka moana.

Ninau.—No hea ka wai o na kahawai? He mea aha ka muliwai? Mahea la ka hoi hou ana o ka wai? Ua ahaia ke kai e ka wela? Pehea ke poo o ka muliwai ma ka palapala honua? Pehea la ka nuku? Pehea la ka loihi o kekahi muliwai? Pehea ke akea? Heaha o ka moku e komo ana? Owai la na muliwai nui ma Hawaii nei? Ma Asia? (*E nana i ka palapala honua.*) Ma Aferika? Ma Europa? Ma Amerika Akau? Ma Amerika Hema? Pehea la e pono ai ka honua i na muliwai? Heaha kekahi mea pono o na Muliwai?

34. (*No ka hoi hou ana.*)

a. E hooponoponoia na muliwai o ka honua nei ma na papa, e like me ko lakou loihi ana.

e. O ka papa akahi o Amezona, oia no ka muliwai nui o na muliwai a pau o ka honua nei. 4,000 mile ka loa a keu aku. 180 ke akea ma ka nuku. E komo no na moku nui, a holo aku la iloko 3,000 mile.

i. O Misisipi ma Amerika Huipuia, oia kekahi ma ka papa akahi: 900 mile e komo ai na moku nui.

o. Ma ka papa elua o Nile ma Aferika, a o Akanesau ma Amerika Huipuia. O na muliwai 2,000 mile ka loa a hiki aku paha ma ke 3,000 mile, ma ka papa elua no ia.

u. Aia no o Riopelate ma ia papa, 150 mile akea ma ka nuku a 1,000 mile e komo na moku nui.

h. Ma ka papa ekolu o Oronoko ma Amerika Hema. Oia ka mea nui o ka papa ekolu. 30 mile ke akea ma ka nuku a komo na moku nui 700 mile.

k. Ua hoike'a mai malalo iho nei na papa muliwai a me ko lakou loihi.

Papa.	Loihi.		Ka inoa.	
I.	3,000 a hiki i 4,000	mile,	Amezona,	(A. Hema.)
II.	2,000 a hiki i 3,000	„	Nile,	(Aferika.)
III.	1,500 a hiki i 2,000	„	Oronoko,	(A. Hema.)
IV.	1,000 a hiki i 1,500	„	Ohio,	(A. Huipuia.)
V.	800 a hiki i 1,000	„	Tigerisa,	(Asia.)
VI.	600 a hiki i 800	„	Potomaka,	(A. Huipuia.)
VII.	500 a hiki i 600	„	Iakoba,	(A. Huipuia.)
VIII.	400 a hiki i 500	„	Konetikuta,	(A. Huipuia.)
IX.	300 a hiki i 400	„	Hudesona,	(A. Huipuia.)
X.	200 a hiki i 300	„	Senanedona,	(A. Huipuia.)
XI.	100 a hiki i 200	„	Sekulekila,	(A. Huipuia.)
XII.	aole hiki i 100	„	Wailuku,	(Hawaii.)

I ka hoike ana i na muliwai i ke kumu, e hoomaopopo mai kahi o ke poo—ka manamana panana o ka holo ana aku na aina i pulu ia ia—kahi o ka nuku—a me kona papa a me kona nui: Meneia—E hoomaopopo mai i ka Nile. E olelo mai ka haumana, Aia no na poo o na Nile ma na Mauna o ka Mahina. Ma ka akau ka holo ana aku. Ua pulu na aina o Abesinia, a me Nubia, a me Aigupita ia ia. Ma ke Kaiwaenahonua ka nuku. Ma ka papa elua ia muliwai 2,000 a hiki i 3,000 mile ka loa. (E nana ma ka palapala honua o Aferika.) Alaila, hoomaopopo aku i na lala ona mai ka nuku aku.

Ninau.—Pehea la ka hooponopono ana o na muliwai? Owai la ka muliwai nui ma ka honua nei? Pehea la kona loihi? Ehia mile e komo aku ai na moku iloko? Owai kekahi ma ka papa akahi? Pehea la o Riopelate? Owai la ka muliwai nui o ka papa ekolu? Heaha ka loihi o ka papa ekolu? E hoike mai i ka muliwai o ka papa eha, 5,6,7,8,9,10,11,12. Pehea la ka hoomaopopo ana o na muliwai? E hoomaopopo mai i ka Nile, Amezona. E hoike mai i ka Elebe ma Europa, a me ka Ebero, a me ka Rone, a me Wailuku i Hawaii, a me Waimea i Kauai.

NA WAILELE.

35 No na pali kahi i lele ai ka wai, aole e holo nui na moku ma kekahi muliwai. Ua mahalo loa ia kekahi wailele no ka maikai o ka ike ana aku.

36 He mea kupainaha loa na Wailele o Niagara. Aohe ona lua ma ka honua nei. 150 kapuai o ke kiekie, kahi o ka wai e lele ai; a ekolu hapaha mile ke akea o ka muliwai.

Ninau.—Heaha ka mea e paa ai na muliwai e holo ole aku na moku? Owai ka wailele kupainaha loa ma ka honua nei?

37. (*No ka hoi hou ana.*)

a. He wailele nui ma ka Nile i ka aina o Nubia. Aia no kekahi ma ka muliwai Rine i ka aina o Heleviția.

e. Ina no kekahi wailele ma ka muliwai o Funeza, ma Amerika Hema, 600 kapuai e lele ana o ka wai ilalo, iloko o ka lua hohonu loa. He muliwai uuku nae.

i. Ua nui no na Wailele ma na muliwai ma Amerika Huipuia. Ina no kekahi mea kaulana ma Pasaika ma ka aina o Nu Ierese.

o. Aia no kekahi wailele ma Wailuku i Hawaii. O Waianuenue ka inoa o ua wailelele la.

Ninau.—He wailele anei ko Nile? Aihea? Pehea ko Rine? Ua aha o Funeza? Owai na wailele ma Amerika Huipuia? Aihea kekahi ma Hawaii nei?

NA MOANAWAI.

37 Oia no na loko nui. Ua puni nae i ka aina. Aia no ma Amerika Akau na moanawai nui loa. Hookahi tausani ehiku hanere mile ke apo o kekahi. O ka Lokonui ka inoa.

Ninau.—He mea aha ka moanawai? Mahea la na moanawai nui loa? Pehea la ka nui o kekahi?

38. (*No ka hai hou ana.*)

a Ekolu haneri mile ka loa o kekahi moanawai ma Amerika Huipuia, a elua haneri kekahi, a he kanalima mile ka laula a hiki aku i ke kanaono.

e. O Onega a me Ladoga na moanawai nui ma Europa. 150 mile o ka loa, a he kanakolu ka laula a hiki aku no i ke kanahiku.

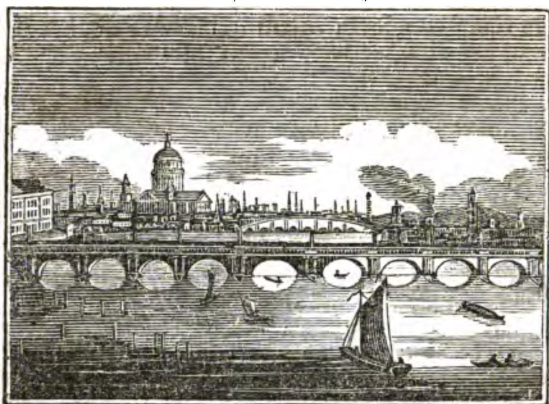
i. Na moanawai Wenene a me Weta ma Suedena he 70 no mile ka loa a hiki aku paha ma ke 80. Me ia no ka nui o ka moanawai Ululaau ma Amerika Akau. He 40 mile ka loa o Konetane a me Geneva ma Helevitia.

o. Ua komo no ka muliwai iloko o kekahi moanawai, a puka aku no. Pela no o Rine iloko o Konetane, a me Rone iloko o Geneva.

u. Aia no kekahi mau moanakai ma Asia. He kai no ka wai. Ua puni nae i ka aina me he moanawai la. Ua nui na muliwai e komo ana, aole nae e puka aku kekahi. O Kasepiana ka inoa o ka mea nui. 650 mile ka loa, a 200 ka laula. O Arala ka inoa o ka mea uuku iho. (*E nana i ka palapala honua o Asia.*)

Ninau.—Pehea ka nui o na moanawai nui ma Amerika? O ko Europa? Pehea la o Wenene a me Weta? Ua aha Konetane a me Geneva? Ua aha o Kasepiana? a me Arala?

KA HOONOHONOHO PU ANA O NA KULANAKAUHALE.

LADANA.

38 O na Kulanakauhale ma ka honua nei, ua hoonohonoho pu ia he umikumamalua papa e like me ka nui o kanaka e noho ana maloko.

39 O na kulanakauhale ma na papa mua eono, he miliona kanaka a emi i ka haneri tausani hookahi.

O na kulanakauhale o hope mai, mai ka papa eono a hiki i ka umikumamalua 100,000 kanaka maloko, a emi ilalo i ka 10,000.

40 O na kauhale he 5,000 kanaka maloko, a oi aku, ua kapaia he kauhale nui, a o na kauhale e hiki ole i ka 5,000 kanaka ua kapaia he kauhale uuku.

Ninau.—Pehea la ka hoonohonoho ana o na kulanakauhale? Pehea la ka nui o kanaka ma na papa mua eono? Pehea ka nui o kanaka ma na papa eono o hope mai? Pehea la ka nui o kanaka ma na kauhale nui? Ma na kauhale uuku?

41. (*No ka hoi hou ana.*)

a. O na kulanakauhale ma ka papa akahi, ua miliona a keu aku o kanaka maloko.

Eia kekahi mau kulanakauhale ma ia papa. O Pekina a

me Nanekina ma ka aina o Kina. Ua olelo ia, elua a ekolu miliona kanaka iloko oia mau kulanakauhale.

O Ladana kekahi, ma Beritania no ia. Aia no kekahi ma Iapana, ua miliona kanaka maloko. He hapa loa ko Hawaii nei a pau ke hapaia; nui loa aku ia iloko o ke kulanakauhale hookahi.

e. Ina no o Parisa, a me Konesetaneto, a me Kalekuta ma ka papa elua. 500,000 kanaka maloko, a hiki aku paha i 600,000.

i. Ma ka papa ekolu o Napele, a me Peteroboro 300,000 kanaka maloko.

o. Ma ka papa eha, o Viene 250,000 kanaka maloko ona.

u. Ma ka papa elima o Berelina 150,000 kanaka a keu aku maloko ona.

Ua oi aku ia i ko Hawaii a pau, mai Hawaii a Niihau.

h. O na kulanakauhale ma ka papa eono, ua oi aku na kanaka i ko Hawaii nei a pau, a o ka papa ehiku, ua like pu paha.

k. Ua hoike'a malalo iho nei na papa kulanakauhale a me ka nui o kanaka ma na papa.

I.	1,000,000 a nui aku,	Ladana,	(Europa.)
II.	500,000 a hiki i 100,000	Parisa	(Europa.)
III.	300,000 a hiki i 500,000	Napele,	(Europa.)
IV.	200,000 a hiki i 300,000	Nu Ioka,	(A. Huipuia.)
V.	150,000 a hiki i 200,000	Berelina,	(Europa.)
VI.	100,000 a hiki i 150,000	Livepola,	(Europa.)
VII.	70,000 a hiki i 80,000	Beuredeau,	(Europa.)
VIII.	50,000 a hiki i 70,000	Baletimoa,	(A. Huipuia.)
IX.	40,000 a hiki i 50,000	Bosetona,	(A. Huipuia.)
X.	30,000 a hiki i 40,000	Aberedena,	(Sekotia.)
XI.	20,000 a hiki i 30,000	Kaletona,	(A. Huipuia.)
XII.	10,000 a hiki i 20,000	Perovidene,	(A. Huipuia.)
	Kauhale nui 5,000 a keu aku	Honolulu	(Oahu.)
	Kauhale uuku hiki ole i 5,000	Lahaina,	(Maui.)

I ka hoike ana i ke kumu i na kulanakauhale e hoomaopopo ai i ka aina kahi o ka noho ana. Ina he kahakai, e hoike mai i ke kai. Ina kapa muliwai, hoike mai i ka muliwai. Ina maloko loa o ka aina e hoike mai ia, a e hoike mai hoi i kona papa, a me ka nui o kanaka maloko ona.

Ninau.—Ehia kanaka ma ke kulanakauhale papa akahi? Owai la na kulanakauhale ma ia papa? Pehea la o Ladana? Ehia kanaka ma ka papa elua? Owai la na kulanakauhale ma ia papa? Ua aha o ka papa ekolu? Eha? Elima? Eono? Ehiku? Ehia kanaka o ke kauhale nui? O ke kauhale uuku? E hoike mai i na kanaka ma na papa umikumamalua? Ehia kanaka ma keia kauhale a kakou e noho nei?

NA KAU.

41 Ua oleloia he iho ko ka honua, aia no ia iwaenakonu a puka aku ma na aoao elua. Maluna ona ke kaa ana o ka honua. O na poo o ua iho la, ua kapaia he welau akau, a me ka welau hema.

42 He wahi poai ko ka honua. Aia no maluna ona a like a like, mai na welau mai a iwaenakonu. Ua puni ka honua ia ia, mai ka hikina a i ke komohana. Ua kapaia he poaiwaena. Ua maheleia ka honua e ka poaiwaena, i na aoao elua, o ka aoao akau a me ka aoao hema. I elua no Hemepere. O ka aoao akau kahi e noho ai kakou, a o ka aoao hema kahi e noho nei ko Tahiti me ko Nu Zelani. *E nana i keia poai, a me na poai e ae, maluna o ka palapala honua.*

43 O ka aoao akau ma ka palapala honua, aia no maluna iho o ka poaiwaena; a o ka aoao hema, aia no ia malalo iho o ka poaiwaena.

44 O ko ka honua kuamoo kahi o kona kaa puni ana i ka la, kahi hoi i manaoia'i e hele nei ka la, ua kapaia he alanui honua. Ua ku kapakahi ia i ka poai waena.

45 O ka welau akau, ua mau no ia i ke kupono i ka Hoku paa, a o ka iho o ka honua, ua hio aku ma ke alanui honua.

Nolaila ea, i ke kaapuni ana o ka honua i ka la, ua huli ka aoao akau i ka la i kekahi manawa, a i kekahi manawa hoi, ua huli e aku.

46 O na wahi o ka honua i kupono i ka la, malaila kahi e wela loa'i ka la. E like me ke ahi ua wela koke na mea e kupono ana ia ia.

O na aina ma kahi loihi, mai na wahi wela aku, aole no ia i wela nui. Nolaila no ua nui na kau ma na aina o ka honua.

Mai ka la 20 o Maraki a i ka la 23 o Sepatemaba, ua huli mai ka welau akau i ka la; a o ka welau hema, ua huli e aku no ia.

Oia manawa ua hoi ka la ma ka aoao akau. No-

laila ua makalii ma ia aoao, a o ka aoao hema ua hooilo ia manawa.

Mai ka la 23 o Sepatemaba a i ka la 20 o Maraki, ua hoi ka la ma ka aoao hema. Nolaila ua makalii ma ia aoao, a o ka aoao akau, ua hooilo ia manawa. Nolaila ka like ole o na kau ma ka aoao akau, a me ka aoao hema.

Ninau.—Ua aha ko ka honua? Heaha mawaena pono o ka honua? Pehea-la ka mahele ana o ka honua ia ia? Owai na aina i okiia i ka poaiwaena? Pehea la na aoao ma ka palapala honua? Owai ka inoa o ko ka honua kuamoo? Pehea ke kupono ana o ka welau akau? Owai na wahi o ka honua i wela nui i ka la? Pehea na wahi e aku? Owai ka welau i huli i ka la, mai Maraki, a i Sepatemaba? Pehea ko ka hema ia manawa? Owai ka welau i huli i ka la mai Sepatemaba a i Maraki? Pehea ko ka akau ia manawa? Ua like anei na kau ma na aoao elua? E nana i ka palapala honua a hoike mai i na aina ma ka aoao akau. Ia kakou ka makalii, e a ha la ke kau ma Tahiti? I ka makalii ma Nu Holane, heaha ke kau ma Beritania?

LATITU.

47 Oia no ka wa i anaia, mai ka poaiwaena aku, a hiki i na wahi a pau ma ka honua nei. Ua heluia ka latitu ma na dekere a me na mile.

48 Mai ka poaiwaena aku, ma ka akau, ua kapaia, he latitu akau. Mai ka poaiwaena aku ma ka hema, ua kapaia, he latitu hema.

49 Ma ka aoao akau o ka poaiwaena, o ka hoku paa kekahi mea e akaka ai ka latitu. Ina e anaia ke kiekie o ia hoku, o na dekere a me na mile maloko, oia no na dekere a me na mile o ka latitu.

50 Mai ka poaiwaena aku, a hiki i ka welau akau, he kanaiwa no dekere. Pela no ma ka aoao hema. Mai ka poaiwaena aku, a i ka welau hema, he kanaiwa no dekere.

51 Maluna o ka palapala honua e ike ai kakou i na kaha, mai ka hikina a i ke komohana. Ma na poo o na kaha, ua kakauia na dekere o ka latitu, mai ka poaiwaena aku a i na welau.

52 I ka imi ana o kakou i ka latitu o kekahi aina, e nana maluna o ka palapala honua i ke kaha e ku ana ia aina, a aia ma ke poo o ua kaha la i kakauia'i kona latitu; me ko Hawaii nei. Ma ka aoao akau, o ke kaha i kakauia he iwakalua, ku no ia kaha i Kohala, ma Hawaii, o kona latitu no ia.

Ninau.—He mea aha ka Latitu? Ua heluia ka Latitu pehea? Mahea la ka latitu akau? Ka latitu hema? Heaha kekahi mea i akaka'i ka latitu akau? Pehea ka loaa ana o ka latitu i ka hoku paa? Ehia dekere mai ka poiawaena aku, a i ka welau akau? Ma ka welau hema ehia? He mea aha na kaha, mai ka hikina a i ke komohana, maluna o ka palapala honua? Mahea i kakauia'i na dekere o ka latitu? Pehea la ka imi ana o ka latitu o kekahi aina, maluna o ka palapala honua? Heaha ka latitu o Hawaii nei? O Tahiti? O Nu Zelane? O Nanapua? O Nu Holane? O Lae Hone? O Beritania?

KE KAEI WELAU A ME NA POAI OLU.

53 Ua hoi mai ka la mai ka poaiwaena mai a hiki i ka 23° dekere a me 28 mile ma ka akau, a pela no ma ka hema, ua hoi aku ka la a i ka 23° dekere a me 28 minute.

Mawaho aku oia mau wahi ma ka akau a ma ka hema, aole no i kupono ka la maluna iho.

54 Nolaila, ua kahaia na kaha elua, ma ia mau wahi, a puni ka honua. 23° 28' mai ka poaiwaena aku ma ka akau a ma ka hema. Oia mau kaha, ua kapaia he poai. O ka poai ma ka akau ua kapaia

ka poai olu akau a o ka poai ma ka hema, ua kapaia ka poai olu hema.

55 Ua kupono ka la maluna iho o na wahi a pau mawaena o na poai olu. Elua no kupono ana o ka la i ka makahiki hookahi. Oia wahi mawaena o na poai olu, ua kapaia ke Kaei wela. Ua kupono no ka la maluna o na wahi a pau ma ia kaei. Nolaila ua wela loa ia wahi a ua kapaia he kaei wela.

56 Elua wale no kau ma ka nui o na aina iloko o keia kaei, o ke kau ua, a me ke kau maloo. Ia kakou nei, he makalii, a he hoilo.

I kekahi mau malama ua oluolu loa na wahi ma keia kaei. Aohe aina like i ka maikai o ka noho ana. Aka ua wela loa ka nui, e hoohemo wale iho no ko kanaka, a he make wai kekahi mau wahi.

57 Ua mai nui ko kanaka ma keia kaei. I kekahi manawa, he mai luku. A he makani nui mumuku a puahiohio kekahi mea hewa.

58 Ma ia kaei no ua loaa na laau hua ono a me na ai maikai. A malaila no ka ulu ana, o na laau nui loa. Mau no i ka uliuli o na lau, a ua maikai. O na mea ulu malaila, eia no kekahi. Na pepa mea mikomiko ai, na pilali laau, na laau ala, ke ki, ke kope, ke ko, me ka ulu, me ka maia, me ka hala a me kela mea me keia mea.

59 Malaila no e noho ai na holoholona maikai ke nana aku a me na holoholona hihiu hae, ai kanaka. Ma keia kaei ka Elepani, ka Liona, ka Tiga. Ka manu o Parediso, kekahi o na manu maikai ilaila. Aia no ilaila na moo niho awa nui loa, a me na mea liilii niho awa.

60 Ua eleele ka nui o kanaka, ma ia kaei, a ua molowa, ikaika ole ka nui o lakou. He ikaika no ka makemake, aka, ua pau koke ke aloha, aole kamau aku i na hana, a me ka imi naauao.

Ninau.—Owai la na wahi o ka honua, i kupono ole ka la maluna iho? Owai la na kaha e akaka'i kahi o ke kupono ana o ka la? Owai la na aina i okiia e na poai olu?

(*E nana i ka palapala honua.*) Ehia kupono ana o ka la i ka makahiki hookahi, ma na wahi a pau mawaena o na poai olu? Nolaila anei ka wela? Owai ka inoa oia wahi mawaena o na poai olu? Pehea la ka olu a me ka wela o ia kaei? Heaha kekahi mau mea hewa olaila? Pehea la ka laau hua a me na mea ai olaila? Heaha kekahi mau mea ulu ilaila? Owai la kekahi o na holoholona? Heaha ke kino o kanaka o ia kaei? Pehea ko lakou ano? Owai la na aina ma Amerika akau ma keia kaei? Owai la na moku? Owai la na aina ma Amerika Hema? Owai la na moku o ka moana Pakifika ma ia kaei? Owai la na aina ma Aferika, a me Asia ma ia kaei? O Europa anei kekahi ma ke kaei wela?

NA POAI ANU A ME NA KAEI ANU.

61 I ka manawa e kupono ana ka la maluna iho o ka poai olu akau, (O ka la 21 o Iune no ia manawa,) ua ikea ka la ma kela aoao o ka welau akau. He 23 dekere a me 28 mile ma kela aoao i ikea ka la. Ua 24 hora o ia la ma na wahi a pau, mai ka welau mai a 23 dekere a me 28 mile. Eono malama he la wale no aole po ilaila. Pela iho la no ma ka hema, i ka la i kupono ai ka la maluna iho o ka poai olu hema.

62 I ka manawa e kupono ana ka la maluna o ka poai olu akau, aole i ikea ka la ma ka welau hema. A i ka 23 dekere a me 28 mile mai ka welau hema mai, he poeleele wale no. Pela iho no ka welau akau, i ka la i kupono ai ka la maluna iho o ka poai olu hema; he poeleele wale no ma ka welau akau, a hiki mai i ka 23 dekere a me 28 mile.

O ka la 21 o Dekemaba ka manawa e kupono ana ka la maluna iho o ka poai olu hema. Nolaila ua kahaia na kaha, mai na welau mai a 23 dekere a me 28 mile. Ua kapaia na poai anu. O ka poai ma ka akau, ua kapaia he poai anu akau, a o ka poai ma ka hema, ua kapaia ka poai anu hema.

63 Ua moe iho na kukuna o ka la maluna o na aina mawaho aku o ia mau poai, aole kupono iki ka la malaila. Ua loihi ko laila po, he 24 no hora o ka

loihi a hiki aku no i na malama eono. Nolaila he oi loa aku ke anu o ia mau wahi i ko na wahi a pau o ka honua; a ua kapaia na kaei anu.

64 Ua paa no i ka hau ka nui o na wahi ma na kaei anu. Elua no kau, he hoilo loihi anu loa, a he makalii pokole wale no.

65 Ma ka nui o na aina maloko o na kaei anu, aole no he hua laau, he uuku wale no na hua ai e kupu ana, aole laau nui. O na holoholona euweuwa wale no ka i ola malaila. Oia no ka Bea, a me ka Dia.

66 He uuku ke kino o ko laila kanaka, a he kakaikahi wale no, he eleele lakou, a he naaupo.

Ninau.—I ka manawa i kupono ka la maluna iho o ka poai olu, pehea la ka loihi o ka la ma ka welau? I ka manawa la, ma kekahi welau, pehea ka loihi o ka po ma kekahi welau? No ke aha la i kahaia na kaha elua? Owai ka latitu o na poai anu? Owai na aina i kuia e na poai anu? Pehea la na kukuna o ka la ma ia mau wahi? Owai la na inoa o ia mau wahi mawaho o na poai? Pehea la ke anu ma na kaei anu? Ehia kau malaila? Pehea la na laau a me na hua ai? Owai la na holoholona ma na kaei anu? Owai na aina ma ke kaei anu akau? Owai ma ke kaei anu hema?

NA KAEI OLU.

67 Oia no na wahi mawaena o na kaei anu a me ke kaei wela, a mawaena hoi o na poai anu a me na poai olu.

68 Eha kau ko na kaei olu, o ke kau kupulau, ka makalii, ka haulilau, a me ka hoilo.

69 Aole no ikaika nui wale ke anu, aole hoi ka wela, ma na kaei olu. Oia no na wahi olu, mai ole, o ka honua. O na aina o keia kaei i pili koke aku ma ke kaei wela, ua kokoke like na mea e ulu ana, a ua kokoke like hoi ka wela me ko ia kaei. Pela no na aina pili koke aku ma na kaei anu, ua kokoke like me ko laila.

70 Ma na aoao wela o keia mau kaei, e ulu ana

no ka polaoa, a me ka raiki, a me ka pulupulu, a me ka waina, a me ka olive, a me ka alani a me ka fiku, a me na hua ai he nui wale.

71 Ma na aoao anu, e ulu ana ka palaoa, a me ka ohia, na laau nui a me na hua ai he nui no.

72 Ua noho no na holoholona ikaika aoia i ka hana, ma keia mau kaei. Aole nui o na mea niho awa, a hai kanaka.

73 He keokeo ka nui o kanaka ma keia mau kaei. He oi aku ka ikaika o ka nui o lakou i ko ka poe e noho ana ma ke kaei wela, a he akamai lakou i na hana. Ua naauao i ka palapala, a ua ike i kela hana, a me keia hana.

Ninau.—Owai la na wahi mawaena o na kaei anu a me ke kaei wela? Ehia kau ko na kaei olu? Pehea la ke anu a me ka wela o na kaei olu? Pehea la na wahi pili koke aku i ke kaei wela? Pehea la na wahi pili koke aku i na kaei anu? Heaha na mea e ulu ana ma wahi wela o keia mau kaei? Heaha ko na wahi anu o keia mau kaei? Owai la na holoholona e noho nui ana malaila? Heaha ko kanaka kino? Pehea la ko lakou ano? Owai na aina ma ke kaei olu akau? (*E nana i ka palapala o ka honua.*) Na aoao hea o Aferika, a me Amerika Hema, a me Nu Holane, ma ke kaei olu Hema? Owai la na Moku ma keia kaei?

HE OLELO NO KE ANU, A ME KA WELA.

74 Ua ike kakou ma ka olelo ana i na kaei, aia no na wahi anu o ka honua, kokoke aku i na welau: a eia no na wahi wela o ka honua, kokoke i ka poaiwaena.

75 Ua mahuahua ke anu i ka hele ana, mai ka poaiwaena aku; ma na wahi i nui ka latitu, ua nui ke anu. Ma na wahi uuku o ka latitu, ua nui ka wela.

76 He wela loa ko na wahi mai ka poaiwaena aku a i ka latitu 25 dekere; a o na wahi mai ka latitu 25 a hiki i ke 35 dekere, he mehana.

77 O na wahi mai ka latitu 35 a hiki aku i 45 dekere, ua oluolu. Oia no ko ka honua nei wahi olu loa.

78 O na wahi mai ka latitu 45 a hiki aku 65 dekere, ua oi aku ke anu i ka wela, a o ka nui o na wahi mai ka latitu 65 a hiki aku i ke 90 dekere, ua paa no i ka hau, ua anu loa.

79 Ua mahuahua ke anu i ka pii ana, mai ka ili o ke kai a iluna. Ma ka poaiwaena ekolu no mile iluna, aole hehee ka hau, ua mau no ka paa. Ma ka latitu 45, hookahi no mile a me ka hapa mai ka ili o ke kai a iluna, ua mau no ka hau aole hee.

Nolaila, ua anu na mauna ma na wahi wela o ka honua. Ke anu a me ka wela o na moana, aole i nui, e like me ko ka aina.

80 Nolaila ke olu o na aina puni i ka moana, i na wahi wela, a nolaila hoi ka mehana o na aina puni i ka moana, i na wahi anu.

81 O na aina ululaau, ua oi aku ke anu i ko na aina laau ole ma ia latitu hookahi no.

Ninau.—Owai la na wahi anu o ka honua nei? Owai la hoi na wahi wela? Pehea la ka like ana o ke anu i ka latitu? Pehea la na wahi mai ka poaiwaena aku a i ka latitu 25? Pehea la mai ka latitu 25, a hiki aku i ke 35? Mai ke 35, a hiki i 45? Mai ke 45 a hiki i 65? Mai ke 65, a hiki i ke 90? Pehea la ka anu i ka pii ana iluna? Pehea la ke kiekie mai ka ili o ke kai, a mau ka hau ma ka poaiwaena? Pehea ma ka latitu 45? O ka moana a o ka aina, owai la ko laua mea anu? O na aina puni i ka moana, a o na aina puni ole i ka moana ma ka latitu hookahi, owai la ko laua mea anu? Pehea ko na wahi ululaau? Owai la na wahi oluolu loa o ka honua ? (*E nana i ka palapala honua o Europa.*) O ka aina o Farani a o Helevitia owai la ko laua mea anu? O Beritania laua o Polani owai la ko laua mea anu?

82. (*No ka hoi hou ana.*)

NA MAKANI.

a O ka wela no, ka mea e holo ai ka makani. Aia wela ka makani i ka la, ua mama iho la a pii; hoholo mai ka makani mai na wahi e, na wahi anu mai, a piha ka hakahaka.

e. Ina no ma nā aina puni i ka moana ma na wahi wela o ka honua he mau makani elua ua kapaia he makani o uka, a me ka makani o kai. I ka po, i ka manawa i anu ai ka aina, hoholo mai ka mākani o uka, no ka mea, ua mama ko ke kai makani. I ka wela mai ana o ka aina i ka la, hoholo mai ka makani o kai, no ka mea ua mama ko uka, ua pii i ka la.

i. Ma ke kai wela, o na wahi malalo iho o ka la, ka i wela loa; a no ke kaa ana o ka honua mai ke komohana a i ka hikina, holo e ko ka honua, holo e ko ka makani, hahai no ka makani mahope ae o ka la. Nolaila ua mau na makani mai ka hikina mai. Ua kapa ia na makani mau.

Ma ka aoao akau o ka poaiwaena, e puhi ana na makani mau, mai ka Hikina Akau mai; a ma ka aoao hema o ka poaiwaena, ua puhi na makani mau, mai ka Hikina Hema mai.

o. Ma ka moana Iniana, ua huli ka makani mau, a kekahi mau malama, e puhi ana, mai ke Komohana Hema mai, a kekahi mau malama, ua puhi, mai ka Hikina Akau mai. Ua kapaia oia makani o Monesune.

u. He makani ikaika loa na mumuku. Aia no ka nui o lakou ma na aina wela, ua hina na mea e ulu ana ke paa mai ia makani. Ua hina na laau nui a me na hale; ua kahulihia na moku.

h. He puahiohio kekahi makani. No ka pa mai ana o na makani, ku e elua, ka puahiohio. Pa mai na makani elua, a wili ae me he poai la e ume ana i na mea mama a lawe ae ia lakou iluna.

Ma na waoakua o Aferika ua ume no na puahiohio i ke one, me he kia la a make koke no na mea e pa mai ana.

O na puahiohio ma ka moana, ua ume aku i ka wai iluna. Ua kapa ia he waipuilani.

k. Ina no ka makani wela ma na waoakua o Aferika a me Arabia. Ua kapaia o Samiela. Ua make koke ka mea nana e hanu iho. I ka pa mai ana oia makani, eia ka pakele, e hina koke ma ka lepo—paa ka ihu a me ka waha, a hala aku la ua makani la.

l. Ina no ma ka aoao hema o Europa, ka makani wela i kekahi manawa, mai Aferika mai no. O Siroko ka inoa oia makani, he mai, a he nawaliwali ko ke kanaka, ke pa mai *ia makani*.

Ninau.—He aha ka mea e hoholo ai ka makani? Ua aha o ko uka, a me ko kai makani? Ua aha o na makani mau? He aha ka mea i mau ai lakou? Ua aha o ka Monesune? Ua aha o na mumuku? Ua aha o na puahiohio? Pehea la na puahiohio ma na waoakua? Pehea ma na moana? Ua aha o Simiela? Pehea la e pakele ia ia? Ua aha O ka Siroko?

83. (*No ka hoi hou ana.*)

KE KAI PIHA, A ME KE KAI MALOO.

a. I ke kaapuni ana o ka makani i ka honua, ua umeia ke kai e ka mahina, ma na wahi malalo iho ona. Ua kapa ia ke kai piha.

Elua kai piha, a elua kai maloo i na la a pau.

I ka puka ana mai o ka mahina, e pii mai ana ke kai; a kupono ka mahina, ua kai piha. A aui ae ka mahina, hoi hou aku ke kai, a po ka mahina, ua kai maloo. Pii hou mai ke kai, a kupono ka mahina ma kela aoao malalo iho o ka honua, o ua kai piha; alaila hoi hou ke kai, a hiki ka mahina ma ka wahi o ka puka ana mai, a ua kai maloo. Eono no hora o ka pii ana o ke kai, eono hora o ka maloo ana. Ina ikaika ke au, ua pale ia aku ke kai i ke kahi manawa.

Ma ke Kaiwaenahonua, a me ke kahi mau wahi e ae e like me ia, i kokoke puni i ka aina, aole i ikea ke kai piha a me ke kai maloo.

Ninau.—Ua aha ke kai i ka mahina? Ehia kai piha i ka la hookahi? Ehia kai maloo? Ehia hora o ke pii ana o ke kai? Ehia hora o ka hoi ana aku? He kai piha a he kai maloo anei, ma ke kaiwaenahonua?

84. (*No ka hoi hou ana.*)

KA PO A ME KE AO.

a. He 24 hora o ke kaapuni ana o ka honua, maluna o kona iho. Nolaila, he po, a he ao, ma na wahi a pau, o ka honua. Aole no i like, ka loihi o ka po a me ke ao, ma na wahi a pau.

e. O na wahi malalo ae o ka poaiwaena, ua like ka loihi o ka po, me ka loihi o ke ao. He 12 hora o ka po, a he 12 hora o ke ao, pela no i na la a pau, o na makahiki a pau.

i. I ka malama o Maraki i ka la 20, a i ka malama o Sepatemaba i ka la 23, ua kupono no ka la maluna iho o ka poaiwaena, a ua malamalama na aoao elua, a hiki i na welau.

A i ua mau la la, ua like ka loihi o ka po, me ka loihi

o ke ao, i na wahi a pau o ka honua. Nolaila ua kapaia oia mau la, *napolike.*

o. Mai ka la 20 o Maraki a i ka la 23 o Sepatemaba, i ko kakou makalii hoi; ua mau ka malamalama o ka la ma ka welau akau. Nolaila, eono no malama o ko laila la, a ia manawa no, eono malama po, ma ka welau hema. O ka nui o ka aoao akau, ua malamalama ia manawa, a me ka hapa o ka aoao hema.

u. Nolaila, i ka manawa ia kakou ka makalii, ua umikumamalua hora a keu aku o ka malamalama, ma na wahi a pau o ka aoao akau. A o na wahi a pau ma ka aoao hema ia manawa, ua emi mai ka malamalama, aole 12 hora o ka loihi.

h. Mai ka malama o Sepatemaba a i Maraki, ia kakou ka hoilo; ua mau ka po ma ka welau akau. A o ka welau hema, ua mau ka malamalama. A oia manawa, ua 12 hora a keu aku, o ka malamalama ma ka aoao hema, a o ko kakou malamalama ia manawa, ua emi mai, aole 12 hora o ka loihi.

Aia no iloko o laila ka loihi o ka la ia kakou ka makalii, iloko o laila no ka pokole o ka la ia kakou ka hoilo.

k. Mai ka poaiwaena aku a i na poai anu, e loihi ana ka la e like me ka loihi ana o ka latitu. O ka la loihi ma na poai anu he 24 hora no ia. A oia no ko laila po loihi, he 24 hora.

l. Mai na poai anu aku a i na welau, e loihi ana ka la a hiki i ka hebedoma, a i ka malama, a i na malama eono. Pela no ka loihi ana o ko laila po. Nolaila, hookahi wale no po, hookahi wale no ao, i ka makahiki hookahi, ma na welau. I ka latitu 67, hookahi no malama ko laila la loihi. I ka latitu 70, elua no malama ko laila la loihi. I ka latitu 80, eha no malama ko laila la loihi. A i na welau, eono no malama ko laila la loihi.

Ninau.—Ua like anei ka loihi o ka la, ma na wahi a pau o ka honua? He aha ka loihi o ka la ma ka poaiwaena? A o ka po hoi? Ua like anei ka loihi o ka po me ka loihi o ke ao i na wahi e ae o ka honua, i kekahi manawa? Ua kapaia oia mau la he aha? Ma ka welau hea ka malamalama, ia kakou ka makalii? He loihi anei ke ao ilaila? Owai ka welau malamalama ia kakou ka hoilo? Pehea ka loihi ana o ke ao, mai ka poaiwaena a i na poai anu? Ehia hora o ke ao loihi, ma na poai anu? Pehea, mai na poai anu a i na welau? Ma ka latitu hea ka la, i hookahi ona malama ka loihi? Ma ka latitu hea ka la, i elua ona malama? Ma ka latitu hea ka la, i eha ona malama? Pehea la na welau?

85. (*No ka hoi hou ana.*)

LONITU, A ME KA LIKE OLE O KA MANAWA.

a. Ina i kahaia ke kaha, mai ka akau a i ka hema maluna iho o ke kahi wahi o ka honua, e mau ana no ka la ke awakea, maluna iho o ua kaha la, mai o a o. Nolaila, ua kapaia oia kaha, he meridiana, oia ke kaha awakea.

e. Ina paha i hooloihiia aku ua kaha la, mai ka welau akau a i ka welau hema, ua like no ke awakea, ma na wahi a pau i okiia e ua kaha la. Oia hoi na wahi a pau, e ku like ana, mai ka akau a i ka hema, malalo ae o ua kaha la. Ina i hooloihiia aku ua kaha la, a puni ka honua ma kela aoao, ua aumoe malaila i na wahi a pau i okiia e ua kaha la i ka manawa e kupono ana o ka la maluna o ke kaha ma keia aoao.

i. I ke kaa ana o ka honua, mai ke komohana a i ka hikina, ua manaoia, o ka la ka mea hele, mai ka hikina a i ke komohana.

o. Nolaila, ina i kahaia kekahi mau meridiana ma ka honua nei, e kupono e mamua ka la maluna o ke kaha kokoke ia ia. Oia no ke kaha ma ka hikina, a mahope mai e kupono ana maluna o na kaha ma ke komohana mai.

Pela no, ua kupono e ka la maluna o ka aina o Amerika, a mahope mai, maluna o Hawaii nei. Ia lakou o laila ke awakea, he kakahiaka ia kakou, a ia kakou ke awakea, ua kakahiaka ka aoao hikina o Asia, a ua po okoa no ma Europa ia kakou ke awakea.

I ka hoakaka ana i keia, e kau no ka haumana i kona lima maluna o ka palapala, e like ai me ka la e kau ana maluna o ka honua, a e hoonei mai ke kumu i ka palapala honua, mai ke komohana mai a i ka hikina, a ua ikea ilaila, e kau e ana ka la, maluna o na wahi ma ka hikina; maluna o Asia mamua, a Europa mai, a Amerika mamua, a Hawaii nei mai, a o Asia aku, a Europa, a me Amerika aku. Pela no a puni ka honua.

u. Kakaikahi wale no o na meridiana ka i kahaia maluna o na palapala honua; aka, he meridiana no, ko na wahi liilii a pau o ka honua, ina paha i kahaia.

h. O ka wa i anaia, mai kekahi wahi ma ka hikina aku, a ma ke komohana aku, ua kapaia he Lonitu.

k. O Ladana, ma ka aina o Beritania, kahi e helu ai ka

nui o kanaka i ka lonitu. Mai Ladana aku ma ka hikina i na wahi a pau a hiki i 180 dekere, ua kapaia he lonitu hikina. Ua like alike no ia o ka puni ana o ka honua ma ka hikina aku. Mai Ladana aku hoi ma ke komohana i na wahi a pau a hiki i 180 dekere, ua kapaia ka lonitu komohana. Ua' like a like no ia o ka puni ana o ka honua ma ke komohana aku.

l. Ma na wahi a pau ia lakou ka lonitu hookahi, ina no malalo ae o ka meridiana hookahi. Nolaila ua like ko lakou awakea.

Aia awakea ma kekahi wahi, ua aumoe na wahi mai ona aku 180 dekere; no ka mea, aia no ia mau wahi ma kela aoao o ka honua.

m. Ua 24 hora i ka la hookahi, i hookahi hoi kaapuni ana o ka la. Aia no iloko olaila, na dekere 360. Nolaila ua akaka he 15 dekere o ka holo ana o ka la i ka hora hookahi. Nolaila hoi ka like ole o na manawa ma ka wati. Ia kakou ke hora walu, he eiwa no hora ia lakou, ka poe e noho ana 15 dekere, mai o kakou aku ma ka hikina. A pela no ma ke komohana, ia kakou ka hora eono, elima wale no ia lakou, ka poe e noho ana he 15 dekere mai o kakou aku, ma ke komohana. A eha wale no hora ia lakou ka poe e noho ana 30 dekere, mai o kakou aku, ma ke komohana. Ina e holo kakou ma ka hikina, ua hakalia na wati o kakou. Ina e holo kakou ma ke komohana, ua wikiwiki na wati o kakou.

n. Maluna o ka palapala honua, e ike ai kakou na kaha, mai ka welau akau, a i ka welau hema; oia na meridiana. Ma kahi e ku ai lakou i ka poaiwaena, ua kakauia ka lonitu. I ka imi ana o kakou i ka lonitu o kekahi wahi, e nana kakou maluna o ka palapala honua, i ka meridiana e ku ana ia wahi. E nana hoi i ka meridiana i ku ana i Kauai. Ma kahi e oki ai ia meridiana i ka poaiwaena, ua kakauia, akahi haneri me kanaono. Oia no ka lonitu o Kauai.

Ninau.—Pehea ke kaha i kupono ai ka la maluna iho, i ke awakea? Owai ka inoa o ia kaha? Ina i hooloihiia aku ia kaha a hiki i na welau, pehea la ke awakea o na wahi a pau malalo iho ona? Ina i hooloihiia aku a i kela aoao o ka honua, pehea ma ke kaha olalo, i ke awakea ma keia aoao? Ua manao ia o ka la, e hele ana pehea? Nolaila e kau e ka la maluna o ka meridiana hea? Mahea la ka la i ko Amerika poe, i ko kakou kakahiaka? A ia kakou ke awakea, ia wai la ke kakahiaka? Aia po ka la maanei, pehea ko Europa? Pehea la maanei, i ke kakahiaka ma Beritania? Owai ka inoa o ka wa i anaia, mai kekahi wahi aku ma ke hikina, a maka komohana? Ua anaia ka

lonitu pehea? Ehia dekere ma ka hiki a, mai kekahi wahi aku? Ehia ma ke komohana? Ma na wahi hea, ko lakou awakea like? I ke awakea o kekahi wahi, ehia dekere mai ia wahi aku a aumoe? Ehia dekere lonitu e kolo ai ka la i ka hora hookahi? Elima dekere o ka lonitu mai Hilo a i Niihau. Ina i holo kekahi kanaka mai Hilo aku a Niihau, ehia minute wikiwiki o kona wahi i kona hiki ana aku ilaila? Ehia a hiki i Makao? Ehia hora hakalia o ko onei wati ke holo aku kekahi a hiki i Bosetona ma Amerika Huipuia? Ehia a hiki i Ladana? Iluna o ka palapala honua ua kakauia na dekere o ka lonitu mahea? Pehea ka inai a o ka lonitu o kekahi wahi ma ka palapala houna?

NA KANAKA.

86 Elima lahuikanaka ma ka honua nei. Ua kuee na ano o ko lakou helehelena.

87 1. O ko Europa poe kanaka, a me na mamo a lakou hookahi lahui lakou. He keokeo ka nui o lakou. Ua eleele iki kekahi poe e noho ana ma na aina mehana. E noho ana no kekahi poe mamo o keia lahuikanaka ma Amerika. Ma ka aoao komohana o Asia kekahi—a ma Aferika kekahi.

88 2. O ko Asia poe kanaka. He lahui okoa lakou. He hapa ko lakou eleele—He lauoho kalole uliuli—He uuku na maka, he nui na iwi papalina. Me ia poe no kekahi o na Inikini e noho ana ma ka poai anu akau—he liilii na kino.

89 3. O ko Amerika poe Inikini. He lahui okoa lakou. He eleele iki ko lakou—he oiaio na iwi papalina—he poopoo na maka.

90 4. O ko Malae poe kanaka. He lahui okoa lakou. He hapa ko lakou eleele—he ihu pepe, ua manoanoa na lehelehe. E noho ana kekahi o keia poe ma na moku maloko o ka moana nui o Pakifiika, ma Hawaii nei kekahi.

91 5. O ko Aferika poe kanaka. He lahui okoa lakou—he negero—ua eleele lakou—he lauoho pokopoko mimilo—he ihu nui peleleu—ua manoanoa ko lakou lehelehe. E like me ia poe ko Nu Holane a me ko kekahi mau moku i pili koke aku malaila.

92 Ma ka olelo a ke Akua, ua ike pono kakou, he hoahanau na lahuikanaka a pau mai o a o. Hookahi no o lakou kupuna o Noa, a o Adamu kona kupuna aku.

Ninau.—Ehia lahui kanaka ma ka honua nei? Owai ka lahui i olelo mua ia mai? Owai ka lahui elua? Ka lahui ekolu? Ka lahui eha? Ka lahui elima? Pehea na kanaka o ke kaei anu akau? No ka lahui hea na kanaka o nei? No ka lahui hea ko Nu Holane, a me Nanapua? No ka makua hookahi anei keia mau lahui a pau?

KO KANAKA NOHO ANA.

93 He naaupo kekahi poe kanaka. Aole lakou i ike i ka malama i ka aina. I ola lakou i ka powa wale aku, a me ka hopuhopu i na holoholona hihiu. He lawaia wale no ka kekahi; aole mahiai lakou, aole noho malie ma kahi hookahi, o ka hele wale no ko lakou makemake;—aole i akamai i na hana—aole i ike i ka palapala. He hooluhi a me ka hookaumaha wale aku i ka lakou poe wahine. Aole o lakou malama i ke Akua.

94 He hapa ka ike o kekahi poe, e like me ka nui o ko Asia poe. He akamai no nae i kekahi hana, a he hawawa i kekahi—aole lakou i ao nui aku i ka palapala—he ike iki nae. Pule no lakou i na kii, hana ino no hoi i ka lakou poe wahine.

95 He naauao kekahi poe—ua akamai i na hana—ua ao nui no i ka palapala—ua ike i ka malama i ka aina. Ua ikaika loa lakou i ka imi i na mea e pono ai. No ko lakou naauao a me ko lakou pono, lanakila no lakou maluna o ko lakou poe enemi; no ka mea, o ka naauao ka mea e ikaika ai ko na aina. Ua maluhia ia poe i na kanawai maikai a lakou i kau ai maluna o lakou iho. Malama no lakou i ka olelo a ke Akua.

Ninau.—Ua aha o kekahi poe kanaka? Ua ike anei i ka malama aina? I ola ana lakou i ke aha? Ua akamai i na hana? Ua ike i ka palapala? Pehea ka lakou hana i na wahine a lakou? Ua malama anei i ke Akua? Ua aha kekahi lahui? E like me wai? Ua akamai ko Asia i kekahi hana? Ua ao nui anei lakou i ka palapala? Ua pule lakou i ke aha? Pehea ko kekahi lahui? Ua ike anei i na hana? Ua ike i ka palapala? Pehea ko lakou imi ana i ka pono?

Pehea lakou i ke kaua ana? Pehea ko laila malu? Pehea ka lakou malama ana i ka olelo a ke Akua?

KA HOOMANA.

96 He like ole ka hoomana ana a kanaka. Aole kanaka hoomana ole. Aka, o ke ano o ko lakou hoomana ana, aole ia i like. Okoa ko kekahi kanaka, okoa ko kekahi. Eha no ano nui. He Mahometa, he Iudaio, he Pegana, he Kristiano.

97 O NA PEGANA. Oia no ka poe pule i na'kua wahahee—i ka la—i ka mahina—i na hoku—i na muliwai—i na holoholona nui—i na ia o ke kai—i na manu o ka lewa—i na kii i kalaiia, a me na mea liilii e ae he nui loa. A kekahi, e pepehi no lakou i kanaka, i mohai no na'kua, a i ka lakou keiki a ia lakou iho no, i oluolu mai ai ko lakou akua, i ola'i paha ko lakou poe uhane.

98 NA MAHOMETA. Oia no ka poe kanaka i hoomana ia Mahometa, i kekahi kaula wahahee. No Arabia ia kanaka; ua puni ko laila kanaka ia ia. I mai la ia, na ke Akua oia i hoouna mai, e hoike i kona makemake i kanaka. Kauoha aku no ia i na haumana ana, e hele lakou i ka luakini nui ona, ma ke kulanakauhale ma Meka, ma kahi ona i hanau ai; malaila e hoomana aku ai ia ia. Ma Medina kekahi luakini ona. Malaila i waihoia'i ke kupapau ona. Ke hele nei na haumana ana ia mau wahi e pule aku ia ia. Ua kapu loa i na kanaka e, ke hele ma ia mau kulanakauhale.—Papa mai no o Mahometa, aole e pule i na kii, aole inu rama. Ua ae mai no nae i na haumana ana i kekahi hewa. E pepehi no i na mea ae ole aku i kana pule, a pule ole aku ia ia. I mai la ia, He ola lealea kana, e like me ko ke kino lealea, oia kana e haawi mai ai i na mea e make ai mahope ona. Elima haneri me kanaonokumamaiwa makahiki, mai ka wa o Iesu, a hanau mai o Mahometa.

99 NA KRISTIANO. Oia no ka poe kanaka e manao ia Iesu Kristo, i ola no lakou. "Ma Anetio-

ka ke kapa mua ana mai o na haumana, he Kristiano." Ae aku no na Kristiano i ka ke Akua olelo kahiko, a me kana olelo hou. Ua manao lakou e ola ana ka uhane o na kanaka i ka wa pau ole, ke paulele lakou maluna o Iesu.

100 NA IUDAIO. Oia no ka poe kanaka i noho ai mamua ma ka aina ma Iudea. He poe mamo lakou na Aberahama. Ua manao no lakou i ka olelo kahiko a ke Akua i haawi mai ai ia Mose, a i na kaula. Ke hoowahawaha nei lakou i ka olelo hou a Iesu, a me kana poe haumana i haawi mai ai. Aole lakou i manao, o Iesu ka Mesia. Hoohewahewa no lakou, no ka mea, aole lakou i hoomaopopo i ka olelo a na kaula kahiko i olelo mai ai ia Iesu. Nolaila, i ko Iesu noho ana mai, pepehiia oia e lakou. No ko lakou hewa nui iloko olaila, ua hoohemo mai ke Akua i ko lakou aina, a ua nele loa lakou i ka aina ole. Mai-ia manawa a hiki loa mai i keia wa e noho nei kakou, i auwanaia'i lakou ma na aina a pau. Aole lakou i hui me ko na aina e, ke noho kaawale nei no. Ina e mare, me ko lakou iho no e mare ai: aole me ko na aina e. E nana aku ana lakou i ka hiki mai o ka Mesia, nana e hoihoi hou aku ia lakou ma ka aina ma Iudea. I mai la ka olelo a ke Akua, e auwana'i lakou, a ike o Iesu ka Mesia, alaila e huli ai lakou ia ia, a e loaa hou ia lakou ka malu a me ka pono. Ua hoomainoino loa ia lakou ma na aina a pau—ua wailanaia. He poe waiwai no nae—he poe paakiki. Manao no lakou i ka lakou iho, aole manao i ka hai. A ina e huli mai kekahi o lakou i ko Iesu pono, pepehiia oia e lakou.

101 Ua manao wale ia, ehiku haneri me kanakolu miliona kanaka ma ka honua nei.

O na Pegana, ...	405,000,000
O na Kristiano, . . .	210,000,000
O na Mahometa, . . .	110,000,000
O na Iudaio, ...	5,000,000
	730,000,000
Ma Asia, ...	420,000,000
Ma Europa, ...	180,000,000
Ma Aferika, ...	80,000,000
Ma Amerika, ...	47,000,000
O na moku ma ka moana Pakifika,	3,000,000
	730,000,000

Ke i mai nei ka olelo a ke Akua, e hiki mai ana ka manawa e lilo ai na kanaka a pau, i poe Kristiano.

Ninau.—Ua like anei ka hoomana a kanaka? He kanaka hoomana ole kekahi? Ehia ano nui o ka hoomana ana? Owai na inoa? Pehea ka ka Pegana? Owai na Mahometa? Pehea ka Mahometa kauoha? Mahea kekahi luakini ona? Ua aha oia luakini? Ke hele nei na haumana ana ihea e pule ai? Pehea ka Mahometa papa ana mai? Pehea kona ae ana mai i na haumana ana? Pehea ko lakou i na mea pule ole ia Mahometa? Pehea ke ola iloko o ko lakou manao? I ka manawa hea i ola ai o Mahometa? Owai na Kristiano? Ma ka aina hea i kapa mua'i lakou, i Kristiano? Ka ae aku lakou i na olelo hea? Pehea la ko lakou manao i ke ola ana o ka uhane?

Owai na Iudaio? I ka olelo hea lakou i manao ai? Pehea la ko lakou manao ia Iesu, a me kana olelo? No ke aha la i hoohemo ai ke Akua ia lakou? Aihea hea lakou o noho nei? Aole anei lakou e mare me ko na aina e? Ke nana nei lakou i ke aha? E auwana lakou a i ka manawa hea? Ua manaoia mai pehea i ko na aina e? He poe waiwai anei? Pehea ko lakou manao i kekahi o lakou, ina e huli ia i kanaka no ka Haku? Ehia kanaka o keia ao? Ehia o na Pegana? Ehia o na Kristiano? Ehia o na Mahometa? Ehia o na Iudaio? Ehia kanaka ma Asia? Ehia ma Europa? Ehia ma Aferika? Ehia ma Amerika? Ehia ma na moku o ka moana Pakifika nei? E lilo ana lakou a pau i mea aha?

O KA HOAKAKA ANA O NA MOKU NUI O KA HONUA.

AFERIKA,
11 Milioni mile kuea.

ASIA,
16 Milioni mile kuea.

EUROPA,
3,800,000 mile kuea.

NUHOLANI,
3 milioni mile kuea.

AMERIKA,
15 1-2 Milioni mile kuea.
AMERIKA H. | AMERIKA A.

NA AINAMOANA.

102 Oia no na Moku ma ka aoao hikina o ka Moana Iniana, a me na Moku he nui wale, o ka Pakifika nei. Ua kapaia lakou e kekahi poe, Na ainamoana.

103 Ina no ka nui o na Moku o na Ainamoana, ma ke kaei wela. He mau aina wela no kekahi, aka, o ka nui o lakou, he oluolu no.

104 I ka manao o kekahi poe noonoo, aole paha aina maanei mamua, he moana wale ao. Manao no lakou ua hoea mai na aina mai lalo mai, no loko o ka moana, o na ahi pele ka mea i hoea mai ai.

105 Ua nui na pele ma na aina nei, a ua hooheheeia na pohaku i ke ahi. Nolaila, manao wale ia, ua hoea mai na aina nei, mai loko mai o ka moana.

106 He mauna nui ma kekahi o na aina nei, a o kekahi, ua haahaa loa.

107 Ma na Aina moku nui, mai Asia aku ma ka hema, ua loaa na holoholona nui. O ka Elepani, ka Laehaokela, ka Tiga, a o ka Ouranautana kekahi. Ma Boroneo ka nui o lakou. Ua nui wale o na manu maikai. O ka manu o Parediso, kekahi o lakou.

108 Ua nui wale o na laau e ulu ana. O ka Niu

ke kamaaina ma na aina nei a pau; a he Ulu no ka nui o lakou. O kona hua no ka ai i aiia e kanaka. He Iliahi no kekahi o lakou.

109. Eia no kekahi o na mea e ulu ana ma na aina nei. O ka pepa ai a me na mea e mikomiko ai ka ai, ka raiki, ke kope, ke ko, ka pulupulu, a me na pilali na laau lapaau.

110. Elua lahui kanaka ma na aina nei. O ko Malae poe, a me ko Aferika poe. Ina no ka nui o ko Aferika ma Nuholane a me na aina nui, mai ona aku ma ka akau.

Ninau.—Owai ka inoa nui o na Moku, ma ka Pakifika nei, a me ka aoao hikina o ka moana Iniana? Ma ke kaei hea na aina o na Ainamoana? Pehea la ka wela o na aina nei? Pehea la ka manao o kekahi poe i na aina nei. Ua aha o na pele? Ua aha o na pohaku o na aina nei? Pehea la na mauna? Owai kekahi o na holoholona i ikea? Owai kekahi manu? Owai kekahi o na laau? Owai kekahi o na mea e ulu ana? Ehia lahuikanaka ma na aina nei? Mahea ko Aferika poe? Mahea ko Malae poe?

O NA MOKU O HAWAII.

111 He umi keia mau moku, a me Kumamalua. Eia no ma ka moana Pakifika nei, ma ka Latitu akau 18 dekere 54 mile, a hiki aku i ka 22 dekere 17 mile. Ma ka Lonitu komohana 154 dekere 54 mile, a hiki aku i ka 163 dekere 52 mile.

112 Eha moku nui. O Hawaii, o Maui, o Oahu, a o Kauai. Eha moku liilii iho, kahi e noho ai kanaka. O Molokai, o Lanai, o Kahoolawe, a o Niihau. Eha no moku liilii kahi e pono ole ai ke kanaka ke noho iho. O Molokini, o Lehua, o Kaula, a o Nihoa.

Ninau.—Ehia moku o Hawaii nei? Ma ka moana hea lakou? He aha ka latitu? He aha ka lonitu? Ma ke kaei hea lakou? Ehia moku nui? Owai na inoa? Ehia moku liilii iho? Owai na inoa? He kanaka anei e noho ana? Ehia moku uuku kanaka ole? Owai na inoa?

113 I kekahi mau malama, ua kupono ka la, maluna iho o na moku o Hawaii nei. Nolaila ka wela. Aole nae i wela loa, e like me kekahi aina malalo iho o ka la. O ka makani mai ka moana mai, ka mea e oluolu ai.

114 O na laau, a me na mea ai, i kupu nui ma na aina anu, aole e ulu nui ma Hawaii nei. Ua ulu mai no kekahi. O ke kulina, a me ke akaakai, a me na ipu, a me na papapa, a me ke kapiki, a me ka makeke, a me ka fiku, a me ka waina, a me ka pulupulu, a me kekahi mea e ae.

115 O ke kalo no ka ai kahiko o keia pae aina, a o ka uwala, a me ka uhi, a me ke ko, a me ka maia, a me ka ulu, a me ka niu, a me ka pia, a me ke ki. He mau mea e kekahi, ma ka nahelehele, he mea ai i ka manawa wi.

116 Ua nui na laau ma ka nahelehele. O ka iliahi, ka laau waiwai nui mamua aku nei. I keia wa, ua emi, o ka liilii loa ka i koe. Ua kakaikahi loa, ka laau iliahi nui. He mea kuai ia me ka poe kalepa, a lawe lakou ma Kina, i mea hana na kela poe. Aka, o ka nui oia laau, he mea mohai kuni no na kii o lakou. I keia wa, o ke koa ka laau waiwai, i mea waa, i hoe, i papa, a i laau hale kekahi.

117 O ke olona kekahi mea waiwai, ma ka nahelehele. He mea pono ia no ke aho lawaia, a me ka upena, a me ke kaulamoku. He mea nui loa ia ma ka nahelehele, ke pono ke malama ana. O ka mamake kekahi mea maikai ma ka nahelehele, he mea kapa no na kanaka. O ke kukui kekahi mea waiwai, he mea aila pena, a he mea malamalama i ka po. O ka pulupulu ka mea waiwai nui, ke kanu aku na kanaka. He pulupulu maikai loa ko onei pulupulu i mea lole, a i mea kuai i ka poe kalepa. Ua manaoia, oia ka mea waiwai nui o keia aina, ma keia hope aku. A ao ae na kanaka, a ike i ka nana lole no lakou iho.

118 Eia na holoholona kamaaina kahiko o Hawaii nei. O ka puaa, o ka ilio, a me ka moa. Ua nui

na manu hihiu, ma ka nahelehele. Eia na holoholona hou mai. O ka pipi, o ka lio, ka hoki, ke kao, ka hipa, ka popoki, ka palahu, a me ka nene, a me kekahi manu koloa, a me kekahi mau mea e ae. Aole ilio hihiu ma ka nahelehele, i mea e make ai ke kanaka. Aole hoi naheka, aole mea niho awa e like me kekahi aina e.

Ninau.—I na malama hea, i kupono ai ka la maluna iho o Hawaii nei? No ke aha la i wela ole keia e like me kekahi aina malalo ae o ka la? Ua ulu nui anei maanei na laau, mai na aina anu mai? Owai na mea kanu mai na aina e mai, e kupu ana maanei? Heaha ka ai kahiko onei? Owai na laau waiwai ma Hawaii nei? Pehea la ka iliahi? Pehea la ke koa? Ua aha o ka olona? O ka mamake? O ke kukui? O ka pulupulu? Owai na holoholona kamaaina kahiko, o Hawaii nei? Owai na holoholona hou mai? He ilio pepehi kanaka anei ma Hawaii nei? Pehea na mea niho awa?

O HAWAII.

119 O Hawaii no ka moku nui o keia aoao o ka moana. He kanaiwakumamahiku mile ka loa, he kanahikukumamawalu ka laula. Ua okiia ka aina i eono moku. O Kohala, o Kona, o Kau, o Puna, o Hilo, a me Hamakua.

120 He wahi ua o Hilo, oia wale no kahi ua nui. He ua no ma na wahi e, o ka aoao hikina a me ka akau. Aole no he nui e like me o Hilo. O na wahi ma ke komohana a me ka hema, kahi maloo. He ua iki no ilaila kekahi manawa, aole nui, he maloo ka nui. A iuka kahi nui o ka ua, iloko o ka ulu laau. Aia no ilaila kahi o ka nui o ka ai. Ma kahakai, aole nui wale o ka ai, no ka maloo; a no ke aa. I ke kau, aole ua maoli malaila, o ka hau ka ua a me ka mahu. E kupu no ka ai, ke malama pono ia; aka, he palaualelo ke kanaka, alaila, ua wi loa Hawaii ma ka aoao komohana, a me ka hema. Ma na wahi ua a me na wahi wai, ulu nui no ka ai ke kanu aku. He aa loa no ke kau wahi, aole hiki na mea ulu a pau, he aa wale no.

Ninau.—Owai ka moku nui o ko Hawaii poe moku? Ehia mile ka loa? Ehia ka laula? Ua okiia Hawaii ehia moku? Owai na inoa? Ma ka moku hea kahi ua nui? Pehea la na wahi e ae ma ka hikina a ma ka akau? Pehea na wahi o ke komohana a me ka hema? Pehea ka nui o ka ua o Kona? Mahea ka ai? Ua ulu nui anei ka ai ma Hawaii? No ke aha la ka wi kekahi manawa? Pehea la ka aina o Kona a me Kau ma kahakai?

121 Ekolu no mauna nui ma Hawaii; o Mauna-Loa, o MaunaKea, a o Hualalai. Ua kaulana ia mau mauna no ke kiekie loa. Ma na wahi kiekie loa, ua keokeo i ke hau, no ke anu loa. Pela wale no na wahi kiekie o ka honua nei a pau. O ka poe akamai i ke ana kuahiwi, ua olelo mai lakou he umikumamaha tausani kapuai ke kiekie o Mauna Kea.

122 He aina pali no Hawaii. Hookahi wale no wahi palahalaha maikai, e like me na aina nui e ae; aia no ia mauka o Waimea, malalo ae o na Mauna. He palahalaha ko laila, he maikai kau wahi, he aa no kekahi.

123 He aina pele no kekahi. No na pele ke aa, a me na pali. Ua nui na pele mamua; i keia manawa, elua wale no e a ana: aia no ma na aoao o Mauna Loa.

I ka wa mamua, ua manaoia e kanaka, he Akua o pele, a hoomana aku lakou ia ia. Aole lakou e ike, aole no i lohe, ua nui na pele ma na aina e. I keia manawa, ua maopopo o Iehova ke Akua, nana i hana i na pele a pau, a me na mea a pau. Aohe Akua e ae; oia, hookahi wale no.

No na ahi iloko o na mauna o Hawaii, i haalulu pinepine ka aina. Ina pio ke ahi, aole paha olai hou aku. No na pele mai ke aa. Ma ka aoao komohana a me ka hema, ua nui wale ke aa ma kahakai, uuku no ka lepo kahi e ulu ai ka ai.

124 Ma ka moku o Hilo, he mau muliwai no, a ma Hamakua kekahi. No ka nui o ka ua, e kupu no ka ai ke kanu aku.

125 He pali loa ma ka aoao akau. Aohe pono na awa kahi e holo aku ka lawaia.

Eha wahi ku moku ma Hawaii. O Hilo, o Kawaihae, o Kailua, a o Kaawaloa. Aole awa kahi e poe ole mai ka nalu, e pono ai ka moku.

Ninau.—Ehia mauna nui ma Hawaii? Owai na inoa? Ua kaulana lakou i ke aha? Ua keokeo oluna i ke aha? i kekahi manawa? Pehea ke kiekie o Mauna Kea? He aina pali anei o Hawaii? Mahea kekahi wahi palahalaha? He pele anei ko Hawaii? Mahea na pele? Ehia pele e a ana i keia wa? Pehea ka manao o ka poe kahiko i ka pele? He mea aha ka pele? Ina paha i pio ke ahi oloko o na mauna, pehea? No hea ke aa? Ma na aoao hea ke aa nui wale? Owai na moku muliwai ma Hawaii? E kupu anei ka ai ke kanu aku? Ma ka aoao hea e pono ole ka waa i na pali? Ehia wahi ku moku ma Hawaii? Owai na inoa? He awa anei kekahi?

NO MAUI.

126 Aia o Maui ma ke komohana akau o Hawaii. Mai Hawaii mai a Maui, he kanakolu no mile. He kanahakumamawalu mile ka loa o Maui, a he iwakaluakumamaiwa ka laula.

127 Ua oki liilii ia ka aina, i moku, a i kalana, a i ahupuaa. Aole hoi i akaka pono e like me Hawaii.

Eia na moku, o Hamakua-poko, Hamakua-loa, Koolau, Hana, Kipahulu, Kaupo, Kahikinui, Honuaula, a me Kula. He ahupuaa o Wailuku, a me Waikapu, a me Ukumehame, a me Oloalu, a me Napoko, a me Waiehu, a me Waihee. He kalana o Kahakuloa, he moku o Kaanapali, a he kalana o Lahaina.

128 Ua heluia iho nei na kanaka o Maui. Ua kaawale na kane, a me na wahine, a me na keiki. O ka poe i hanauia mahope mai o ka make ana o Kamehameha, ua helu pu ia lakou me na keiki. [*Nana i ka helu ma ka hope.*]

129 He pele no ma Maui i ka wa mamua. Ua nui loa kahi i aa ai. Aia ma ka aoao hikina, ma Halea-

kala ka lua nui loa. He umikumamaono puu maloko, kahi i puka mai ai ke ahi i ka wa kahiko. I keia manawa, ua pio. No ua lua nui nei ke aa o Kahikinui a me Kaupo, a me Honuaula, a me Hana.

130 Ma Koolau, ua nui ka ua, aka, ma ka aoao komohana, aole ua, o ke kona wale no ka ua, a o ka wai o kahawai, oia no ka wai e ulu ai ka ai.

Ma Hamakua, a ma Kula, ua nui no ka laau ma ka nahelehele; o ka laau waa kekahi. A ma Kaupo a me Kahikinui, he laau no, aia mauka lilo.

131 I ka wa kahiko, o Hana ka aina i makemake nui ia e na'lii; a o Wailuku kekahi. Aole noho nui na'lii ma Lahaina i kela wa. Noho iki no a hele. Nolaila, ua kapaia ka inoa kahiko, o Lele. He inoa hou o Lahaina.

Ninau.—Mahea o Maui? Ehia mile, mai Hawaii mai a Maui? Ehia mile ka loa o Maui? Ehia ka laula? Ua okiia ka aina pehea? Ehia moku? Ua aha o Wailuku ma? Ua aha o Lahaina ma? Ehia kanaka o Maui? He pele anei ko Maui? Ma ka aoao hea ka nui o ke aa? Mahea ka lua nui kahi i puka mai ke ahi mamua? Ma ka aoao hea ka ua nui loa? Aia mahea na laau nui? Owai ka aina makemakeia e na'lii i ka manawa kahiko. Pehea la o Lahaina ia wa?

NO OAHU.

132 Aia no ia ma ke komohana akau o Maui. O Molokai mawaena. Mai Hawaii a Oahu, hookahi haneri me kanakolu mile. He kanahakumamaono mile ka loa o Oahu, a he iwakaluakumamakolu ka laula.

133 Na okina. Ua okiia Oahu i na kalana eono, a i na ahupuaa 86. Eia na kalana, o Kona, o Ewa, o Waianae, a Waialua, o Koolauloa, a me Kapalikoolau. Ma Kona 6 ahupuaa, o Waikiki, o Honolulu, o Kapalama, o Kalihi, o Kahauiki, o Moanalua; ma Ewa 12, ma Waianae 8, ma Waialua 14, ma Koolauloa 34, ma Kapalikoolau 12.

134 O ka aina. He aina oluolu Oahu. He momona ke kau wahi i mahi pono ia a i hookaheia ka

wai. He kula waiho wale kekahi, he kula hanai holoholona kekahi. Ma ka aoao akau a ma na mauna ka nui o ka ua, aka hiki pono ka ua ma ka aoao hema i ka hooilo.

135 O NA WAI. He mau muliwai uuku 28. He loko paakai kekahi ma Moanalua, o Aliapaakai ka inoa. He kaikuono ma Ewa e komo ai na moku uuku iloko o ka aina. He awa maikai ma Honolulu, o Kou ka inoa, e pono no na moku nui hookahi haneri a keu aku. He wahi ku moku mawaho a hiki i Waikiki.

136 He mau mauna no ko Oahu. Aole no he nui, o Kaala a me Konahuanui, na mauna kiekie o Oahu. He pele no ko laila mamua.

O Honolulu ke kauhale nui o Oahu, a me ko Hawaii nei a pau 600 hale paha. Elua hale pule. No na haoli kekahi hale pule, no na kanaka o na aina e mai. He mau hale kuai kekahi. Aia no ka Papu ilaila no na mea hooolea.

Ninau.—Ai mahea Oahu? Ehia mile mai Hawaii mai a i Oahu? Ehia mile o ka loa oia aina? O ka laula? Ua okiia Oahu i ehia Kalana? Ehia ahupuaa? Ehia ahupuaa o Kona? O Ewa? O Waianae? O Waialua? O Koolauloa? O ka Palikoolau? Pehea la ka aina Oahu? He aina waiho wale anei kekahi? Heaha ke kahi kula? Ai mahea ka nui o ka ua? Pehea ka aoao hema i ka hooilo? Ehia muliwai ma Oahu? Ua aha o ka loko paakai? Mahea la ke kaikuono? Ehia lae nui? Ai mahea ke awa? Ehia moku e pono ai iloko o ia awa hookahi? Ehia wahi ku moku? (*E nana ma ka palapala aina.*) Owai na mauna nui o Oahu? Ua aha ilaila mamua? Owai ke kauhale nui o Oahu? Ehia hale iloko o laila? Ehia hale pule? He hale aha kekahi?

O KAUAI.

137 O ka ha ia, o na Moku nui o Hawaii nei. Aia no ia ma ke komohana akau o Oahu. Mai Oahu aku a i Kauai, he kanahikukumamalima mile. Mai Hawaii aku a i Kauai, elua haneri a me kanalima mile.

138 Ua okiia Kauai i eono moku. O Kona, o Puna, o Koolau, o Halelea, o Napali, a o Mana. Ma na kahakai, ka nui o kanaka. He aina mauna, he pali ko waena. O Kaaleale, ka mauna nui.

139 O Kauai ka moku muliwai nui, o ko Hawaii mau aina. He kanakolukumamalua muliwai, a ua mahuahua kekahi mau muliwai. O Mana ka aoao maloo, aole muliwai, aole nui o ka ua. I ka hooilo wale no ka ua. He alialia nui ko laila aoao.

140 Ua nui na awaawa. Malaila ka nui o ka ai, i kanu ia. Ua hookaheia ka wai iloko o na loi, a ilaila ka nui o ka ai. He kula nui ko Kauai, ua waiho wale ia. Ina i kanuia i ka pulupulu, a i ke ko paha, ua nui ka waiwai, o ko laila poe kanaka. O Puna, a me Koolau, a me Halelea, na aoao maikai o ka aina. Ua ulu mai na mea kanu.

141 Elima wahi ku moku ma Kauai. O Waimea, o Wahiawa, o Koloa, o Hulaia, a me Hanalei. He kaikuono ma ia mau wahi. Aole awa ma keia aina. Aole no e pono ka moku ilaila, i kekahi manawa. He pali wale no ka aoao komohana akau.

Ninau.—Ai mahea o Kauai? Ehia mile mai Oahu aku? Ehia mile mai Hawaii aku? Ua okiia Kauai, i ehia moku? Mahea ka nui o kanaka? Pehea la ko waena? Owai ka mauna nui? Ehia muliwai ma Kauai? Owai na muliwai nui? (*Nana i ka palapala aina.*) Pehea la ko Mana? Mahea la e kanuia'i ka ai? He ai maloo anei? Pehea na kula o Kauai? Ai hea na aoao maikai o ka aina? Ehia wahi ku moku? Owai na kaikuono nui i Kauai? He awa anei? Heaha ko ka aoao komohana akau?

NO MOLOKAI.

142 He moku mahuahua no ia, aole hoi e nui loa. Hookahi kanaha mile ka loa; ewalu no ka laula. Aole i ana pololei ia. Mai Molokai a Maui, he umi no mile. Mai Molokai a Lanai, eiwa no mile. Mai Molokai a Oahu, he iwakaluakumamahiku mile.

143 He aina pali o Molokai ma ka aoao hikina. He one ma ka aoao komohana. Ua maikai no ke

kau wahi o ka aina. Ua nui no ka ai, a ua nui kanaka.

Mai ka wa kahiko mai, aole i kaawale ia aina. O ke alii ia ia o Maui, ia ia hoi o Molokai.

Aia ma Kaunakakai kahi e ku pinepine ai na moku a lulu; aole hoi e pono ke hiki mai ke Kona.

O LANAI.

144 Kekahi moku, aia ma ke alo o Lahaina. Mai Lahaina aku a Lanai he umi no mile. He umikumamahiku mile ka loa o ia aina, a eiwa no ka laula. He poe lawaia ka nui o kanaka. O ka uwala ka ai, he hapa ke kalo.

O KAHOOLAWE.

145 Kekahi moku liilii, aia ma ke alo o ka puali hikina o Maui. He aina wi o Kahoolawe. O ka uwala ka ai, a o ka ipu kekahi. Aole nui na kanaka. Elua kanaha wale no lakou. He poe lawaia. He uuku loa ka wai ma ia aina. Aole ua, aole muliwai, aole wai ma kahawai.

O NIIHAU.

146 Kekahi moku liilii, aia ma ke komohana o Kauai. Aole nui loa na kanaka. Aole muliwai malaila, aole wai maoli. He wai mananalo wale no. He pali, a he aa ka nui o ka aina. Aole ulu ke kalo no ka maloo o ka aina. He uhi ko laila ai, a he paoo kekahi, a me ka ipu, a me ke akaakai. He poe lawaia na kanaka. O ka ia ko laila waiwai, a me ka moena. He akamai na wahine i ka ulana moena pawehe.

Ninau,—Ai mahea o Molokai? He moku nui anei? Ehia mile ka loa? Ehia ka laula? Ehia mile mai Maui aku? Ehia mile mai Oahu aku? Ma ka aoao hea na pali? Heaha ma ke komohana? Pehea la ka aina? Pehea ka ai? Ua nui anei na kanaka? Ai mahea o Lanai? Ehia mile mai Maui aku? Ehia mile ka loa o ka aina? Ehia o ka laula? Ua aha ko laila kanaka? He aha ka ai? Ai mahea o Ka-

hoolawe? He aina nui anei? Pehea la ka ai? Ua aha o ke kanaka? Ehia kanaka o laila? Pehea la ka wai oia aina? Ai mahea o Niihau? Ua nui anei na kanaka? Pehea la ka wai? Pehea ka aina? Ua ulu anei ke kalo ilaila? He aha ko laila ai? Ua aha o ke kanaka? Ua aha ko laila wahine?

ELEPANI O KAI.

NO NA MOKU KANAKA OLE.

147 Eha no ia mau moku. O Molokini, o Lehua, a me Nihoa. He pohaku wale no kekahi, aole ai, aole wai, aole mea e maikai ai ia mau aina. He ia no nae. He elepani ko Nihoa, a me na ia e, he nui loa.

Ninau.—Ai mahea o Molokini? O Lehuâ? O Kaula? O Nihoa? Pehea la na aina? Ua aha o Nihoa?

148. (*No ka hoi hou ana.*)

a. He lahui kanaka oluolu, ko Hawaii. Ua ike no i na malihini. I ka manawa mamua, ua lilo lakou i ka lealea, a me ka molowa, a me ke kolohe. Aia no ka nui o kanaka ilaila, e noho nei. Nolaila, aole i pono loa ka aina; aole waiwai.

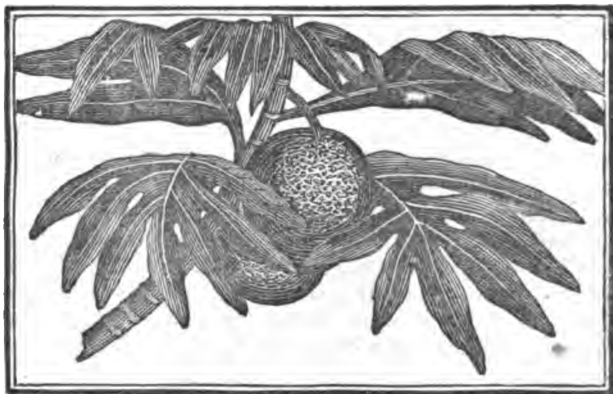
e. He poe Pagana lakou mamua. He poe hoomana kii. I neia manawa, ua hiki mai ka olelo a ke Akuâ. Ua ao kekahi poe, a ua huli kekahi poe mahope oia olelo. Ma ka waha wale no ka malama ana, o ka nui o kanaka. He mau hale kula no, ma na aina a pau. Hookahi no kula nui. Aia no ia ma Lahainaluna, i Maui.

i. Hookahi no Alii ia ia ke aupuni. Ua hanau ia i alii. Aia no ia ia a me na kahu ona, ke kanaw ai o ka aina. Aole no i kuai ia ka aina i like me ko na aina e. Aia no i ke alii ka aina, ia ia ka haawi aku; ia ia no ka lawe.

o. Aole i hoomaopopoia ka auhau ana, a me ka hookupu ana, e like me ko na aina e. Ina no ia mau mea iloko o ka makemake o na'lii, a me na aina, a me na konahiki. Nolaila he moiowa ka nui o na makaainana. He ohumu, he pilihua, he ae wale aku, a he lauwili wale iho.

u. Aole nui o na mea kuai ma Hawaii. He iliahi mamua, ua pau ia. O ka mea kuai i keia manawa, he ai no ka nui. O ka uala, ka uhi, ka bipi, ke kao, ka puaa, a me ka wahie kahu ai. Ua kuaiia keia mau mea, me na moku kalepa, a me na moku kohola.

Ninau.—He oluolu anei ko Hawaii kanaka? Pehea ka manawa mamua? Ai mahea ka nui o kanaka e noho nei? Ua aha o laila? Pehea la ka hoomana? Ke malama nei na kanaka i ka ke Akua olelo? Pehea na hale kula? Mahea la ka hale kula nui? Pehea ka malama ana o ka aina? Ia wai la ke kanawai? Ua kuai ia ka aina? Ua hoomaopopoia ka auhau a me ka hookupu? Pehea la ka makaainana ilaila? Ua nui anei na mea kuai i keia manawa? He aha na mea kuai?

NA MOKU O NUUHIVA.

149. Aia ia pae aina ma ka latitu hema, awalu dekere, a hiki aku i ka umi a me na mile 30; a ma ka lonitu komohana akahi haneri me kanakolu kumamaiwa dekere.

He umi aina i ike maopopo ia. O Hiau, o Fatuuhu, o Nuuhiav, o Uapou, o Huahuaga, o Fa tuu-

ku, o Tahuata, o Hiwaoa, o Moakane, a me Fatuiwa. Ekolu o lakou nei, aohe kanaka. O Hiau, o Fatuuku, a me Fatuuhu, aohe kanaka. Ina no kekahi mau moku liilii e ae, aole akaka ko lakou inoa. He one wale no kekahi Ua kapaia keia mau aina mahope o ka aina nui o Nuuhiva.

150 He mau aina pali ko Nuuhiva. He wahi ino hohonu ke iho ilalo, iloko o na awaawa. He maikai ka aina iloko o na awaawa; he haiki nae, he pilikia. Ua ulu nui ka ai. O ka ulu ka ai, a me ka niu a me ka maia. Aole nui ke kalo, a me ka uala, a me ka uhi. O ka ulu ko laila laau waa, a oia no ka laau hana. He laau e no kekahi. Aole no he nui o na laau waiwai. O ka wauke ko laila laau kapa. O ka puaa, a me ka ilio na holoholona. He akua ka moa aole i aiia.

151 He mau wahi ku moku o Nuuhiva. Ma Taeohae kekahi ma Taipi kekahi. He mau kaikuono no laua, a he awa no hoi. Ua oleloia aia ma Hiwaoa kekahi awa, aole maopopo ia.

152 He pae aina naaupo loa ko Nuuhiva. He ai kanaka. Ua pule i na kii. He akua kanaka kekahi. Aia make ia kanaka, pepehiia na kanaka, i mohai nona. No ia mea, he ino loa ka aina; no ke kaua aku a kaua mai, aole malu iki ka aina. Ua nui na'lii, a ua like ka poe alii me na makaainana, aole i hoolohea mai ka lakou olelo. Ua maikai ke kino o kanaka, a ua ikaika maikai na wahine. Hookahi no mea e ino loa ai ke nana aku, o ke kakau nui ana. O na kane ka i ino loa.

Ninau.—Heaha ka latitu o keia mau aina? Ka lonitu? Ehia aina? Owai na inoa? Ehia kanaka ole? Ua aha kekahi moku? Ua kapuia na aina mahope o ke aha? Pehea na aina, he pali anei? Pehea la na awaawa? He aha ka ai? Pehea ka laau? Owai na holoholona? Ua aha o ka moa? Ehia wahi ku moku? Pehea la na kanaka? Heaha ka lakou hoomana? Ua aha o ko laila kanaka akua? Pehea la na'lii? Ua maikai anei ke kanaka? Heaha ka mea i ino ai?

NA MOKU O TAHITI.

153 Eono no ia mau moku, a me na moku liilii kekahi. Eia ka inoa o na moku nui. O Tahiti, o Eimeo, o Huahine, o Raiatea, o Tahaa a me Bolabola. O Tahiti ko laila moku nui, aole hoi i nui loa ia moku. Ua nui aku paha o Maui.

Eia ka inoa o kekahi mau aina liilii, o Tabuaemanu, o Tubai, a me Maurua. Mawaho ae, ua nui loa na aina liilii, aole hoi i akaka ko lakou ano.

154 Ua oi aku ka maikai o ia pae aina mamua o na aina a pau i ikeia ma keia moana nui. Ua kapaia lakou, o ka mahinaai o ka moana Pakifika nei. Ua nui loa ka ai e ulu wale ana,a me na mea e pono ai ke kino o kanaka. O ka ulu ko laila mea ai nui.

155 He moanawai ma Tahiti, aia ma ke kuahiwi, o Waihilia ka inoa. Aole ia maoli maloko. O ke kuna ka ia e ola'i malaila. Me he puhi la ke ano o ia ia. Ua aiia e kanaka. Ua nui loa na kahawai malaila, a me na muliwai, a me na awa, kahi e ku ai na moku, ke holo aku ilaila.

O ka aila niu kekahi mea waiwai malaila, a o ka pia kekahi, o ko laila mea kalepa nui no ia.

156 Ua like ke ano o ko laila kanaka me ko onei. He okoa no ka olelo, aole hoi okoa loa, ua like no kekahi ano. Ua maopopo no, hookahi no poe kupuna o ko Tahiti me ko Hawaii nei; aka, o kahi i huiia'i, aole i ikeia ia mea.

He kolohe loa ko Tahiti i ka wa mamua. He poe kanaka puni kaua, a ikaika loa ke kaua ana. He aina malama i na'kua wahahee, a umi kamalii lakou, a hana i na mea ino a pau o na aina naaupo.

Aka, ua huli lakou. O lakou ka i huli mua o na aina a pau ma keia moana. Ua ao iho nei lakou i ka olelo a ke Akua. Ua pono no ko lakou noho ana i keia wa, aole hoi i pono loa no ka nui loa o ka poe i ku e i ka ke Akua olelo. He kanakolukumamawalu makahiki, mai ka wa mai o ka holo ana o na misionari malaila.

Ninau.—Ehia moku o ko Tahiti pae aina? Na inoa? Owai ka moku nui? Peha la ka nui? Owai na aina liilii? Pehea na aina mawaho ae o Tahiti? Pehea la ka aina? Ua kapaia pehea? Heaha ko lakou ai? Ua aha o ka moanawai olaila? Pehea na kahawai? Ua nui anei na awa? Heaha ka waiwai oia mau aina? Ua like na kanaka malaila me wai? Pehea la ka lakou olelo? Hookahi anei kupuna ko Tahiti me ko onei? Pehea la Tahiti mamua? Inahea ko lakou huli ana ma ka olelo a ke Akua?

NA MOKU O NANAPUA.

157 Eha aina i ike maopopo ia, i kapaia o kela inoa. Eia ka inoa pakahi o na aina. O Nanapua, o Kona, o Niua, a me Ainawahi.

O Ainawahi, he aina pele ia. He mau aina maikai no. Ua nui ka ai, o ke kalo maloo, a me ka uhi, a me ka ulu, a me ka uala, a me na mea e he nui loa.

158 Ua nui loa ka laau, he laau maikai. E ulu ana ka laau, mai kahakai, a hiki loa i uka lilo. He iliahi kekahi laau, ua nui loa ka iliahi. Ua eleele na kanaka; ua hupo loa. Aole o lakou kapa, aole hume malo; e hele wale lakou, a e ai kanaka. Ua huaiia na kupapau i kanuia, i mea ai na lakou. Aole ike mai lakou i ko na aina e, aole ike i ke kuai, aole pono iki ke kipa aku malaila.

Oia no na aina a Boki i imi aku ai, a nalowale oia. Malaila no i luku mai ai ka mai ia Manuia ma.

Ninau.—Ehia aina i maopopo? Owai na inoa? He pele anei malaila? Ua maikai anei ko laila laau? He iliahi anei? Pehea la na kanaka? Owai ko onei alii i nalowale ilaila.

NO PITEKANE.

159 Aia no ia moku ma ka hikina hema o Tahiti. He aina uuku; aole awa, aole muliwai, aole wai ma kahawai. He uuku ka wai e inu ai. He aina pali. Ua nui no nae ka ai. O na mea a pau e kupu ana ma Hawaii nei, e ulu pono no malaila, ke kanu aku.

160 I ka wa mamua, aole loa kanaka ma ia aina. He poe ano e ka poe e noho la malaila.

I ka holo ana o kekahi moku manuwa o Beritania i Tahiti i ka wa mamua, kipi aku la na kanaka o ua moku la, hookuke aku la i na'lii o ka moku ma ka waapa, a holo ma Tahiti. Alaila haalele kekahi poe i ka moku, aka, eiwa o lakou, ua lawe i wahine na lakou, a me na kanaka eono a holo pu i Pitekane, i ka makahiki 1789, malaila e noho ai. Wawahi lakou i ka moku. A hala na makahiki eono, pepehi na kanaka maoli i ka poe haole, hookahi wale no koe, o Ioane Adamu. Alaila pepehi na wahine i na kanaka maoli, koe na keiki i hanau malaila.—Ua ao lakou i ka palapala a ke Akua me ka pule ia ia, me ka malama i ka pono—O Ioane Adamu ke kumu, oia ke alii. Ua alohaia mai lakou e ke Alii o Beritania. A i ka makahiki 1824 ua heluia lakou he kanalima kumamawalu. Nonoi lakou i misionari. A ua make ke alii. Ua laweia na kanaka i Tahiti a ua hoi aku no.

Ninau.—Ai hea keia aina? Pehea la ka aina? Pehea la ka ai? Nohea ko laila kanaka? Nohea na wahine a me kekahi o kanaka? Ua aha o na haole? Ua aha na kanaka o Tahiti? Pehea na keiki? Owai la ke alii?

NO NA AINA O TONEKATABU.

161 He mau moku no ia, aia ma ke komohana o Tahiti. Ua nui loa na moku, aole paha i pau i ka ike pono ia. He moku liilii ka nui o lakou. Aole nui ka aina. He haahaa; aole nui na mauna.

E ulu maikai no ka ai ma ia pae aina. O na mea a pau e ulu ana ma Hawaii nei, e ulu maikai no malaila, ke kanu aku.

162 I keia mau makahiki i hala iho nei, ua holo hou aku na misionari ilaila. Aia no e noho la i keia manawa. Ua huli mai ke alii, a me kekahi poe kanaka. Ke ao nei no i ka olelo a ke Akua. No Beritania mai na kumu.

163 Ua like ke ano o na kanaka malaila, me ko Hawaii nei. I ka wa mamua, ua manaoia, he lokomaikai lakou, a kapaia ka inoa nui o ia pae aina, "Na moku lokomaikai."

A mahope iho, ike maopopo ia, he lokoino. O Tonekatabu ka moku nui, a oia ka moku ikaika, a o ko laila alii, oia ke alii oia pae aina a pau. Aole nae i malu lakou malalo ona.

Ua oleloia, ua paapu na aina i kanaka. E noho naaupo ana ka nui o lakou.

Ninau.—Mahea na Moku o Tonekatabu? Ua maopopo ka nui o na moku? He mau aina nui anei? Ua nui na mauna? Pehea la ka ai i kanuia aku ilaila? Heaha ka ai? He kumu anei ka lakou? Ua huli-anei kekahi? Ua like ko lakou ano me wai? Ua manaoia lakou pehea mamua? Kapaia pehea? Pehea la mahope iho? Owai la ko laila moku nui? Ua malu lakou i ke alii hookahi? Ua nui kanaka? Pehea lakou?

NO NA AINA FEII.

164 Aia no ia mau aina ma ke komohana o Tonekatabu. Ua nui loa na moku, aka, he mau moku liilii wale no. Ua maikai no ka aina. Ulu maikai ka ai, ke kanu aku. O ka iliahi kekahi mea waiwai malaila, a o ka ea ka mea nui. O ka poe holo malaila, aole pono ke holo makaukau ole, no ka mea, he poe kanaka kolohe loa lakou. He poe powa, he poe naaupo. Aole ike lakou i ka mea e pono ai o ko lakou kino iho. Aole launa iki lakou i ka poe holo aku ilaila e kuai ai. Aole pono ke hele ka malihini mauka, o kaluaia i mea ai na lakou.

Aole hiki aku na kumu ilaila, no ka pono ole.

Ninau.—Ai mahea na aina o Feii? Ua nui na moku? Pehea la ka aina? Ua nui ka ai? He aha ko laila waiwai? E pono anei ke holo aku a pae iuka? Ua ike lakou i na mea e pono ai ke kino? Ua oluolu lakou i ka poe kuai? Ua ai kanaka lakou? He kumu anei ka lakou?

NO NA AINA O NUZELANI.

165 He mau moku nui ia, elua, aia ma ka hikina hema o Nu Holani. O kekahi moku, eono haneri mile ka loa; hookahi haneri me kanalima ka laula.

166 He mau aina maikai. Aole wela e like me Hawaii nei no ka mea, aole ku pono ka la maluna. Ua oluolu ia wahi. Ua nui no ka ai e kupu ana malaila. E ulu pono no na mea e ulu ana ma Hawaii nei, a e ulu no kekahi mau mea e ulu ana ma na aina anu. Ua nui loa ka olona makalii e ulu ana malaila, a ua ulu no ka palaoa, a me ke kulina. Ua nui loa na laau ma ko laila nahelehele. He laau nui wale no. Ua pono ia laau, i mea kapili moku nui.

167 He mau awa maikai malaila, kahi e ku ai na moku. Aole hoi i holo nui na moku malaila, no ka pono ole o ka aina. He aina puni kaua, a ua nui loa ke kaua ana.

168 Ua nui loa na'lii, aole hoi i like pu ko lakou manao. Aole i huiia na aina malalo o ke alii hookahi. E noho liilii ana na kanaka a puni ka aina, a he alii okoa ko kekahi awawa, okoa ko kekahi awawa. Aole i malu iki ka aina.

He poe kanaka ikaika loa, ua puipui na kino. Aole pono ke hoohuhu aku ia lakou o make koke. A o ka poe make i ke kaua, pau no lakou i ka aiia e kanaka.

169 Kaua pinepine aku lakou i na moku i holo aku ilaila. Ua nui loa na haole i make ia lakou, a pau no i ka aiia. Hookahi no hana nui a na kane, o ke kaua. Na na wahine ka nui o ka hana ma ka aina. Ina make ke kane, naauauwa no kekahi wahine, a ka'awe ia ia iho. He poe pule i na kii. E kapipi no lakou i ka lakou keiki.

170 Aole e kala ka noho ana o na misionari me lakou. He poe misionari mai Beritania mai. Aia no lakou e noho nei. Ua hoomanawanui loa lakou i ka ino, no ka mea, ua hana ino loa mai na kamaaina ia lakou. Aole hoolohe mai na kanaka i ka la-

kou, aole ao i ka palapala. Ua paiia kekahi olelo a ke Akua malaila, a ua koi aku na kumu i kanaka e ao aku, aole lakou i ao mai. Ua hihiu loa no. O ke koloheia'ku kekahi mea hihiu loa ai, no ka mea ua hana ino loa aku kekahi poe ia lakou.

Ninau.—Ehia Moku o Nuzelane? Aia mahea? Pehea ka loa o kekahi? Pehea ka laula? Pehea na aina? Ua kupono anei ka la maluna iho? Aia ma ka aoao hea o ka poaiwaena? Ua aha o ka ai? Pehea la na mea kanu ilaila? Ua nui anei ka laau? He laau aha? Pehea la na awa? Ua nui na moku holo malaila? He aina puni aha? Pehea na'lii? Pehea la ko kanaka noho ana? Pehea ko lakou kino? Pehea lakou ke huhu mai? Ua aha o ka poe i make i ke kaua? Ua aha lakou i na moku i holo aku ilaila? Pehea na haole ka i make ia lakou? Heaha ka ke kane hana nui? Heaha ka ka wahine? A make ke kane pehea ka wahine? Pehea ka lakou hoomana? Ua aha ia na keiki? He mau kumu anei ka lakou? Nohea mai? Pehea ko lakou noho ana? Ua hoolohe anei na kanaka? Ua pai ia ka olelo a ke Akua? Ua ao na kanaka? Heaha kekahi mea i hihiu ai lakou?

KANEGAKU.

NO NU HOLANI.

171 O ka moku nui no ia o na moku a pau ma ka honua nei. Elua tausani, eono haneri mile ka loa o ia aina, a elua tausani ka laula. O kahakai

wale no ka i ike maopopo 'ia. Aole i ike pono ia ko waena.

172 Ua maikai ka aoao hikina. No Beritania ia aoao. Ua hupo loa na kamaaina kahiko. E hele wale lakou, o na kane a me na wahine, aole kapa iki. He poe powa, a he poe aihue, a e hana no lakou i na mea kolohe a pau.

173 I ka manawa e manao ai ke kane e imi i wahine nana, kiai no ia ma ke alanui, a e ike aku oia i ka wahine e hele ana, hahau aku la ke kane ia ia i ka laau nui, a hina ka wahine. Alaila kai aku ke kane ia ia i kona hale, i wahine nana.

174 Ua like ke ano o ko lakou kino me na negero, aole like me ko na moku e o keia moana.

175 Ua haiia'ku ka olelo a ke Akua ia lakou, aole lakou i huli mai.

176 Ua hanaia, a maikai ko Beritania wahi. Ua nui loa na mea i kanuia a ua maikai ka ulu ana. Ua nui loa ka laau, he laau maikai. Ua nui loa na kanaka o Beritania malaila. E ae aku no lakou mamuli o ke alii o Beritania.

177 O Botanebei ka inoa o kekahi kaikuono malaila. Oia ka halepaahao o Beritania. O ka poe aihue, a me ka poe epa wale, a me ka poe kolohe, ua hookukeia'ku lakou, e holo i Botanebei. Malaila lakou i malamaia'i, a hoohanaia lakou. Ua mahuka kekahi o lakou, a ua holo mai i na moku iloko o ka moana Pakifika nei; a ma keia mau aina kekahi.

O ke Kanegaru, ko laila holoholona kamaaina.

Ninau.—He moku nui anei o Nu Holani? Ehia mile ka loa? Ehia ka laula? Ua maopopo ka aina a pau? Pehea ka aoao hikina? No wai ia aoao? Ua aha o na kamaaina? He poe aha lakou? Pehea la e loaa'i ke kane i kana wahine? Pehea ke ano o ko lakou kino? Ua lohe lakou i ka ke Akua olelo? Pehea la ko Beritania wahi? Ua nui o ko Beritania kanaka ilaila? Owai ko lakou alii? Ua aha o Botanebei? Ua mahuka anei kekahi? Holo lakou ihea? Owai ko laila holoholona?

NO NU GUINEA, A ME NUBERITANIA, A ME NUKALEDONIA.

178 Aole i akaka pono ke ano o ia pae aina. Ua ike pono ia ke kolohe, a me ka pepehi kanaka. Aole pono ka malihini ke hele mauka, no ka huhu o na kamaaina. O ka poe i hele makaukau ole, ua pau i ka pepehiia. Ua paapu na aina i kanaka, ua oleloia, ua like ko lakou ano me ko Nu Holani.

Ninau.—Ua maopopo anei keia mau aina? Heaha ka mea i ikea? E pono ke hele mauka? Ua aha o ka poe ka i hele makaukau ole? Ua nui kanaka? Me wai ko lakou like?

NO VANEDEIMA.

179 He moku nui loa no ia, aia ma ka hema o Nu Holani, ua kaawale i ke kowa o Basa.

- He aina maikai no ia. Ua nui no ka ai, a me na mea kanu, a me na laau maikai e ulu ana.

180 Ua like na kamaaina me ko Nu Holani, ua hihiu loa, launa ole. Aka, ua lilo ka aina i ko Beritania, aole nae lakou i hele mauka lilo; ma kahakai lakou i noho ai.

181 Ke hele nui nei na kanaka e noho malaila, no ka mea, ua maikai ka aina.

E kaua pinepine no lakou me kamaaina, aole hoi kaua maoli. Hele mai na kamaaina e powa, a kii aku ko Beritania e kaua. Alaila pee lakou iloko o ka nahelehele.

182 Mai Beritania mai ko lakou alii, a ae aku no lakou mamuli o ko Beritania. Kalepa nui no lakou me ko na aina e. Ua nui loa na lio, a me na pipi, a me na hipa.

Ninau.—He moku nui anei o Vanedeima? Ai mahea? Ua aha o ka aina? Ua like na kamaaina me wai? Ua lilo ka aina ia wai? Mahea e noho ai ko Beritania poe? No ke aha la e hele nui na kanaka ilaila? He kaua anei lakou? Pehea ke kaua ana? No hea mai ko lakou alii? Ua kalepa lakou? Heaha na holoholona?

NO NA MOKU O SUNEDEI.

183 He mau moku nui no ia, aia ma ke komohana hema o Malae. Ua kaawale ka moku nui o Asia i ke kowa o Malaka.

Eia ka inoa o na moku nui, o Iava, o Sumatera. He pae aina wela loa, nolaila, ua mai kanaka.

184 No Malae, a me Kina ka nui o kanaka, e noho ana ma kahakai. He okoa no ka poe noho mauka. O lakou no ka poe kamaaina kahiko.

He poe pagana wale no lakou, a ua naaupo loa.

185 Ua lilo no kekahi aoao o ka moku o Iava, i ko Batavia. He mau kulanakauhale nui ko lakou malaila. O Batavia ka inoa o kekahi.

Ke kalepa nei ko Batavia me na kamaaina. Eia na mea kalepa nui malaila. O ka pepa ai, a me ke kope, a me na laau ala, a me na mea e, e miko ai ka ai. Mai pau ko Batavia poe i ka lukuia mamua aku nei i ke kaua ana me na kamaaina.

Ninau.—He nui anei keia mau aina? Ai mahea? Owai ka inoa o na moku nui? He wela anei? Nohea na kanaka e noho nei ilaila? Pehea ka poe mauka? Pehea ko lakou hoomana? Lilo kekahi aoao o ka aina ia wai? Owai ka inoa o kekahi kulanakauhale nui ilaila? He kalepa anei ke kamaaina me ka poe no Batavia? Heaha ka lakou mea kalepa? Ua kaua mai anei ke kamaaina?

AURANEAUTANE.

NO BORONEO.

186 He moku nui loa ia, aia kokoke i Asia. O ke kai o Kina ke kai e kaawale ai.

Eiwa haneri mile ka loa o ia aina, eono haneri ka laula.

187 No ka hihiu loa o na kamaaina, aole i akaka pono ke ano o ko uka aina.

Ma kahakai, ma na wahi i ike pono ia, ua nui wale na kanaka.

188 Ua loaa ke gula malaila, a me ka waiwai e, he nui loa.

O kekahi keko ko laila mea kupanaha loa. O auraneautane ka inoa. He ili eleele, a ua uuku kona hulu. O na lima, na wawae a me ke kino a pau, ua ane like me ko ke kanaka. Aka, o ka olelo, aole hiki ia ia ka olelo. Aole launa mai ia i kanaka, a hoolakaia, alaila, launa mai no, a noho pu, a hana no i kekahi mau hana e like me ka ke kanaka hana ana.

Ninau.—Ua nui anei o Boroneo? Ai mahea? Ehia mile ka loa? Ehia ka laula? Ua maopopo anei i ka ike'a? Pehea ma kahakai? Heaha ka waiwai i loaaia'i? Ua aha o kekahi keko malaila? Ua olelo anei? Ua launa mai? Ua ao ia i ka hana?

NO KELEBE.

189 Aia no ia mau moku ma ka hikina o Boroneo. Hookahi no moku nui, o Kelebe ka inoa. No ko Batavia kekahi aoao, a no na kamaaina ka nui.

He aina mai. Ua nui loa na kanaka. No Malae mai lakou; he poe powa, he poe kolohe loa.

NO NA MOLUKA.

190 O na moku ala kekahi inoa o ia poe moku, no ka mea ua nui loa na mea ala e ulu ana. O ka nutemega ka inoa o kekahi laau ala, a ua nui loa na laau e, e miko ai ka ai. He mau mea waiwai loa no ka poe kalepa. No ko Batavia, keia mau moku.

O Gilolo ka inoa o ka moku nui. He poe pagana na kamaaina.

Ninau.—Ai mahea na Kelebe? Ehia moku nui? Owai kona inoa? Nowai kekahi aoao? He mai ko laila? Ua aha ke kanaka? No hea lakou? He kanaka aha? Ua aha na Moluka? Nowai ia mau aina? Owai ka inoa o ka moku nui? Pehea ka hoomana?

NO NA MOKU O MANILA.

191 Ua nui loa na moku mai ka hikina mai o Kina. Ua nui no kekahi moku, aka, ua liilii loa ka nui o lakou. Ua lilo lakou i ko Sepania. Mai laila mai ko lakou poe alii. Ua nui loa na kamaaina, a ua ae aku lakou mahope o Sepania, a ua huli kekahi mahope o ka Pope, malaila no i ao aku ai ka Sepania ia lakou. Aka, o ka nui o lakou, he poe pagana no.

192 E noho ana kekahi mau kanaka o Hawaii nei malaila.

Ua loaa ke gula a me ke kala, a ka hao a me na waiwai e ma ia mau aina.

O Malina ka moku nui. Ua nui ka poe kuai malaila, a he kulanakauhale nui kekahi. Mai Hawaii nei aku kekahi o na moku kalepa e ku ana malaila.

Ninau.—Mahea na aina o Malina? Ua nui anei o lakou? He moku nui kekahi? Nowai lakou? Ua nui na kamaaina? Ai lakou mahope owai? Ua huli lakou mahope owai? Pehea la ka nui? Owai kekahi poe malaila? Heaha ko laila waiwai? Owai ka moku nui? Ua aha o ka poe kalepa?

193. (*No ka hoi hou ana.*)

Ina paha e holo ana oe e makaikai i na aina o ka moana Pakifika, e pono anei ia oe ke pae wale aku ma na aina i loaa ia oe? (153, 159, 164.) Ina holo oe ma Tahiti pehea? A me Tonekatabu, a me ka aoao hikina o Nu Holani, a me ka moku o Iava? (151, 157, 171, 180,) Ma na aina hea e loaa ia oe i na haole e noho nui ana ke holo aku oe? (167, 175, 180, 184, 185, 186.) Ma na aina hea e loaa ia oe ka poe nigero? (153, 169, 173, 175, 183,) Mahea ko Malae

a me ko Kina? (179, 184,) Owai na aina waiwai o na moku nei? (153, 161, 167, 174, 180, 183, 184, 185, 187,) Owai la na aina i loaa ia lakou na kumu ao palapala? (151, 157, 165, 170,) Owai ka poe haole e loaa ia oe ma Manila? (186.)

KA HOOMAOPOPO ANA O NA AINA O AMERIKA.

194 Aole no i ikea o Amerika i ka wa kahiko; nolaila ua kapaia ka aina puniole. Ua loaa ia Kolona i ka makahiki 1492. He kanaka ia no Genoa.

195 Oia no ka lua o na maahele ana. Ua oi aku ka nui o Asia i ko Amerika, a o kanaka, ua hapa mai paha ko Amcrika i ko kekahi aku.

196 Ua kaulana keia aina puniole i na muliwai nui, a me na moanawai nui, a me na mauna kiekie.

197 Ua nui aku ke anu o na aina o Amerika, i ko Europa a me ko Aferika, ma ia latitu hookahi no.

Ninau.—Inahea ka ike mua ana o ko Europa ia Amerika? Owai ke kanaka ike mua? Ai hea, mai Europa aku? Mai Asia aku? (*Nana i ka palapala honua.*) Owai ka moana ma ka hikina aku? Ma ka hema? Ma ke komohana? Ma ke akau? Ua like anei ka nui me ko Asia? Pehea la na kanaka? Ua kaulana no ke aha? Ua like anei ke anu me ko Europa? Owai na aina nui ma Amerika? (*Nana i ka palapala honua.*) Owai ka puali i pili ai na aina nei elua? Owai la na moku ma ke alo aku?

O AMERIKA AKAU.

198 Ua moe aku no o Amerika Akau, mai ka latitu akau he 10 dekere, a hiki aku i ka latitu 85 dekere ma ia wahi aku paha, a i ka welau akau.

199 Aole i akaka loa ka aoao Akau loa. Ua manaoia e ka poe i imi aina hou aku nei, ua pilipu no ka aina o Omaomao i hookahi no aina me Amerika akau.

200 Iloko oia aina nui, he aina wela kekahi, he aina oluolu kekahi, he aina anu loa kekahi, a e ulu no na mea a pau o ka aina wela a me ka aina anu.

201 Ua wi loa i ka anu, ka aoao akau, a hiki mai i ka latitu 50, ua paa i ka hau.

202 O na wahi mawaena mai, mai ka latitu 50 a i ke 30 he hau ko laila i ka hooilo a he anu loa no kekahi manawa malaila.

203 Mai ke kanakolu o ka latitu mai ma ka hema, aole i ikea ka hau; ma ka mauna wale no kahi i ikea. A ilaila ke kupu ana ke kofe, a me ke ko, a me na mea e ae no na aina mehana, ua ulu nui no malaila.

204 O ka aoao akau a me ke komohana o Amerika Akau, na wahi e noho nui ana na kamaaina kahiko o ka poe Inikini he poe pagana lakou. O ka poe kalepa ke hele no ilaila e kuai me lakou o ka hulu ke kumu kuai.

205 Aole e kala ka noho ana o ko Europa poe ma na aoao hikina mai ka latitu akau 50 mai. Kakaikahi wale no o ka poe Inikini i koe ilaila.

206 He mau aina nui mawaena o Amerika akau, ua kapaia o Amerika Huipuia. Ma ka akau aku, no Beritania ia, a ma ka hema, no Mesiko ia. He poe kanaka, no Sepania mai lakou.

Ninau.—Pehea ka loihi o Amerika akau? Pehea na aoao? O na moana hoi a me na aina ma na aoao, owai? (*Nana i ka palapala honua.*) Ua ike maopopo ia na aoao ma ka Akau? Pehea la ke anu a me ka wela o na aoao? Owai la na moanawai nui? (*Nana i ka palapala honua.*) Owai la ka aina ma ka akau loa?

Owai la ka aina nui ma ka poai anu akau a oia iho ma ka hema? Pehea la na aina ma ka akau o Amerika akau? Ua aha ia na aina mawaena? Ua aha ia na aina ma ka hema? Nowai la o Mesiko? Owai la na Moku ma ke kai mawaho o Mesiko? Nohea mai na kanaka e noho ana ma na aoao hikina? Mahea ko Beritania Amerika? Pehea ka hoomana o na Inikini?

207. (*No ka hoi hou ana.*)

HE NINAU NO KA PALAPALA HONUA O AMERIKA AKAU.

Owai la ka lae ma ka hikina loa o Amerika Akau? Owai la ka lae ma ke komohana loa? Owai la ka pali i pili ai

o Amerika Hema, a o Amerika Akau? Owai la ke kowa, i kaawale ai ka aina Omaomao ma ka hikina? Owai la ka lae ma ka aoao hema o Felorida? Mawaena o na latitu hea o Amerika Akau?

O na Kaikuono a me na Kowa. Owai la ke Kaikuono nui ma ka aoao hema aku o Amerika Akau? Owai la na Kaikuono nui elua, ma ka hikina akau? Owai la ke kowa ma ka aoao akau? Owai la ke Kowa i pili ai i ke Kaikuono o Hudesona? Owai la ke Kaikuono i kaawale ai o Nu Berunewika, laua o Novekotia? Ai mahea ke Kowa o Berina? Owai ke Kaikuono nui ma ka aoao komohana? *Na Mauna.* Ua moe aku na Mauna Pohaku pehea? Ua moe aku na Alegene pehea? (*E nana i ka palapala honua, o Amerika Huipuia.*) Owai la na Mauna kiekie ma ka aoao komohana akau?

Na Moanawai. Owai la na Moanawai eono ma ka mokuna o Amerika Huipuia a me ko Beritania Amerika? Ehia mile o ka loa a me ka laula o ia mau Moanawai? (*E nana i ka papa I.*) Owai ko lakou mea nui? Owai ko lakou mea uuku? Owai la ka Moanawai, mai ka Moanawai Ululaau aku ma ke komohana akau? Owai la kekahi malaila aku ma ia aoao no? Owai la ka Moanawai akau loa? Owai ka inoa o na Moanawai elua ma Mesiko? Ai mahea ka moanawai Nikaragua? Ma ke kai hea i puka aku ai ka wai o ia Moanawai?

Na Muliwai. I. Owai la na Muliwai nui elua, e kahe ana, mai na Mauna Pohaku mai, a i ka Moana Pakifika? Ehia mile ka loa o ia mau muliwai? (*E nana i ka papa II.*) Owai la na Muliwai elua, i puka aku iloko o ka Moana anu akau? Owai la na muliwai i puka aku iloko o ke Kaikuono o Hudesona? Owai ka Muliwai nui mai na Moanawai nui, e kahe ana a iloko o ke Kaikuono o Laurenete? Owai na Muliwai nui elua e kahe ana, a iloko o ke Kaikuono o Mesiko? Owai la na muliwai nui elua e kahe ana, a iloko o ka muliwai o Misisipi, mai ke komohana mai? Mai ka hikina mai, owai ka muliwai nui?

II. E hoomaopopo i na lala o Kolumebia. O ka muliwai o Makenesi ua komo ia iloko o ka moanawai hea? Owai la ka muliwai e kahe ana, mai ka moanawai o Winipeka aku, a iloko o ke kaikuono o Hudesona? Owai la ka muliwai e kahe ana, mai ka moanawai o Iosepa mai, a iloko o ke kaikuono o Hudesona? Pehea la ka nui o na muliwai elua

e kahe ana a iloko o ke kaikuono o Mesiko? Auhea ke kumu o ka muliwai o Misisipi? E hoakaka mai i na lala o Misisipi. Owai la ko Misouri lala? Ma ka aoao hea laua? Ehia Mile ka loa o ia mau muliwai?

O na aoao. Pehea la na aoao o ko Beritania Amerika? Owai la na moanawai i kaawale ai o ia aina a o Amerika Huipuia? Pehea la na aoao o Amerika Huipuia? Pehea na aoao o Mesiko?

Na Ainamoku. Owai na moku ma ka nuku o ka muliwai o Laurenete? Owai la ka moku nui ma ke alo aku o Amerika Huipuia? Owai la na moku ma ka aoao hikina aku o Amerika Huipuia? Owai la na moku mawaena mai o Amerika Akau a me Amerika Hema? Owai la ko lakou mea nui? Owai la na Moku ekolu uuku iho? Owai la ka inoa o ko laila pae aina, ma ka aoao akau? Owai la na Moku ma ka aoao komohana o Amerika Hema, a me Amerika Akau?

Ninau, no ka palapala honua o Amerika Huipuia. Owai la ka moana ma ka aoao hikina o Amerika Huipuia? Owai la ke Kaikuono ma ka aoao hema? Owai la na moanawai ma ka aoao akau? Owai ka inoa o na lae ma Amerika Huipuia? Owai la ka inoa o na kaikuono? Owai na Ainamoku ma ke alo mai o Amerika Huipuia?

Na Mauna. Owai ka lalani mauna nui ma Amerika Huipuia? Ma na Moku hea lakou? Owai la na lalani Mauna ma na Moku hikina akau?

Na Muliwai. Ai mahea ka muliwai o Hudesona? Owai la na muliwai nui eono ma ka hikina aku o Hudesona e kahe ana a iloko o ka Moana Atelanika? Owai la ko lakou mea nui? Owai na muliwai nui elua ma ka hema mai o Hudesona? O na muliwai nui mai laila mai ma ka hema owai? Owai la ka muliwai nui loa e kahe ana a iloko o ke kaikuono o Mesiko? Owai kona mau lala?

Na Latitu a me na Lonitu. Owai na aina mawaena o na latitu akau 50 dekere, a me 60 dekere? Owai na aina mawaena o 40 a me 50? Owai mawaena o 30 a me 40? Heaha ka latitu o Kuebeka? O Moneteriala? O Wasinetona? O Nu Oleana? O Mesiko? Heaha ka lonitu mai Ladana mai a Nu Ioaka? A me Wasinetona? Pehea ka hakalia o ko laila Waki i ko Ladana? (*Nana i ka aoao 29.*)

NO KO DENEMAKA AMERIKA.

KA AINA OMAOMAO.

208 Ua puniia na kahakai o Aina Omaomao i na mauna hau, e nana mai ana i ko laila moana, a ili aku iuka. O ka Bea keokeo ka i ikea maluna o ua mauna hau la, e nana mai ana.

209 No ko Denemaka keia aina. Ua oki loa i ke anu. O ka ia kona waiwai. He wahi lawaia no ia.

210 E noho ana no ka poe Inikini i kapaia o Esekemo he 20,000 o lakou. Ko Norewai kekahi, he 10,000 paha o lakou. E noho pu ana no me ka lakou poe kumu ao palapala, mai na aina e mai.

Ninau.—Ma ka aoao hea ka Aina Omaomao, mai Amerika Huipuia aku? Owai ka lae ma ka aoao hema? Owai ke kowa i kaawale ia aku o Laberedo? Owai ka Ainamoku ma ka aoao komohana?

KO RUSIA AMERIKA.

211 No Rusia ka moku nui, o Sepiseberena. Ua manaoia e kekahi poe, oia no kekahi aoao o Amerika.

212 Ua lilo ia Rusia kekahi aoao o Amerika Akau o Noweke. Ia lakou o Sitege, ka inoa oia wahi. E noho nui ana ko Rusia e kalepa ana me kamaaina.

213 Ua like ke ano o kanaka o ia aoao me ko Siberia. No Asia mai paha lakou. Aole launa mai lakou me ko Rusia poe, e kalepa nae, o ka hulu ka waiwai.

214 He aina pali, he ua hau. He awa maikai no, kahi e komo ai na moku a malu.

Ninau.—Mahea o Sepiseberena? (*E nana i ka palapala honua.*) Nowai ia aina? Owai la ka lae ma ke komohana loa o Amerika Akau? Owai ka Anemoku ma ka hema mai? Owai ke kai kokoke iho o Alaseka? Owai la na mauna ma ia aoao? Ka aoao hea o ke Kaikuono o Hudesona, e like ana ka latitu me ka Aina Omaomao? Owai na aina ma Europa, ma ia latitu hookahi?

KO BERITANIA AMERIKA.

215 Ua maheleia ko Beritania Amerika, i ekolu aina. O ka aina Noweke ma ke komohana aku o ke kaikuono o Hudesona. O Beritania Hou ma ka hikina aku o ia kaikuono, a me ko Beritania ma ka hikina hema aku o ia kaikuono. O Panalaau kona inoa.

216 Aia no ia mau aina ma ka Akau aku o Amerika Huipuia, mai ka moana Atelanika, a i na mauna Pohaku.

KO BERITANIA AINA NOWEKE.

217 Ua oki loa ko Beritania aina Noweke i ke anu. He anu, he wi, he wahi pono ole ai ke kanaka ke noho. Aia no ia ma ka latitu akau 50 dekere a oia wahi aku.

218 O na ilio o keia aina, ua nui loa ka hulu; he hulu maikai. No ka poe Inikini e kii i ka pu a pana aku i ka pua a make, a lawe aku i ka poe kalepa.

219 O ka poe Inikini kapaia o Esekemo, e noho ana ilaila, a he Niseteno, a me ke Kipewei, a he mau kalepa kekahi, mai Europa aku.

Ninau.—I. Pehea la ka mahele ana o ko Beritania Amerika? Peha na aoao? (*Nana i ka palapala honua.*) Pehea ka aoao hema? Owai la ke kaikuono nui mawaena o keia mau aina?

II. Pehea ka mahele ana o na aina i puniia'i o ke kaikuono o Hudesona? Owai na Moanawai nui? Owai na muliwai nui e kahe ana aku a i ka akau? Owai na muliwai e kahe ana a iloko o ke kaikuono o Hudesona? Heaha ka mea i kalepa nei ko laila poe? Heaha ke ano o keia aina?

O BERITANIA HOU.

220 Ua oi aku ke anu o Beritania Hou i ko Beritania Noweke. Kakaikahi o ka poe Inikini e noho ana malaila. Ua aoia kekahi o lakou e na misionari, e noho pu ana me lakou.

Ninau.—I. Pehea Beritania Hou? Pehea ko laila Inikini? He kumu anei ka lakou? Owai la na aina ma ka hema mai?

KO BERITANIA PANALAAU.

Iloko o laila, o Kanada Luna;—o Kanada Lalo;—Nu Berunewika;—o Novekotia;—Nufounelana, a me Ke alii o Edewada.

221 Ua oi aku ka wailele o Niagara i ko na wailele a pau o ka honua nei. Aia no ia ma Kanada Luna. Ewalu haneri anana a me na anana keu he kanawalu o ke akea o ka muliwai ma kahi o ka lele ana i ka pali. He iwakaluakumamalima anana o ke kiekie o ka haule ana o ka wai. He umikumamalima mile ka loihi o ka lohe ana aku o ka halulu.

222 Ua anu loa o Kanada Lalo. He aho iki o Kanada Luna, a me Nu Berunewika, a me Novekotia, a he ulu nui ka ai i keia mau aina a pau. Ua mahuahua ko laila kanaka, i keia manawa.

223 Ko Farani poe kanaka ka nui o lakou e noho ana ilaila. He poe naaupo lakou. He oi aku ka pono o ko Amerika a me ko Beritania e noho ana malaila, he naauao.

224 He mau Ainamoku, o Nufounelana, a me Kape Beretona, a me Ke Alii o Edewada. He anu loa, he wi. O ka ia ko laila waiwai; he wahi lawaia. He naaupo na kanaka e noho ana.

Ninau.—I. Pehea ka mahele ana o ko Beritania Panalaau? Pehea na aoao o lakou? Heaha ka mea kupaianaha iloko o laila? Ai mahea o Niagara? Owai la ka Moanawai nui maluna aku, ia ia mai ka wai o ia wai lele? (*Nana i ka palapala honua o Amerika Huipuia.*) He anu anei na Kanada, a me oia mau aina aku? Pehea na Ainamoku me ko lakou poe kanaka?

Ninau no ka palapala honua. II. Owai ko Beritania panalaau hikina loa? Pehea na aoao ona? Owai la ko laila kulanakauhale nui? Owai la kekahi kulanakauhale? Ai mahea o Kape Beretona a me Ke alii o Edewada? Owai la kekahi mau Ainamoku ma ke kaikuono o Laurenete? Owai la ka Ainamoku kokoke aku i ka aoao o Novekotia? Pehea na aoao o Novekotia? (*Nana i ka palapala honua o Amerika Haipuia.*) Owai la ka lae ma ka aoao hema? Pehea na aoao o na Kanada? Owai la ka muliwai i kaawale ai laua ma kekahi aoao? Owai la ko laila kulanakauhale nui? Pehea na aoao o Nu Berunewika? Mai na kaikuono hea ka wai o ka muliwai nui o Laurenete? Owai na Moanawai ma ka akau aku o Moanawai Hurona?

O AMERIKA HUIPUIA.

225 He Panalaau keia mau aina mamua no Beritania. Ma ka makahiki 1776 i ka malama o Iulai i ka la 4, kipi iho la lakou, a hoole i ko Beritania. A hooponopono iho lakou i ka aina, a hoomaopopo i ka malama ana ma ka palapala, a akaka loa no na kanaka a pau.

226 I keia manawa ua iwakaluakumamalima aina nui i huipuia a me kekahi mau aina nui aole i hui. Eia na inoa.

O Maine, O Nu Hamesire, O Veremoneta, O Masakuseta, O Rodilana, O Konetikuta,	Na moku hikina.
O Ohio, O Inediana, O Ilinoi, O Kenetuke, O Tenese, O Misisipi, O Loisana, O Misuri,	Na moku komohana.
O Nu Ioaka, O Nu Ierese, O Deleware, O Penesilevania,	Na moku waena.
O Marilana, O Vireginia, O Karolina Akau, O Karolina Hema, O Georegia, O Felorida, O Alebama,	Na moku aoao hema.

227 Ma ka olèlo ana, ua maheleia o Amerika Huipuia, i eha aoao. O na Moku Hikina, eono; oia no na moku, ma ka hikina aku, o ka Muliwai nui o Hudesona. O na moku Komohana, ewalu; oia no na aina i pili ma ka Muliwai nui Misisipi, a me kona mau lala. O na moku Waena eha, aia no mawaena o na moku komohana a me na moku hikina. O na moku aoao Hema, ehiku, oia no ma ka hema aku o na Moku waena, a pili no i ka Moana Atelanika, a me ke kaikuono o Mesiko.

Ninau.—Nowai la Amerika Huipuia mamua? Inahea ko lakou kipi ana? Ehia aina nui? Ma ka olelo ana, pehea ka mahele ana o Amerika Huipuia? Owai la na Moku Hikina? Na Moku Waena? Na Moku Komohana? Na Moku aoào Hema?

228. (*No ka hoi hou ana.*)

a. Elua poe kanaka alii, nana i hana i na kanawai no na aina. Ua kohoia lakou e kanaka. Hookahi poe alii, kapaia lakou he Senate. Hookahi Moku, elua alii Senate. Pela no na Moku a pau. Papalua na Senate i ka Moku hookahi. Eono makahiki o ko lakou alii ana. O kekahi poe alii ua kapaia, he Repereseneta. Elua makahiki, o ko lakou alii ana. Ua kohoia lakou e kanaka. O ka Moku i nui ko lakou kanaka, ua nui ko lakou Repereseneta. O ka Moku i hapa kanaka ua hapa ko lakou Repereseneta.

e. Ua hoopiliia na kanawai o ka aina e ke alii nui.

Aole ia i hanau i alii. Ua kohoia e kanaka, i eha kona mau makahiki i e alii ana. Ua kokuaia mai ia e kekahi poe alii malalo iho ona. No ke alii nui ko lakou alii ana. He luna palapala kekahi o lakou, He luna manuwa kekahi; he luna kaua kekahi; he luna waiwai kekahi. He poe kuhina lakou na ke alii nui. Ua hana lakou i na mea a pono ai ke aupuni.

i. O na kanaka o kekahi Moku, koho no lakou i alii kiaaina no lakou. A noho no ia malalo iho o ke Alii nui me ka malama ma kona wahi iho. Pela no na Moku a pau. Aia no malalo iho ona kekahi poe alii, a ia lakou no ke kau i na kanawai i pili i ko lakou wahi iho. No lakou no e hoonoho i na luna no na kanawai a lakou e kau ai. A ina hihia kekahi i ko lakou kanawai, na ia poe no e hoouku. Ua kaawale loa kehahi Moku a me kekahi Moku. Ma na mea pili i ke kaua, a me na hana pu me ko na aina e, a me na mea o ka moana, me ia mau mea wale no ka hui pu ana o na Moku malalo iho o ke alii hookahi.

o. Aole alii i hanauia i alii ma Amerika Huipuia, e like me ko na aina e. Ua like na kanaka a pau; a kohoia kekahi e kanaka, i alii; alaila kona alii ana; a pau kona alii ana, lilo hou ia i kanaka maoli.

u. He aina wela kekahi, he aina anu kekahi, o na aina o Amerika Huipuia. He momona loa kekahi aina, a kupu no na mea kanu, ma na aina a pau. Eia na mea ulu ma na aoao a pau. O ka palaoa, he kurina, he uala, he papapa, a me na ipu a me na hua ono he nui wale.

h. He anu ko ka aoao akau ma ka latitu 41 a hiki aku i ka latitu 45 dekere, a ua nui no ka hau ma ka hooilo. O keia aoao he wahi hanai holoholona ia. E kupu nae na mea kanu, aole nui wale.

k. O na wahi mawaena ma ka latitu akau 41 a hiki mai ma ke 36 dekere, ua oluolu na hooilo, aole nui o ka hau. Ua mahuahuaia ka wela i ka makalii ma ia wahi. O keia aoao o Amerika, ua nui loa ka ai, a ua nui na hua ono, a ua nui na mea waiwai e ulu ana.

l. Ma ka aoao hema ma ka latitu akau 36 a hiki mai i ka latitu 30 ua mehana, he wahi hau uuku wale no malaila. A ilaila ka ulu ana o ka pulupulu, a me ka raiki, a me ka oliva, a me ka fiku, a me na hua e ae o na aina mehana.

m. Ma ka latitu akau 30 a malaila mai ma ka hema aole

ikea ka hau, he wela ko laila. Halla e ulu nui ai na mea a pau o na aina wela.

n. No Europa mai na kanaka o Amerika Huipuia, a me ka lakou poe mamo. He poe Negero kekahi, mai Aferika mai lakou. He poe kauwa hooluhi ka nui o lakou. Aia ma ka aoao hema kahi e noho nui nei. A o ka poe kamaaina kahiko, o na Inikini aohe nui wale o lakou. Ma na Moku Komohana, kahi o ka nui o lakou.

p. O ka ukana i laweia mai mai na aina e mai a i Amerika Huipuia i ka makahiki hookahi, ua heluia ma ke dala, a 70 miliona dala. Pela no ka ukana i hanaia'i ilaila, a laweia aku ma na aina e ma ke dala he 70 miliona dala.

Ninau.—Owai ka mea hana i ke kanawai ma Amerika Huipuia? Ua aha o ka poe Senate? Ua aha o ka poe Repereseneta? Ehia Senate ma ka Moku hookahi? Ehia Repereseneta? Ehia makahiki o ko ka Senate alii ana? Ehia o ko ka Repereseneta? Ia wai ka hoopili ana o ke kanawei? Ua aha o ke Alii nui? Owai ka poe alii kokua mamuli ona? Nowai ko lakou alii ana? Pehea na kiaaina? He poe alii iho anei malalo o na kiaaina? Heaha ka lakou hana? Ia wai ka hoouku ma na kanawai a lakou i hana? Ua kaawale anei na Moku i ko lakou kanawai? Ma na mea hea i hui na Moku a pau malalo o ke Alii hookahi? Ua hanaia kekahi poe i alii malaila? Pehea ko lakou alii ana? Pehea ka aina o Amerika Huipuia i ka wela a me ke anu? Pehea ka lepo i ka ulu ana o ka ai? Heaha ko laila ai? Pehea mawaena o na latitu 41 a me 45 dekere? Ma ka latitu 41 a hiki mai i ke 36 dekere? Pehea ka ai ma keia aoao o Amerika? Ma ka latitu 36 a hiki mai i ke 30 dekere pehea? Heaha ka mea ulu malaila? Pehea ma ka latitu 30 dekere a ilaila mai ma ka hema? Nohea mai ko laila kanaka? Nohea ka poe Negero? Ua ahaia lakou? Mahea lakou? Mahea ka nui o ka poe Inikini? Heaha ka latitu o na Moku Hikina? Na Moku waena? Na Moku Komohana? Na Moku aoao Hema?

NA MOKU HIKINA.

O Maine, o Nu Hamesire, o Veremoneta, o Masakuseta, o Rodilana, o Konetikuta.

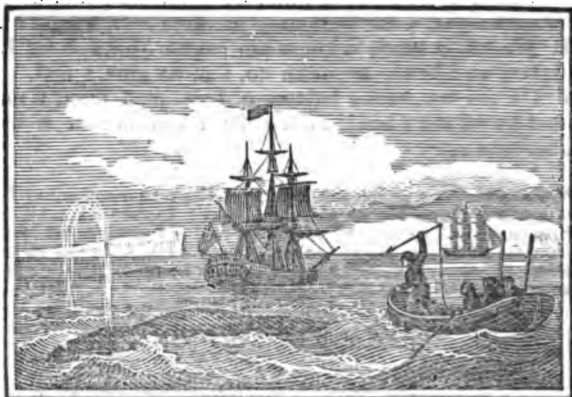
229 O ke kalepa ana a me ka lawaia ana ka waiwai nui o keia mau Moku.

230 Ka aoao uuku keia o ka aina o Amerika Huipuia; aka, ua nui kanaka. Ua oi aku ke anu i ko na aoao e aku, a ua hapa mai ka ai. Ua nui nae kekahi ai. O ke kurina, a me ka palaoa eleele, a nui na hua ono. He aina maikai no ka hanai holoholona.

231 He palahalaha ka aoao hikina, o keia mau

aina. O ke Akau a me ke Komohana ua mauna no, aohe nui wale.

232 He anu ko ka aoao Akau, aohe nui ka ua, aohe mai ke kanaka, ke ikaika lakou. Ua mehana ko ka aoao hema, he oluolu. He makani nui no ka moana mai. He anu, he ua, ko ka hikina.

Ninau.—Heaha ka mea waiwia nui o keia mau aina? Pehea na aoao o na Moku Hikina? Mawaena o na latitu hea lakou? Pehea ka wela a me ke anu? Heaha ka ai? He mauna anei, he palahalaha anei?

233. (*No ka hoi hou ana.*)

a. Aia no ma na Moku o ka Hikina na Kula nui, he umi a keu aku, kahi e imi naauao i makaukau na haumana i lilo i kahuna pule, a i kahuna lapaau, a i kakaolelo. Ua kaulana loa keia mau hale, no ka naauao o na kumu, a no ka nui o na haumana.

e. He wahi kula malaila no ka poe lola ka poe lohe ole, olelo ole. Ua aoia lakou i ka palapala. Ua ike i ka helu naau a ua ike i ke kakau lima.

i. He mau hale kula no ma na kauhale a pau, o ka aoao hikina. Malaila, e aoia mai ka poe waiwai, a me ka poe hune. Aole nele kekahi no ka hune ana; a ua nui no hoi o na hale pule a me na kahuna pule.

e. Nolaila he uuku wale o ka poe ike ole i ka palapala. Ua nui na palapala hoolaha naauao, i paiia i kela la i keia la.

u. Ua kaulana ko laila poe kanaka, no ko lakou ikaika, molowa ole, naauao, eluolu a me ka malama ana i ka pono. Ua kakaikahi wale no o ka poe hune ilaila.

h. O ka poe ma na kahakai, he waiwai lakou i ka ia a me ka aila; a o ka poe mauka, he pipi, he puaa, he bata, he waiupipipaa, a me kela mea me keia mea e kuai ai.

k. Ka lole a lakou e komo nei ma na Moku o ka Hikina lakou no i hana; he uuku no, mai na aina e mai.

l Ua nui na Moku kalepa o keia mau aina, a ua nui no hoi ka ukana i hanaia ilaila ka i laweia aku a kuaiia ma na aina e.

Ninau.—Ua aha o na hale kula nui ma na aina o ka aoao hikina? Ua aha o ka poe lola? Ua nui anei na hale kula maoli? Ua aha o laila? Pehea na hale pule a me na kahuna pule? Heaha ke ano o kanaka ilaila? Heaha ko lakou waiwai? Nohea ko lakou lole. Pehea ka moku a me na ukana i hanaia ilaila? Owai la ka muliwai nui malaila? (*Nana i ka palapala honua.*) Owai la ke kulanakauhale nui?

O MAINE.

KUA WAHIE ANA I KA HOOILO.

234 Aole loihi o ka noho ana o kanaka ma Maine. Oia no kekahi o na Moku hope loa mai nei, i huipuia mai, me na Moku kahiko. Ua nui na ulu laau ma ia aina. Ua kuaia a laweia iloko o ka hale, ilaila e mehana'i i ka hooilo. He aina anu no. He loihi loa na kahakai o Maine, a ua nui na awa. Nolaila, ua mahuahua loa ko laila kalepa

ana i keia mau makahiki; ua nui na moku kalepa. He mau hale kula nui malaila.

Ninau.—Pehea na aoao o Maine? Owai na muliwai? He hale kula nui anei? Owai ka muliwai e kaawale ai o Nu Berunewika ma ka aoao hikina? Owai la na awa? Pehea e pumehana'i i ka hooilo?

NU HAMESIRE.

235 He aina anu o Nu Hamesire, aka ua ulu nui no ka ai. Aia no ilaila na Mauna Keokeo. Ua oi aku ke kiekie o ia mauna, i ko na mauna a pau, ma Amerika Huipuia. He hale kula nui hookahi malaila. Ma na kulanakauhale o Masakuseta ka nui o ko lakou kalapa ana.

Ninau.—Pehea na aoao o Nu Hamesire? Owai ka muliwai? Heaha ko na mauna? Ehia kula nui? Owai na kulanakauhale nui?

O VEREMONETA.

236 Aia no na Mauna Omaomao, ma keia Moku. He aina oluolu, he ikaika na kanaka. He anu no i ka hooilo. Aia no ia mauka, aole ona kahakai. Ua kalepa pu me na Moku e pili ana a me Kanada. Elua hale kula nui.

Ninau.—Pehea na aoao? Owai na muliwai? Pehea la ka moe ana aku o na Mauna Omaomao? Ehia hale kula nui?

O MASAKUSETA.

237 O Masakuseta ka moku i noho mua ai na kanaka, mai Beritania mai. Nolaila ua kapaia ka moku kahiko o na Moku Hikina a pau. Aole no i nui loa ka aina i like me kekahi o na Moku e aku. Ua nui na kanaka, a me na moku kalepa, me na moku lawaia a me ka waiwai. Ua nui na ukana i hanaia'i ilaila. Elima kula nui ma Masakuseta.

Ninau ma ka palapala honua. Pehea na aoao o Masakuseta? Owai na muliwai? Owai na lae? Owai na Kaikuono? Owai la ke kulanakauhale nui? No ke aha la i kapaia ka Moku kahiko? Ehia hale kula nui? Owai la kekahi mau Kulanakauhale nui? Owai na Ainamoku ma ke alo mai, ma ka aoao hema?

He halekula nui ma Amehera.

O KONETIKOTA.

238 He Moku uuku no ia: aka, ma ka waiwai, ma ka ukana i hanaia'i a laweia aku, he oi aku no i kekahi mau Moku nui. Ua kaulana ia, no ka nui o ka poe naauao, a me ka malama ana o kanaka i ka pono o ka Haku. E noho pono mai na kanaka o laila. He mau hale kula nui ekolu, ilaila.

Ninau.—Pehea na aoao o Konetikuta? Owai ka muliwai nui? Owai na Kulanakauhale nui? He Moku nui anei? Ua kaulana na kanaka o laila i ke aha? Ehia hale kula nui?

O RODILANA.

239 Ka Moku uuku keia o na moku a pau ma na aina hikina. He ikaika ko laila poe i ka hana lole. Ua nui ka lole i hanaia malaila i keia manawa. A he hana aku no i kela mea i keia mea. Aole

anu loa ko keia wahi; he oluolu a ua maikai na Ainamoku. Ua kaawale no kekahi aoao, ua moku i ke kai. He hale kula nui hookahi.

Ninau.—Pehea ka nui o Rodilana? Pehea ko laila kanaka? Heaha ka lakou hana? Pehea ka nui? Pehea ko laila hooilo? Ua aha kekahi aoao o ka aina? Pehea na aoao o Rodilana? Owai kona kulanakauhale nui? Owai ka Ainamoku ma ka aoao hema mai? Ehia hale kula nui?

O NA MOKU WAENA.

O Nu Ioaka, o Nu Ierese, o Deleware, o Penesilevania; eha Moku.

OKI PALAOA ANA.

240 O ka mea nui i hanaia ma keia mau Moku, oia no ka palaoa. Maikai loa ka lepo o ia mau aina no ia mea ai. Nolaila, ua kanu nui ia, a ua hanaia, a iloko o ka pahu, laweia a kuaiia ma na wahi e o ka honua.

241 He oluolu na Moku o Waena. Aohe anu e like me ko ka Hikina, a ua oi aku ke kupu ana o na mea kanu.

242 Aole no he mai nui kanaka. Aia na wahi mai, na wahi poho, na wahi i kokoke i na moanawai a me na muliwai ka i lana i ka wai; ku ka wai, a pakui nui.

Ninau.—Pehea na aoao o na Moku waena? Mawaena lakou o na latitu hea? Owai la ko lakou mea nui? Owai la ka uuku? Heaha ka mea nui e ulu ana malaila? Pe-

hea ke anu a me ka wela? Pehea na mea kanu? He mai nui anei ko laila?

243. (*No ka hoi hou ana.*)

a. He mau kula nui ma keia mau aina; no na mea e ao ana i ka lapaau mai. Ua kaulana loa, no ke akamai o na kumu kahuna, a no ka nui o na haumana. He mau hale kula nui, no na mea e ao ana i ka ke kahuna pule a me na mea e ao i ka ke kakaolelo. Ua akamai na kumu, a ua nui na haumana.

e. Elua hale e ao ai ka poe lola ka poe lohe ole. A ua nui na hale kula maoli, malaila no i aoia ka poe hune a me ka poe waiwai.

i. Ua mahuahua loa na kanaka o keia mau aina i na makahiki hala'e nei. No Europa mai kekahi poe, no na Moku Hikina mai kekahi poe. Aole like loa ka manao o kanaka. He poe okoa ko Europa poe, he poe okoa ko ke kamaaina. No na kanawai pono, lakou i haunaele ole ai.

o. He oi aku ka waiwai o keia mau Moku i ko na aóao e ae, a ua maikai ko lakou ukana; ka lole, a me kela mea keia mea, a lakou e hana nei.

u. No ka nui o na muliwai eliia ua laweia mai ka ukana mai uka loa mai a i kahakai.

Ninau.—Heaha ke ano o na hale kula nui ma keia mau aina? E hiki anei ka poe hune, ke makemake lakou e ao i ka palapala? Ua mahuahua anei na kanaka i keia wa? Nohea mai lakou? Pehea ko lakou noho ana? Heaha o ka waiwai o keia mau Moku? Ua aha na muliwai eliia?

O NU IOAKA.

MOKUAHI.

244 He aina nui o Nu Ioaka. Aole Moku e ae

ma Amerika Huipuia, e like me keia i ka nui o kanaka, a me ka nui o ka waiwai. Ua nui na Moku kalepa a ua nui hoi na Moku ahi.

No Holani mai ka poe i noho mua ma keia aina, a no Beritania kekahi. O ka nui o kanaka e noho nei, no na Moku Hikina mai paha.

Ua eliia na muliwai a hala loa iuka, a hiki i na Moanawai nui. Ekolu haneri mile ka loa o kekahi. Malaila i laweia mai ka ukana, noloko loa mai o ka aina, maluna o na waapa, a hiki i ka muliwai nui o Hudesona; a ilaila na Moku ahi he nui loa e holo ana i kela la i keia la. Elima paha hale kula nui ma keia aina.

Ninau.—Pehea na aoao o Nu Ioaka? Ua nui anei ka aina? He moku aha kekahi? Nohea mai na kanaka? Ua aha na muliwai i eliia? Owai la ka muliwai nui? (*E nana i ka papa ma ka pau ana o Amerika.*) Owai la ke Kulanakauhale nui? Ehia kanaka maloko? Owai la ka Ainamoku nui ma ke alo mai? Owai na Kulanakauhale nui ma kapa o ka muliwai o Hudesona? Ehia mile ka loa o ia muliwai? (*E nana i ka papa.*) Ehia hale kula nui?

O PENESILEVANIA.

245 He aina nui Penesilevania. Ua mahi pono ia ka aina. Ua nui ka ai, a me ka ukana. Ua waiwai loa ko kekahi poe kanaka. He palahalaha ko ka aoao Hikina Hema. He mauna no ma ke komohana.

No Geremania, a me Holani, a me Irelane, kekahi poe kanaka o keia aina. He olelo okoa ka lakou, aka ka nui o kanaka, he olelo lakou ma ka Beritania olelo. He naauao ka nui o ko Beritania kanaka, aka he ike ole kekahi poe i ka palapala ma keia aina. O kekahi o ko Geremania poe, he naaupo no; aole aoia ka poe hune, e like me ko na aina e. He mau hale kula nui, eha paha, ko keia aina.

Ninau.—Pehea na aoao o Penesilevania? Owai ka mu-

liwai? Owai na mauna? Owai ka inoa o ke Kulanakauhale nui? Ehia ona kanaka? Ehia hale kula nui?

O NU IERESE.

246 He palahalaha ko ka aoao hema o Nu Ierese. He one ko laila, aole ulu nui na mea ai e like me ko waena a me ko ka akau. Ua momona loa ko laila lepo e kupu nui ka ai.

He poe kanaka lokomaikai no; he hooikaika ma ka hana, aole noho a palaualelo. He naauao no kekahi poe o lakou, a ua nui no ka poe waiwai. He malama kekahi poe i ka pono o ka Haku, he noho wale iho kekahi. He mau kula nui ekolu ko laila.

Ninau.—Aia ma ka aoao hea ka nui o ka ai? Pehea ko laila kanaka? Ehia hale kula nui? He Moku anei? (*Nana i ka palapala honua.*) Pehea na aoao? Owai la ke Kulanakauhale nui? Owai la ko laila muliwai? Owai ka lae ma ka aoao Hema? Owai ke Kaikuono ma ka aoao Komohana?

DELEWARE.

247 He Moku uuku loa ia, aka ua maikai ka aina. O ko laila palaoa he maikai loa. Ua nui na hale kaa palaoa a me na hana e aku.

Ninau.—Pehea na aoao o Deleware? Owai ko laila lae? Owai ke Kulanakauhale nui?

NA MOKU AOAO HEMA.

Marilana, o Vereginia, o Karolina Akau, o Karolina Hema, o Georegia, o Felorida, o Alabama. A he aina okoa kekahi iloko o laila, aole i oleloia he Moku. He wahi hookaawaleia no na lii. Ua kapaia o Kolumebia. He wahi uuku no. He umi mile ka loa he umi mile ka laula.

248 Mai Peneselevania aku keia mau Moku a hiki ma ka wahi i kaawaleia aku o Mesiko. He

kahakai no lakou a pau. O Alebama ka mea kahakai uuku.

249 He palaoa a me ke kurina ma ka aoao akau o keia mau Moku, aka o ka raiki, ka pulupulu, a me ka baka oia no na mea waiwai nui a lakou e kalepa nei.

250 He mau aina palahalaha, he one, he wi, he naele kau wahi mai kahakai aku, a hiki iloko o ka aina i hookahi, a i elua paha haneri mile; alila ua maikai.

251 Ma na aina palahalaha, naele ma kahakai, he mai ko ke kanaka i ka makalii, ke mai luku, he mai nui. Mauka aku, ua oluolu; aole mai nui ko ke kanaka. He oluolu ko laila hooilo, aole nui o ka hau, he wahi iki no ma ka nui o na aina. Aka o ke kau, he wela loa, he loihi ko lakou makalii, a he la. Aole o kana mai o ka la.

Ninau.—Owai na Moku aoao Hema? Pehea na aoao? Heaha ka mea ulu nui malaila? Pehea ka ili o ka aina, he mauna anei? Pehea ko ke kahakai? He mai anei ko uka? Pehea ko laila hooilo? Pehea ka makalii?

252. (*No ka hoi hou ana.*)

a. Ina no ma ke Kulanakauhale nui o Baletimoa, kekahi mau hale kula nui. He hale kula no ka poe lapaau mai kekahi, a he mau hale kula nui ehiku paha, ma na wahi e aku i keia mau aina.

e. Ua noho kaawale kekahi poe ma keia mau Moku, maluna o ko lakou mau kihapai nui. A no ko lakou kaawale ana pela, aole nui o na hale kula, a me na hale pule. Nolaila, he naaupo ka poe hune, aole ike nui i ka palapala.

i. Alikealike paha o na kanaka o keia mau Moku, he kauwa hooluhi, he Negero. He naaupo loa lakou, aole i aoia i ka palapala.

o. Ua oleloia, he ulu ana ko laila pono, i keia mau makahiki hala ae nei. O ka poe waiwai o laila, he naauao no, he lokomaikai i na malihini, i hele aku ilaila.

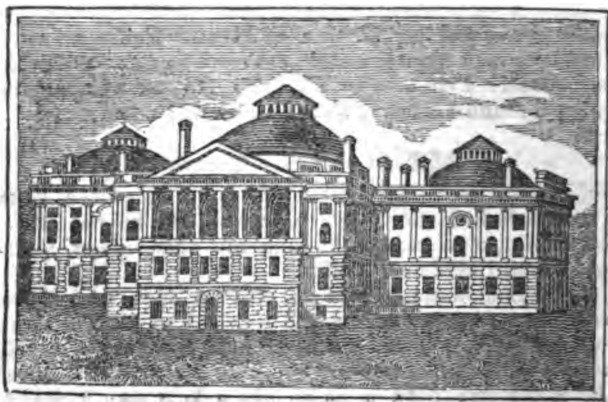
u. Ua nui aku ka aina o keia mau Moku, i ko na Moku Waena, a me ko ka Hikina; aka, he oi aku ka waiwai i ko Waena, i ko lakou.

Ninau.—Ehia hale kula nui ma keia mau aina? Ua noho pilikia anei na kanaka? He nui anei na hale kula a me na hale pule? Heaha ke ano o ka poe hune? Pehea ka poe waiwai? Pehea ko lakou pono i keia mau makahiki hala ae nei? Ua nui aku keia mau Moku i ko na Moku hea? Pehea ko lakou waiwai, ua like anei me ko waena? Owai la ka mea nui o keia mau Moku? (*E nana i ka palapala honua.*) Owai ko lakou mea akau loa? Owai ko lakou mea hema loa? Owai na Moku pili ma ke kaikuono o Mesiko?

O MARILANA.

253 Ua haahaa ka nui o ka aina o Marilana. He naele kekahi, he mai ko ke kanaka. O ka aoao hikina pili ma ke kaikuono o Kesepika ka mea naele nui. Ua maikai no ka aina, he nui no ka palaoa a me kekahi waiwai e, e ulu ana ilaila.

Ninau.—Ua maheleia o Marilana i ke kaikuono hea? Pehea na aoao? Owai na muliwai? Owai ke Kulanakauhale nui? Ehia ona kanaka?

O KOLUMEBIA.

254 Aia no Kolumebia ma kapa wai o ka muliwai o Potomaka ma na aoao elua. No Marilana kekahi aoao, no Vereginia kekahi. Ua haawi na kanaka o keia mau Moku i keia aina no na'lii nui, i kahi e akoakoa'i lakou. Iloko o laila na Kulanakauhale

nui eoklu. O Wasinetona, o Alekanedero, a me o Georegetona. Aia ma Wasinetona kahi e akoakoa'i na'lii; ko lakou hale keia i hoikeia ma ka aoao 80. He hale pohaku, he pohaku keokeo. He kanaono anana ka loa o ua hale nei. He mau hale kula nui ilaila.

Ninau.—Aia mahea o Kolumebia? No na Moku hea keia aina? Ua haawiia no ke aha la? Ehia kulanakauhale malaila? Owai ka inoa o ke kulanakauhale kahi e akoakoa'i na'lii? Ehia kanaka maloko ona? Ua aha ka hale o na'lii? Ehia hale kula nui ilaila?

VEREGINIA.

255 Ua kaulana o Vereginia, no ka mea, oia Moku kahi i noho mua ai ko Beritania kanaka. A he Moku nui no ia. Ua nui loa o kanaka. Malaila i hanau

ai ke alii koa o Wasinetona. He aina maikai o Vereginia; ua nui ka ai, a me na mea kanu a pau. He palahalaha ka aoao hikina a me ka aoao komohana. He mauna ko waena, o Alegene. He holopapa pohaku maluna o kekahi kahawai ilaila. He mea mahaloia; aole no i hanaia e ke kanaka. Oia no i hoikeia mai ma ka aoao 81. Ua paa loa oluna i ka pohaku. He puka nui, he 41 anana ke kiekie o ka puka 8 anana ka laula, a malalo e kahe ana ka wai. Elima paha hale kula nui ilaila.

Ninau.—Pehea na aoao o Vereginia? Ua kaulana no ke aha? Owai ke alii i hanauia'i ilaila? Pehea ka aina, he maikai anei? Owai la ka mauna mawaena? Ua aha ka holopapa pohaku? Ehia hale kula nui? Owai na muliwai? (*Nana i ka palapala honua.*) Owai la ke kaikuono nui? Owai la ka lae? Owai la na Kulanakauhale nui?

O KAROLINA AKAU.

256 He aina nui oia Moku; aka, aole nui na Kulanakauhale, no ka mea, aole no he awa maikai no na Moku kalepa. Ua nui no ka ai, a me ka ukana. O ka pulupulu ka waiwai, a me ka raiki, a he kepau no na moku. Ua nui na laau kaa malaila. Hookahi no hale kula nui.

Ninau.—Pehea na aoao o keia aina? He Kulanakauhale nui anei ko laila? Heaha ka waiwai o ka aina? Owai na lae? Owai na muliwai? Ehia hale kula nui?

O KAROLINA HEMA.

257 Aole kupu nui wale ka ai ma na wahi a pau o keia aina aka ma na kahawai a me na wahi haahaa, ua nui no. Ua nui ka pulupulu a me ka raiki. Ua nui na mea kalepa ma ia Moku; a ua nui no hoi ka waiwai a kekahi poe. O ka poe negero hooluhi, oia ka nui o ko laila kanaka e noho nei. Aia no na mauna Alegane ma ka aoao komohana. O Savana

ka muliwai i kaawale ai o Georegia. Elua hale kula nui malaila.

Ninau.—Pehea na aoao? Ua maikai anei keia aina? Heaha ko laila mea waiwai nui? Ua waiwai nui anei kekahi poe? Owai la ka nui o ko laila poe kanaka? Owai ka mauna ma ka aoao komohana? Owai ka muliwai i kaawale aku ai o Georegia? Owai ko laila kulanakauhale nui? Ehia hale kula nui?

O GEOREGIA.

258 He aina nui o Georegia. Ma ka aoao hema ua wela. E kupu ana no ke kofe, a me ke ko. Aole nae i wela loa ko ka akau. Ua nui no ka pulupulu, a me ka raiki, e ulu ana. E noho ana no kekahi poe Inikini, ma ka aoao akau. Ua laweia ko lakou aina. He gula kekahi waiwai, i loaaia'i malaila. Hookahi no hale kula nui ma Georegia. He mau Ainamoku, ma ke alo mai o ka aina nui. A ilaila ka pulupulu maikai loa e ulu nei.

Ninau.—Pehea na aoao o keia Moku? Owai na muliwai ona? Owai ke kulanakauhale nui? Ua aha ka aoao hema? Ua aha ka akau? Owai kekahi poe e noho ana ma ka akau? Heaha o ko lakou aina? Heaha ka waiwai ilaila? Ehia hale kula nui? Ua aha na Ainamoku ma ke alo mai?

O ALABAMA.

259 He Moku hou no ia. Aole loihi o ka noho ana o kanaka ilaila. O ka poe Inikini wale no mamua aku nei. Aia no kekahi poe e noho nei. Ua like ke ano o keia aina me ko Georegia. I ka ulu ana o ka ai, ua maikai no.

Ninau.—Pehea na aoao o Alabama? Owai na muliwai? Owai ke kulanakauhale nui? He Inikini malaila e noho nei?

O FELORIDA.

260 He moku hou keia, ua kuaiia mamua aku nei.

No Sepania ka aina, a kuai ko laila poe alii, me ko Amerika poe alii, a lilo. He aina wela ia. Ua kupu na mea a pau, e ulu ana ma na aina wela.

Ninau.—Pehea na aoao o Felorida? Owai na lae? Owai ka muliwai? He Moku hou anei? Nowai ka aina mamua?

O NA MOKU KOMOHANA.

O Ohio, o Inediana, o Ilinoi, o Kenetuke, o Tenesi, o Misisipi, o Loisiana, o Misuri.

261 Aia no lakou nei ma na kapa o ka muliwai nui o Misisipi, a me kona mau lala. He mau aina kahakai ole. O Misisipi, laua o Loisiana wale no, na mea kahakai. Ua maikai loa ka aina, o keia mau Moku.

262 Ina no malaila, na mea o ka poe kahiko loa i hana. He papu, he wahi puuhonua paha i ke kaua ana. Aole na ka poe e noho nei i hana, aole na ka poe Inikini. Ua manaoia, he poe akamai ka i noho ai ilaila mamua loa, a nana i hana ua mau mea la. I keia manawa e ulu ana na laau nui maluna o na wahi i hanaia.

263 Ua oluolu keia mau aina. Aole like ke anu me na kahakai, a e ulu nui ana na mea a pau i kanuia.

264 He mau aina palahalaha malaila. He loihi ka hele ana, aole wahi puu, aole pohaku, aole laau, he weuweu wale no. Ua maikai loa ka lepo, e ulu nui ka ai ke kanu iho.

265 O ka mea nui i uluia ma na Moku nei, ma ka akau aku o ka muliwai o Tenesi, oia no ka palaoa a me ke kurina.

Ua nui wale ka puaa, a me ka lio a me ka bipi i hanaiia a ua hooiliia mai maluna o na moku ahi ma ka muliwai nui, a hiki loa mai ma kahakai.

266 He raiki a me ka pulupulu, a me ke ko i ulu ia ma na Moku ma kahakai. Na ka poe kauwa hooluhi wale no, ka hana.

Ninau.—Aia mahea na Moku Komohana? He kahakai anei? Pehea ka aina o na Moku Komohana? Heaha ka mea i ikea malaila? Nawai i hana i na papu? He mau aina anu anei keia? Pehea na mea kanu? Ua aha kekahi mau aina? Heaha ka mea nui e ulu ana ma na aina, ma ka akau aku o Tenesi? Heaha ko laila waiwai? Pehea la i hiki ai i kahakai? Heaha ka mea e ulu ana ma na Moku ma kahakai? Nawai la ka hana malaila?

267. (*No ka hoi hou ana.*)

a. Ma ka Moku o Ohio, a oia wahi aku ma ka akau, ua kau ke kanawai aole kauwa hooluhi. Ua ano hookahi no, keia poe, me ko na Moku Hikina.

e. Aole loihi o ka noho ana o kanaka ma na Moku Komohana. Nolaila, aole nui o na hale kula a me na hale pule, e like me ko na Moku kahiko. Ua umi paha hale kula nui.

Ninau.—Ma na Moku hea i kau ke kanawai aole kauwa hooluhi? Ua like ko laila kanaka me ko hea? Ma ka latitu hea na Moku nei? Ua loihi anei ko keia poe noho ana ilaila? Ehia hale kula nui ma keia mau Moku?

O OHIO.

268 He aina nui o Ohio. Ua palahalaha, he uuku wale no na pohaku. Ua momona loa ka lepo, a nui no ka ai, a me na mea e pono ai ke kanaka.

He poe malama, a hooikaika ko laila kanaka. E mahuahua nui ana ko lakou hale kula, a me na hale pule e noho nei, a me na hale kula nui.

Ninau.—Pehea na aoao o Ohio? Owai la ko laila muli-

wai nui? Owai ka moanawai nui ma kekahi aoao? Ua nui anei ka aina o Ohio? Ua aha ia aina? Ua aha ko laila kanaka? Owai ko laila kulanakauhale nui?

O INEDIANA.

269 Ua like ke ano o ka aina o keia Moku, me ko o Ohio. He palahalaha no a ua maikai. He oluolu, aole anu loa ko keia aina. Ua kupu na mea a pau e ulu ai ma na Moku e aku.

Ninau.—Pehea na aoao o Inediana? Owai ka muliwai? Owai ke kulanakauhale nui? Ua like me ka aina hea? He oluolu anei?

O ILINOI.

270 He aina nui, he maikai ko Ilinoi; aka aole i nui wale o kanaka. He Inikini ma kekahi aoao.

Ninau.—Pehea na aoao o Ilinoi? Pehea ko laila aina? Owai kekahi poe kanaka malaila?

O KENETUKE.

271 He aina maikai no ka ulu ana o ka ai; ua nui loa a he oluolu. He wai kai ko laila e puapuai ana, noloko mai o ka honua, a ua nui ka paakai i hanaia. Ma ka aoao hikina hema, he mauna; aka ka nui o ka aina he palahalaha no. Eha hale kula nui ma ia aina.

Ninau.—Pehea na aoao o Kenetuke? Ua aha kekahi

wai? Pehea ko ka aoao hikina hema? Owai la ke kulanakauhale nui? Ehia hale kula nui?

O TENESE.

272 Ua maheleia keia Moku, i ka mauna o Kumalana; a ua kapaia ka aina, o Tenese Komohana a me Tenese Hikina. He aina maikai no. Ua nui ka ai, a me na ukana. Aole anu loa i ka hooilo; aole wela loa i ka makalii; he oluolu no. Ekolu paha hale kula nui.

Ninau.—Pehea na aoao o Tenese? Owai na muliwai? Owai na mauna? Ua aha Kumalana? Pehea ko laila hooilo a me ka makalii? Ehia hale kula nui?

O MISISIPI.

273 No na Inikini kekahi aoao o keia Moku; alike alike no lakou. He aina palahalaha, he haahaa kau wahi. Ua nui no ka ai, ma ka aoao hema. He ko, he kope, a me na mea e ulu ana, ma na aina wela. He mai nui ko kanaka i kekahi manawa. He hale kula nui hookahi.

Ninau.—Pehea na aoao? Nowai kekahi aoao o ka aina? Pehea ka aina, he mauna anei? Owai ke kulanakauhale nui? Ai mahea o Natese? Heaha na mea e kupu ana ma ka aoao hema? Ua ahaia na kanaka? Ehia hale kula nui?

O LOISIANA.

274 He aina wela ko Loisiana. He haahaa, he naele kekahi. Aole e pono ko laila kanaka, i kekahi manawa, no ka mai nui. Ma Nu Oleana, ko laila kulanakauhale nui. Ua lehulehu na kanaka i make i ka la hookahi. No ka nui o ka waiwai, e hele no na kanaka a noho malaila. Ua maikai loa ka aina no ka ulu ana o ka ai.

Ninau.—Pehea na aoao o Loisiana? Owai ke kulana-

kauhale nui? Owai na muliwai? Owai ka muliwai i kaawale ai ka aina o Mesiko? Pehea ka aina? Ua ahaia na kanaka? No ke aha la hele nui ai na kanaka, e noho ai ilaila?

O MISOURI.

275 He aina nui loa ko Misouri. Hookahi aoao wale no i lilo ia i Moku. O ka nui o ka aina, aohe kanaka, he Inikini wale no ke kanaka. E noho pu ana kekahi o lakou me na kumu. Ua nui he kepau poka i eliia ilaila. Oia kekahi mea waiwai o ka aina He oluolu ko laila noho ana; aole anu loa aole wela nui. Ua nui na bipi kuapuu ma'ka nahelehele; e hahai no na Inikini a iloko o ka pa, malaila e loaa ai.

***Ninau.*—Pehea na aoao o Misouri? Owai ka muliwai nui? Heaha ka waiwai i loaaia'i ilaila? Owai ka nui o kanaka? He kumu anei kekahi poe Inikini? Ua ahaia na bipi kuapuu?**

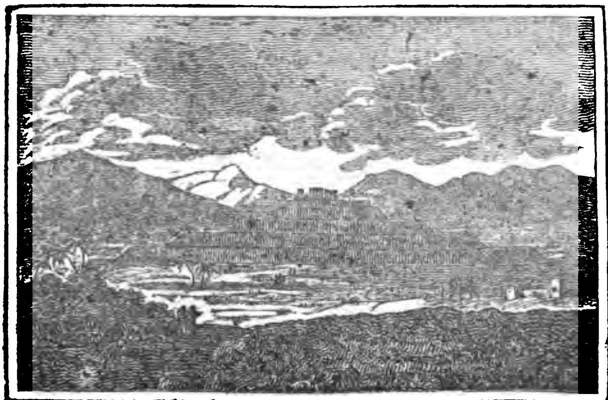
No ua Aina i hui pu ole, me na Moku iwakaluakumamalima.

276 Oia no kekahi mau aina nui ka i lilo i na'Lii i aina no lakou. Aohe nui kanaka keokeo e noho ana ilaila, he Inikini no. O ko lakou wahi no ia, mai

na makua mai. Na na Inikini no e kuai i na'lii. Na na'lii e kuai aku i kanaka a lilo loa. A nui kanaka e noho ana, alaila hoopii lakou i na'lii a hui pu ia mai ko lakou aina, i Moku. Eha no aina nui, aole i hui. O Akanesau, o Mikigana, o Misouri, o Noweke. Ma keia mau aina, e kuai nei na'lii me ka poe kamaaina, a kuai hou aku i na kanaka. Ua oleloia, he maikai ka nui o na aina. No ke kanaka ole, nana e mahi i ka ai, ua nahelehele ka nui. O ka poe Inikini e noho ana ilaila, aole ike i ka mahiai. O ka lakou ai, he holoholona no ia i loaa iloko o ka nahelehele, a me na ia iloko o na muliwai, a me na Moanawai. O ka nui o lakou, he Pagana no. Aole ike i ka palapala, aole ike i ka pule i ke Akua. I keia mau makahiki i hala ae nei, ua noho aku no kekahi mau kumu a ua ike iki kekahi poe. Ua uuku loa ka poe i ike.

Ninau.—Ehia aina nui i lilo ole i Moku? Owai ka poe e noho ana ilaila? Ke kuai na Inikini i ko lakou aina i na'lii? Kuai aku na'lii me wai? A nui kanaka pehea? Ua maikai anei na aina? Ua mahi ai na Inikini? Heaha ka lakou ai? Pehea ka lakou hoomana? Ua nui ka poe i ike i ka palapala?

NO MESIKO.

277 He aina nui loa o Mesiko, a ua nui loa no ka waiwai. He kala ka waiwai nui. He gula kekahi, a ua maikai no ka aina i ka ulu ana o ka ai. He aina palahalaha ma na kahakai, a o waena ua kiekie, a he palahalaha no maluna o ka mauna. Nui na aina maluna, a he kulanakauhale nui kekahi, o Mesiko ka inoa. Ma na kahakai, aole oluolu he mai ko ke kanaka.

He wahi Piramida ma Mesiko. Oia no he puu pohaku, i hanaia e ka poe Inikini kahiko. Malaila lakou i mohai aku ai i na kanaka i ko lakou akua: o ka la no ia. Nui wale na kanaka i mohaiia ilaila.

Ua nui wale o ka bipi ma ko laila nahelehele, a me ka lio. He mauna nui ma Mesiko, o Kodilera ka inoa, mai ka aoao hema mai, a i ka akau.

Ninau.—Pehea na aoao o Mesiko? Ua nui ka aina? Heaha ka waiwai nui? Pehea ka aina? Ua aha na kahakai? Pehea ko waena? Owai ke kulanakauhale nui? Owai kekahi mau kulanakauhale? Heaha o ka Piramida o Kolula? Owai ke kaikuono nui komohana? Owai ma ka hikina? Owai na lae ma ka moana Pakifika? Pehea ko laila mauna o Kodilera? He bipi anei ma ka nahelehele? Owai na Ainamoku mawaho mai o Mesiko ma ka moana Pakifika?

O GUATIMALA.

278 O Amerika waena kekahi inoa o keia aina. Aia no ma ka aoao hema o Mesiko, a hiki aku i ka puali o Dariena.

He aina wela, a he nui no ka ai e kupu ana. Ua nui hoi ke kanaka. He poe kanaka mai Beritania mai, e noho ana ma kekahi wahi, ma ke kaikuono o Honedura. He poe kalepa; he laau ka lakou mea kuai; he laau ula hana pahu, o Mahogana ka inoa, a he laau hooluu kekahi. He aina mauna keia. He pele kekahi; ua nui na pele. He hiolo pinepine ko laila kulanakauhale i ke olai.

Ninau.—Pehea na aoao o Guatimala? Owai kekahi inoa o ka aina? Owai ke kaikuono? Owai na lae? Owai ke kai ma ka aoao hikina aku? Owai la ke kulanakauhale?

NA LAHUI INIKINI MA AMERIKA AKAU.

279 I ka wa kahiko, no na Inikini wale no ka aina o Amerika Akau a pau. Aka, ua helelei liilii lakou i ke kaua pinepine ana a i na mai i loaa ia lakou, mai na aina e mai.

280 He nui no na lahui Inikini i keia manawa, ma kekahi mau wahi o ka aina, o Amerika Akau, e noho kaawale ana lakou. Ia lakou pono no ko lakou aina, a me ko lakou poe alii, a me ko lakou kanawai.

281 He kanaka loihi, ka nui o na Inikini ma Amerika Akau. He maikai no ke kino, he ikaika, he akamai no i ke ao ana, he makau ole i ke kaua ana.

282 Ma ka aoao akau a me ka hikina akau e noho ana ka lahui i kapaia o Esekemo. He poe uuku lakou, he poe naaupo, he lepo ke kino, he oluolu nae. Aole huhu i na malihini ke hele aku i ko lakou wahi a ua aoia kekahi o lakou i ka palapala.

283 O na lahui i kapaia o Niseteno, a o Kipewa, aia no ma ka akau mawaena mai. O ka Niseteno ka poe ka i oi ma ke akamai, a me ka oluolu, a me ka apiki ole.

284 O na lahui o Powanee, a o Siou, a me Osage, aia no ma ka muliwai nui o Misouri a me na lala

ona. He kanaka ikaika lakou, he makau ole i ke kaua.

285 O na Inikini Mooomole, aia no ma ka aoao komohana. Ua oleloia he poe oluolu, o ia no me ka poe i kapaia Napoopalahalaha.

286 O ka poe Kalaigane, aia no ma Noweke, a me kekahi mau lahui e ae. Ua oleloia he poe loko ino. No ka apikiia mai paha kekahi, a no ke kaua wale aku ia lakou.

Ninau.—Nowai ka aina o Amerika Akau a pau mamua? Ua nui lakou e like me mamua? Pehea ke ano o ka nui o lakou? Owai ka poe ma ka akau a ma ka hikina akau? Pehea ko lakou ano? He poe aha na Niseteno, a me na Kipewa? Ai mahea lakou? Ai mahea na Pawanee, a me na Siou, a me na Osage? Ua aha lakou? Ai mahea na Mooomole, a me na Poopalahalaha? Ua aha lakou? Ai mahea na Kalaigane? He poe aha lakou?

287. (*No ka hoi hou ana.*)

a. Ina no kekahi mau lahui Inikini ikaika, ma ka aina o Akanesau a me Mesiko. He lio kekahi o lakou, e holoholo nei. Ua loaa ia lakou ma ka nahelehele a hoolakaia a holo ia.

e. Ua ao iki ia kekahi poe Inikini ma Mesiko e ko Roma poe kumu, a ke noho mai nei mahope o lakou.

i. Eia ka inoa o na lahui ikaika ka i ikea, mai ka muliwai o Ohio, a hiki ma ke kaikuono o Mesiko. O na Kerokee, o na Koketau, o na Kikasau, a me na Kereke.

o. Kekahi poe o lakou nei, ua aoia i ka palapala. E noho pu ana me na kumu, e noho nei. O na Keroke na mea i ao nui ia. Ke mahiai kekahi poe o lakou a noho mai me ka hanai i na holoholona.

u. Ma ka muliwai o Ohio aku a hiki i na moanawai nui, he nui no na Inikini. He Kipewa ka nui o lakou.

h. Ua koe iki no ka poe ma ka Moku pili ma ka moana Atelanika. Aole nui o lakou, ua helelei liilii lakou, he auwana wale no kekahi, a e noho ana no kekahi me ka lakou poe kumu.

k. O ka poe Irokuoi, a me ko Oneida, a me ko Tusekasora ma ka aoao komohana o Nu Ioaka, ua aoia a e noho

ana no me na kumu. He mau hale pule no a me na hale kula.

l. Ke hele nei na kumu i kela makahiki i keia makahiki e noho aku ai a ao aku i na Inikini. Ua mahuahua na kumu i keia manawa.

m. Ua manaoia he 100,000 o na Inikini ma na Moku o Amerika Huipuia; a me na aina nui ka i hui ole ia 300,000. O ka nui o lakou, he Pagana no; ua naaupo loa, a ua kolohe.

Ninau.—Pehea na lahui Inikini ma Akanesau a me Mesiko? Ua ahaia kekahi poe e noho ana ma Mesiko? Owai na lahui nui ma Amerika Huipuia? (*E nana i ko lakou wahi e noho nei, ma ka palapala honua.*) Owai ka poe ma ka muliwai o Ohio a me ka akau aku? Ai mahea na Irokuoi? Pehea ko lakou noho ana? Pehea ka nui o na Inikini ma Amerika Huipuia? Ehia ma na aina nui aku? Heaha ke ano o ka nui o na Inikini?

NO NA INIA KOMOHANA.

He wili ko.

288 He mau Ainamoku, aia no mai Amerika Akau mai ma ka hema; ma Amerika Hema aku ma ka akau. He mau aina maikai loa, no na mea kanu.

289 O ke ko ka mea nui e kanuia ai, ma ia mau aina. Mamua, ua kanuia ke ko e na kauwa hooluhi. I keia wa, aole nui o na kauwa hooluhi, ma ko Beritania mau aina. Ua pau i ka hookuuia, aole kauwa hooluhi.

290 He oluolu loa ko laila noho ana i ka hooilo, aka, o ka makalii, ua wela loa; he mai nui ko na malihini.

291 O na mea a pau e ulu ana ma na aina wela e

ulu no ma na Inia Komohana. O ke kope, a me ke ko, ka mea waiwai. Ua nui loa o keia mau mea i laweia aku, a i na wahi a pau o Amerika, a me Europa.

292 He wai ua nui ko laila. He lana koke ka aina i ka nui loa o ka ua; a he makani nui puahiohio kekahi. Pau na hale i ka hiolo i kela makani a ino no na mea e ulu ana.

293 Ua maheleia na Ainamoku nei, a kapaia penei, o Na Bahama, o Na Anetile nui, iloko o laila na moku nui eha; o na Moku Karibee a me na Anetile uuku.

Ninau.—Ai mahea na Inia Komohana? Ma ka latitu hea? Heaha ka mea e ulu nui ana? Pehea ko laila anu a me ka wela? Ua aha na malihini? Pehea ka poe hooluhi o laila? Pehea ka mahele ana o keia mau Aina moku? Owai ka moku nui? Owai ka lua? Ke kolu? Ka ha?

NO NA BAHAMA.

294 No Beritania wale no keia mau aina. Eia na inoa o Bahama, o Perovidene o Abako, a me kekahi mau moku liilii e ae. He pulupulu ka waiwai nui o keia mau aina, a he paakai kekahi. Ua nui ka paakai; he paakai aeae. Ua ohi wale ia aku ma na loko i maloo ai i ka la.

Ninau.—No wai na aina moku o na Bahama? Owai na inoa? Heaha ka waiwai? Owai ke kaikuono i kaawale ai ka aina o Felorida?

NO NA ANETILE NUI.

295 No Farani ka aina moku o Hati mamua, a kipi na negero hooluhi, a lilo ka aina ia lakou. No Sepania o Kuba, a me Poto Riko, ano Beritania o Iemaika.

296 O Kuba ka moku nui o lakou nei a pau, a he oi aku ka maikai o ko laila aina. Ua hanaia o Iemaika a maikai. Ua nui na wahi i mahiia i ka ai. Nui na moku kalepa i piha i ke ko, a me ka

molakeke, i kela makahiki i keia makahiki a me na ukana e aku kekahi.

Ninau.—Owai na Moku kapaia na Anetile nui? Owai la ko lakou mea nui? Owai la ko lakou mea maikai? Owai ka moku no Beritania? Owai no Sepania? Ua aha o Hati? Pehea o Iemaika? Ma ka aoao hea mai Felorida aku?

NO NA MOKU KARIBEE.

297 No Suedena ka moku o Baretolomaio. No Denemaka o Toma, a me Kerusa. No Farani o Guadalupe, a me Matiniko: a o na ainamoku malaila, no Beritania no, he umikumamaha o lakou.

298 No Holane O Kurasoa ma ka aoao pili aku ma ka aina o Amerika Hema, a me kekahi mau moku liilii e ae. No Kolomebia paha kekahi. Ua kapaia keia mau Moku, na Anetile uuku.

Ninau.—Nowai ka Moku o Baretolomaio? Nowai o Toma a me Kerusa? Nowai Guadalupe a me Matiniko? Nowai na Moku e ae ilaila? Ehia o ko Beritania mau Moku ilaila? Ma ka aoao hea keia mau moku mai Poto Riko mai? Owai ko lakou mea akau loa? Owai ko lakou mea hema loa?

NO NA BEREMUDA.

299 Aole pili koke mai keia mau moku me ka nui o na Inia Komohana, aka, iloko o ka olelo ana, ua huiia. Aia no ma ka akau aku.

He mau moku oluolu. Hele no ka poe mai, a noho malaila, i oluolu ai. O na mea e ulu ana i na moku e aku, ua ulu no ma keia ma aina. He mau moku liilii wale no o ko laila moku nui. He kanaha wale no mile ka loa a elua mile ka laula. No Beritania lakou.

Ninau.—Ai mahea na Beremuda? He oluolu anei ko laila? Heaha na mea e ulu ana malaila? He mau moku nui anei? Pehea ka nui o kekahi?

300. (*No ka hoi hou ana.*)

Auhea oe e ka haumana! Ina e hele ana oe e makaikai

i ka honua nei, he mea pono nou i maopopo ka hoikehonua; nolaila e ninau ana au ia oe i kou hele ana. Ma ka palapala honua e nana aku oe, i maopopo ke alanui e hele ai. A ma keia hoike honua kekahi. E nana ai ma na wahi au i ao aku ai mamua, i ke ano o Amerika akau, ma na kaei, ma na poai, ma na latitu a me na lonitu, a me ia mea aku ia mea aku. *Ma ka palapala honua o Amerika Akau e nana oe.* Ina e holo ana oe mai ka aoao hikina o Amerika Huipuia aku, a i ka aina Omaomao, pehea ka holo ana? Owai na aina a me na moku, e hookokokeia'i, i kou holo ana aku ilaila? Nowai ia mau aina? Heaha ka mea nui e lana ae la, iloko o ke kai ilaila? (*Nana i ka pauku* 207.) Owai la ke kaikuono ma ke komohana aku, o Omaomao?

Aole paha oe e hiki ma ia wahi aku ma ka akau no ka hau, nolaila e hele ae kaua ma ke kaikuono o Hudesona.

Ninau.—Owai ke kowa ma ke komo ana aku iloko o keia kaikuono? Owai la ka aina ma ka hema aku o ia kowa? Pehea ko laila kanaka? (283.) Owai ka poe kalepa ma na aoao o ke kaikuono o Hudesona? Pehea ko laila aina i ke anu? (216.) Heaha ka waiwai e kalepa ai na Inikini? (217.) Pehea ka holo ana ma ka waa a hiki i ke kulanakauhale o Monetereala? Owai ka nui o kanaka ma ia aina? (222.)

Ma ka palapala honua o Amerika Huipuia. I kou holo ana, mai Monetereala a i kahakai ma ka nuku o ka muliwai o Laurenete, owai na kulanakauhale i hala ia oe? Ua nui no na kauhale ma kapa wai i kou holo ana, me he kauhale la a hiki loa i kai. Ma ka muliwai hea e holo ai oe ma ka waa a komo iloko o ka moanawai Kamapelena? Mai ia moanawai a i ka muliwai o Hudesona, pehea la oe a holo ai? Owai na moku ma ka aoao hikina aku o Hudesona? (225.) Pehea kou holo ana ma ka waa mai ka muliwai o Hudesona aku a i ka moanawai o Erie? (244.)

Ina paha e hele ana oe, mai Potolana ma ka Moku o Maine aku ma ke kahakai, a hiki i ke kulanakauhale o Augusetino ma ka aina o Felorida, owai na moku i hala ia oe, ia hele ana? Owai na kulanakauhale nui? Ina i holo aku ai oe ma Amerika Huipuia, mai Hawaii nei aku, owai ka lae ma ka hema loa i hala ia oe?

Ina e holo ana oe mai Hawaii aku a i ka aoao komohana o Amerika Akau, owai la ka aina e hiki mua ai? Owai la ke kaikuono malaila? Ma ka akau aku, owai ka muliwai nui? Ma ka latitu hea ko Rusia Amerika? Owai ka lae loa ilaila? Owai ke kowa i kaawale ai o Asia?

O ka poe moku kalepa, i ko lakou holo ana i Noweke e kuai hulu, ua holo mai ia nei ma Hawaii nei. Mai keia aina aku a i Makao, mai laila aku a i Amerika Huipuia. Ma ka palapala honua e hoomaopopo mai ia'u i ke ala nui a lakou e holo ai.

Ina e holo oe ma Mesiko, heaha ka mea i ike ai oe malaila? (274.) Ina holo oe mai Mesiko aku a i ka aina moku o Iemaika, owai ke kaikuono a me ke kai, i hala ia oe?

Ma ka palapala honua o Amerika Huipuia, e nana aku ai oe. **Mahea o Nu Oleana?** Owai na moku a me na kulanakauhale i hala ia oe a hiki oe ma ke poo o ka muliwai nui o Misisipi? A i hele mai oe mai ke poo o Misisipi mai mauka, owai na mauna i hala ia oe i ko hiki ana ma ke kulanakauhale

nui o Wasinetona? Ma ka aoao hea o Piladelepia, mai Wasinetona aku? O Nu Ioaka, mai Wasinetona aku mahea? O Bosetona? Kuebeka? O ke kaikuono o Hudesona? O ka moku o Misouri? O ke kulanakauhale o Kinekinati? O Nu Oleana? O Mesiko? O na Inia Komohana? Mai Wasinetona a i Hawaii nei, ehia dekere? Ma ka aoao hea ka holo ana mai, i holo pololei mai?

AMERIKA HEMA.

301 He aoao maikai o ka honua, o Amerika Hema. He nui no ka ai e ulu ana, a nui loa no ka waiwai e. Ua kaulana ia no na muliwai nui, a me na mauna nui.

302 Ua nui loa ke kala i loaa ma na mauna, a me ke gula a me na pohaku waiwai. Nolaila no a me Mesiko ka nui o keia mau mea waiwai o ka honua nei. O na laau lapaau ma ko laila nahelehele kekahi. Ua nui na laau i ike ole ia, ma na aina e aku.

303 No na kanaka no Potugala mai, o Berazila a me kekahi aoao o Guiana: aka, no na kanaka mai Sepania mai, ka nui o Amerika Hema. Ma na kahakai ka nui o lakou e noho nei. He nahelehele, he ulu laau ko waena. Malaila na Inikini e noho nei.

304 O ka aoao akau a me ko waena o Amerika Hema, aia no ma ke kaei wela: a o ka aoao hema, ua kokoke hiki aku ma ke kaei anu hema.

305 Aole like ka wela ma Amerika Hema me ko Aferika, i ko laua latitu hookahi ana. (*E nana ma ka aoao 24 ka olelo no ke anu, a no ka wela.*) No na mauna, a me na muliwai, a me na ulu laau.

306. (*No ka hoi hou ana.*)

a. O ka poe Inikini kapaia Araukania ma Kili, a me

kekahi poe e ae ma Amerika Hema, ua akamai, ua naauao iki, aole like me ka nui o na Inikini e ae, a he ikaika lakou i ka hana.

e. Ua aoia kekahi mau lahui e ko Roma poe Misionari. E noho ana no lakou ma ko lakou wahi no, aole i lilo i ko Sepania. O ka nui o na Inikini he Pegana no.

i. I ka nui o na Inikini ma Amerika Hema, aia no mahope o ko Sepania kanaka. Ua hooluhiia e lakou.

o. Ua mare ko Sepania me na wahine Inikini; a o na keiki i hanauia'i ilaila, ua kapaia, he Metizo; ko laila makaainana no ia.

u. He ano maikai no ko lakou kino, he akamai i ke ao ana; a ua akamai no kekahi o lakou, i ka palapala. Kekahi poe o na Metizo he poe hanai bipi lakou. O ko lakou ano, ane like me na Inikini.

h. Ko laila poe alii, no Sepania mai no kekahi, a o ka nui, ua hanauia'i malaila e ka poe makua mai Sopania mai. No Potugala mai, ko Berazila poe alii. Ua naauao no ka nui o lakou, aka ke poe malama ole i ka ke Akua pono, he uhauha, he lealea, ko lakou.

k. Mamua, i ka manawa ia Sepania ka aina, aole e ae lakou i ke ao ana aku i ka palapala. Aka, ua lilo iho nei ka aina i ka poe kipi, a ua hooikaika kekahi poe o lakou, ma ka palapala.

l. He mau kula nui ko laila. Aia kekahi ma Kareka, a me Bogota, a me Kito, a me Lima, a me Guamaga a me Kodova, a me Buenosare.

m. Ua kipi na keiki a ko Sepania poe. Aia no ia lakou na aina e noho nei. Aole maopopo ka malu loa e noho nei.

n. Aohe alii i hanauia'i i alii, ma ko Sepania wahi e noho nei. Ke koho lakou i na'lii, mawaena mai o kanaka. Ma Berazila, he alii maoli ko laila, ua hanauia i alii.

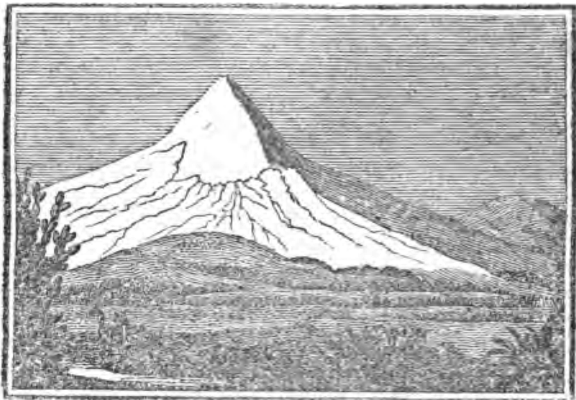
Ninau.—I. Ma na kaei hea o Amerika Hema? Pehea na aoao? Ua kaulana ia no ke aha? Heaha kona waiwai nui? Nohea mai na kanaka nona ka aina? Pehea ko waena? Ua like anei ka wela ma ia aina, me ko Aferika ma ka latitu hookahi? No ke aha la ka like o ka wela me ko na aina e?

II. Heaha ke ano o na Inikini Araukania? Pehea ka poe i aoia e ko Roma poe kumu? Owai ka nui o kanaka e noho nei ma Amerika Hema? Owai ka poe makaainana?

Heaha ko lakou ano? Pehea ka poe i lilo i mea hanai bipi? Ua ae aku ko Sepania i ke ao ana i ka palapala? Ke ao nei anei lakou i keia manawa? Ehia hale kula nui? Owai ka poe i kipi mamua aku nei? Ua malu lakou? Pehea ko laila alii ana? Owai la ka aoao kanaka nui?

E nana ma ka palapala honua o Amerika Hema.

Na Lae, na Kaikuono, a me na Kowa.—I. Owai ka lae ma ka hema loa o Amerika Hema? Owai ka lae ma ka akau loa? Owai ka lae ma ka hikina loa? A ma ke komohana loa? Ai mahea o lae Akau? Ai hea o lae Anetonia? O Sena Maria? Owai na kaikuono ma ka aoao hikina hema? Owai na Kowa ma ka aoao hema? Owai na lae a me na kaikuono ma ka akau aku o Peru?

Na Mauna.—I. Owai la ka lalani mauna nui ma Amerika Hema? Ma ka aoao hea ka moe ana aku? Ehia dekere ka loa o ia lalani? Pehea ke kiekie? (*E nana i ka papa* IV *ma ka hope o keia palapala.*) Owai ka inoa o na wahi oi?

Na Muliwai.—Owai ka muliwai nui loa ma Amerika Hema? (*E nana i ka papa* II.] Ai mahea ke kumu o ia muliwai? Owai na lala ona? Owai la ka lua o na muliwai nui? Ehia mile ka laula? Ehia ka loa? Ai mahea ka muliwai Oronoko?

II. E hoike mai ke ano o ka muliwai o Pelata? Owai

ka muliwai mai ona aku ma ke komohana, e kómo ana iloko o ka moanawai? Owai na muliwai nui ma ka aoao hikina o Berazila? Owai ke kolu o na muliwai nui ma Amerika Hema? Mai ka aoao hea kona holo ana mai a hiki i ke kai? Owai ka aina moku ma kona nuku aku ma ke kai? Owai kekahi o na muliwai ma Guiana? Ai hea ka muliwai o Magalena? Heaha ka mea i loihi ole ai na muliwai ma ka aoao komohana o Amerika Hema?

Na aoao a me na kulanakauhale nui.—I. Owai na aina ma ke akau aku o ka poai waena? Pehea na aoao, a me na kulanakauhale o Kolomebia? O Guiana? O Berazila? O Peru? O Bolivia? O Buenosare? O Kili? O Patagonia? Owai ke kulanakauhale nui? Ehia ona kanaka? (*Nana i ka papa.*)

Ua manao na'lii o Berazila a me Peru, no lakou no ka aina o Amezonia. He Inikini wale no é noho ana ilaila. Aohe akaka na aoao ona?

Owai na aina ekolu ma ka hema o ka poai oluolu hema? Pehea na aoao o Kili a me na kulanakauhale? Owai ko Buenosare?

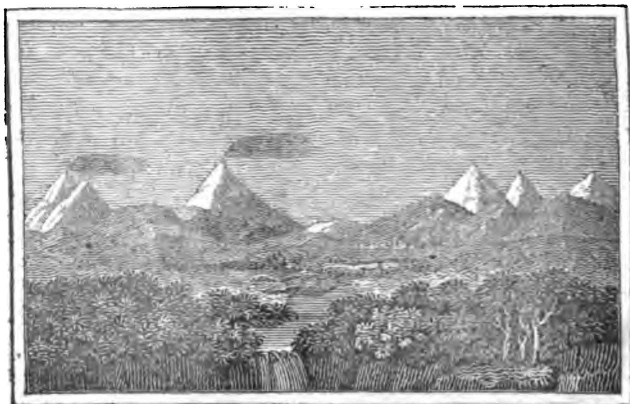
Na Aina Moku.—Owai na aina moku ma ka aoao akau o Amerika Hema? Owai na moku ma ka akau aku o ka nuku o Oronoko? Owai ka moku ma ka nuku o Amezona? Owai na moku mawaho aku o Berazila? Ma ka moku hea ka lae Hone? Owai na moku ma ka hikina aku o ia moku? Ai hea na moku o Nu Setelana Hema? Ai hea ka moku Iuana Ferenanede? Owai ka moku ma ka akau aku o ia moku?

Latitu a me Lonitu.—*E nana i ka palapala honua a me na papa.* Heaha ka latitu o na aina ma ka aoao akau o Amerika Hema? O ko waena? Owai ka aina ma ka latitu akau he 10 dekere? Owai na aina ma ka poai waena? Owai na aina ma ka latitu hema he 10 dekere? Owai na moku aina ma ka Atelanika i ka latitu hema he 20 dekere? Owai na moku aina ma ka Pakifika ma ia latitu hookahi no? Owai na aina a me na moku aina ma ka latitu akau he 20 dekere? Owai na moku ma ka latitu hema 34 dekere? Heaha ka latitu o ka lae Hone? Owai na moku ma ia latitu hookahi no? Maka lonitu hea o Amerika Hema i ka aoao hikina? I ka aoao komohana? Owai na aina ma Amerika Akau ma ka lonitu like me Berazila? Owai e like me ko Peru? Owai ka aina ma Amerika Hema,i like kona awakea

me ko Piladelepia? Ina paha elua wati hookahi ma Piladelepia, hookahi ma ka aoao hikina o Berazila, owai la ko laua mea hakalia? Hookahi wati ma Ladana a hookahi ma Peru, ehia hora hakalia ka Peru wati? Ehia ka Hawaii nei wati?

NA AINA MA KA AOAO AKU O AMERIKA HEMA.

O KOLOMEBIA.

307 Ina no ma Kolomebia, kekahi mau mauna kiekie loa. Aia no kekahi kulanakauhale nui, o Kito ka inoa, ma ka aoao o na mauna he 9,000 kapuai ke kiekie oia kulanakauhale maluna o ka ili kai.

Ma na kahakai, he wela loa, a he mai ko ke kanaka. Oluna, he oluolu, he mai ole.

Ninau.—Pehea na aoao o Kolomebia? Owai la na muliwai? Owai la ke kulanakauhale nui? Heaha ka latitu o Kito? Owai la ka mauna nui pili koke aku ma ia kulanakauhale? Owai la kekahi mea oi loa o na mauna a pau ma Amerika? Ehia na kapuai? (*E nana i ka papa IV.*) Owai ke kulanakauhale ma kahakai o ka Moana Pakifika? Owai na awa ma Dariena? Ma ka aoao hea ka moe ana aku o na mauna ma Kolomebia? Owai na awa ma ka aoao akau ma ka moana Atelanika?

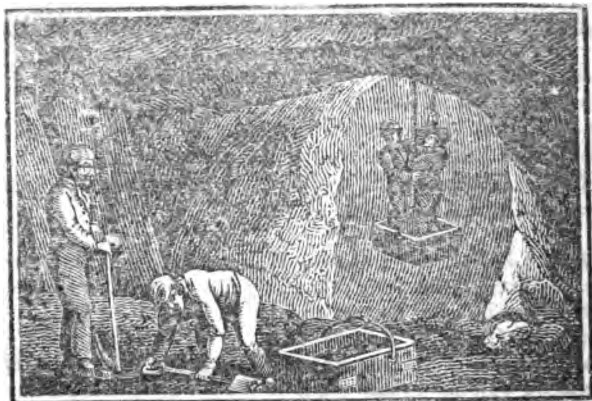
GUIANA.

308 Aia no ka aina o Guiana mawaena o na muli wai nui o Oronoko laua o Amazona. Ua maheleia: no Sepania kekahi aoao, no Potugala kekahi, no Farani kekahi, no Holane kekahi, a no Beritania kekahi.

He aina maikai no ka ulu ana o ka ai; aka, ua wela, a ua mai ko ke kanaka. Ka nui o ko laila kanaka, he Inikini no. He poe puni kaua, he poe ai kanaka. Ina no ka nahesa nui, ma keia aina. He Anakoneda ka inoa. He ai kanaka, he ai bipi a me ka lio. Loaa ia ia ke kanaka, e puliki no, a make, ilaila hoopahee aku i ka wale o kona waha, a moni okoa no, aole nau.

Ninau.—Ai mahea o Guiana? Pehea na aoao ona? Lilo ia aina i na aupuni hea? Pehea la ka aina? Owai ka nui o kanaka? Ua aha lakou? He mea aha ke Anakoneda? Owai na kulanakauhale ma kahakai?

PERU.

309 He kala ka waiwai nui o Peru. Ua nui loa; a iloko o na ana ma na mauna kahi i eliia'i. Ua hukiia iluna, a puka iwaho, iloko o ka pahu.

Aole pono na alanui o Peru, he pali. O ka ukana, ua halihaliia maluna o ka hoki, a me ka lio; aole hiki ke kaa.

Eia no o Lima ke kulanakauhale nui ma keia aoao o ka mauna. O Kalao ke awa kahi e ku moku ma kahakai o ka moana Pakifika.

Aia no ka nui o ka aina ma kela aoao o ka mauna o Anede. Ua maikai ka aina ma kela aoao.

He Inikini ka nui o kanaka ma ka aoao hikina, ua nui loa o lakou. Ma na aoao o ka mauna he oluolu, he wela malalo.

Ninau.—Pehea na aoao o Peru? Heaha ka waiwai nui malaila? Pehea ka loaa ana o ke kala? Owai la ke kulanakauhale nui? Owai la ke awa? Ai hea ka nui o ka aina? Ma ka aoao hea e noho nei na Inikini?

BOLIVIA.

310 No Peru a me Buenosare keia aina mamua. I keia mau makahiki i hala ae nei, ua hookaawale ia, a lilo i aina okoa: a ua kapaia mahope o kekahi alii koa o lakou o Bolivia. He aina kiekie, he mauna, he pali.

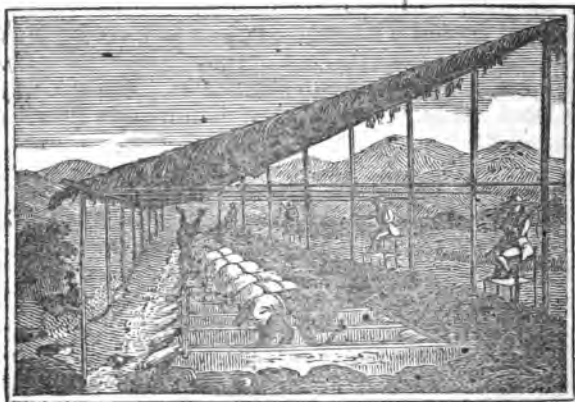
A ilaila kekahi mau ana kala, ua nui na kala. O kekahi o lakou ua kaulana loa, no ka nui o ke kala. O Potosi ka inoa.

Ninau.—Ua kaawale o Bolivia, mai na aina hea? Pehea na aoao o ia aina? Ua kapaia mahope owai? Heaha ke ano o ka aina? Heaha ka waiwai nui? Owai ka inoa o kekahi ana kala?

O BERAZILA.

311 He aina nui loa o Berazila. O ka nui o ka aina, aole kanaka; o ka Inikini wale no ke kanaka. No Potugala mai na kanaka nona ka aina, e noho nei. Aia no lakou ma kahakai. He poe lealea, he uhauha, aole malama ka ke Akua olelo. Aia lakou mahope o ka Pope.

He Diamona kekahi waiwai nui ma ia aina. Oia no ka pohaku aeae, he maikai, he paakiki, ua makemake loa ia. Malalo e ike ai kakou i ka poe hooluhi e imi ana i ka Diamona. Ma ke kahawai e huli ai lakou.

Ua nui na kauwa hooluhi ma ia aina, no Aferika mai; he poe Negero.

Ninau.—Pehea na aoao o Berazila? Owai la ka muliwai nui ma ka aoao akau? Ehia mile ka loa o ia muliwai? Ehia ka laula? Owai la ke kulanakauhale nui? Ehia kanaka ilaila? Owai kekahi mau awa ma ka akau aku o Rio Ianeiro? Heaha ke ano o kanaka nona ka aina? No hea mai lakou? Owai ka nui o kanaka mauka? Heaha ka waiwai i loaaia'i ilaila? Owai ka poe huli Diamona? No hea mai lakou? Owai na aina moku mawaho aku o Berazila?

O BUENOSARE.

312 O Lapelata kekahi inoa o ia aina. He aina palahalaha. He mau mauna no ma kekahi aoao. Ua nui na bipi ma ka nahelehele; ua hooheiia lakou me ka lio, e kanaka.

He poe naaupo ka nui o kanaka, mamua aku nei. I keia mau makahiki, ua ao lakou i ka palapala, a ua

akamai kekahi poe e noho nei. E mahuahua ana ka lakou pono.

Ua nui loa ke kala ma keia aina. Aole aina e ae ma ka honua e like me keia, i ka nui o ke kala a iloko o na mauna.

Ninau.—Pehea na aoao o Buenosare? Mahea o Maunavidea? Owai la ke kulanakauhale nui? He palahalaha anei kekahi wahi o ia aina? Heaha o ka bipi a me ka lio? Mahea o Menedoza? Heaha o ka moanawai?

O KILI.

313 He aina loihi o Kili, a ua haiki. O ka mauna o Anede, aia no ma ka hikina, a o ka moana Pakifika ma ke komohana.

He aina pali, a ua maikai no. Nui ka ai i kanuia aku. Ua nui na kahawai, mai ka mauna mai, ikaika loa ka wai, i ka holo ana aku ma ka moana. Ua oluolu ko laila noho ana, aole mai nui na kanaka. He kala no kekahi waiwai nui ilaila. Ua ike no kekahi poe i ka palapala, he naaupo kekahi.

He lahui Inikini ma keia aina. Noho kaawale no lakou, aole mahope o ka poe mai Sepania mai. O Araukania ko lakou inoa. He poe akamai, he ikaika i ke kaua. Aia no lakou ma ka aoao hema o Kili. He wao akua ma ka akau.

Ninau.—Pehea na aoao o Kili? Heaha ma ka aoao akau? Heaha ke ano o ka aina? Pehea na kahawai? Pehea ko laila noho ana? Heaha ka waiwai nui o ka aina? Ua aha na Araukania? Owai ke kulanakauhale nui? Ehia kanaka? Ai mahea o Valeperaiso? Owai ka aina moku kokoke aku i ka aoao hema? Owai na moku ma ka Pakifika?

PATAGONIA.

314 Aole maopopo pono ke ano o keia aina. O ke poe Inikini wale no malaila. Ua oleloia he poe nunui lakou. O ka aoao hema a me na aina moku i pili aku ilaila, ua anu loa; aohe pono kanaka, no

ke anu. O Geoegia Hema a me Sanewika laua me Nu Setelana Hema na moku mawaho aku. Aole ikea i ka manawa kahiko; i keia mau makahiki aku nei ka loaa ana. He mau aina anu loa, he pohaku wele no. Ua nui na mauna hau e lana ana a ili ma kapa malaila. O ka ilio no ke kai e ola ana malaila. Holo no na mea imi hulu a loaa ka hulu he nui loa.

Ninau.—Pehea na aoao o Pategonia? Owai na aina moku ma ka hikina aku? Owai na aina moku ma ka hema aku? Owai na aina moku hema loa i ikea? Ua aha ia mau aina moku? No ke aha la e holo ai kekahi poe ilaila?

315. (*No ka hoi hou ana.*)

KAAHELE MA KA PALAPALA HONUA.

He ulu laau a he nahelehele ka nui o Amerika Hema. Nolaila, aole pono ke kaahele ana ma ia aina: a he kaua kekahi ma na aina, ma na kahakai. No ia mau mea, aole malu ke kanaka kaahele ma ka aina. Ma ka palapala honua e ike ai kakou i ke ala kahi e hele ai i ka manawa e malu ai ka aina.

I ka holo ana aku mai ka aoao hikina o Amerika Huipuia, a i ke kulanakauhale o Karaka ma ka aoao o Kolumebia, pehea ka holo ana? Owai na aina moku i hala ia oe i kou hiki ana aku ilaila? Mai laila aku oe a i Demerara, owai na kulanakauhale i hala ia oe? Owai ka muliwai i hala ia oe? Ia wai ke kulanakauhale o Demerara? Mai laila aku a i Perenamebuko owai ka lae i hala ia oe? Mai laila aku a i Rio Ianeiro, owai na kulanakauhale i hala ia oe? Heaha kou mea e ike ai ma Berazila? (*Nana* 311.)

I ke kaa puni ana ma Berazila a me Guiana e pono ia oe ke malama, no ka mea, a ilaila kekahi mau lahui Inikini ai kanaka, e imi lakou ia oe e pepehii'ai na lakou.

Ina paha e holo iho oe ma ka muliwai Parague, a hiki ma ka nuku, owai na kulanakauhale i hala ia oe?

Ma ia wahi e malama oe ia oe; no ka mea, aia no ilaila ka poe hoohei bipi, kapaia na Guako, he poe powa lakou.

Pehea ko Lapelata kanaka? (312.) Mai Buenosare oe e holo mai ai a i ke kulanakauhale o Valeperaiso ma Kili,

Pehea la oe e holo ai? Owai na aina i hala ia oe? Owai na aina moku? Owai ka lae? Owai ke kowa? Owai na kulanakauhale i hala ia oe ma ka aina o Kili? Pehea ke ano o o ka aina o Kili?

He waoakua nui ma ka aoao komohana o Kili, o Atakana ka inoa. Aole e hiki ke kanaka i ka hele, nolaila e holo oe makai a hiki i Peru.

Pehea kou holo ana, mai Valeperaiso a i Kalao ma Peru? Pehea kou hele ana ma ia aina?

Ina e hoomanawanui oe, ua hiki paha i ka hele ma ka aoao hikina o Anede, a hiki ma ke kulanakauhale o Kito. A hiki oe ilaila, owai na kulanakauhale i hala ia oe? Owai ka muliwai i hala ia oe? Owai na mauna kiekie malaila?

Ma keia wahi e ike oe i na ao ua, a me ka uila, aia no malalo, he la no, a ua malie ma Kito.

Ina he olai, e haalele koke oe i ka hale, o hina, a make oe. He mea nui ia malaila. Mai laila aku oe a i Panama. Mai Panama mai oe a i Hawaii, pehea kou holo ana?

316. (*No ka hoi hou ana.*)

NA KULANAKAUHALE O AMERIKA.

O ko Amerika poe kulanakauhale, aole nui loa e like me ko Eropa, a me ko Asia. Aole kulanakauhale ma na papa mua ekolu: hookahi no ma ka papa IV, o Nu Ioaka 203,000 kanaka ma ia kulanakauhale.

He hale pohaku ka nui o na hale i hanaia ma na kulanakauhale o Amerika Huipuia; he pohaku ulaula i kaluaia i ke ahi. He akea na alanui, aole pilikia e like me ko Europa poe kulanakauhale. Ua hoonohoia ka pohaku ma na alanui hele, aole naele, aole pahee mawaena o ke ala, kahi e hele ai na lio a me na kaa. He wahi okoa ma na aoao, kahi e hele ai ke kanaka.

Iloko o ko laila mau kulanakauhale, ua nui na hale pule, a me na hale kula, a me na hale lapaau mai, a me ko ka poe nele, a he hale no keia hana maikai, no kela hana maikai, he nui wale.

Aole pilikia loa na hale iloko o na kauhale ma ka aoao hikina o Amerika Huipuia. He hale laau ka nui o lakou, a ua noho kaawale. Ua paa i ka pa, a he wahi kihapai e pili ana, kahi e kupu ai na laau hua ono, a me na mea ai. Ua malumalu kekahi o na alanui hele, i na laau nui e ulu ana ma na aoao: nolaila, ua maikai loa i ka ike aku.

Ma ka aoao komohana o Amerika Huipuia, ua hanaia a pololei na alanui o na kulanakauhale, ua ku like na hale. Pela no kekahi kulanakauhale ma Nu Ioaka, a me Penesilevania, a ua oi aku ka maikai o na hale i ko ka hikina.

Ma na moku ma ka aoao hema, ua noho kaawale ka nui o kanaka. Aohe nui o na kauhale, a me na kulanakauhale nui.

He awa no ka nui o na kulanakauhale nui, ma Amerika Huipuia, kahi e ku ai ka moku. Aia no ma na aina moku, kekahi mau kulanakauhale nui; o Nu Ioaka, a me Nu Oleana.

A he anemoku ko kekahi. He anemoku ko Bosetona, a me ko Piladelepia, a me Kaletona. Ma kapa wai kekahi. O Harefoda, a me Alebani, a me Terenetona, a me Rikemona, a me Savana. Aia no lakou ma na kapa wai kahi e ku ai na moku.

O Bosetona, ke kulanakauhale nui ma na moku hikina. Aia no ma ka moku o Masekuseta. He awa maikai ko laila, ua akea loa. Ua pono no i na moku elima haneri. Ua ololi loa ke kowa, kahi e komo aku ai. Ma ia wahi haiki ka papu nui. Aole loa e hiki i na moku ke komo aku, me ka ae ole o ka mea ia ia ka papu.

He poe kalepa nui loa o ko Bosetona. Malaila mai ka nui o ka poe kalepa maanei. Elua tausani eha haneri me ka iwakalua moku i komo i kela awa i ka makahiki hookahi. Ua kaulana loa o Bosetona no ke kupaa loa ana o ko laila poe, i ka wa i hana ino mai ai ko Beritania mamua. Na lakou no i hooikaika nui i ko Amerika a pau. Na lakou no i hoole mua aku i kela hookaumaha ana o ko Beritania, a i ka wa i hiki mai ai ka poe koa, na ko Bosetona i aa mua aku ia lakou e kaua.

He umikumamakahi malama i noho ai ko Beritania poe koa ma Bosetona me ka lanakila maluna o ko laila kanaka; alaila pau lakou i ka hee ia Wasinetona, a holo loa lakou i ka aina e, aole loaa hou ia lakou kela wahi.

Ewalu no alanui, kahi e komo ai iloko o Bosetona Hookahi no alanui maoli; a ehiku alanui holopapa maluna o ka wai. Ua mile a keu ka loihi o kekahi o ua mau holopapa la.

Ua nui loa na mea maikai ma ia kulanakauhale. Ua nui loa na mea i hanaia malaila. He poe kanaka akamai i ka hana i kela mea i keia mea. He poe noonoo, he poe

akamai i ka imi i na mea hou. Ua malama pono ia na kanaka e na'lii. Paa koke na mea kolohe. Ua malu i ka po. Hele no ka poe kiai a ao, e nana a e hopu aku i ka poe kolohe. Ua malamalama na alanui i ka po. E aa mau ana no na kukui ma kapa alanui. Pela no na alanui ma na kulanakauhale nui a pau loa.

Ma Bosetona ka hale ahaolelo no na'lii o Masekuseta. He hale nui. Ua kiekie loa. Aia maluna o ia hale kahi e nana'i. Ua pau loa na hale o ia wahi, a me na moku a me na kulanakauhale e ae, a me na alanui holopapa, a me na papu; ua pau loa ia mau mea i ka ike pono ia ma kela hale. Aole wahi e like ai ma Amerika.

He kanahakumamalua hale pule ma Bosetona. Elua haneri me kanakolukumamalima kula kamalii. O Bosetona kahi noho ai o ka poe malama i na misionari.

O Salema, kekahi kulanakauhale nui, ua kokoke no ia Bosetona. He umikumamalima mile. He wahi maikai ia, he wahi waiwai. He umikumamalima hale pule malaila. He poe kanaka hooikaika i ka hana, a ua nui ka poe kalepa. Me ko Hinedu a me ko Kina lakou e kalepa nui ai.

O Nanetuketa, kekahi kulanakauhale nui. Aia no ma ka moku okoa ua kaawale i ke kai. No Masekuseta ia moku. Ua like ka nui o ia moku me Lanai. Aole nui ka ai i kupu malaila. He aina one, a he lepo maoli no kekahi. Aole nui na holoholona. Elima paha haneri pipi malaila, a he umikumamaha tausani hipa. Eha tausani pahu kulina i kupu malaila i ka makahiki hookahi.

Kupu maikai no ka uwala, a me ka palaoa eleele, a me kekahi mea iho. Aka, o ka nui o ka ai, mai ka aina puniole mai no.

He poe kalepa, a he poe lawaia ka nui o kanaka. Nolaila mai na moku o kohola he nui loa. O lakou no ka poe holo nui mai i Hawaii nei. He poe kanaka hooikaika loa lakou ma ia hana. Ua oi aku ko lakou ikaika a me ko lakou akamai i kela hana, i ko na aina a pau.

No ia mea ua waiwai loa kekahi poe o lakou. Hookahi kanahakumamakahi tausani pahu aila a lakou i loaa ai i ka makahiki hookahi.

He poe lawaia maoli kekahi poe o lakou, a he poe kalepa kekahi.

Eono no hale pule malaila, a ehiku tausani elua haneri me kanaono kanaka.

O Nu Bedefoda kekahi kulanakauhale nui ma Masekuseta. He wahi ku moku no hoi ia. Ua maikai ke awa. He poe lawaia ko laila, a he poe kalepa. Ua nui loa ko lakou moku o kohola. Aole nui na moku o kohola ma kahi e o Amerika; no ia mau wahi no me Nanetuketa. Elima no hale pule malaila, a eha no tausani kanaka.

O Harefoda kekahi kulanakauhale maikai, aia ma ke kapa o kekahi muliwai ma ka moku o Konetikuta. Oia hoi ka inoa o ka muliwai. E hiki no i na moku nui ke holo makai aku a ku ilaila.

Ua kaulana o Harefoda, no kekahi kula nui malaila, kahi e ao aku ai i na kanaka kuli, a me na kanaka hiki ole ke kamailio. Ua hoonohoia kekahi mau kumu akamai malaila, na lakou e ao aku i kela poe i ka palapala. Ua nui loa ka poe kuli i hele malaila; ua ao lakou a ua ike.

E heluhelu no lakou i ka palapala, a ua ike pono lakou i ke ano. Ma ka naau no e heluhelu ai, aole leo, aole lohe na pepeiao. Me ka lima no e kamailio ai; a me ka lima no e kakau ai i ko lakou manao ma ka pepa. Ua lilo lakou i poe naauao loa. Ua aloha nui ia kela kula.

Ua akamai na kanaka o Harefora, a ua ikaika i ka hana. Ua ikaika i ka imi naauao, a ua ikaika i ka malama ana i ka pono. E aho no ia wahi i ko kahakai. O ko uka kulanakauhale ka i pono loa. Aole hiki nui aku ka hewa ilaila. Eono no hale pule malaila, a eono tausani ehiku haneri kanaka.

O Nu Havena kekahi kulanakauhale nui ma Konetikuta. He wahi ku moku. Ua maikai ko laila awa.

Ua maikai na hale, ua ku like. He pololei loa na alanui.

Ua kaulana ia wahi no kekahi kula nui malaila. Malaila i hoomakaukauia'i kekahi poe kumu, a i kekahi poe kahuna pule, a i kekahi poe kahuna lapaau, a ua ao no kekahi poe misionari ma ia kula. Eiwa tausani kanaka ma ia kulanakauhale.

O Nu Ioaka ke kulanakauhale nui o na kulanakauhale a pau ma Amerika. Aia no ia ma ka moku o Nu Ioaka.

He mau muliwai nui ma na aoao elua, kahi e holo ai na moku a pili i kauhale. Ua nui na moku kalepa a me na moku kaua malaila. Elua tausani moku a keu malaila.

Elua haneri tausani kanaka a keu ma ia kulanakauhale hookahi. Ua oleloia, ina e pau ko laila waiwai i ke kuai, akahi haneri me ka umikumamalua miliona kala e loaa mai.

He umikumamaha miliona kala a lakou i haawi aku ai i ke alii i ka makahiki hookahi.

He poe alii kekahi poe, he poe kalepa kekahi, he poe paahana kekahi, he poe lawelawe kekahi, he poe imi naauao kekahi, a me ka poe hana i kela mea keia mea. Ua nui loa na mea i hanaia malaila: o na mea lole, na mea laau, na mea hao, na mea keleawe, na mea kala a me na mea gula a me ia mea aku, ia mea aku.

No na moku hikina ka nui o lakou. Ike lakou i ka maikai, a hele no malaila e noho ai.

He kanahikukumamakahi hale pule ma ia kulanakauhale. O na hale kula, aole pau i ka helu.

He mau hale malama i ka poe hune i make i ka mai kekahi. Malaila lakou i lapaauia'i a malamaia'i no hoi, a ola, alaila hele lakou i ko lakou wahi e hele ai.

He hale malama i na keiki huahaule kekahi. Na ka poe aloha i haawi i ke kala, a pau i ka ahuia, alaila, haawiia i kekahi kanaka hana pololei, a nana i hana i ka hale a malama aku i ua poe keiki la.

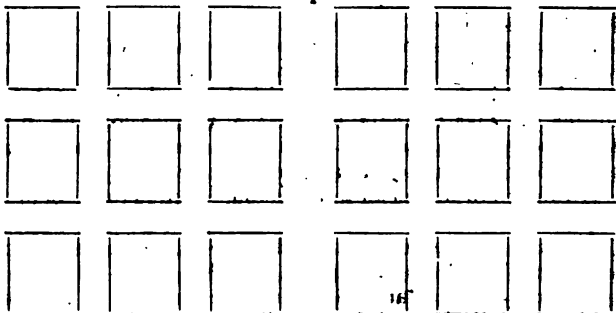
He hale no ka poe pupule kekahi. Malaila lakou e paa ai, a lapaau mai na kahuna akamai ia lakou, a ina ola, hoi no, a i ole noho loa no malaila.

O kanaka o ia wahi, ina holo lakou ma kekahi kapa o ka muliwai, a holo aku paha i kekahi aina kokoke, ma ka moku mahu kekahi e holo ai a ma ka moku lio kekahi. Ua nui loa na moku mahu ma Nu Ioaka. A ua nui no hoi na moku lio. Na ka lio no e kauo ia moku. Aia no na lio maloko o ka moku, malaila e kauo ai a holo ka moku.

O Piladelepia kekahi kulanakauhale nui, aia no ma kapa o ka muliwai o Delaware, ma ka moku o Penesilevania. E holo aku no na moku a pili i kauhale. He wahi palahalaha maikai kahi e ku ai ia kulanakauhale.

Ua oi aku ka maikai o ia kulanakauhale i ko na kulanakauhale a pau ma Amerika. O ka pololei o ko laila alanui kekahi mea e maikai ai.

Penei wale no na alanui a pau.

Ua ku paapu na hale ma kapa alanui. Ua maikai loa ka hana ana. O ke alanui mawaena pono, ua palahalaha loa. Aia malaila kahi e halihali ai i ka ai kuai. He mea e no ka nui o ka ai malaila.

He poe kanaka maikai ko laila; he poe akahai. He wahi naauao loa. He poe akamai loa ko laila poe kahuna lapaau. Ua oi aku ka pono o ko lakou malama ana i na mea nui, i ko na wahi a pau ma Amerika. He poe kanaka oluolu a lokomaikai lakou. Ua nui loa na mea i hanaia malaila.

Hookahi hale kupanaha malaila. Aia maloko o ka hale he mea kaa, na ka mahu no e hookaa ai; i mea e hapai ai i ka wai, mai ka muliwai mai, a hookahe ma ia kulanakauhale a puni.

Akahi haneri me kanaonokumamahiku tausani kanaka malaila, ma ia kulanakauhale, a ke mahuahua ae nei no.

O Wasinetona, ke kulanakauhale, kahi e noho ai na'lii nui o Amerika. Malaila lakou e ahaolelo mau ai. Aia no ia ma ka aina o Kolumebia. Ua maikai loa ka hale kahi e halawai ai lakou. He kanaono anana ka loa; a ua kiekie loa mawaena.

He hale nui no hoi ko ke alii; he kanakolu anana no ka loa, a he umikumamalima ka laula. Ua hanohano loa ka hana ana. Eha hale nui no kona mau kuhina. He pa hao kiekie ko laila pa.

Ua nui loa na laau maikai e ulu ana i mea malu, a i mea e maikai ai.

Mauka loa ia wahi, maloko lilo o ka aina. Ekolu haneri mile mai ka moana aku a hiki ilaila. E holo no hoi na moku nui a hiki ilaila. Ma ka muliwai o Potomaka e holo ai.

Aia ma kekahi aoao o ia muliwai kahi e kapili ai na moku manuwa. Ua nui na moku maoli a me na moku mahu e holoholo mau ana ma ia mau muliwai.

O na kanaka a pau loa e noho ana ma Wasinetona, he umikumamaiwa tausani lakou.

O Baletimoa kekahi kulanakauhale nui. Aia no ia ma ka moku o Marilana, ma kapa o kekahi muliwai mauka lilo. Ekolu haneri mile mai ia wahi aku, a hiki i ka moana.

Ua ulu koke ia kulanakauhale. Akahi haneri makahiki mamua aku nei, ekolu haneri kanaka wale no malaila. I keia manawa, he kanawalu tausani lakou.

He poe kalepa ka nui o lakou. Ua nui loa na moku malaila. He poe akamai lakou i ke kapili moku.

Ua kukuluia malaila kekahi kia pohaku i mea e hoomanao ai ia Wasinetona. He iwakaluakumamahiku anana ke kiekie o ia kia. Ma ke kumu, ehiku anana ka manoanoa. He umikumamalua kapuai ka manoanoa o ka welau. Malaila no ke kii o Wasinetona e ku nei; i mea e hoomanao ai ka lakou mamo i kela kia nui o Amerika Huipuia.

He kanakolukumamahiku hale pule ma Baletimoa. He hale kula nui kekahi, kahi e ao ai na kahuna lapaau.

O Nu Oleana, kekahi kulanakauhale nui ma ka aoao hema. Aia no ia ma ka kapa o ka muliwai nui o Misisipi.

Ke wahi kalepa nui ia. No loko lilo loa o ka aina ka lawe ana mai o ka waiwai, malaila e kalepa ai.

Hookahi haneri mile mai ia wahi aku a hiki i ka moana. Ke kanalima no moku mahu e holo mau ana malaila, ma ia muliwai. Elua tausani no moku i holo mai, i ka makahiki hookahi, mai luna mai, he poe moku lawe ukana mauka lilo loa mai. He moku ano okoa kela mau moku. Aohe kia, aohe pea, aohe hoe, e holo wale no, no ke kahe ana o ka wai o ka muliwai. Ua palahalaha malaila, a ua papau. Aole lakou hana a maikai, no ka mea hoopiha lakou ia mau waa i ka ukana a piha loa, alaila holo lakou a hiki i Nu Oleana, kuai ka ukana a pau, alaila wawahi i ka moku a kuai aku i mea wahie; no ka mea aole hiki ia lakou ke pii aku ma ka muliwai, no ka ikaika o ke kahe ana. O ka moku maikai a me ka moku mahu ka i pii

O ka moku mahu ka moku pono loa malaila. Malaila no e holo nui ai na kanaka, a malaila no hoi e laweia'i ka ukana, a hiki iloko lilo o ka aina, i elua no tausani mile. No ka ikaika o ka mahu aole loihi ka pii ana. A i ka iho ana e hiki wawe loa. No ka mea, o ka wai e kahe ikaika ana, a me ka mahu, o laua pu ka mea e hiki wawe ai.

Ma Nu Oleana kahi i kuaiia ko uka ukana, a na ko laila poe kalepa e lawe aku ai ma na aina.

No ka haahaa o ka aina, ua halana kau wahi i ka wai a i ka manawa ua nui, e wai no ma ko laila alanui, a he naele.

No ia mea he mai kanaka. I ka manawa wela, ua nui wale na mea make malaila. O na malihini ka poe make nui, ka poe walea ole i ka wela. He mai lele ia mai, a e make koke ke kanaka ke loohia i kela mai.

Mamua, no Sepania ia aina, a me ka aina e pili ana a i[illegible]ka loa; a lilo i ke alii o Farani. A i ka wa mamua iho nei, kuai maoli ke alii o Amerika Huipuia me ke alii o Farani. He umikumamalima miliona kala i haawiia'ku a lilo mai ka aina i ke alii o Amerika Huipuia.

Aole malama nui na kanaka o ia wahi i ka olelo a ke Akua. E malama no, aole hoi e malama nui e like me na kulanakauhale ma ka aoao akau. Ua nui no ko Sepania kanaka malaila a me ko Farani. Oia ka mea e pono ole ai. Noho no lakou mahope o ka lealea, a me ka imi waiwai. Na ka poe negero ko laila hana, na ka poe i hookauwaia.

Aole hana nui ka poe kanaka ili keokeo. Noho wale lakou me ka lealea, a me ka hookiekie a me ka hookauwa aku i ka negero. Pela no ma na aina a pau, ma ia aoao o Amerika Huipuia. Ua hilahila loa ka poe pono, a ua makau loa ia mea. Ke hooikaika nei kekahi poe e hooki ia mea; aole hiki; ua paakiki loa. Kuai aku lakou a kuai mai i na negero, e like me ke kuai ana i ka bipi.

Ma Nu Oleana ua haahaa na hale no ka ikaika o ka makani malaila. Elua wale no papa, a ekolu kekahi; aole kiekie loa e like me kekahi kulanakauhale.

He wahi maikai no ka nui o na mea ulu kokoke i na hale. He kanakolu tausani kanaka malaila, a ua keu paha i keia manawa.

O Pitesebuga, kekahi kulanakauhale nui. Aia no ia mauka lilo, ma kapa o ka muliwai nui o Ohio. Ina ma ka

muliwai ka holo ana, elua tausani mile a hiki i kai. Ina mauka ka hele ana, elima paha haneri mile a hiki i kai.

O ka aina a pau kokoke mai ia wahi, he nanahu walo no. No ia mea, ua nui wale na kapuahi hoohee hao. A ua nui loa na hale hana aniani a me na hale hana i mea keleawe. Ua nui loa na pahi, a me na lipi, a me na pahi kaua, a me na pu, a me na pu kuniahi, a me kela mea hao keia mea hao, i hanaia malaila. Ua kaulana loa ia wahi, no ka nui o na mea i hanaia malaila.

Eia kekahi o na kulanakauhale nui ma Amerika. Ua kakauia ka inoa o ke kulanakauhale, a me ka inoa o ka aina, a me ka nui o kanaka maloko o ke kulanakauhale.

Inoa.	*Inoa o ka aina.*	*Kanaka.*	*Inoa.*	*Inoa o ka aina.*	*Kanaka.*
Nu Ioaka	Nu Ioaka	203,000	Alebani	Nu Ioaka	25,200
Piladelepia	Penesilevania	167,000	Kuebeka	Kanada Lalo	20,000
Mesiko	Mesiko	140,000	Guatimala	Amerika waena	20,000
Baletimoa	Marilana	80,600	Wasinetona	Kolumebia	18,800
Puebela	Mesiko	70,000	Kinekineti	Ohio	16,000
Guanakato	Mesiko	70,000	Perovidene	Rodilana	16,000
Bosetona	Masekuseta	61,400	Rikemona	Vereginia	16,000
Nu Oleana	Loiseana	46,300	Venekusa	Mesiko	15,000
Zakateka	Mesiko	33,900	Salema	Masekuseta	13,000
Kaletona	Karolina Hema	30,280	Nu Havena	Konetikuta	10,650
Monetereala	Kanada Lalo	25,009	Harefoda	Konetikuta	9,603

EIA NA INOA O KEKAHI O NA KULANAKAUHALE MA AMERIKA HEMA.

Inoa.	*Inoa o ka aina.*	*Kanaka.*	*Inoa.*	*Inoa o ka aina.*	*Kanaka.*
Rio Ianeiro	Berazila	150,000	Karaka	Kolomebia	30,000
Salevado	Berazila	120,000	Arekuipa	Peru	30,000
Kito	Kolomebia	70,000	Kuiaba	Berazila	30,000
Buenosare	Buenosare	65,000	Popeana	Kolomebia	25,000
Perenamebuko	Berazila	60,000	Karateginia	Kolomebia	25,000
Lima	Peru	55,000	Guamanega	Peru	25,000
Sanetiago	Kili	50,000	Marakabo	Kolomebia	22,000
Bogota	Kolomebia	35,000	Paramaribo	Guiana	20,000
Kuseko	Peru	30,000	La Pasa	Bolivia	20,000
Potosi	Bolivia	30,000			

Ko Beritania Amerika, o Kuibeka no ke kulanakauhale awa maikai, ma ko Beritania Amerika. Aia no ia ma kapa wai o ka muliwai Laurenete. He papu ikaika loa ko laila. Ina no ia, a me kekahi aoao o ke kulanakauhale, maluna o ka puu pohaku; kekahi aoao o ke kulanakauhale a ilalo ma kahawai. O Monetereala, kekahi o na kulanakauhale ilaila. Aia no ia ma ka aina moku ma ka muliwai nui o Laurenete. He hale pohaku ko keia mau kulanakauhale elua. Ma Amerika hema, ua hanaia ka nui o na kulanakauhale ma na aoao o na alanui pololei, a palahala-

ha. Ua ku pololei na hale, ua ku like, a maikai. Ua hookaheia ka wai ma na aoao o na alanui.

O ko laila hale pule a me kekahi o na hale e ae, ua maikai loa ka hana ana, ua nui ka waiwai iloko. He haahaa ka nui, o ko laila kauhale. Aole e pono na hale kiekie, no ke olai, a no na makani puahiohio.

Ua hoohioloia na kulanakauhale o Lima, a me Kito, a me Karaka, mamua aku nei, i ke olai, a nui wale kanaka i make. Ma Lima, ua hanaia na hale, he hale laau: ma Popeana a me Kito he pohaku lepo. He hale pohaku lepo ka nui o na hale olaila, he laau no kekahi.

Aia ma na aina kiekie me he mauna la, kekahi o na kulanakauhale. He oluolu ilaila, aole wela loa, aole anu nui. O Bogota, a me Kito, a me Popeana, ua kokoke elua mile ke kiekie, mai ka ili o ke kai aku. Hookahi no mile a me ka hapa, ke kiekie o Mesiko, a me Puebela, a me Duranego. He kiekie no o Karaka. He kulanakauhale kalepa nui no ia. O Laguina kona awa; aia no Karaka mauka aku.

He kulanakauhale nui o Bogota. Ua hanaia ma ka aina kiekie, a ua maikai. Ua puniia i na pali kiekie. Aia no ilaila ka wailele o Funeza. (*E nana i ka aoao* 14.)

O Kito. Ma ka poai waena ia kulanakauhale; he mau mile aku paha, ma ka hema.

Aia no malaila ka pele o Pikinika. Ua hoohamamaia ka honua ilaila i ka pele, me he auwai la, a hohonu loa ka lua. Ua hanaia kekahi o na hale, maluna o na lua.

O Lima. He kulanakauhale waiwai loa ia. Ua nui na mea kalepa ilaila. Ua nui na mea waiwai iloko o ko laila mau hale pule.

Sanetiago. Ma ke awawa nui no ia kulanakauhale, kokoke iho o ka mauna o Anede. Ua nui na mea kalepa ma ia wahi. Ma ka mauna e lawe ai lakou i ka ukana, a i Lapalata. Maluna o ka hoki e laweia'i. Pela no ma Lima. Ma ka mauna o Anede e hele ai na hoki me ka makau ole i na pali.

O Buenosare. He kulanakauhale kalepa nui no ia. He kanakolu mile ke akea o ka muliwai Riopelate ma ia wahi. Aole pono loa ke awa, no ka nui o na makani.

Aole nui wale o na kulanakauhale, ma Berazila. Ina no kekahi ma na kahakai. Aole pono ke ala e hele aku, mai kekahi kulanakauhale aku, a i kekahi kulanakauhale,

a ua loihi no hoi. Ina no kekahi mau kulanakauhale maloko o ka aina. No ka waiwai i eliia noloko o ka honua, ia mau kulanakauhale.

Rio Ianeiro. He maikai loa ko laila awa, a ua oi aku na kanaka i ko na kulanakauhale a pau ma Amerika Hema. Aole maopopo ko laila noho ana; ua pono ole na kanaka, me na'lii. Aole malu lea ko laila kanaka.

Salevado. He kulanakauhale nui no ia. Ua oi iki ko Rio Ianeiro. Ina no ia ma ka lae, a ua hanaia kekahi aoao maluna o ka puupohaku, e like me Kuebeka. Kekahi aoao o ke kulanakauhale, aia ma kahakai.

Aole nui na kulanakauhale o Guiana. Ina no kekahi, ua hanaia he hale laau a ua maikai. O Paramaribo ko laila kulanakauhale maikai. Ua pololei na alanui, a ua kanuia na laau alani, a me ia laau aku, ia laau aku, ma na aoao o na alanui, i mea malumalu.

EUROPA.

317 O Europa no ka moku uuku o na moku nui ma ka honua nei: aka, ua nui kanaka. Ua noho pilikia lakou, a ua malama pono ia ka aina. Ekolu tausani ekolu haneri mile ka loa. Elua tausani, elua haneri ka laula.

318 Aia no ka nui o Europa, mawaena o na poai oluolu akau. Nolaila aole nui wale ke anu aole wela nui, he oluolu no. Aole no e like ke anu me ko Amerika ma ia latitu hookahi. No ka nui o na kai, a me ke kaawale ana o na ulu laau.

319 Ua anu loa ma ka aoao akau o Europa, ma ka latitu akau 55 dekere. A oia wahi aku, ua ikaika loa ke anu. Ua paa i ka hau ka ili o na kai a me na muliwai i ka hooilo.

320 Mai ka latitu 55 a hiki mai i ka latitu 45 he aho iki no, aole ikaika ke anu me ko Amerika, ma ka latitu 45 dekere a hiki i ke 40.

321 Ma na aina ma ka aoaoa hema o Europa, aole nui wale o ka hau, he uuku no i kekahi manawa. E ulu ana no na mea kanu ilaila i ka hooilo.

322 He oi aku ko Europa poe kanaka ma na mea naauao, i ko na aina e a pau. A he oi aku no ko

lakou akamai i ka hana lole, a ia mea aku, ia mea aku, i ko na aina e.

323. (*No ka koi hou ana.*)

a. Mai Europa aku ka poe naauao e noho nei, ma na aina a pau. He mau panalaau ko Europa ma na aina e aku ma na aoao o ka honua. Eia na aina koe ma Europa, aole a lakou panalaau. O Perusia, o Auseturia, o Helevitia a me Italia. He panalaau ole ko keia mau aupuni.

e. Ua nui na hale kula nui, ma Europa. Eia na inoa o na mea kaulana loa. O Kameberida, o Okefode, o Edeneboro, ma Beritania; a o Leidena ma Holane, a o Gotenegena, o Lipesika ma Geremania; a o Viena ma Auseturia, a o Bologana ma Italia, a o Salamanaka ma Sepania. O keia mau hale kula nui, ua kaulana loa, no ka nui o ka poe akamai, a me ka naauao. He kula nui e no kekahi, aole like loa me keia mau kula.

i. Aole nui wale o na hale kula no ka poe hune, ma Europa; no na mea waiwai ko laila hale kula. Ma ko laila poe aina, i malama i ka ka Pope pule, ua hooleia ka makaainana, aole heluhelu i ka ke Akua olelo.

o. Ka nui o na makaainana ma Europa, ua naaupo no; aole maopopo lea ka lakou malama ana i ka pono. Ua hoohaahaaia lakou, a hookaumahaia e na'lii a me ka poe waiwai. Ua ike nae kekahi, a ua malama no i ka ke Akua olelo.

u. O ka poe alii a me ka poe waiwai, ua aoia a ua maopopo i na mea o ke kino, aka, he uhauha, kekahi poe o lakou, he lealea.

h. He naaupo loa na kanaka ma ka aoao akau o Europa, kekahi aoao o Rusia hoi. He pagana kekahi o lakou ilaila. Ka nui o na aina ua kapaia, he Kristiano.

k. O ko Europa poe alii, ua hanauia i alii. Ma kekahi mau aupuni, no na'lii wale no ke kanawai o ko lakou aupuni. Ma kekahi, no na kanaka, e hana pu me na'lii i na kanawai.

Ninau.—I. Ua like anei ka moku o Europa me ko na moku nui e ae? He nui anei kanaka? Ua like anei ko laila anu me ko Amerika i ka latitu hookahi? Pehea ke anu ma ka aoao akau? Pehea ma ka aoao hema?

II. He panalaau anei ko Europa? Owai na aupuni panalaau ole? Owai na hale kula nui ka i kaulana loa ia? He kula anei ka ka poe hune? Heaha ke ano o ka makaainana? Ua ahaia lakou? Pehea na'lii? Owai ko Europa aoao naaupo loa? Heaha ka lakou hoomana? Pehea na'lii, ua hanauia i alii?

Ia wai ke kanawai o ka aina? Owai la ko Europa aupuni kanaka nui? (*Nana i ka papa* VI.) Owai kekahi mau aupuni kanaka nui? Ehia kanaka ma Beritania? Owai na 'aina he umikumamakolu miliona kanaka a keu? Ehia kanaka ma Tureke? Ehia kanaka ma na aupuni a pau o Europa?

He ninau no ka palapala honua o Europa.

I. Pehea na aoao o Europa? (*E hoike pono mai i na kai, a me na muliwai, a me na mauna.*) Heaha ka mea i kaawale ai o Aferika a me Asaia? Owai ka lae akau o Europa? Owai ka lae ma ka hema loa? Ma na latitu hea, na aina o Europa? Owai na lae ma Sepania? Ma Ierelani? Ma Beritania? Owai ma ka aoao i pili i ke Kaiwaenahonua?

Na Kai, na Kaikuono a me na Kowa.—I. Owai na kai eha ma ka aoao akau o Europa? Owai na kaikuono elua ma ke kai o Baletika? Owai ke kowa e komo aku ana iloko o ke Kaiwaenahonua? Owai na kaikuono ekolu ma ke Kaiwaenahonua? Owai na aina i pili ma na aoao o Baletika? Owai na aina pili ma ka aoao o ke Kaiakau? Owai na aina ma na aoao o ke Kaiwaenahonua? Owai ke kowa e komo aku ana iloko o ke Kaieleele? Owai ke kowa i kaawale ai Beritania laua o Farani?

Na Mauna.—I. Owai ka lalani mauna ma ka aoao akau o Europa? Pehea la ka moe ana aku o ia mauna? Owai la na lalani eha mawaena o Europa? Owai la na lalani ma ka aoao hema o Europa?

II. Ai mahea ka mauna o Siera Nevada? Owai ko Europa mauna kiekie loa? (*E nana i ka papa* IV.) Owai ka lalani loihi? Ai mahea ka mauna o Hekele? Pehea ke kiekie o ia mauna? Pehea o Vesuvia? Ua aha o Etene?

Na Moanawai.—Owai na moanawai elua ma Suedena? Pehea ke ano o laua? (*E nana i ka papa* I.) Owai na moanawai ma Rusia? Pehea ko laua ano? Owai kekahi moanawai ma Helevitia? Ma Geremania?

Na Muliwai.—Owai na muliwai ekolu ma ka aoao akau o Rusia? Owai la na muliwai nui elua ma Suedena? Owai na muliwai eha e kahe ana a iloko o ke kai o Baletika ma ka aoao hema? Owai na muliwai elua e kahe ana, mai Beritania aku a iloko o ke kai Akau? Owai na muliwai e kahe ana a iloko o ke kaikuono o Biseke? Owai na muliwai elima e kahe ana mai Sepania mai, a iloko o ka moana Atelanika? Owai na muliwai elua mai Sepania a me Farani mai a iloko o ke Kaiwaenahonua? Owai na muliwai eha

e kahe ana mai Europa aku a iloko o ke Kaieleele? E hoike mai i ka nui o keia mau muliwai, (*E nana i ka papa* II.) a me ko lakou holo ana aku, mai ke poo uuku, a i ka nuku.

Na aoao a me na kulanakauhale nui.—I. Owai na aupuni elima ma Europa, ma ka aoao akau o ka latitu akau 55 dekere? Pehea na aoao o keia mau aupuni? E hoike pakahi mai. Owai na aupuni ewalu, mawaena o na latitu 55 a me 45 dekere? Pehea na aoao o keia mau aupuni? Owai na aina ma Amerika ma ka latitu hookahi ana me na aupuni elima ma ka aoao akau o Europa? Owai na aina ma Amerika e like ana ka latitu me na aupuni ewalu mawaena o Europa? Owai na kulanakauhale nui o na aupuni elima ma ka aoao akau o Europa? Pehea ka nui o kanaka iloko o lakou? (*E nana i ka papa ma keia palapala, i ka pau ana o Europa.*) Owai na kulanakauhale nui o na aupuni ewalu mawaena? Pehea ka nui o kanaka? Hoike pakahi mai. Owai na kulanakauhale o na aupuni eha koe, ma ka aoao hema? Pehea ka nui o kanaka?

Na Aina moku.—I. Owai na aina moku nui elua, mai ke komohana aku o Europa? Owai na moku mai Europa aku ma ka akau? Owai na moku mai Beritania aku ma ka akau? Mai Sekotia aku ma ke komohana? Ma ke kai o Baletika? Owai na mea nui elua ma ke Kaiwaenahonua? Owai na moku elua mawaho aku o Sepania ma ke Kaiwaenahonua? Owai na moku pili koke aku ma Italia? Owai na moku mawaena mai o Italia laua o Helene? Owai ka moku mawaho aku o Sikilia ma ka hema? Owai na moku mawaho o Helene ma ka hema, a ma ka hikina hema?

Na Latitu a me na Lonitu.—Aia no na kulanakauhale nui ekolu, ma na aupuni ekolu, ua like ko lakou latitu me ko na aina moku o Setelana, a me ko ka aoao hema o Omaomao. Owai ia mau kulanakauhale ekolu? Owai na kulanakauhale nui eha, ua like ko lakou latitu me ko Ladana? Owai na kulanakauhale nui mawaena o na latitu akau he 45 a me 50 dekere? Owai na kulanakauhale i like pu ana ka latitu me ko Bosetona ma Amerika Huipuia? Owai e like me ko Nu Ioaka? E nana ma ke kaha latitu 36 dekere, mai Amerika Akau a i ka moanakai o Kasepiana? Owai na kulanakauhale e ku ana ma ia latitu? E hoike mai i ka lonitu o Ladana, a me Peteroboro, a me Parisa, a me Roma, a me Konesetanito. Ia kakou ma Hawaii nei ke ku pono o ka la i ke awakea, heaha ka hora

o na wati ma Peteroboro? Ma Konesetanito? Heaha ma Suedena? A me Auseturia? A ma Italia? A me Ladana hoi?

O NA AINA MA KA AOAO AKAU O EUROPA.

O Rusia, a me Polane, a me Suedena, a me Norewai, a Denemaka.

324 Ina no keia mau aina, mawaena o na latitu akau he 55 a me ka 72 dekere. He anu loa na wahi iloko loa o ka aina; ua aho iki na wahi kahakai, he anu nae lakou a pau i ka hooilo.

325 E ulu ana no na hua ai, a me ka palaoa, a me ka uala, a me ia mea aku ia mea aku, ua nui no. Aole no i kuai nui ia keia mau mea malaila; he mea ai wale no, na ko laila kanaka. He mau aina hanai holoholona. Ua nui na bipi, a me na puaa, a me na holoholona e ae.

326 Ma na aina o Norewai a me na wahi pili koke aku ma ka poai anu akau, ua wi loa i kekahi manawa. E ola ana ko laila poe i ke aa, a me ka ili o na laau, no ka nele loa i ka ai.

327. (*No ka hoi hou ana.*)

a. I kekahi o na aina nei, ua malamalama a ao ka po, i ka makalii. I ka hooilo, hookahi no hora a elua paha o ka malamalama i ke awakea.

e. E ulu koke, ko laila mea kanu. Ina hakalia kekahi mea ai i ke kupu ana, ua make no ia i ka hau no ka pokole loa o na kau.

i. Eia na kalepa o keia mau aina; o ka ia maloo, he mau aina lawaiia; a me ka hao a me ke koleawe, a me ke olona, a me ka laau mea kapili moku, a me ke ta, a me ia mea aku ia mea aku.

o. He poe kanaka ikaika, ko laila; molowa ole i ka hana. He molowa no kekahi i ka ke Akua olelo, a ua aloha i ko lakou aina pali.

Ninau.—Ma ka latitu hea na aupuni ma ka akau o Europa? Ma ke kaei hea ka nui o lakou? Ma ke kaei anu anei kekahi aoao o na aupuni nei? Pehea ko laila anu? *E nana ma ka olelo no na kaei a me na poai ma ka aoao 20 o keia olelo.* Heaha ka mea ai e ulu ana ma keia aupuni? Pehea kekahi poe i ka wa wi? Pehea ko laila po a me ko laila ao? Ua ahaia na mea kanu ke hiki wawe ole? Heaha ke ano o ko laila kanaka?

O RUSIA MA EUROPA.

328 He aina nui loa o Rusia, mai ka aoao akau loa mai a iwaena konu o Europa. Aole noho pilikia ke kanaka, he nui no nae o lakou. Ma ka aoao akau, ua anu loa a ua wi ka aina; aka, ma ka aoao hema, he oluolu no a ua nui na mea ai. He aina haahaa ka nui o Rusia.

Aole i aoia ka makaainana o Rusia, he poe naaupo ka nui o lakou. He poe hooluhi na na'lii, a me ka poe waiwai. Ke hooikaika nei kekahi poe e ao aku ia lakou.

Iloko o ke aupuni o Rusia, kekahi aoao o Asia, a kokoke alikealike o Europa a me kekahi wahi ma Amerika Akau. Aole aupuni e ae e like me ia, i ka nui loa o ka aina.

Ninau no ka palapala honua.—Pehea na aoao o Rusia? Owai na kulanakauhale nui? Ehia kanaka maloko? Owai na muliwai o Rusia? Owai na kulanakauhale elua ma ke kahakai o ke kai Keokeo? Owai ke kulanakauhale mai Peteroboro aku ma ke komohana akau? Owai na awa elua ma ke kai o Baletika, mai Peteroboro aku ma ka hema? Mahea o Moseko? Pehea ka nui? Owai na kulanakauhale ekolu ma kapawai o ka muliwai o Volega, ma Moseko aku ma ka akau? Owai na awa ekolu ma kahawai o ke kai Eleele? Ua ahaia na makaainana o Rusia? No Rusia no na aina anu loa, o Sepizeberena a me Novazemala. Ai mahea ia mau aina?

POLANE.

329 He aina nui no ia mamua. Ua okiokiia, a ua lilo ia Rusia, a me Perusia, a me Auseturia. No Rusia ka nui o ia aina e noho nei. He aina anu o Polane. Aole nae i anu loa me Rusia. Ua palahalaha, a ua nui ka ai e ulu ana. O ka nui o kanaka he naaupo no. Ua hookaumaha loa ia i keia manawa e Rusia.

Ua kaulana kekahi kulanakauhale o laila, o Kerako, no na lua paakai; e waiho ana no me he pohaku la, a ua eliia. He paakai aeae, maikai loa.

Ninau.—Ua ahaia o Polane? Ua anu anei? He aina mauna anei? Pehea na kanaka? Owai na muliwai o Polane? Owai ke kulanakauhale nui? Ehia kanaka maloko? (*E nana i ka papa.*) Ua hui na muliwai i ka muliwai eliia. Owai ia mau muliwai? Ai mahea o Kerako?

SUEDENA.

330 He aina anu o Suedena. He pali ma ka aoao komohana, he palahalaha ma na kahakai o Baletika o ka hao a me ke keleawe ko laila waiwai nui. Ua maikai loa ia mau mea, a ua nui. Ua nui na hale kula malaila, a ua ike ka nui o kanaka i ka palapala. He poe ikaika lakou a ua malama i ka olelo a ke Akua.

Ninau.—Pehea na aoao o Suedena? Heaha ko laila waiwai? Pehea ke ano o ka aina? Ua aoia lakou? Owai na mauna i kaawale aku ai o Norewai? Owai na moanawai elua ilaila? Pehea ka nui? (*E nana i ka papa I.*) Owai ka muliwai nui? Owai ke kulanakauhale nui? Ehia kanaka maloko? Oia kulanakauhale ua hanaia ma na aina moku ma ka moanawai o Mala. Owai kekahi awa nui ma ke kahakai ma ka aoao hikina? Owai kekahi ma ka aoao komohana? He aina anu anei?

O NOREWAI.

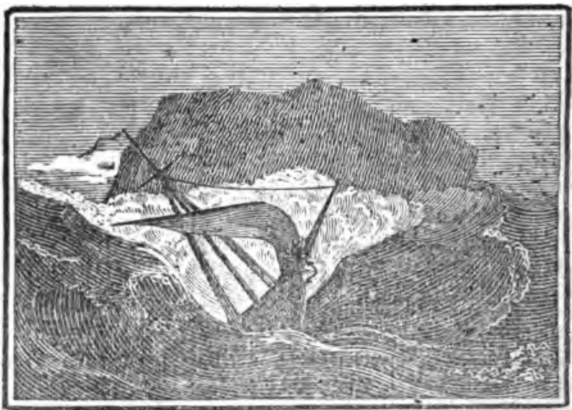
331 He aina pali ia, aia ma ke komohana o Suedena. He aina loloa, aole nui ka laula. He anu loa i ka wa hooilo. Ua nui ka ua a me ka hau.

Ma ka aoao akau, aole e po ka la i kekahi mau malama o ke kau, aole e ao ka po i kekahi mau malama o ka hooilo. He aina wi. Aole kupu nui ka ai a me na mea kanu. He waiwai no ma ko laila mauna o ka hao a me ke keleawe. He laau paina no kekahi. He waiwai nui loa ia.

He poe kanaka ikaika. He poe akamai i ke kaua. A i ka wa kahiko, like no ka ikaika o ia aupuni, me ko Beritania.

He poe kanaka lokomaikai i na malihini. He aloha i ko lakou aina pali. Ua ike lakou a pau i ka palapala. Aole hoi lakou i naauao loa e like me ko

kekahi aina ma Europa. Ua malama no lakou i ka olelo a ke Akua. He kula no ma kela kulanakauhale, keia kulanakauhale, a ua nui na hale pule.

Ua kaulana loa ko laila wahi, no kekahi mimilo; aia no iloko o ke kai mawaena o na moku. Ua loheia ka halulu ana ma kahi loihi loa aku. Me he wailele nui la e lele ana i ka pali, ka haalulu ana o ua *mimilo* la. Ina e kokoke aku ka moku, ua umeia iloko, a hala loa ilalo, a nahaha liilii loa i na pohaku malalo. Ua nui na moku a me na waapa i make malaila. Aole loa e pakele iki na ia nui a me na kohola, ke hookoke aku malaila. I mai la na kamaaina, ua lohe no lakou i na kohola e uwe ana iloko o ua mimilo la. Hookahi kanaha anana ka hohonu o ke kai malaila. I ka manawa makani, kanakolu no mile ke apo o ia mimilo: a haalulu na hale mauka a hina no kekahi hale no ka ikaika loa o ua mimilo la. No ka ikaika o ke au, nolaila kela mimilo. A i kai piha, ua malie; a pela no kai make. He umikumamalima minute, ka malie ana. Ia wa la aole e make na mea holo malaila, aole haalulu, e lana ae no na mea ana i ume mua ai, a holo no ke kanaka malaila e makaikai.

Ninau.—Pehea na aoao o Norewai? Pehea ke ano o ia aina? Pehea ka po a me ke ao ma ka aoao akau? Heaha ka waiwai o ko laila mauna? Pehea ko laila kanaka? Owai ka lae ma ka akau loa? Owai ma ka hema? Owai na aina moku ma ka aoao komohana akau? Ai mahea ka mimilo? He mea ahaia? Owai ka muliwai nui o Norewai? Owai ke kulanakauhale nui?

LAPALANA.

332 He hanai Dia kekahi hana nui o Lapalana. He dia nui ko laila, a ua mama. O ka dia no ka mea kauo i na holowaa pahee. Maluna o ka hau e holo ai na holowaa, me ke kanaka maloko. Aole holo ka lio, he lohi loa ia; ua oi loa aku ka mama o ka dia. O ka waiu dia ka lakou mea ai, a ua ai lakou i kona io. O kona ili oia no ko lakou kapa a me ko lakou wahi moe, a me ko lakou waiwai no hoi. He aina pali o Lapalana, he wi, he anu loa. Aia no ma ka akau o Rusia, a me Suedena a me Norewai. He poe kanaka uuku ko Lapalana, a ua naaupo. He poe Pagana.

Ninau.—Heaha ko lakou waiwai? Ua ahaia ka dia? Pehea ke ano o ka aina? Pehea na kanaka?

DENEMAKA A ME KA AINAHAU.

333 He aupuni uuku o Denemaka. Aole nui ka aina, aole nui na kanaka. Oia ke aupuni uuku o na aupuni a pau ma Europa. He aina haahaa, a ua nui na mea e ulu ana. Hookahi no muliwai o Eida,

e kahe ana a iloko o ke kai Akau. Ua hui ia muliwai me ke kai o Baletika i ka muliwai i eliia.

He poe kanaka ikaika ko Denemaka, ua aoia i ka palapala. Elua hale kula nui.

No Denemaka ka Ainahau. He aina pali nui no ia, he pele kekahi, he pele wai wela kekahi. Ua hooleiia aku ka wai wela a iluna, he umikumamalima anana ke kiekie.

Ua ikaika kekahi o ko laila kanaka i ka malama i ka ke Akua olelo.

Ninau.—Pehea na aoao o Denemaka? Owai na inoa o na aina moku e pili pu ana me ka aina nui? Owai ke kulanakauhale nui? *Aia no ia ma ka aina moku o Zelana.* Ai mahea o Elesinore? Ai mahea o Alatona? Owai ka muliwai malaila? Heaha ka mea nui ma ka Ainahau? Aihea ia aina? He poe kanaka ko laila? Owai ko laila mauna pele?

NO NA AUPUNI OWAENA O EUROPA.

O Beritania, o Holane, o Geremania, o Perusia, o Auseturia, o Helevitia, o Farani.

334 Aia no keia mau aupuni, mawaena o na latitu akau he 45 a hiki aku i ke 55 dekere. Ina no ka aoao hema o Rusia, ma keia latitu hookahi me lakou.

335 Ma ka aoao akau o keia mau aina, he anu no i ka hooilo, aka o ka nui o lakou, aole like ke anu me ko ka akau o Amerika Huipuia.

336 Ua maikai ka palaoa, a me na mea ai he nui wale, e ulu ana ilaila.

337 Ma ka aoao hema, ua ulu na waina a me na Olive. Nolaila, ua nui na waina a me ka aila olive, i mea ai na ko laila kanaka.

338. (*No ka hoi hou ana.*)

a. Ua nui wale na mea i uluia, a hanaia, ma keia mau aina, a laweia aku e kalepa, ma na aina e aku. He lole huluhulu hipa, he ie, he paina, a me ia mea aku, ia mea aku he nui loa.

e. O ka nui o kanaka o keia mau aina, he akamai no a he naauao. He ano e ko kekahi.

i. He oi aku ko lakou ike i ka nui o na oihana, i ko na aina e ma Europa: Aka, aole ikaika, aole hoi i malama i ka ke Akua olelo, e like me ko kekahi o na mea ma ka akau aku.

Ninau.—I. Ma na latitu hea na aupuni o Europa waena? Owai na aina ma ka akau aku o keia mau aupuni? Owai ma ka hema? Ka aoao hea o Rusia, e like pu ana ka latitu me lakou nei? Pehea ka wela a me ke anu o keia mau aina? Heaha ka mea ai i ulu ai ilaila? Heaha ka mea ai i ulu ai ma ka aoao hema?

II. Heaha na mea i hanaia ilaila, a kalepa aku i na aina e? Heaha ke ano o kanaka? Ua akamai lakou i ke aha? Pehea ko lakou ikaika, a me ka malama ana i ka ke Akua olelo?

O BERITANIA.

339 Ma keia aupuni, he mau aina moku nui elua. Ma kekahi ka aina o Enelani, a me Sekotia, a me Wale, ma kekahi o Irelani. He mau aupuni eha mamua, a ua hui i hookahi i keia manawa. He oi aku ko keia aupuni i na aina e i ka nui o na mea i hanaia ilaila, a me ke kalepa ana, a me ka nui o na manuwa.

He panalaau ko Beritania ma na aoao a pau o ka honua.

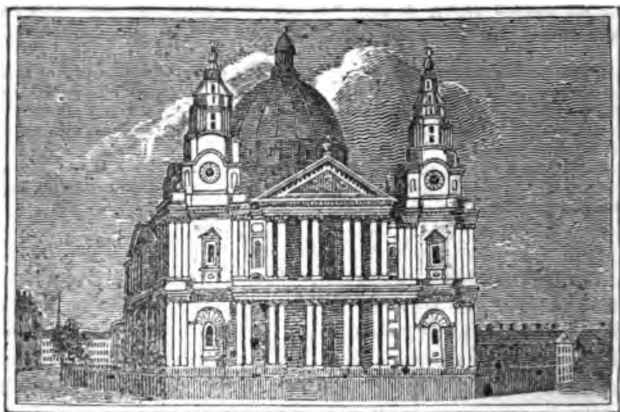
O ENELANI.

340 Ua maikai loa na alanui o Enelani, a me na holopapa maluna o na muliwai, a me na muliwai eliia. He aina oluolu i ka noho ana, a ua nui na mea ai e ulu ana. Ua maikai loa i ka nana aku. He maikaikauhale, a me na hale pule. Eia kekahi o na hale pule i hoikeia mai ma ka aoao 128, o Paulo ka inoa. He kanawalukumamakolu anana ka loa, a he kanakolu ka laula, a he kanalimakumamaono ke kiekie. He kanakolukumamalima makahiki, ka hana ana.

He naauao na kanaka, he akamai i na hana, he makau ole i ke kaua, he molowa ole i ka hana. He ike loa lakou i ka hana i na lole, a me na mea e aku, he nui wale. E ola ana lakou ilaila a i ke kalepa ana.

No Enelani no na aina moku pili koke aku i ka aina o Farani. O Ierese, a me o Guerenese, a me o Aladene, a me o Saka.

He aina mauna o Wale. Ua kaawale no mamua, a i keia manawa ua hui. He okoa ko laila olelo, he okoa ko Enelani.

Ninau.—Pehea na aoao o Enelani? Owai ke kowa e kaawale ai o Farani? Owai na aina moku no Enelani mawaho mai ma ka aoao hema? Owai ka aina moku mawaho mai o ke kulanakauhale o Potesemaute? Ai mahea ke kulanakauhale nui o Ladana? Ehia kanaka maloko ona? Owai na muliwai nui ekolu? Owai la na hale kula nui elua? Mai Ladana aku ihea laua? Owai na awa nui ma ka aoao hema? Ai mahea o Berisetola? Owai kekahi awa ma ka aoao komohana? Mai Livepola aku i hea o Manekeseta laua o Biremihama? Owai na awa elua i pili i ke kai akau? Owai na kulanakauhale elua, ma ka aoao akau? Ma ka aoao hema o Wale? Heaha ke ano o ko laila aina?

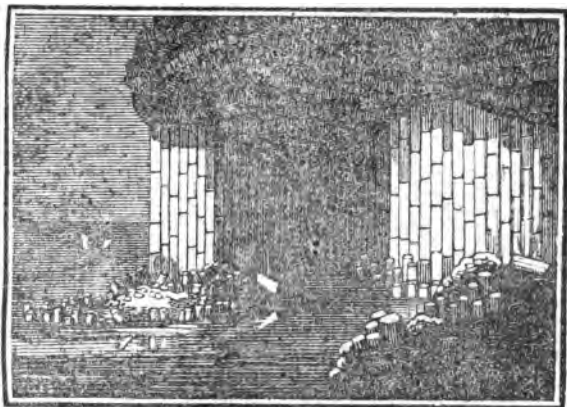
O SEKOTIA.

341 Ina no ma ka aina moku o Setafa kekahi ana, ua kapaia ke ana o Finegala. Ane like ia me ka hale i hanaia e kanaka. Ua like na pohaku kia me na pohaku i kalaiia, a kau ia kekahi maluna o kekahi.

He aina anu o Sekotia, he aina mauna. Ua nui

ka ua a me ka hau, aole ulu ka ai ilaila e like me ko Enelani. He maikai nae no ka hanai holoholona.

He poe ikaika ko Sekotia, he akamai i na hana. Ua puni ko laila aina i na hale kula a me na hale pule. Nolaila, he poe malama nui lakou i ka ke Akua olelo, a me ka pono o ko lakou aina.

Ke ana o Finegala.

No Sekotia no na aina moku o Okali a me Setelana a me na Mokukomohana. Eia na muliwai: o Forote ma ka aoao hikina, a o Kuleide ma ke komohana.

Ninau.—Pehea na aoao o Sekotia? Owai na aina moku kokoke aku? Owai na muliwai? Owai ke kulanakauhale nui? Ai mahea o Edeneboro? Owai ke awa ma ke komohana? Owai na awa elua ma ka hikina? Ai mahea o Perete? Ai mahea kekahi hale kula nui o laila? Aia no ka lua o na hale kula nui, ma Abadene.

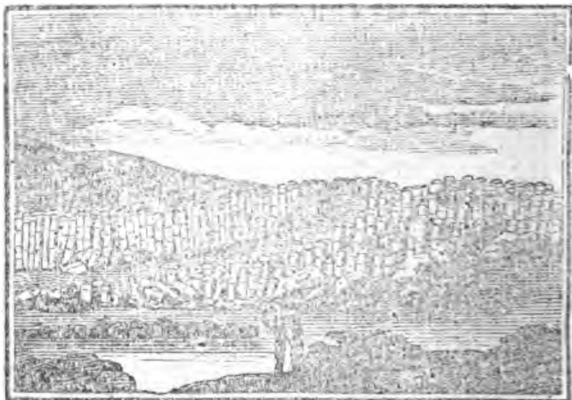
IRELANI.

342 He mea mahaloia ma ka aoao akau o Irelani, oia no na pohaku kapaia o ke alanui o ke kanaka nunui. Ua like me na pohaku ma ke ana o Finegala o Setafa.

He aina haahaa o Irelani, ua naele kau wahi, he

ua, he wai. Ua maikai no na kihapai, a ua nui ka ai. He uala ka ai nui malaila.

He poe oolea ko Irelani makaainana, he makau ole i ke kaua, a he naaupo no hoi. Ua hune loa ka nui o lakou.

Alanui o ke kanaka nunui.

Ninau.—Pehea na aoao o Irelani? Owai ka muliwai nui? Owai ke kulanakauhale ma ka muliwai o Sanona? Owai ke kulanakauhale nui? Ehia kanaka? Owai ke kowa i kaawale ai o Wale? Owai ke kowa i kaawale ai o Sekotia? Owai ka aina moku ma ke kowa? Owai ke awa ma ka aoao hema? Owai na kulanakauhale elua ma ka aoao akau? Owai ka lae ma ka aoao hema? *He kula nui ma Dubalina.*

O HOLANE.

343 He haahaa loa ka nui o ka aina o keia aupuni. Ua paleia'ku ke kai i ka pa nui i hanaia e kanaka. I ka wa e naha ai ka pa kahe mai no ke kai a piha ka aina. He aina palahalaha, a ua pau i ka mahiia, a ua nui ka ai e ulu ana. Aole nui na alanui maoli, kahi e hele ai ke kanaka. O na muliwai i eliia, oia no ko laila alanui. Ma ka waapa e holo ai, ua kauoia e ka lio.

He poe ikaika i ka hana ko laila, a ua aoia; ua malama ka ke Akua olelo.

Ua kipi ka aoao hema, o kela aupuni mamua aku nei, a ua kaawale o Belegiama ka inoa. Aole akaka loa ka malu, a me ke kaawale loa.

Waapa, muliwai eliia.

Ninau.—Pehea na aoao o Holane? Owai na muliwai? Owai ke kulanakauhale nui? Ai mahea o Hague? Owai na kulanakauhale nui elua ma ka aoao hema? Pehea ka malama ana o ia aina?

GEREMANIA.

314 He aina palahalaha o Geremania ma ka aoao akau, he mau mauna no ma ka hema. He one wale no kau wahi he maikai no ka nui.

He mau aupuni huipuia keia aina; he alii okoa ko kekahi, he alii okoa ko kekahi.

Eha aupuni, o Bavaria, o Wuretemebege, o Sakone, a me o Hanova: a na kanakolu a keu o na aina liilii, a me na kulanakauhale e ae ka i huipuia, a me kekahi aoao o Perusia, a me Ausetaria. Ua nui na mea i uluia ma ia aina a ua nui hoi na mea i hanaia e ko laila poe akamai. Eia ka mea i kaulana loa'i oia aina, i ka naauao o kekahi poe kanaka. E huli no lakou i ka palapala me ka luhi oie i ka po a me

ke ao, e noke aku ai i akaka a i maopopo ka oiaio, a me na mea e pono ai na kanaka. He poe lohi i ka hana; aka, aole pauaho koke, aole molowa.

Ninau.—Pehea na aoao o Geremania? Owai na aupuni iloko o ia aina? Owai na muliwai? Ma ka aoao hea o Bavaria? Owai na kulanakauhale nui elua ilaila? Ai mahea o Wuretemebege? Owai kona kulanakauhale nui? Ai mahea o Sakone? Owai kona kulanakauhale nui? Ai mahea o Hanova? Owai kona kulanakauhale nui? Ai mahea na kulanakauhale o Faranefode, a me Beremena, a me o Hamebuga? Pehea keia aina i ka ulu ana o ka ai? Pehea ka poe huli palapala?

PERUSIA.

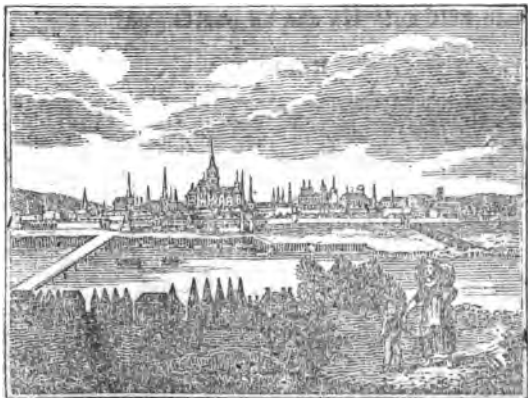

345, He aupuni uuku mamua; i keia manawa, ua nui loa. Ua nui na kulanakauhale, oia no kekahi i hoikeia mai maluna. He aina palahalaha. Ua moku mawaena, a kaawale kahi aoao a kaawale kekahi. Ua kapaia o Perusia komohana, a o Perusia hikina. Aia no kekahi aoao o Polane, iloko o Perusia.

Ua kaulana ko Perusia, no ke kaua; he ikaika lakou i ke kaua. Ua maikai kekahi aina a ua ino kekahi aina; aole ulu nui ka ai ke kanu aku. Ua mahi pono ia no hoi, a ua nui no ka ai ma kekahi aoao. He mau hale kula nui ko Perusia.

Ninau.—**Pehea na aoao o Perusia? Owai na muliwai ekolu? Ai mahea o Berelina? Ehia kanaka maloko ona? Ai mahea o KoniberO, a me Denetika? Owai ke kulanakauhale ma ka muliwai o Odera? He ikaika ko Perusia i ke aha? He hale kula nui anei?**

AUSETURIA.

346 He aupuni hou, o Auseturia. Eia na aina iloko o ia aupuni; o kekahi aoao o Geremania a me kekahi aoao o Italia a me kekahi o Polane a me na aupuni kahiko o Hunegari, a me Bohemia, a me kekahi mau aina e aku.

Ma kekahi aoao o Hunegari, ua palahalaha ka aina. He mauna no, ma kekahi aoao o ka aina. Ua ulu nui ka ai ma ia aina, he wi kau wahi.

He hookiekie ko Auseturia poe alii. O ka poe makaainana, ua noho pono mai lakou. He poe oluolu, he aloha i na malihini. Ua naaupo ka poe ma ka aoao hikina hema.

He poe Makilo kekahi ma Auseturia, ua kapaia na Gipesi. He poe ano e lakou. Aole hilahila, aole ao i ka palapala, aole ike i na hana. O ke noi aku i ka hai ka lakou mea ike, a me ka aihue.

Ninau.—Pehea na aoao o Auseturia? Owai na muliwai?

Owai na mauna? Owai na aina maloko o ia aupuni? Pehea ko laila poe alii? Pehea na makaaina? Ai mahea ke kulanakauhale nui? Ehia ona kanaka? Ai mahea o Peresebo-ro? Owai na kulanakauhale elua malalo ae ma ka muliwai o Danuba? Owai na kulanakauhale elua mai Viena aku ma ka akau? Owai kekahi ma ka aoao hikina akau? Owai na kulanakauhale ekolu ma ko Italia aoao? Ai mahea ko laila hale kula nui? Ua aha ka poe Gipesi?

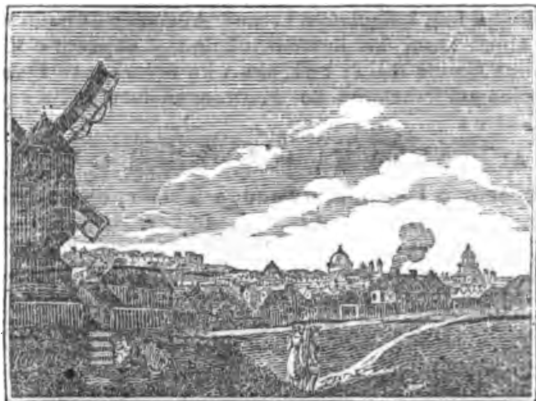
HELEVITIA.

347 He aina pali no ia. Aia mauka ma na mauna o Alepe. Aole nui ka aina, aole kahakai; he moana-wai nae a me na muliwai nui. No ke kiekie o ka aina, ua anu loa i ka hooilo. Ua nui ka hau, ma ke kae o na pali. Malaila e akoakoa ai i ka hooilo a nui, a hiki i ka makalii, mehana ae la i ka la, hanee iho la ka hau, me he pali la. Ina he kulanakauhale olalo ma ke awawa, e uhiia a pau na kanaka i ka make. Ua kapaia kela mea na Avalaneke. Oia no i hoikeia mai maluna. Ua ulu nui ka ai ilaila. Ua nui na holoholona. He mau hale kula nui ko Hele-vitia. Ua aoia ko Helevitia i na palapala a ua ikai-ka lakou. Ua malama i ka olelo a ke Akua, he aka-mai i na hana.

Ninau.—Pehea na aoao o Helevitia? Owai na muliwai nui elua? Ua komo laua iloko o na moanawai hea? (*E nana i ka olelo no na moanawai, aoao* 15.) Owai ke kulanakauhale nui? Owai kekahi mau kulanakauhale? Owai na moanawai? Ua aha na Avalaneke?

O FARANI.

348 He aupuni nui o Farani. He aina maikai loa. He aina palahalaha, aole nui o na pali. He aina ulu nui ka ai. O ka waina ka lakou mea kanu nui, i mea e inu no lakou, a he mea kuai kekahi, a he mea e hanaia'i ka barani. Ua nui no ka palaoa, a me ia mea aku ia mea aku, he nui wale.

He poe naauao ko Farani. Ua like a like ka poe ike i ka palapala, a me ka poe ike ole; aka, ka poe ike, ua akamai loa kekahi o lakou. He poe molowa ole i na hana i na mea e lealea ai, a e pono ai, a e naauao ai ke kanaka. Ua nui na hale kula nui.

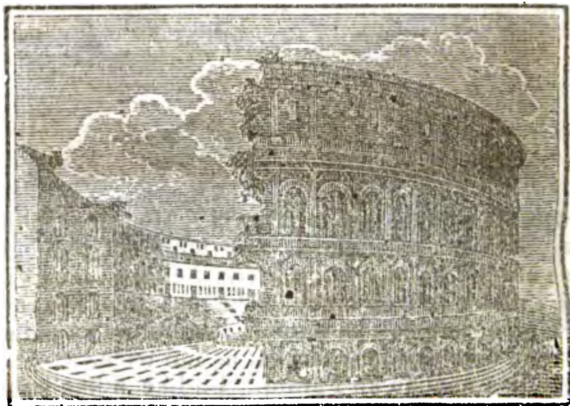
No Farani no ka aina moku o Kosika. Malaila i hanau ai ke alii koa, o Bonepate.

Ninau.—Pehea na aoao o Farani? Owai na muliwai ekolu ma ka aoao komohana? Mahea ke kulanakauhale nui? Ehia kanaka maloko ona? Owai na kulanakauhale

elua ma kapa wai o ka muliwai o Seine? Owai ke kulanakauhale ma ke kahakai kahi i kaawale ai o Beritania? Owai ke kulanakauhale nui ma ka aoao akau? Ai mahea o Setaseburе? Owai ke kulanakauhale ma ka aoao komohana loa? Owai na kulanakauhale ekolu ma kapa wai o ka muliwai o Loire? Owai ke awa nui ma kapa muliwai Garone? Ai mahea o Rokela? Ai mahea o Baione? Owai na kulanakauhale nui, i ka hele ana aku mai ka kaikuono o Biseke, a i ke kaikuono o Liona? Ai mahea ko na'lii muliwai eliia? Owai ke kulanakauhale ma kapawai o Rone? Owai na mauna mai ia wahi aku i ke komohana? Owai na awa elua ma kahakai o ke Kaiwaenahonua? Ai mahea o Kosika?

NA AUPUNI MA KA AOAO HEMA O EUROPA.

O Sepania, o Potugala, o Italia, o Tureke, a me o Helene.

349 Ina no keia mau aupuni mawaena o na latitu akau 35 a-hiki aku i ke 45 dekere. He aina mehana ko lakou, he maloo, aole nui wale o ka ua. He wahi hau uuku no, i ka hooilo. Aia no ka nui o ko laila hau, ma na mauna. E kupu ana no na mea kanu i ka hooilo.

350 Ua nui o ka palaoa, he palaoa maikai, he waina, he oliva, he alani, he fiku, a me na hua a pau e ulu ana ma na aina mehana.

351. (*No ka hoi hou ana.*)

a. Eia kekahi o na mea kalepa ma ia mau aina. O ka waina a me ka barani, ka hua waina, ka aila olive, o ka kilika a me ka lole kilika, a me ka lole huluhulu hipa.

e. He molowa ka nui o lakou, aole ikaika i na hana e like me na aupuni ma ka akau aku. Aohe no e like me lakou i ka naauao ana.

i. O ka lakou mea ai, he palaoa a me na hua ono e ulu ana, a me ka waina, a me ka aila olive.

Ninau.—Owai na aina ma ka hema loa o Europa? Pehea ko lakou aoao? Pehea ka wela a me ke anu? Pehea ko lakou hooilo? Heaha na mea e ulu nui ana?

II. Heaha ka lakou mea kalepa nui? Ua like anei ko lakou ano me ko na aupuni ma ka akau? Heaha ka lakou mea ai nui? Heaha kekahi makani malaila? E nana i ka olelo no na makani ma ka aoao o keia palapala.

SEPANIA.

352 He aupuni nui o Sepania. Ua nui loa mamua. Ua kipi kekahi mau aina mamua aku nei, a ua kaawale. He aina maikai, ua nui kanaka, ua nui na mea ai e ulu ana. He wela i ka makalii, a he maloo.

He poe hookano ko Sepania, he hoopaa ma ka lakou iho. He lokomaikai nae, a he makau ole. He poe paani, ua lilo ka nui o lakou ma ka lealea. Ua naaupo ka nui o na makaainana, aole i aoia i ka olelo a ke Akua. He naauao kekahi o ka poe waiwai.

Ninau.—Pehea na aoao o Sepania? Owai la ka muliwai

ma ka aoao hikina? Owai na muliwai ma ka aoao hema a me ke komohana? Pehea ke kulanakauhale nui? Ehia kanaka iloko ona? Owai na lae elua ma ka aoao akau? Owai na awa elua ma ia aoao?

Ai mahea o Valadolida? Owai na kulanakauhale mai ka muliwai o Douro aku ma ka akau? Ai mahea o Salamanaka? Owai ke kulanakauhale ma kapa wai o Ebero? Ai mahea ko Beritania papu o Giberalita? Owai na awa elima ma ka aoao i pili ma ke Kaiwaenahonua? Owai na kulanakauhale nui elua ma kapa wai Guadalakuiva? Mawaena ia muliwai nui a me ka muliwai o Tagu, owai na kulanakauhale elua? Owai ka lalani mauna i kaawale ai o Farani? Owai na aina moku elua mai ka aoao hema aku ma ke Kaiwaenahonua? Pehea ka nui o laua? (*E nana i ka papa V.*) Ai mahea ko Sepania hale kula nui?

O POTUGALA.

353 He aina wela ko Potugala, he maloo. Aole nui wale o ka ai, ke ulu no ma kau wahi.

He poe lokomaikai ko Potugala, aka he naaupo ka nui o lakou, he hookano, he huahua. Ua hanai ia ka enuhe a ua hana lakou i ka lole kilika.

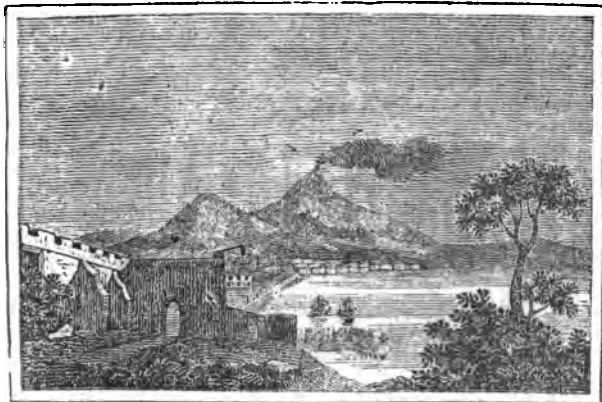
Ninau.—Pehea na aoao o Potugala? Owai na muliwai? Ai mahea ke kulanakauhale nui? Owai na kulanakauhale elua ma ka aoao akau? Owai ke awa ma ka aoao hema? Owai ka lae ma ka aoao hema? Heaha ka lole i hanaia?

ITALIA.

354 He mau pele elua ma ka aina o Italia. Aia no kekahi o laua kokoke i ke kulanakauhale o Napele, ua hoikeia mai maluna ae. (*E nana i ka olelo no na pele ma ka aoao* 10 *o keia palapala.*) I ka manawa kakiko, e noho ana ko Roma poe ikaika ma ia aina. E waiho ana no kekahi o na hale, a me na mea e, a lakou i hana'i. He aina ulu nui ka ai, a he maikai ko laila noho ana, he oluolu. (*E nana 348, 349.*)

He akamai kekahi o ko Italia, e noho nei. O ka leo mele, ko lakou mea kaulana, a me ka pena i na kii. Ma ka aoao akau, he ikaika no i ka hana. He

paani ko ka aoao hema, he lealea. Ua naaupo ko ka makaainana ma ia aoao, a he kolohe kekahi.

Eia na aina iloko o ke aupuni o Italia; o Napele, a me Sikilia, ma ka aoao hema, ko ka Pope aina mawaena, a me Tusekane. Ma ka aoao komohana akau o Modena a o Parema, a o Luka, a me ke aupuni o Sadinia, a iloko o laila ka aina moku o Sadinia.

Ninau.—Pehea na aoao o Italia? Owai ka muliwai e kahe ana a iloko o ke kaikuono o Venika? Owai na mauna mawaena o Italia? Ai mahea ke aupuni o Napele? Owai kona kulanakauhale nui? Owai ko laila pele? Ai mahea ka aina moku o Sikilia? Owai ko laila pele? Owai na muliwai ekolu ma Sikilia? Owai na kulanakauhale nui o Sikilia? Ai mahea ko ka Pope wahi? Ma ka muliwai hea o Roma? Pehea ka nui o Roma? Ai mahea o Bologena? Ai mahea o Marino? O Tusekane? Owai na kulanakauhale ma Tusekane? Owai ka aina moku mawaho aku ma ke Kaiwaenahonua? Mahea ke aupuni o Sadinia? Owai kona kulanakauhale nui? Owai ke awa nui? No ka aina hea, ka aina moku o Kosika? Owai ke kulanakauhale nui ma ka moku o Sadinia?

O HELENE.

355 He aina maikai ia, he oluolu; aole wela aohe anu. He nui na mea ai e ulu ana. Ua kapaia ia aina, o ka makau a o ka poe ike i na hana akamai. No ka mea, i ka wa kahiko, noho no ko Europa a pau i ka naaupo; o Helene wale no ka i naauao ia manawa, a lilo ai ia i kumu no Europa a pau. Aole e like keia manawa me mamua loa, ua emi ka maikai.

No Tureke keia aina mamua aku nei, a kipi lakou, a ua noho kaawale e noho nei.

Ma ka aoao komohana, mai Helene mai, he mau aina moku ua kapaia na Ioniana. Ua noho kaawale ko laila. He Helene no na kanaka, a ua malu lakou ia Beritania.

Ninau.—Pehea na aoao o Helene? Owai ka anemoku ma ka aoao hema? Owai na aina moku ma ka aoao komohana aku? Owai ma ka hikina aku? Owai ma ka hema aku? Owai ke kaikuono ma ka aoao komohana? Owai ma ka hikina? Ai mahea ke kulanakauhale o Atenai? Ai mahea o Korineto?

O TUREKE.

356 He aina wela ko Tureke, a ua ulu nui ka ai ke

kana aku. Aole no i malamaia ka aina, he poe molowa lakou, he poe hookano, he kolohe. He wahawaha lakou i na Kristiano.

Ninau.—Pehea na aoao o Tureke? Owai na muliwai? Owai ka lalani mauna? Owai ke kulanakauhale nui? Ehia kanaka? Ai mahea o Aderinopele? Owai na kulanakauhale elua ma kapawai o Danube? Ai mahea o Iase, a me Bukare? Ai mahea o Sopia? Mahea o Selonika? Owai ke kowa i kaawale ai ka aina o Asia? Owai ke kai ma ka aoao hikina akau?

357. *Kaahele ma ka palapala honua.*

I kou hele ana ma Europa, e ike ai oe i na kulanakauhale he nui loa: na hale nui, a me na hale maikai. A e ike hoi oe i kekahi poe kanaka, ua waiwai nui lakou, a i kekahi poe ua hune loa lakou, a ua kolohe ka kehahi.

Owai la ke kulanakauhale nui loa ma Europa? Pehea oe e holo ai a hiki ilaila mai Hawaii nei aku? A hiki oe ilaila, owai na moana i hala ia oe? Ehia kanaka i loaa ia oe ma ia kulanakauhale? Pehea ka nui o kekahi hale pule ilaila? (*E nana* 339.) Pehea oe e hele a hiki aku ma ka ana o Finegala ma Setafa? (340.) Mahea o Edeneboro mai na Mokukomohana aku? Heaha ka mea mahaloia e loaa ia oe ma Irelani? (341.) Pehea kou holo ana mai Irelani aku a hiki i ka mimilo? Heaha ka waiwai e ike ai oe ma Norewai?

Ua ike oe ma ka aoao komohana o Norewai he pali nui e kahe ana ka wai mai na mauna mai, a me na laau nui ka i hina i ka wai a me ka makani, e hele mai ana iloko o ka wai a hiki i ka moana.

Pehea kekahi po a me kekahi ao, ma ka aoao akau o keia aina? (326 *a*.) Owai kekahi awa e loaa ia oe ma ke kai Keokeo ma ka aoao akau o Rusia? Pehea e hiki oe ke hele mai laila aku a i Lapalana? (331.) Ma ka aoao hea kou hele ana ilaila? Owai na kulanakauhale i hala ia oe iloko o Finelana, ke hele aku oe ma Konesetata a hiki i Peteroboro? Ma ka aoao hea e hele ai oe mai Peteroboro aku a i Moseko? Pehea oe e holo ai mai Moseko aku a i Waresau ma Polane? (328.) A i hele aku oe ma kahakai o Baletika, owai ke awa malaila? Pehea oe e holo ai a hiki

i Setokehome ma ka aina ma Suedena? Pehea oe e holo ai, mai Setokehome a i Ametedama, ma ka aina o Holane? A hiki oe ilaila owai ka anemoku i hala ia oe, a me na kulanakauhale? Heaha ka mea i loaa ia oe ma Holane? (342.) Pehea oe e hele ai a hiki i Parisa ma Farani? A hiki oe ilaila, heaha ka mea nui e loaa ia oe? (347.) Mai laila aku oe a i na aina o Geremania, pehea oe e hele ai a hiki i Berelina ma Perusia? Pehea oe e hele mai laila aku a i Viena ma Auseturia? A hiki oe ilaila, owai na aina a me na muliwai a me na mauna, i hala ia oe? Owai ka poe kanaka ano e, e loaa ia oe ma Auseturia? Pehea ke kulanakauhale o Venike? (*E nana i ka papa.*) Owai ko Auseturia poe makemakeia iloko ou, ka poe alii, ka makaainana anei?

Owai na mauna nui e ike ai oe ma Helevitia? Heaha ko laila mea, e make ai kanaka? (346.) Ma ka aoao hea o Helevitia, mai Roma mai? Heaha na mea nui e loaa ia oe ma Italia? (353.) A hiki aku oe ma Sikilia, owai ka aina kahiko malaila aku ma ka aoao hikina? Heaha ka mea mahaloia e loaa ia oe ma Helene? Ma ka aoao hea oe e holo ai mai laila aku a i ke kulanakauhale nui o Semurena? I kou holo ana mai a hiki i ke kowa o Giberalita, owai ke awa ma ka aina o Sepania i hala ia oe? He mai luku i kekahi manawa ma Semurena, a i kou holo ana mai, aole e ae mai ko Sepania ia oe e pae koke aku iuka; e ku no ka moku iwaho a hala na la ho kanakolu paha, alaila ae, e pae iuka. Ma ka aoao hea oe e holo ai ke hele aku oe i ko Sepania kulanakauhale nui? Mai laila aku oe a i ke kulanakauhale nui o Potugala, ma ka aoao hea oe e holo ai?

A hele hou aku oe i kou moku ma Giberalita, ma ka aoao hea e hele ai. He papu nui ko Giberalita, a iluna o ka pohaku nui. Ua oi aku kona ikaika i ko na papu a pau o ka honua. A he kulanakauhale nui ko laila.

Malaila no e loaa'i ia oe na kanaka o na aina e, he nui loa. He ano e ko kekahi, he ano e ko kekahi. No Beritania oia papu.

Ma na aoao hea oe holo ai, ke hoi hou mai oe i Hawaii nei, mai Giberalita mai?

358. (*No ka hoi hou ana.*)

NA KULANAKAUHALE O EUROPA.

Ua nui wale na kulanakauhale ma Europa. He hale

nui loa kekahi, a ua nui na kanaka iloko. Aole aina e ma ka honua nei, e like me ko Europa, i ka nui o na hale pule, na hale kula nui, na hale nui lapaau i na mea hune ka i make i ka mai, na hale ao palapala no na mea hua baule, a me ia hale aku ia hale aku, he nui loa. A ua nui loa hoi o na mea kalepa, a me na mea hana lole, a me na mea e aku aole e pau i ka heluia.

I na kulanakauhale nui ma ka aina nui o Europa, ua pi-ikia kekahi o na alanui hele, a ua keekee a ua lepo no hoi. No ka nui o na kaa, a me na lio, a me na kanaka e holo ana iloko o na alanui, ua eha kekahi i ka pilikia, a ua make no hoi kekahi.

He hale pohaku ka nui o na hale. Ma Denemaka a me Suedena a me Norewai a me Rusia, he hale laau ko laila hale. He hale kiekie loa kekahi, elima no papa kekahi maluna o kekahi, a ua hiki aku i ka umi, kekahi o na hale. Ua kiekie loa ia, me he pali la. He hale uuku loa ke kekahi o ka poe hune, he inoino, he pelapela oloko, no ka molowa paha ia, no ka mai paha, no ka poino kekahi, no ka hooluhiia kekahi.

Ua hanaia a pilikia loa kekahi o na kulanakauhale ma Europa. Aole ikea malaila na kauhale liilii, e like me ko Hawaii nei; he kulanakauhale nui ko laila a pau. Ua puniia a pa i ka pa, ka nui o na kulanakauhale. Ma na ipuka, e komo aku ai.

Ka nui o na kulanakauhale he awa malaila kahi e ku na moku o ka poe kalepa. O ke kulanakauhale nui loa, kahi e noho ai na'lii, ma ka nui o na aupuni. O keia mau kulanakauhale nui, ua hanaia ma kapa wai o na muliwai. O Ladana, o Parisa, o Peteroboro, o Moseko, o Viena, o Berelina, o Ametedama, o Dubelina, o Roma, o Felorene-ke, a me Deresedena. Ma na aoao elua o na muliwai, i hanaia'i lakou. Ma na holo papa maluna o ka wai, e hele aku a hele mai na kanaka. Ua hanaia o Roma, a me Ma-derida, a me Lisebona, a me Edineboro, maluna o na puu; nolaila, ua maikai i ka ike ana'ku.

O Napele, a me ka nui o na kulanakauhale nui ma ka-hakai o ke Kaiwaenahonua, ua hanaia ma ka aoao o na mauna. Mai ke kahakai ka pii ana a na alanui, a iluna.

O Ladana, oia no ko Europa kulanakauhale nui loa. Ua oi aku i ko na kulanakauhale e, i ka nui o kanaka, i ka nui o ka poe kalepa, i ka nui o na manuwa.

A iloko o laila, o Weseminet̄a kahi o na'lii a me Soutewaka ma ka aoao hema o Tamese. Ua hanaia a maikai, ka nui o kona alanui. He wahi okoa e hele ai na kanaka, aia ma na aoao; mawaena no na kaa a me na lio e hele ai. Ua kaulana ia no ka nui o na hale imi naauao a me na hale imi pono no hoi.

Parisa, oia no ka lua o na kulanakauhale nui ma Europa. Ua oi aku kona maikai i ko na kulanakauhale a pau, ma Europa; he wahi maikai loa i ka nana aku. Ua kaulana ia no ka lealea o na kanaka e noho ana malaila; he poe imi lealea, he poe paani. Ua nui na hale imi naauao malaila. Ua hanohano loa kauhale o na'lii, a me na hale o ka poe waiwai.

Konesetanito. I ka holo ana aku mai ka moana aku a kokoke i keia kulanakauhale, ua mahalo loa ia, no ka nui o na hale maikai, a me na laau malumalu e ulu ana. Aka, i ka hiki ana'ku, ua ikea, he pilikia na alanui, he lepo, a ua makemake ole ia.

Napele. Ina no ia ma ka mauna; ma kekahi aoao o ka mauna o Vesuvia. A ma ke alo he kaikuono me na aina moku liilii, kahi e ulu ana na mea ono, he nui wale. He kulanakauhale maikai loa o Napele.

Moseko. Ko Rusia kulanakauhale nui loa ia, i ka manawa mamua. Ua puhiia i ke ahi i ke kaua, i ka makahiki 1812. Ua hana hou ia mai. Ua hui pu ia iloko o laila ko Asia hale inoino, a me na hale hanohano o ko Europa poe alii, a me na hale pule o ka poe Mahometa a me na hale pule o na Kristiano he nui loa.

Peteroboro, kekahi o ko Europa poe kulanakauhale hanohano nui no ia. Ua nui ka poe kalepa ilaila. He kulanakauhale hou no ia. Hookahi haneri makahiki mamua aku nei, ua nahelehele ka aina kahi o ka ana. He wahi naele, ua hanaia a maikai keia manawa.

Maderida. Ua hanaia ma kahi kiekie. Nolaila ua oluolu i ka makalii. Oia no kahi e noho nei na'lii o Sepania.

Lisebona. Ma kahi loihi, ua hanohano loa i ka ike aku. He muliwai akea ma ke alo, a ua nui na puu ma ke kua. Ua mahiia i ka ai a ua maikai. Aka, ua kekee na alanui, ua lepo, a o na hale, aole no i maikai loa.

Viena. Oia no ke kulanakauhale nui o Auseturia. He wahi e akoakoa nui ai na kalepa noloko mai o Asia, a me

Europa, a me na aina e aku. E noho nui ana ko laila poe alii, iloko o ka lealea a me ka hanohano. He maikai na wahi e pili mai ana i keia kulanakauhale.

O Ametedama. He wahi kalepa nui no ia. Ua kapaia mamua, ko Europa hale kuai. He wahi naele haahaa loa, kahi i hanaia'i. He hale pohaku, ko laila hale. Ua kauia maluna o na laau i makiaia ilalo i ka lepo.

Dubelina. Ka lua ia o na kulanakauhale nui ma na moku o Beritania. Ua maikai loa i ka ike aku i ka holo ana malaila ma ka moana. Ua nui na hale hanohano a maikai ilaila.

Berelina. Oia no ke kulanakauhale kahi e noho nei na'lii o Perusia. Ua hanaia a maikai. Ina no ma na aoao elua o ka muliwai o Seperee, a me kekahi lala o Elebe.

Roma. I ka manawa kahiko ua kapaia o Roma, "Ke alii wahine o ko ke ao nei," no ka nui o na kanaka, a me ka ikaika, a me ka waiwai, a me ka hanohano. Ua emi iho la. I keia manawa, aole e like me mamua. Kekahi o na wahi i ku ai na hale o ka poe kahiko, ua lilo ia i kihapai, a ua mahiia i ka ai i keia manawa. Ua hanohano loa ko laila poe hale pule, aole hale pule e like me ko Petero, e ku ana ilaila.

O Venike. He kulanakauhale maikai no ia. Ua kaulana ia, no ka mea, ua hanaia ma na aina moku. Ma na waapa e holo ai na kanaka mai kekahi aoao a i kekahi aoao. Aole ikea na lio a me na kaa ilaila.

O Hamebuga. Oia no ko Geremania kulanakauhale kalepa nui. Ua like ia me ko Holane mau kulanakauhale. Ua eliia na muliwai, kahi o na alanui, a ua holo na kanaka iloko o na waapa, aole ma na kaa.

O Kopenehagene. Ua hanaia ma ka aina moku o Zelane. He kulanakauhale waiwai no ia, a ua maikai.

O Edeneboro. Ua kaulana no ia no ka nui o na hale kula nui, a me ka poe naauao. Aole nui wale o na oihana e ae.

O Setokehome, ua hanaia maluna o na pohaku, ka i puni i ke kai. He kulanakauhale maikai no, i ka nana aku.

O Feloreneke. Oia no ke kulanakauhale nui o Tusekene. Ina no ma na aoao elua o ka muliwai o Ano. *O Turino*, oia no kahi e noho ana na'lii o Sadinia.

O *Deresedena*. He oi aku ka maikai oia kulanakauhale, i ka nui o na kulanakauhale ma Europa. Ua nui na kiaha a me na pa, i hanaia ilaila.

O Geneva. Oia no ke kulanakauhale nui o Helevitia. Aia ma na kahawai o ka moanawai nui. Ua nui na wati i hanaia ilaila.

O Genoe. Oia no ke kulanakauhale kahi i hanau ai o Kolono, he wahi kalepa nui no ia.

O Waresau. Oia no ke kulanakauhale nui o Polane. Ua maikai no kekahi mau hale o ka poe waiwai, aka o ka nui, he inoino no.

O Beregene. He awa maikai loa ko laila.

O Kristiana. Oia no ke kulanakauhale nui o Norewai. Ua mahaloia, no ka maikai o kona kahua.

EIA KEKAHI O NA KULANAKAUHALE O EUROPA.

Inoa.	*Aina.*	*Kanaka.*	*Inoa.*	*Aina.*	*Kanaka.*
Ladana	Enelani	1,300,000	Turina	Italia	110,000
Parisa	Farani	890,000	Biremihama	Enelani	107,000
Konesetanito	Tureke	580,900	Koreka	Irilani	100,000
Napele	Italia	400,000	Aderianopele	Tureke	100,000
Peteroboro	Rusia	300,000	Kopenehagena	Denemaka	100,000
Viena	Auseturia	250,000	Berisetola	Enelani	85,000
Lisebona	Potugala	250,000	Leeda	Enelani	85,000
Dubelina	Irelani	224,000	Berusela	Holane	75,000
Ametedama	Holane	200,000	Genoa	Italia	75,000
Berelina	Perusia	200,000	Setokehome	Suedena	75,000
Moseko	Rusia	200,000	Feloreneke	Italia	75,000
Paleremo	Sikili	160,000	Kadiza	Sepania	70,000
Maderida	Sepania	160,000	Pelimouta	Enelani	60,000
Gelasego	Sekotia	150,000	Legehona	Italia	51,000
Liona	Farani	150,000	Katania	Sikili	50,000
Manekeseta	Enelani	130,000	Norewika	Enelani	50,000
Milana	Italia	130,000	Potesemouta	Enelani	45,000
Kerako	Polani	127,100	Sefieleda	Enelani	40,000
Edeneboro	Sekotia	127,000	Leipesika	Geremania	36,000
Hamebuge	Geremania	120,000	Aberedena	Sekotia	33,000
Roma	Italia	120,000	Veledolida	Sepania	25,000
Livepola	Enelani	119,000	Geneva	Helevitia	25,000
Waresau	Polani	110,000	Okefoda	Enelani	18,000
Venike	Italia	110,000	Kristiana	Norewai	9,000

ASIA.

359 O Asia ka moku nui loa o na mokuna a pau ma ka honua nei. He nui ka aina, he nui na muliwai, he nui na mea ai, he nui hoi na kanaka.

Ma Asia i hanaia'i ke kanaka i kinohi, malaila i malamaia'i o Noa ma i ke kaiakahinalii. Malaila i hanau ai o Iesu, a make. Malaila no i hanaia'i ka nui o na hana i kakauia'i iloko o ka olelo a ke Akua.

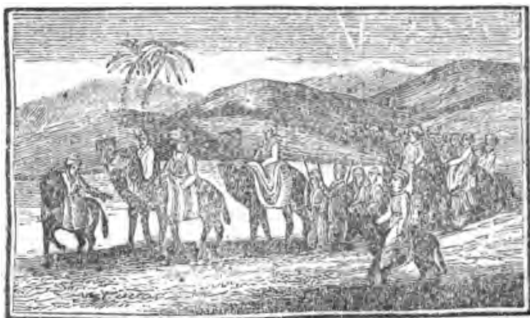
360 O ka aoao hema o Asia, aia no ma ka poaiwaena, e hele aku ana ma ka akau a i ka poai anu akau, a oia wahi aku kahi anu loa. (*E nana i ka palapala honua.*)

361 Ua oi aku ke anu o na aina ma ka aoao akua o Asia, i ko Europa ma ko laua latitu hookahi.

362 E ulu ana no kekahi o na laau ma Asia, a me na aina moku owaho aku, ka i ike ole ia ma na aina e o ka honua. Oia no ke ti, a me na laau ala, na laau lapaau a me na laau mikomiko ai. Malaila wale no e ulu ai.

363 Ua nui na pohaku waiwai, maikai loa. O ka Diamona, a me ke gula, a me ke kala a me ia mea waiwai aku, me ia mea waiwai aku he nui loa.

364 Ma ka aoao komohana o Asia he keokeo kanaka. No ko Europa lahuikanaka lakou. O ka poe ma ke kai o Kasepiana, a ma ka hikina a me ka hema mai, ua eleele iki lakou.

365. (*No ka hoi hou ana.*)

a. He ano e ka noho ana o kekahi poe ma Asia. Ua noho papa lakou, he oihana okoa ka kekahi papa, he oihana okoa ka kekahi. Aole hui aku a hui mai, noho kaawale no. A o ka oihana a ka makua ua lilo mai i kana keiki.

e. Ua akamai no kekahi o na aina o Asia i ka hana aku i na lole, a me na mea kala, a me na mea gula, na mea pa, a me ia mea aku ia mea aku.

i. Aole o lakou ike nui i na palapala. He kula no ka

kekahi; ua aoia na kamalii i ka heluhelu olelo, a me ka helu, ua ike iki no; aka o na palapala pohihihi, aole lakou ike.

o. He olelo e a nui loa, ma Asia. Okoa ka kekahi olelo, okoa ka kekahi, a ua paiia ka olelo o ka nui o na lahui. He palapala pule kekahi, he palapala kanawai kekahi, a me ia mea aku ia mea aku.

u. O ka nui loa o ko Asia poe, he naaupo loa. Ua hookaumahaia e na'lii opuinoino, a me na kahuna pule pono ole; a noho aku no iloko o ka luhi, a me ke kolohe, a me ka naau inoino.

h. He maa lakou i ka aihue, a me ka powa, a me na hana ino wale; aole a lakou hilahila. Iloko o ka manao o lakou, he pono ka hewa, a he hewa ka pono.

k. Ma ka aoao akau o Asia, ua naaupo loa na kanaka. Ua hapa ka ike ko ka hema, a me ko ke komohana.

l. No ko Rusia poe alii ko Asia akau. No ko laila alii ke kanawai, a me ke kiaaina. Ua noho no kekahi poe mawaena, mahope o ko lakou mau alii iho. Hookahi no alii nui ko Kina, a ua nui na aina malalo iho ona.

m. Mahope o ka Pope, kekahi poe uuku e pule nei. Ua nui na Mahometa. Aka o ka nui loa, he Pagana no. Aia no ka poe Misionari, ma kekahi mau aina. O Kina, a me Siama, a me Burema, a me Hinedu, a me Tureke, a me ko Siberia. He mau Misionari e noho ana i na aina nei. Aole nui o ka poe i huli, he mea hou ko lakou hele ana ilaila.

Ninau.—Ma ka ainapuniole hea o Asia? (*E nana i ka palapala honua.*) Pehea na aoao o Asia? Pehea ka nui? (*E nana i ka papa V.*) Ehia kanaka? (*Papa VI.*) Heaha kekahi o na mea nui, i hanaia ma Asia? Heaha na laau e ulu ana malaila? Heaha na waiwai pohaku i loaa? Heaha ke kino o ko ke komohana? Heaha ke kino o ko ka akau a me ka hema a me ka hikina? Pehea ka noho ana o kekahi poe? Ua nui anei na olelo e? Ua naauao anei ko Asia? Ua ao lakou i ka palapala? Heaha ka palapala i ike ai kekahi poe? Ua ahaia na kanaka e na'lii? Heaha ke ano o kanaka? Heaha ka lakou hoomana? Ma na kaei hea ka aoao akau? Ko waena? Ko ka hema? Pehea ka wela ma ka aoao hema? (*E nana i ka olelo no na Poai a me na Kaei o keia palapala.*) Pehea ke anu o ka aoao akau?

Na Kai, a me na Kaikuono. Owai na kai ma ka aoao komohana o Asia? Ai mahea ka puali o Sueza ka mea i pili ai Asia laua o Aferika? Owai ke kowa ma kahi e komo ai a iloko o ke kaiulaula? Owai na kai elua, mai ke Kaieleele aku, ma ka hikina? Owai na kai a me na kaikuono, ma ka aoao hema o Asia? Owai na kai ma ka aoao hikina? Owai ke kaikuono ma Tataria aku ma ka hikina?

Na Mauna. Owai ka' lalani mauna mawaena o Asia? Ma ka aoao hea ka moe ana'ku? Pehea ka loihi a me ke kiekie? (*E nana i ka olelo no na mauna, ma ka aoao* 8 *o keia palapala.*) Owai la kona inoa ma ka aoao H. A.? Owai ka lalani mauna mai na Alataia mai ma ka hema? Owai ka lalani ia ia ka hui pu ana o keia lalani me na Alataia? Owai na lalani elua ma ka aoao komohana o Asia? Owai ka lalani ma ka aoao hema o Hinedu? Owai ka lalani ma Arabia? Owai ko Asia lalani mauna loihi loa? Owai ko Asia mauna kiekie loa? (*E nana i ka olelo no na mauna ma ka aoao* 8 *o keia palapala.*)

Na Moanawai. Owai na kai elua ma ka aoao komohana o Asia? Owai ka moanawai ma Peresia Hikina? Owai na moanawai ma Siberia? Ma Siberia hea? (*E nana i ka olelo no na moanawai ma ka aoao* 15 *o keia palapala.*)

Na Muliwai. Owai na muliwai nui ekolu ma ka aoao akau o Asia? Ai mahea o Oleneke? Owai na lala elua o Obe? Owai ko Enesei lala? Mawaena mai o ka moanawai hea kekahi lala ona? Owai na muliwai nui ekolu ma ka aoao hikina o Asia? Owai ka muliwai e kahe ana a i ke Kai o Kina? Owai ka muliwai e kahe ana a iloko o ke kaikuono o Siama? Owai iloko o ke kaikuono o Benegala ma ka aoao hikina? Owai ma ka aoao komohana? Owai ka muliwai ma ka aoao komohana o Hinedu? Owai ma Peresia Hikina? Owai na muliwai e kahe ana a iloko o ke kai o Kasepiana? Owai ka muliwai e kahe ana a iloko o Arala? Owai ko Sihona lala? Ehia o na muliwai nui o Asia e kahe ana mai na mauna o Tibeta a me Tataria mai?

Na aoao a me na kulanakauhale nui. Owai ke aupuni ia ia ka aoao akau o Asia? Pehea na aoao? Owai ke kulanakauhale nui? Mawaena o na latitu hea ka nui o ia aina? Owai na aina mawaena o na latitu akau he 30 a hiki aku i ke 50 dekere? Pehea na aoao o Tureke? Owai ke kulanakauhale nui? Pehea na aoao o Georegia? O Tataria kaawale? Ko Kina Tataria? Tibeta? Arabia? Peresia? Pe-

resia Hikina? E hoike mai i na kulanakauhale o keia mau aina. Owai na aina mawaena mai o Tibeta laua o Hinedu? Owai ko Asia mau aina ma ka aoao hema mai o ka latitu akau 30 dekere? Hiki aku lakou ma ka aoao hema a i ka latitu hea? Pehea ka aoao o Hinedu? Pehea na aoao o Kina? O Burema? O Tonekina? O Siama? O Malae? Owai na kulanakauhale nui o keia mau aina? Owai na aina ma ka aoao hikina o Asia? Owai ma ka aoao komohana? Owai ma ka aoao hema?

Na Aina moku. Owai na moku ma ka akau o Asia? Aia lakou ma ka moana hea? Owai na moku ekolu ma ka hikina o Tataria? Owai na moku elua mawaho iki o Kina? Owai ka pae moku liilii mawaho loa aku o Kina? Owai ka pae Aina moku ma ka hikina o Tonekina? Owai ko laila moku nui? Owai na moku liilii ma ke Kaikuono o Benegala? Owai ka moku nui ma ka hema o Hinedu? Owai na aina malaila aku ma ke komohana?

Na Latitu a me na Lonitu. Owai na aina ma Europa ma ka latitu hookahi ana me Siberia a me Kamesekateka? Owai ma Amerika ma ia latitu hookahi no? Owai na aina ma Amerika a me Europa, e like ana ka latitu me Tataria? Owai ka mea e like ana me Tureke, a me ka aoao akau o Perusia, a me Tibeta a me Kina? Owai ka aina ma Asia, mai ka hema aku a hiki i ka latitu e like me ka aoao hema o Europa? Owai na aina e ma ia latitu hookahi no?

Owai na kulanakauhale ma Siberia ma ka latitu hookahi me Peteroboro? Owai na kulanakauhale a me na mauna ma ka latitu hookahi me Ladana? Owai na kulanakauhale mawaena mai o na latitu 39 a me 41 dekere? Owai na kulanakauhale ma ka latitu 30 a hiki aku i ke 33 dekere? Owai na wahi kaulana kokoke iho ma ka poai oluolu akau? Owai na aina a me na moku ma Asia i ku ia i ka poai waena? Owai na aina moku mai ka poai waena mai? Heaha ka lonitu o Tureke? Pehea ko laila wati, he hakalia anei he wikiwiki anei i ko kakou ma Hawaii nei? I ke awakea maanei ma Hawaii nei, heaha ka hora ma Hinedu? Pehea ko Burema? a me ko Kina a me ko Iapana ia kakou ke awakea?

O ASIA AKAU.

SIBERIA.

366 No Rusia no ka aoao akau o Asia, o ka inoa o ka aina Siberia.

He naaupo loa ko Siberia. E noho ana no iloko o na hale inoino, a iloko o ke ana, malalo o ka lepo kekahi. E ola ana lakou i ka imi holoholona hihiu, a me ka lawaia ana. Ma keia aina no e laweia aku ko Rusia poe hala i ke kanawai o lakou.

Ma kekahi o na kulanakauhale nui o laila, ua pono iki no kekahi o na hale, i ka ike ana aku. Ua like iki me ko Europa iloko o na oihana, a me ka hoomana ana.

367 He aina anu loa ko Siberia; ua paa i ka hau, a ua wi. Ua like ke anu me ko Lapelana. He mau wahi auakua, ua loihi loa; aole laau, aole mea e ulu ana, he hau wale no. Ua mau no ko laila hau.

Loaa no ia Rusia na waiwai nui ma keia aina; he kala, he gula, he diamona, a me na pohaku maikai e ae, he nui loa. He hulu ilio kekahi, ua maikai ko laila hulu.

Ninau.—I Owai ka aina ma ka aoao akau o Asia? Pehea na aoao o Siberia? Owai ka lae ma ka aoao akau? Owai na aina moku? Owai na lalani mauna iloko o Siberia a pili koke aku ilaila? Owai na muliwai ma ka aoao akau? Owai ke kulanakauhale nui?

II. Owai na kulanakauhale ma ka muliwai o Urala? Ai mahea o Toboloko? Ai mahea ka waoakua nui? (*E nana i ka olelo no na waoakua ma ka aoao* 7.) Owai ko laila moanawai? Ai mahea o Kolohevane, laua o Tomoseke? Owai ke kulanakauhale kokoke aku ma ka moanawai o Baikala? Owai ka muliwai e komo ana a puka aku ma kekahi aoao o keia moanawai? Owai ke kulanakauhale ma kapa wai o Lena? Ai mahea o Okoteke? Owai ka anemoku ma ka aoao hikina? Owai ke kulanakauhale ma ia anemoku? He misionari anei ma Siberia? (*E nana ma ka aoao* 148.)

NA AINA MAWAENA O ASIA.

O Kerasia, o Georegia, o Tataria, o Tureke, o Peresia, o Tibeta, o Iapana.

368 Ua kapaia ko Asia waena na aina kiekie mawaena o na lalani mauna o Aletaia ma ka akau, a o ko Himele a me ko Kina pa nui ma ka hema. Mai

ke Kaieleele mai ma ke komohana, a i ke kowa o Tataria ma ka hikina.

369 Aia no mawaena o na latitu akau he 30 a me 50 dekere akau, ua anu loa no, no ke kiekie o ka aina. (*E nana i ka olelo no ke anu a me ka wela ma ka aoao* 24.)

370 O na aoao hema o Peresia, a me Peresia Hikina, a me Tibeta, ua komo aku iloko o ko Asia Hema, a ua like no ka wela me kau wahi o ia aoao.

371 He oi aku no ka wela o kekahi aoao o Tureke, i ko Europa aoao hema; aka o na aina ma ka aoao komohana o na Mauna Ao, ua oluolu no. Aole ikaika loa ke anu i ka hooilo ma na kahakai o ko laila mau kai. A o ka wela o ka makalii, aole no ikaika loa ia, no ko laila mau mauna.

372 O na aina ma ka aoao hikina o na mauna Ao, ua kiekie loa, a ua anu, a hiki loa mai ma ka hema a i Tibeta, a me na aoao akau o Kabula; he ikaika loa ke anu i ka hooilo. Ua loihi ka waiho ana o ko laila ia aole kapi i ka paakai, aole no e pilau, no ke anu, a no ka makani maloo.

Ninau.—Pehea na aoao o ko Asia waena? Ma na latitu hea keia mau aina? Pehea ke anu a me ka wela? Owai na aoao e komo aku ana iloko o ko Asia hema? Pehea ke anu a me ka wela o na aina ma ke komohana aku o na mauna Ao? No ke aha la ka oluolu o ia wahi? Pehea na aina mai ka aoao hikina mai o na mauna Ao? No ke aha la e pilau ole ai ko laila ia?

O KIRASIA A ME GEOREGIA.

373 Aia no o Kirasia, a me Georegia mawaena o ke Kaieleele, a me ke kai o Kasepiana. I keia manawa, ua hui pu ia iloko o ko Rusia aupuni. Ma Kirasia ua nui wale o ko Tataria lahui auwana. Ma ka hoomana ua kapaia ko Georegia he Kristiano.

Ua kaulana keia mau aina no ka nui o na wahine, ua kuaiia kekahi o lakou i ko Tureke, a me ko Peresia.

Ninau.—Ai mahea o Kirasia laua o Georegia? Owai ke kulanakauhale nui ma kapawai o ka muliwai Kura? Ua kaulana keia mau aina no ke aha? Ua ahaia na wahine?

O TATARIA.

374 He hale lole ko na kanaka o Tataria. Ua laweia maluna o ka lio, a iluna hoi o ke kaa ma na wahi a lakou e hele ai. He poe auwana lakou; ma na huakai nui lakou e hele ai, e imi ana i ka ai na na lio, a me na kamelo, a me na hipa o lakou. Ua ai nui lakou i ka io a me ka waiu o keia mau holoholona.

No Tataria no ka nui o na aina o Asia waena, mai ke Kasepiana a i ka moana Pakifika. Ua maheleia penei; o ko Kina Tataria, aia no ma ka hikina mai o na mauna Ao, a me ko Tataria Kaawale ma ke komohana aku o keia mau mauna. Kekahi poe o laila ua hookupu lakou no ke alii o Rusia.

O TATARIA KAAWALE.

375 He oluolu keia aina, a ua hiki wawe na mea kanu; aka aole i mahiia ka ai, a ua waiho wale ia ka aina.

I ka manawa mamua, ua nui na kulanakauhale a me na kanaka malaila. E waiho ana no na hale hioloia o ka poe kahiko.

Ua naaupo ka nui o kanaka; ma kau wahi ua loaa iki no ia lakou, na hana a ka poe akamai, a ua ike iki no.

O Samakana ko laila kulanakauhale nui, ua nui loa mamua a ua emi iho keia manawa. A ilaila ke kula nui a ka poe Mahometa.

Ninau.—Pehea na aoao o Tataria Kaawale? Owai ko laila kai? Owai na muliwai? Owai ke kulanakauhale nui? Owai kekahi kulanakaukale?

O KO KINA TATARIA.

376 Ma keia aoao o Tataria, ka nui o ua aina kie-

kie la i oleloia mamua ma ka olelo no ko Asia waena.

Ua wi loa ka nui o keia aina; kakaikahi wale o kanaka. O ka aoao hikina ua ai no, a me kanaka.

Ninau. Pehea na aoao o Tataria? Pehea i kaawale ai o Kina? Owai ka muliwai nui ma ka aoao hikina? Owai ke kulanakauhale ma ke kapawai? Owai kekahi o na kulanakauhale ma ka aoao hikina? Owai ko laila anemoku? Owai na aina moku? Owai na waoakua mawaena? (*E nana i ka olelo no waoakua ma ka aoao* 7.)

TUREKE MA ASIA.

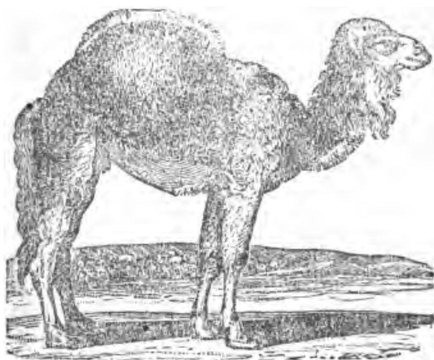
377 Ma Asia wale no, ko Tureke aupuni mamua. Ua kaua aku lakou, a lilo kekahi aoao o Europa ia lakou; a ilaila ko lakou kulanakauhale nui e noho nei.

Aole no e like ke anu o Tureke ma Asia, me ko Tureke ma Europa; aka ke ano o kanaka, ua like no.

He poe Kristiano e noho ana ma Amenia. Ma ka aoao hema kahi i kapaia o Suria, ka aina o na Iudaio mamua. Aia no o Ierusalema, ko lakou kulanakauhale nui ilaila.

Ninau. Pehea na aoao o Tureke? Owai ke kulanakauhale nui? Owai ka lalani mauna ma Asia Uuku? Owai na mokuna nui ekolu o Tureke? Owai ko laila poe Kristiano? Ai mahea lakou? Owai na muliwai e kahe ana mai Tureke aku a iloko o ke kaikuono o Peresia? Owai ke awa ma ke Kaieleele? Owai na kulanakauhale kokoke aku i ke Kaieele? Owai na kulanakauhale ma kapa wai o ka muliwai o Tigerisa? Ai mahea o Ierusalema? Owai na awa ekolu ma kahakai o Suria? Ai mahea na kulanakauhale o Alepo a me Damaseko? Owai ka ainamoku mawaho aku o Suria?

PERESIA.

378 O ke Kamelo, ko Peresia lio e holo nui ai. Ua uhiia ka maka o ko laila poe wahine i hele lakou iwaho. I hele lakou ma kahi loihi, he hale ko lakou maluna o na kamelo; ua kaulia a paa ilaila, aole ikea na maka.

He aina mauna o Peresia, a he waoakua one kekahi. He wi ko na mauna a me ko na waoakua, aole nui ka ai. He aina maikai no. I ke kau wahi, ua nui ka ai.

Ma ka aoao akau, he anu ka makani a he ua, iwaena mai ua oluolu. He wela loa ko ka hema.

He poe kanaka hookano, he paani, he kolohe, he apiki, he hoopunipuni.

kie la i oleloia mamua ma ka olelo no ko Asia waena.

Ua wi loa ka nui o keia aina; kakaikahi wale o kanaka. O ka aoao hikina ua ai no, a me kanaka.

Nin. Pehea na aoao o Tataria? Pehea i kaawale ai o Kina? Owai ka muliwai nui ma ka aoao hikina? Owai ke kulanakauhale ma ke kapawai? Owai kekahi o na kulanakauhale ma ka aoao hikina? Owai ko laila anemoku? Owai na aina maku? Owai na waoakua mawaena? (*E nana i ka kii no waoakua ma ka aoao* 7.)

TUREKE MA ASIA.

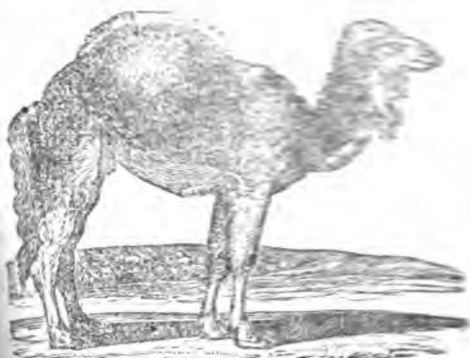
377. Ma Asia wale no, ko Tureke aupuni m... Ua kaua aku lakou, a lilo kekahi aoao o E... lakou; a ilaila ko lakou kulanakauhale nui e... nei.

Aole no e like ke a... ma A... Tureke ma Europa; al... anaka...

He poe Kristiano e... ka aoao hema kahi i... daio mamua. Aia n... nakauhale nui ilaila...

inau. Pehea na ano o Tureke? Owa ... nui? Owai ka lalani mauna ma Asia ... una nui ekolu o Tureke? ... iahea lakou? Owai na muliwai ... a iloko o ke kaikuono o Peresia? ... eleele? Owai na kulanakauhale ... Owai na kulanakauhale ma kahi ... gerisa? Ai mahea o Ierusalema ... kahakai o Suria? Ai mahea na kulanakauhale ... e Damaseko? Owai ka ainamoku ...

PERESIA.

O ke Kamelo, ko Peresia lio e holo ... nui a... ka maka o ko laila poe wahine i hele lakou ... I hele lakou ma kahi loihi, he hale ko lakou ... o na kamelo; ua kaulia a paa ilaila, ao... maka.

... mauna o Peresia, a he waoakua one keka... ko na ... a me ko na waoakua, aole ... He ai ... ai no. I ke kau ... hi, ua ...

... nu ka makani ... wela ... ano, he ...

Ninau—Pehea na aoao o Peresia? Owai ke kulanakauhale nui? Ai mahea o Isepehana kekahi kulanakauhale? Ai mahea o Erivana? Owai kekahi mau kulanakauhale ma ka akau? Owai kekahi awa ma kahakai o ke kaikuono o Peresia? Ai mahea o Siraza? He muliwai anei kekahi ilaila?

PERESIA HIKINA.

379 Ua kaawale aku ka aoao hikina o Peresia i na makahiki hala ae nei, a ua okioki ia a lilo i na'lii e. Aia no ka nui o ka aina i ke alii o Kabula, nolaila ua kapaia e kekahi ko Kabula, a o Afagana e kekahi; no ka mea, oia no ka inoa o kekahi o na lahui kanaka malaila.

He aina mauna keia; nolaila ua oi aku ke anu i ko na aina e aku.

He poe ikaika ko laila kanaka, he puni kaua, he powa; nolaila ua lilo mai keia aina ia lakou.

Ninau.—Pehea na aoao o Peresia Hikina? Owai na mokuna nui elua? Owai ke kulanakauhale nui? Owai na mauna ma ka aoao akau? Heaha ka mea i kaawale ai o Hinedu? Owai ke kulanakuhale ma ka aoao hikina o ka muliwai o Inedu? Owai ke kulanakauhale ma ka aoao komohana? Owai ka muliwai a me ke kulanakauhale ma ka aoao hema? Owai ke kulanakauhale kokoke aku ma ka nuku wai o Inedu?

TIBETA.

380 He aina hoomana kii ko Tibeta. O Lamanui ka inoa o ua akua la. He kanaka no ia, ua hoolilo-ia e lakou, i akua. Aia make ia, manao iho la lakou, ua komo aku la kona uhane iloko o ke kino o kekahi keiki. Koho aku na kahu akua i ua keiki la a hoolilo ia ia i akua. Aia no ia ia a me na kahu, ka malama o ka aina.

He aina maloo, he anu, he wi o Tibeta. E ae ana lakou mahope o ke alii o Kina.

He poe kanaka oluolu no, ko laila; aka he molo-

wa, a ua lilo loa i ka lakou pule kii. Ua oi aku ko lakou naauao i ko Tataria, a ua ike iki i na hana.

Ninau.—Pehea na aoao o Tibeta? Owai ke kulanakauhale nui? Owai na muliwai nui e kahe ana, mai na mauna o Tibeta mai? Ehia kapuai o ko laila mauna kiekie? (*E nana i ka olelo no na mauna ma ka aoao* 8.)

NAPAULA A ME BUTANA.

380 Aia no na aupuni nui elua mawaena o Tibeta a me Hinedu. Ua hookupu lakou, no na'lii o Tibeta. He aina oluolu, aole anu, aole wela. He mau mauna nui kokoke. Ua mau no ke anu maluna a me ka hau.

Ninau.—Ai mahea na aupuni o Napaula a me Butana? Pehea ko laila anu a me ka wela? No ke aha la ka wela ole e like me ko Hinedu? (*E nana i ka olelo no ke anu a no ka wela ma ka aoao* 24.)

IAPANA.

381 He mau aina moku keia aupuni. Aia no ma ka aoao hikina mai o Asia mai.

Mamua, he kanawai ko lakou, e hehi i ke kea; a o ka mea hehi ole i ke kea, ua make no ko lakou ukiuki i ka ka Pope poe Misionari, nana i hoolaha aku kana hoomana ilaila. Ua oleloia, ua pau.

He aina anu loa ko Iapana, i kekahi hooilo, a ua

wela loa i kekahi makalii. Ua pau loa i ka aina i ka mahiia, a ua oleloia, aohe aina e like me ia i ka nui o ke kala a me ka gula. He poe hiki wawe i ke ao ana, a ua akamai i na hana. Ua akamai i ka malama ana i ko lakou aina. Ua oi aku paha ko lakou akamai, i ko Asia aina e a pau.

Ninau.—Ai mahea na aina moku o Iapana? Ehia o lakou? Owai la ko lakou mea nui? Ma ka moku hea ke kulanakauhale nui? Ai mahea kahi kalepa nui o Nanagasaki?

KO ASIA HEMA.

O Arabia, o Hinedu, o Burema, o Tonekina, o Siama, o Malae, a me o Kina.

382 Aia no ka nui o ko Asia hema mau aupuni, ma na kahakai o ka moana Iniana, mawaena o na latitu akau he 10 a hiki aku i 30 dekere. Eia na aupuni iloko o ia mahele ana. O Arabia, o Hinedu, o Burema, o Tonekina, o Siama, o Malae, a me o Kina. Ua hiki aku ko Kina ma ka latitu akau, he 40 dekere, a o Malae, ua hiki mai ia a i ka poai waena.

383 He mau aina wela lakou nei a pau; o ka aoao akau o Kina wale no koe, aole ia i wela. O na mea a pau e ulu ana ma ke kaei wela, e ulu ana no ma keia mau aina, a e ulu ana no na laau waiwai he nui loa.

384 Ua nui loa ka raiki. Oia no ka mea ai nui a ko laila poe kanaka, a he pulupulu a me ke kilika, na mea i hanaia'i ko lakou lole maikai.

385. (*No ka hoi hou ana.*)

a. Ua mahi nui ia ka ai, ma na aupuni nei a pau: o Arabia wale no ka i mahi pono ole ia; a no ka piha loa o na aina i kanaka, ua hune loa kekahi poe, a no ka nele o ka poe makaainana i ka ai, he pepehi kekahi i ka lakou keiki.

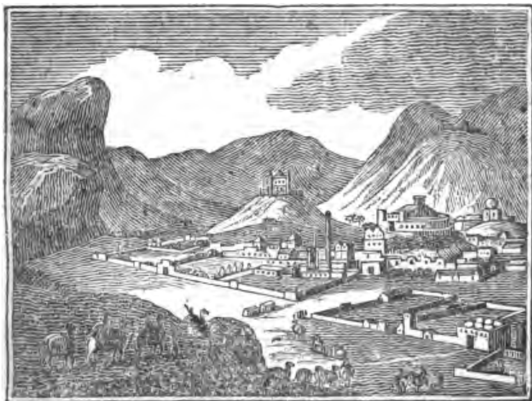
e. Ua hooikaika loa kekahi poe o lakou i ka imi ana ka mea e pono ai ke kino, no ka mea, i ole lakou hooikaika, ua make i ka pololi.

i O na mea kalepa nui o ko Asia hema, oia no ke ki, ke kope, na pilale, na laau lapaau, na pohaku maikai, me ke

kala, me ke gula, me na lole kilika a me na lole ie ua nui loa.

Ninau.—Ai mahea na aina o Asia hema? Owai na aupuni iloko o keia mahele ana o Asia? Heaha ka latitu o ka aoao akau loa o keia mau aina? Heaha ka latitu o ka aoao hema loa? Pehea ka wela a me ke anu? Heaha na mea e ulu ana? Heaha ka ai malaila? Heaha ka lole? Ua nui anei kanaka? Pehea ka poe makaainana? No ke aha la i pepehi ai na keiki? Heaha na mea kalepa?

ARABIA.

386 O Arabia no ka aina i hanau ai o Mahometa, ke kaula wahahee; ma ke kulanakauhale o Meka. Oia keia i hoikeia mai maluna.

He poe auwana ko waena o Arabia. He poe e ola ana i ka powa wale aku, a me ka hanai holoholona.

O ka poe e noho ana ma kahakai, he mau kulanakauhale ko lakou, a he ike no i ka palapala a me na hana, aole no i naauao loa.

He aina wela loa ko Arabia, he maloo; a o waena, he waoakua, he one wale no, he uuku wale ka

wai. Ma keia waoakua, i hele ai ka Iseraela, i ko lakou hele ana, mai Aigupita aku a i Kanaana

Ninau.—Peha na aoao o Arabia? Heaha no waena? Owai na mauna? Owai ka mauna kaulana kokoke aku ma ke Kaiula? He muliwai anei ko laila? Owai ke kulanakauhale nui?

Owai ke awa ma Meka ma ke Kaiula? Mai Meka aku a ihea o Medina? Owai ke kulanakauhale nui ma ka aoao hikina? Ai mahea o Moka? Owai ke kulanakauhale kokoke aku ilaila? Owai ke kulanakauhale ma ka H. H.? Owai ko Arabia aina moku mawaho aku o ka Lae Guadafiui? Owai ke laila makani ino? (*E nana i ka olelo no na makani, ma ka aoao* 25.)

INIA.

387 Aia no iloko o na wahi kapaia o Inia, ko Asia mau anemoku elua, ma Arabia mai ma ka hikina. Ua oleloia o Inia ma kela aoao o Ganege, a o Inia ma keia aoao o Ganege.

Ua nui na muliwai ma keia mau anemoku, a ua nui loa kekahi mau muliwai; nolaila, a no ka wela, he mau aina ulu nui ka ai.

O HINEDU.

388 Ina no ka laau nui loa ma Hinedu; ua kapaia he Beniana. Ua kolo iho ke aa mai na lala mai a iloko o ka lepo me he hala la. Ua palahalaha loa na lala. Ua oleloia, aia no kekahi o na laau nei, e hiki no i na kanaka 7,000 i komo iloko ma ka malumalu o kona mau lala.

Ua maheleia o Hinedu, a nui na aupuni liilii; aka ua lilo lakou ia Beritania. No Beritania mai na kiaaina, aia malalo iho o lakou, na'lii kamaaina. He aina wela loa, a he ua; nolaila, ua nui na hua ono, a me na mea ai e ulu ana.

He poe ikaika ole, he molowa, he kolohe loa. Ua lilo loa mahope o na kii.

Ninau.—Pehea na aoao o Hinedu? Owai na mauna ma ka aoao akau? Owai ka muliwai nui? Owai na muliwai ekolu ma ka aoao hema? Owai ke kulanakauhale nui? Ai mahea o Delehi kekahi kulanakauhale nui? Ai mahea o Agara? Owai na kulanakauhale ma kapa wai o Ganege? Owai na inoa o na aoao hikina a me ke komohana? Owai na kulanakauhale ma ka aoao hikina? Owai na kulanakauhale ma ke komohana? Ai mahea o Bomeba? Owai na kulanakauhale mawaena o ko ka hikina? Owai mawaena o ko ke komohana? Ai mahea o Golokoneda kahi i kaulanaia'i no na diamona i loaaia'i ilaila? Owai ka lae ma ka aoao hema loa o Hinedu? Owai na aina moku kokoke aku? He misionari anei ma Hinedu?

KELONA.

389 He aina moku nui o Kelona. He aina maikai. Malaila mai na laau lapaau, a me na laau ala he nui loa, a me he gula, a ia waiwai aku ia waiwai aku.

He ala ko laila nahelehele, i na mea maikai e ulu ana.

Ua lilo na kahakai o keia aina, ia Beritania; aole nae i malu loa ko waena ia lakou.

Ninau.—Ai mahea o Kelona? Owai ke kulanakauhale nui? Ai mahea o Tinekomale?

O BUREMA.

390 Ua nui na Elepani ma Burema. Ua aoia i ka hana. Maluna ona ke kanaka e holo ai me ka ukana he nui loa.

He aina wela no o Burema; aole nae i wela loa, e like me ko Hinedu; no ka mea, he aina kiekie no o Burema.

He poe ike i ka palapala lakou, a ua ike iki i na hana. He opuimoino lakou iloko o ke kaua, a iloko o ka hoouku ana no ka hewa; a he naaupo iloko o kekahi hana a lakou. Ua huli kekahi poe ma ka ke Akua olelo i keia wa. He poe misionari malaila mai Amerika mai.

Ninau.—Pehea na aoao o Burema? Owai ko laila muliwai nui? Owai ke kulanakauhale nui? Owai kekahi kulanakauhale? Owai na kulanakauhale ma ka muliwai o Irawada? Owai ke awa ma ka aoao hema? Ai mahea o Arakana?

O SIAMA.

391 He lana ka aina o Siama i ka wai kahe, i ka hooilo. Nolaila, ua kaulia na hale o lakou maluna o na laau i makiaia a iloko o ka lepo. He haahaa ka aina, a ua nui ka muliwai. Ua momona loa ka lepo o ko laila aina hiki wawe na mea kanu.

He aupuni uuku no o Siama, aka he waiwai nui no. Ua like ka wela me ko Burema, a me ko laila no ke ano o kanaka.

Ninau.—Ai mahea o Siama? He aina nui anei? Owai ka muliwai nui? Owai ke kulanakauhale nui?

O TONEKINA.

392 Ekolu aina nui iloko Tonekina o Kokina Kina, o Kamebodia, a me o Lao. Aole i akaka pono ke ano o ia mau aina. Ua oleloia, he palahalaha, a he haahaa.

Ua kakauia ka lakou pale ma ka pepa, a kuniia i ke ahi e na kahuna imua o ke alo o na kii. Ua oleloia, he poe kanaka ikaika, molowa ole, akamai i na hana a he apiki ole e like me ka nui o ko Asia.

Ninau.—Ma ka aoao hea o Tonekina, mai Burema mai? Owai na aina iloko o Tonekina? Pehea na aoao? Owai ka muliwai? Owai ke kulanakauhale nui? Owai kekahi mau kulanakauhale nui? Owai ke kulanakauhale ma Kamebodia? Owai ke Kaikuono ma ka aoao hikina? Owai ka aina moku?

O MALAE.

393 He anemoku keia aina. Ua wela loa, maikai no ka aina. Ua nui na lahui kanaka maloko o ia aina; ua kaawale kekahi, ua kaawale kekahi.

He poe makau ole ko Malae, he poe ikaika, he powa, he maalea loa i ka apiki a me ka aihue.

Ninau.—Peha na aoao o Malae? Owai ke kulanakauhale nui?

O KINA.

394 I ka wa mamua loa ua hana ko Kina i ka pa nui ma ka aoao akau i mea pale aku ko Tataria poe kaua. E waiho ana no ua pa la i keia manawa, aole hiolo. 1,500 mile ka loa, ekolu paha anana ka palahalaha, a eha anana ke kiekie. Aia maluna o ua pa la, na hale kiai he nui loa.

Ua pau loa o ka aina o Kina i ka mahiia, no ka nui loa o kanaka. Aole aina e e like me Kina, i ka nui loa o kanaka. Aia no kekahi poe o lakou ma na waapa makai, a ma ka moana. Aole o lakou hale e ae, o ka waapa ka hale. Malaila no ka po a me ke ao. Ua nele loa ka poe hune.

He poe akamai ko Kina i kekahi o na hana, a ua ike no i ka palapala. He poe apiki nae, he poe hoopunipuni i na malihini.

Ninau.—Pehea na aoao o Kina? Ai mahea ko Kina pa nui? Ma na latitu hea o Kina? Owai na muliwai nui elua? Pehea ka wela a me ke anu o Kina? Owai ke kulanakauhale nui? Owai kekahi o na awa a me na kulanakauhale? Ai mahea ka muliwai loihi i eliia? Owai ka aina moku nui mawaho iki o Kina? Owai ka poe moku mawaho aku o ia moku? Owai na aina o Asia i lilo ia Kina?

395. (*No ke kaahele ma ka palapala hema o Asia.*)

Ina paha e makemake oe e hele makaikai ma Asia, e pono ia oe e holo ma ka moku a i Semurena ma ka aoao komohana o Asia, kahi ia e holo nui nei ka poe kalepa.

Ina e noho ana oe ma Amerika Hupuia, pehea oe e holo ai a hiki i Semurena? (*E nana i ka palapala honua.*) Heaha ke ano o ko laila kanaka? (355,375) Mai Semurena aku oe ma ka aoao hea a hiki i Epeso?

O ka poe kaawale ma Tureke, aole lakou e kahi i ko lakou umiumi; e waiho no a loloa, e like me ko Tureke.

Aole no e komo ka papale maoli, he papale lole ko laila a he lole nui. Aole puapuamoa, aole lakeke, no ka mea, he wahawaha loa ko Tureke i ka poe Kristiano, a ina ikeia kekahi, ua kahikoia i like me ko na aina Kristiano, ua hooinoia, a ua pepehiia kekahi a make.

Mai Epeso aku oe e holo ai a hiki i Konesetaneto, owai na kai a me na kowa i hala ia oe? (*E nana i ka palapala honua no Europa.*) Owai ko Rusia kulanakauhale ma ke kahakai o ke Kaieleele ma ka akau? Owai ke kai i hala ia oe i ko hiki ana aku ma Kirasia? Ai mahea o Asetekana?

Ma ka aoao hikina o Siberia e holo ana oe maluna o na holowaa kauoia e na ilio. He aina anu loa ko laila, aole no oe e pono ke holo nui aku.

Pehea ke ano o na hale a me na kanaka ma Siberia? (365.) Owai kekahi poe malaila? Owai ke awa ma kahakai o Kasepiana e hala ia oe, i ko holo ana a ike ia Tefeli ke kulanakauhale nui o Georegia? Mai laila mai a Ierusalema, ma ka aoao hea oe e hele ai? A hiki oe ilaila, owai na kulanakauhale i hala ia oe?

E! Mai poina oe e hele a makaikai i ka mauna o Ararata, kahi i kau ai ka halelana o Noa, i ka maloo ana o ke kaiakahinalii.

Pehea o Ierusalema? A me Suria? Owai ka poe i noho ai ilaila mamua loa? Owai na hana nui i hanaia'i ilaila? (358.)

Mai Ierusalema aku ma ka aoao hea o Aigupita? Ina paha e makemake oe i ike i ko Arabia waoakua a ka mauna o Sinai, e pono ia oe e lawe i ka wai no na la e noho ai ilaila. Maloko o na huewai ilikao e lawe ai i ka wai, i wai no na kamelo a me na kanaka, no ka mea aohe wai iki malaila.

Ma ka aoao hea o Meka mai ka mauna o Sinai aku? Ma ka aoao hea o Moka? Ai mahea ke kope maikai? Owai ko Arabia poe ike, ka poe ma kahakai anei, ka poe mawaena aku anei? (385.) Owai ke awa ma ka aoao akau o ke Kaiula? (*E nana i ka palapala honua o Aferika.*) Ina e holo aku oe mai Moka aku ma ke kai a i Busire ma Peresia, ma ka aoao hea oe e holo ai.?

I kou holo ana ma ke kaikuono o Peresia, e ike oe i ka poe luu pipi e loaa ka momi; he mea waiwai no ia: a o ua poe la e luu ana, he kauwa hooluhi lakou.

I ka hele ana ko Peresia poe wahine iwaho, pehea lakou e hele ai? (376.) E ike anei oe i ko lakou maka? I hele oe

ma ke kulanakauhale nui o Isepehana, ma ka aoao hea oe e hele ai? Ai mahea ke kulanakauhale nui o Sirasa? Pehea kou manao i keia mau kulanakauhale? Pehea ka mahele ana o Peresia? (355.) Pehea oe e hele ai ke hele aku oe ma Peresia Hikina? Heaha ke ano o ko laila kanaka?

I kou hele ana aku ma Tataria kaawale, he hale kula aha i loaa ia oe ilaila? (373.) Pehea la na kanaka? Ua nui anei ka poe kahiko? Pehea kou makemake i ka lakou ai? (372.) E pii oe ma ka mauna hea i kou hele ana aku a i ko Kina Tataria? A ilaila ae, owai ka aina kokoke iho?

E hele paha oe e ike i ka Lamanui. (378.) E pono ia oe i ka hoomanaò, i ko hele ana e ike i ke kanaka nui ma Asia, e lawe i ke kala, i ole ia, i ukana paha, i mea makana aku ia ia.

Ma ka waoakua hea oe e hele ai i hiki oe ma Tataria Hikina? He kulanakauhale anei kekahi malaila?

E loaa auaneì ia oe kekahi poe elemakule a me na luwahine i waiho wale ia e na keiki e make i ka pololi.

Ia oe malaila, owai ke aupuni uuku mai ou aku ma ka hikina? E pii ana oe maluna o ka pa hea, i ko hiki ana ma Kina? Ina paha e ae mai ko laila poe ia oe e hele i ko lakou aina, pehea oe e hele ai, mai Tataria Hikina a i ke kulanakauhale nui o Pekina? Mai laila aku oe ma ka aoao hea i hiki oe ma Nanekina a me Kanetona? Heaha o ko laila kanaka? (393.) Malaila no oe e waiho ai ke kapa mehana, no ka mea, aole no e makemake i nui ke kapa ma keia mau aina wela.

Mai Kanetona aku oe ma ka aoao hea, a hiki aku ma na kulanakauhale nui iloko o Tonekina, a me Malae, a me Siama a me Burema? Pehea oe e holo ai? (366.) Pehea ko laila hale? (390.) E pono anei ia oe e hele ma Malae? (392.) Ma ka aoao hea oe e holo ai mai Malae aku a i Kalekuta ma Hinedu? Pehea kou manao i ka poe Hinedu, he maikai anei ko lakou noho ana? (387.) Owai ka aina kokoke aku malaila, e holo ai oe e pakele i ka wela? (379.) Owai ka aina moku mai Hinedu mai ma ka hema? Heaha ko laila waiwai? (388.)

Aole no e pono ia oe e holo ma na aina moku a pau, ma ka hema aku ma Asia. E noho ana no kekahi poe, mai Europa mai, ma kau wahi o na aina moku, a he pono no oe ke hele i ko lakou wahi; aka, i ko holo ana ae, e malama oe ia oe i ko Malae. Ua nui o lakou ma kahakai o na

moku nei a pau. E kipa mai no lakou ia oe ma ka moku, me ka maka oluolu e hoomakamaka, alaila, pepehi iho la i na mea a pau ma ka moku.

Ma na aoao hea oe e holo ai, ke holo mai oe mai Kelona a Nu Holane? Mai Nu Holane a i Tahiki? Mai Tahiki a i Nuuhiwa? Mai Nuuhiwa a i Hawaii?

396. *Na kulanakauhale o Asia.*

Ua nui na kulanakauhale nui ma Asia; aole nae i like na hale, me ko Europa. He inoino ka nui o na hale, ma ko Asia mau kulanakauhale. He haiki na alanui, he kekee, a he lepo.

Ma ka aoao komohana o Asia, he hale pohaku ko ka poe waiwai. He ano e ko laila hale, he hamama ko waena maluna, me he pa pu la, a malaila mai ka malamalama a me ka makani. Ua paa ko waho, hookahi puka paha, kahi e komo ai iloko. E ulu ana no na mea kanu iloko o ua pa la, a e kahe ana no ka wai iloko o kekahi. I ka manawa e wela'i i ka la, ua kaulia ka lole maluna, a noho no na ohua iloko o ka pa kahi oluolu. He maikai no kekahi o na hale maloko, aka o waho ma ka aoao o ke alanui aole puka aniani, aole maikai i ka ike aku. He mau hale paa kiekie me he hale paahao la i ka nana'ku. He palahalaha oluna a malaila no e moe ai kekahi poe i ka po i ke kau wela. Na hale o ka poe hune, ua ino, ua hanaia i ka lepo a me na pohaku liilii.

He mai luku i kekahi manawa ma na kulanakauhale ma Asia komohana a me ko Aferika aoao i pili ma ke Kaiwaenahonua. Ia manawa, ua nui loa o kanaka make ma ko laila kulanakauhale.

He oi aku ka maikai o na hale ma Asia komohana, i ko ka hikina. He maikai no kekahi mau kulanakauhale ma Hinedu: aka o ka nui o na kulanakauhale ma ka aoao hikina, he ino no, he haahaa, he uuku. Ua hanaia i ka ohe a oluna he pili, a hamoia i ka lepo. No ka paa ole ua hiolo koke no, a ua pau koke no hoi i ke ahi. Aka o ka hana hou ana, aole nui o ka hana, a paa no. O ko Asia hale pule, ko laila hale maikai. Ua paa, a ua hanaia i mea hanohano no lakou, ka poe Pagana. Ua nui na gula a me na mea waiwai, e kau ana iloko o kekahi o na hale pule. He mea nui ia ma Kina, a me Burema. Ua punia i ka pa, ka nui o ko Asia kulanakauhale, he pa pohaku

hanaia i ka lepo. Ua hiolo kekahi o na pa, ai iloko o kekahi na hale hiolo o ka poe kahiko e waiho ana.

O *Asetekana*. He kulanakauhale kalepa nui no ia: aia no i ka aina moku ma ka muliwai o Volega. No na aina e he nui loa na kanaka e noho ana, ua hele ilaila e kalepa ai. O *Ikuta*, oia he kulanakauhale nui o Siberia Hikina. He wahi kalepa no ia, a ua like iki me ko Europa poe kulanakauhale. O *Tobolo* a o *Tomo*, he mau kulanakauhale kipa nui ia no ke kuai pu ana o ko Rusia a me ko Kina. O *Tefeli*, ua kaulana ia no na punawai mehana kahi e auau ai.

O *Samakana*, ko Asia hikina kulanakauhale kaulana loa, i ka manawa kahiko. Ua hiolo kekahi o na hale. O *Bukaria*, he wahi kalepa nui no ia. He hale kula nui no ka poe Mahometa, ma keia mau kulanakauhale.

O *Alepo*, oia ke kulanakauhale nui i Tureke ma Asia. O *Damaseko*, he kulanakauhale maikai no ia. Aia ma kapawai o ka muliwai o Papa. He mau hale maikai no, ma na kulanakauhale nei elua. Ua nui na mea i hanaia malaila, a nui no ke kalepa ana. O *Semurena*, oia no ko Tureke kulanakauhale kalepa nui me na moku kalepa o Europa a me Amerika. O *Bagadada*. He wahi kalepa no ia, aka he ino no na hale, aole hanaia a maikai. O *Ierusalema*. Ua hanaia ma ke kahua o ke kulanakauhale kahiko, i pau ai i ko Roma poe koa. He wahi hele pinepine ia e ka poe Kristiano, e makaikai i kahi make ai ka Haku. He mau hale nui maikai no, ilaila.

O *Teherana*. Ko Peresia kulanakauhale, kahi e noho nei na'lii o laila. O *Isepekana*. Oia ke kulanakauhale nui o Peresia mamua, a he nui no ke kalepa ana ilaila i keia manawa. Ua hiolo kekahi aoao, he nui loa mamua. O *Sirasa*. Ua kaulana ia no ka oluolu o ko laila noho ana a me ka maikai o ko laila aina a me na hale kula nui. O *Busire*. Oia no ko Peresia awa nui.

O *Meka*. Ua kaulana ia no ka hanau ana o Mahometa ma ia wahi. He kulanakauhale maikai no. Ua waiwai ko laila poe i ka nui o na mea hele makaikai, kahi i hanau ai ko lakou kaula wahahee.

O *Medina*. Aole no i hana maikaiia keia kulanakauhale. Hookahi mea i manao nui ia, o ka luakini o Mahometa, kahi i waihoia ai ke kupapau ona. He hale nui no ia hale; ua hanaia a maikai. 400 keia pohaku eleele i anaia

a maikai, ma ua hale la, i mea e paa ai, a e maikai ai ka hale. 300 ipu kukui maloko o ka hale, ua mau no ke a ana i ka po a me ke ao. O *Sana*. Ua manaoia oia no ke kulanakauhale nui o Arabia. O *Moka*, no ko Arabia awa kahi e kalepa'i ko Europa poe kalepa.

O *Kabula*. He kulanakauhale kahiko no ia. Ua nui ke kuai ana malaila, me ko Tataria, a me ko Peresia, a me ko Inia. O *Pesehawe*. Oia no kekahi o na wahi e noho nei na'lii o Kabula. Ua nui na kanaka hele malaila, no Inia mai, a no Arabia komohana mai.

O *Kalekuta*. Oia no ke kulanakauhale nui no kekahi poe kanaka o Beritania ma Inia. Ua nui loa o ka poe kalepa, mai loko mai o na aina a pau. He hale nui ka hale o ko Beritania poe kanaka, ua hanaia a maikai loa, me na hale o ko Europa poe alii. Ua kaawale ka aoao no na hale, o ko Hinedu poe kanaka. Ua hanaia ko lakou aoao o ke kulanakauhale, e like me ko Asia poe hale.

O *Madarasa*. Oia no he kulanakauhale nui, no ko Beritania mau aina, ma ka aoao hema o Hinedu. O *Bomeba*. He kulanakauhale nui ia, no ko Beritania mau aina ma ke komohana o Hinedu. Aia no o Bomeba, ma ka aina moku liilii. Ua nui ko laila kalepa, nui na kanaka no na aina e mai. O *Kolumebo*. Oia no kahi e noho nui nei ko Beritania poe ma Kelona. Ua like ia me ko Europa poe kulanakauhale i ka nana aku.

O *Goa*. No ko Potugala kanaka ia kulanakauhale. Aia ma ka aoao komohana o Hinedu. O *Ponedisere*. No ko Farani poe ia kulanakauhale.

O *Benare*. Oia no ko Hinedu kulanakauhale nui, ua nui loa o kanaka. Ua manaoia e ka poe Pagana, he hemolele ia wahi, a hele mai lakou mai ka aina loihi mai, a ilaila e make ai. O *Delehi*, ko Hinedu kulanakauhale nui mamua; i keia wa ua emi, aole nui wale o kanaka. O *Puna*, oia no kekahi kulanakauhale nui o Hinedu.

O *Ava*, ke kulanakauhale nui o Burema, kahi e noho nei na'lii. O *Siama*. He kulanakauhale nui no ia, ma ka aina o Siama. Ua eliia na muliwai mawaena o ke kulanakauhale. O *Keho*. Ke kulanakauhale nui no ia, no Tonekina. He palahalaha kekahi o na alanui, a ua maikai kekahi o na hale. O *Faifo*. He awa ia, no Kokina Kina. Ke holo no ko Europa poe moku, a ku ilaila. O *Malaka*. Ua maikai no kekahi o na hale, he hale pohaku,

Aia no ke kula nui malaila, na ko Beritania poe luna misionari i hana.

Ua nui na kulanakauhale nui ma Kina. Ka inoa wale no ka i ikea o ka nui o lakou. O *Pekina.* Oia no ke kulanakauhale nui o na kulanakauhale a pau, ma ka honua nei. Aia no malaila ke alii nui o Kina. O *Nanekina.* I ka wa mamua, noho no ke alii nui o Kina, ma ia kulanakauhale. Ua oleloia he hale nui ko laila i hanaia i ka lepo, ka mea a lakou e hana nui i na pa, a me na kiaha. Malaila no i hanaia ka lolo nanekini. O *Kanetona.* Oia no ke awa hookahi e ae mai ai ko Kina, e holo ai na moku o na aina e, e kalepa'i. Ua oleloia, he like no ka hana ana o ko Kina mau kulanakauhale a pau, hookahi no ano o na hale. Ua piha loa i kanaka, a ua piha hoi na alanui. O *Lasa*, ka inoa ia o ke kulanakauhale kahi e noho nei ka Lamanui, ma Tibeta. Ua piha loa ia i ka poe hoomana ia ia, no na aoao o Asia a pau.

Iedo. Oia no kekahi o na kulanakauhale nui loa o ka honua nei. Kahi no ia e noho ke alii nui o Iapana. Me he kulanakauhale la kona hale iho, i ka nui loa. *Meako.* Ua kaulana ia no ka nui o ko Iapana poe pule a me ka poe naauao.

O *Nanegasaki.* Oia ke kulanakauhale hookahi, e hiki ai na kanaka e, ke holo lakou e kuai pu me kela poe kanaka.

KIA KEKAHI O NA KULANAKAUHALE MA ASIA.

Inoa.	*Aina.*	*Kanaka.*	*Inoa.*	*Aina.*	*Kanaka.*
Pekina	Kina	3,000,000	Iepahana	Peresia	200,000
Iedo	Iapana	1,300,000	Alepo	Suria	200,000
Kanetona	Kina	800,000	Bukaria	Asia waena	200,000
Kalekuta	Hinedu	800,000	Bomeba	Hinedu	160,000
Maderasa	Hinedu	800,000	Damaseko	Tureke	127,000
Benare	Hinedu	580,000	Semurena	Tureke	40,000
Surata	Hinedu	400,000	Raneguna	Burema	35,000
Delehi	Hinedu	400,000	Meka	Arabia	20,000

AFERIKA.

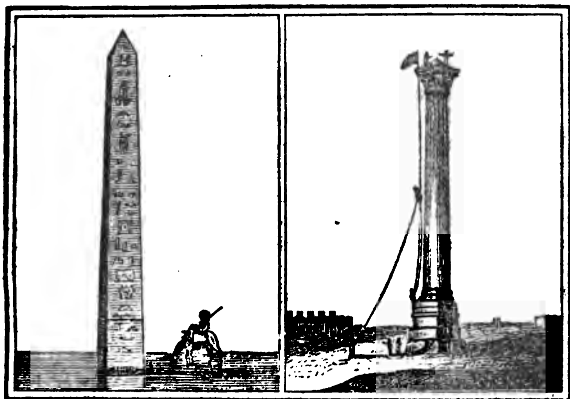
397 Ke kolu keia o na moku nui loa o ka honua nei. Aole i akaka loa ka nui o kanaka. Ua manao kekahi poe, 80,000,000 oloko o ka aina; aole i ike pono ia ka nui o na kanaka oloko o ka aina ma na kahakai wale no i ikeia.

398 He aina wela loa o Aferika no ka nui o na

waoakua one, kahi ulu ole na laau a no ka uuku o-na mauna, a me na moanawai, a me na muliwai.

399 Me ke kaei wela, ke ano o na mea e ulu ana, a me na kanaka. Ma na wahi wai, ua ulu nui ka ai.

400 O ka aoao akau o Aferika, kahi i pili i ke Kai-waenahonua, oia kahi i kaulana loa, mai ka wa kahiko mai, no ka nui o na mea i hanaia e ka poe naauao kahiko. Ua hoikeia mai malalo, na mea elua, ke kuikele a Kaleopata, a me ke kia a Pomepe.

401. (*No ka koi hou ana.*)

a. O ka poe kanaka i noho ai ma ka aoao akau o Aferika mamua, ua naauao lakou, ua ike loa; a he palapala no ka poe e noho ana i keia wa: aka he naaupo no lakou, aole like iki me ka poe mamua, a me ko na aina naauao. Ua hupo loa ko Aferika kamaaina a pau.

e. Eia kekahi hana nui o na lahui kanaka ma Aferika. E kaua pinepine lakou; a o ka poe pio, ua laweia a kuaiia. Ua nui na moku mai Europa aku, a mai Amerika aku, e holo no ilaila e kuai i ka poe kauwa hooluhi. Ua kapu loa keia manawa, ma kekahi mau aina ma Amerika a me Europa. Ina i loaa ka moku kuai kauwa, ua lilo ia a ua make ka poe oluna i ka pili o na kanawai; ke hana malu la no kekahi poe. Ma ka aoao akau o Aferika ua kuaiia na kauwa mai Asia mai, o ko Georegia poe a me ko Kirasia.

i. Ua kapaia he Kristiano ko Abesunia, a me kekahi poe ma Aigupita; aka, aole ku pono keia inoa ia lakou, no ka mea, aole lakou e malama iki i ka Kristo olelo.

o. O na lahui e ae o Aferika, ua naaupo loa lakou. He poe Mahometa ko ka aoao akau, a o ka nui o na aina, he Pegana no.

u. He panalaau ko Beritania ma ka aoao hema; he poe Kristiano no lakou.

h. No ka poe alii wale no ka malama ana o ko Aferika mau aina; he poe alii hookaumaha i na kanaka, he poe naau inoino.

Ninau.—Ma ka aina puniole hea o Aferika? Ma ka aoao hea? (*E nana i ka palapala honua.*) Pehea na aoao o Aferika? Owai ka puali i kaawale ai o Asia? Owai na aina i nui aku i ko Aferika? Ehia kanaka ma Aferika? Ma na kaei hea ia? Pehea ke anu a me ka wela? Pehea ka nui o ia aina? Owai na lahui i oleloia he Kristiano? Pehea ke ano o na mea e ulu ana, a me na kanaka? Pehea ko ka aoao akau i ka manawa kahiko? Pehea lakou e noho nei? Pehea ka nui o kanaka? Pehea ka malama ana o ka aina? Owai ka panalaau ma ka hema loa? Heaha lakou? Pehea ka hoomana a ka poe ma ka aoao akau? Pehea ka nui o na aina? Owai na aina 4,000,000 kanaka? Owai ka aina kanaka nui? (*E nana i ka papa* VI.)

Heaha ke ano o kanaka ma Babare? Ma Soudana? Ma Guinea a me Ganeguba? Heaha ke ano o na kamaaina ma ka aoao hema loa? Owai ko laila poe hou?

Ninau no ka palapala honua o Aferika.

Na lae. Owai ka lae ma ka akau loa o Aferika? (*E nana i ka palapala honua o Europa.*) Owai ka lae ma ka aoao hema loa? Mawaena o na latitu hea o Aferika? Owai na lae ma ka aoao hikina a me ke komohana? Mawaena o na latitu hea keia mau lae? Owai na lae ma ka aoao komohana, mai ka lae o Palama aku ma ka akau? Owai na lae ma ka aina o Guinea? Owai na lae ma Guinea aku a i ka lae o Hope? Owai na lae ma ka aoao hikina?

Na Kai a me na Kaikuono. Owai ke Kai ma ka aoao hikina? Owai ma ka akau? Owai ke kowa i ke komo ana iloko o ke Kaiula? Owai ke kowa i kaawale ai o Madegaseka? Owai na Kaikuono ma ka aoao K.? Owai ma ka aoao hikina? Owai ke Kaikuono kokoke iho ma ka poai

waena? Owai ke Kaikuono ma ka aoao akau? Aihea?

Na Mauna a me na Waoakua. Ai mahea na Mauna o ka Mahina? Owai na mauna ma ka aoao komohana o Aferika? Owai ma ka akau? Owai na lalani mauna elua mawaena mai o ka Poai oluolu hema? Owai ka lalani ma Aferika Hema? Owai na waoakua nui ka i ikea? Aihea?

Na Moanawai a me na Muliwai. Ai mahea ka moanawai o Maravi? Ka moanawai o Demebea ai i hea? Owai ko Aferika mau muliwai nui elua? Owai ko Nile mau lala ekolu? Ai mahea ko lakou mau kumu? Ai mahea ke kumu o Nigere? Ma ka aina hea i hele aku ia a i ke kai? Ai mahea o Senegala? Mai Gamebia aku ia i ka aoao hea? Owai na muliwai elua ma ka aoao hema o na Mauna o Kone? Ai mahea ka muliwai o Zaire? Ai mahea o Bemebaroke? Owai na muliwai nui ma Aferika hema? Ma na mauna hea na kumu o keia mau muliwai? Owai ko lakou mea nui? Owai la ka muliwai nui i ikea ma ka aoao Hi.? Owai ka muliwai ma ka aoao He. o Abesunia? E hoomaopopo mai i keia mau muliwai.

Na aoao a me na Kulanakauhale nui. Owai na aina ma ka akau o ka Poai oluolu akau? Pehea na aoao o ia mau aina? E hoike mai, a me na kulanakauhale nui, mai Moroko mai a i Aigupita. Owai na aina nui mai ka Poai oluolu akau a hiki mai ma na Mauna o ka Mahina? Owai na kulanakauhale nui o keia mau aina? Owai na aupuni iloko o Soudana ka aina nui? Owai na aina nui, mai na Mauna o ka Mahina mai a i ka poai oluolu hema?

Aole no i maopopo loa, na mokuna o Aferika. Ua kaha hewa ia paha kekahi o na mokuna, no ka ike maka ole ia, e ka poe kakau palapala honua.

Owai kekahi o na aina ma Guinea Lalo? Owai kekahi o na kulanakauhale malaila? Owai kekahi o na aina maloko o Zanegueba? Owai ko laila mau kulanakauhale nui? Owai ko laila mau aina ma ka aoao akau o ka Poai waena? Owai ka inoa nui i kapaia na aina ike ole ia iwaena o Aferika? Pehea na aoao o ko Beritania aina Panalaau ma ka lae o Hope?

Na Aina moku. Owai na poe moku ekolu, mai ka lae o Belaneko aku ma ka akau? (*E nana i ka palapala honua.*) Owai ka poe aina moku mawaho aku o ka Lae Verede? Owai na aina moku elua mai ka Lae o Palama mai ma ka hema? Owai ma ke Kaikuono o Guinea? Owai ka moku

nui ma ka aoao Hi.? Owai na aina moku elua mai Madegaseka aku ma ka Hi.? Owai na aina moku mai Madegaseka aku ma ka akau? Owai na aina moku ma ke kowa o Mosamebika? Owai ko Arabia aina moku mawaho aku o ka Lae o Guadafui?

Na Latitu a me na Lonitu. Ma ka latitu hea na aina o Aferika akau? Owai ka latitu o na Mauna o ka Mahina? Owai na aina ma ka Poai waena? Ma ke kaei hea ka nui o Aferika? Heaha ka latitu o Aferika Hema? Owai ka aina ma Amerika Hema i ka latitu like pu me ka Lae Hope? Owai ka aina ma Amerika Huipuia i ka latitu like me ka aina o Babare? Owai ka aina ma Aferika i ka latitu like me ko Hawaii? Me ko Nuuhiva? Me ko Tahiti? Me ko Nu Holane? Ka aoao hema o Aferika a me ka aoao hema o Nu Holane, owai ko laua mea latitu nui? Ma ka lonitu hea ka aina moku o Helena mai Ladana mai? Ehia dekere lonitu mai ka lae o Hope a i Kauai? Ina kekahi wati ma ka Lae o Hope a kekahi ma Kauai, pehea la ka like? Owai la ka aina ma Aferika kupono me Hawaii, ma kela aoao o ka honua? Ia kakou ke aumoe, owai la ko laua mea maluna? I elua wati, kekahi ma Aigupita a kekahi ma Wasinetona, owai ko laua mea hakalia? Ma ka Lae o Belaneko kekahi a me ka Lae o Roke ma Amerika Hema kekahi, owai ka hakalia?

O AFERIKA AKAU.

402 Aia no na aina i kapaia o Aferika akau, mai ka Poai oluolu akau a hiki aku i ke Kaiwaenahonua.

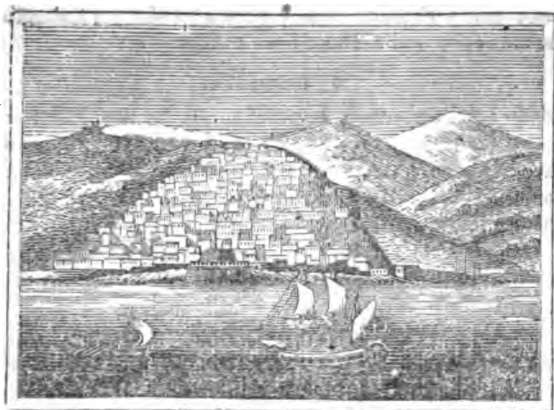
Ua oi loa aku ka wela o keia mau aina no ka pili koke ana o na waoakua nui. Eia na aina ma Aferika Akau O na aina o Babare, a me Aigupita.

NA AINA O BABARE.

403 He aina wela loa ko Babare, he kupu nui na mea kanu; aole nae i mahiia ka aina. He poe kanaka hookano, he molowa, he huahuwa, he kolohe, he powa. Ua waiwai lakou i ka powa moku.

Eia na inoa o na aupuni, iloko o na aina o Babare; o Moroko, o Alegire, o Tuni, o Tiripoli, o Baka, a me o Fezana.

Ua lilo o Alegire ia Farani, i ke kaua ana i ka makahiki 1830.

Ninau.—I. Pehea na aoao o Babare? Owai na aupuni iloko o Babare? Owai na kulanakauhale nui? Owai la ko laila kulanakauhale ma ka aoao hikina? Owai ma ka aoao komohana? Owai ko Europa aina, mai Moroko aku ma ka akau? Owai ma ka akau o Tiripoli? Owai ka lalani mauna ma Babare? II. Owai ko Moroko kulanakauhale ma kahakai o ke kowa o Giberalita? Owai na awa ma kahakai, o ka moana Atelanika? Owai ko lakou mea nui? Owai na kulanakauhale elua maloko ae o ka aina? Ai mahea ka papu Keuta? (*E nana i ka palapala honua o Europa.*) Ua lilo o Alegire ia wai? Owai kekahi kulanakauhale malaila? Mai Alegire aku mahea o Tuni? Mai laila aku mahea o Tiripoli? Ai hea o Derena? Ai mahea ka waoakua nui? Owai ka inoa o kahakai mai ka waoakua nui mai ma ke komohana?

O FEZANA.

404 Aia no o Fezana ma ka waoakua nui. Me he aina moku la ma ka moana, pela no keia aina mawaena o ka waoakua nui. He wahi wela loa i ka makalii a he anu no i kekahi o na hooilo.

He poe kanaka naaupo ko laila, he kolohe.

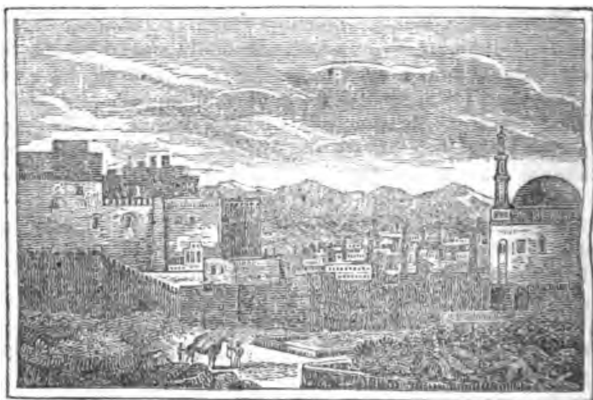
Ninau.—Owai ka aina ma ka aoao hikina o ka waoakua nui? Owai la kona kulanakuahale nui? Owai ka aina ma-

waena mai o Fezana a me Aigupita? Owai na kulanakauhale mawaena mai o Baka laua o Aigupita.

O AIGUPITA.

405 Ua kaulana o Aigupita mai ka wa kahiko loa mai, o ka naauao o kanaka. E ku ana no Puremida, a me na mea e ae, a ka poe naauao kahiko i hana. I keia manawa, he naaupo ko laila kanaka. He poe Mahometa ka nui o lakou. Ina no kekahi poe kapaia he Kristiano; aole nae lakou i malama pono i ka Kristo olelo. Ua hookaumahaia na kanaka e na'lii, ua luhi loa lakou.

He aina wela, aka ua nui ka ai e ulu ana. Ua lanaia ka aina i ka muliwai o Nile, no laila i kupu ko laila ai. Aole wai ua ma ia aina.

Ninau.—Pehea na aoao o Aigupita? Owai ke kulanakauhale nui? Ma ka muliwai hea o Kairo? Owai ko laila awa? Owai ke kulanakauhale ma ka aoao akau o ke Kaiula? Owai ke kulanakauhale mai Kairo aku ma ka hema? Owai ko Asia aina mai Aigupita aku ma ka akau?

O AFERIKA WAENA.

O Senegamebia—o Guinea Lalo—a me Guinea Luna—o Zanegueba—o Nuba—o Abesinia—a me o Soudana.

406 Aia no ka nui o na aina nei, mawaena o na Poai wela; nolaila ua wela na aina; a ua like ke ano o kanaka me ka nui o na mea e noho ana ma ke kaei wela: a pela na holoholona a me na mea e ulu ana. (*E nana i ka olelo no na kaei a me na kau.*)

407 Eia na mea waiwai o na aina nei. He gula, he niho elepani, he pilale, he kauwa hooluhi. Ua mau no ka hele na huakai kalepa, e lawe ana keia mau mea noloko loa mai o ka aina. Maluna o na kamelo lakou e holo ai, a ua laweia mai kekahi o keia mau mea e na kamaaina a kuaiia me na moku kalepa ma ka aoao komohana o Aferika.

408 Ua ulu nui ka raiki, oia ka lakou ai nui a me ka pulupulu i mea kapa no lakou.

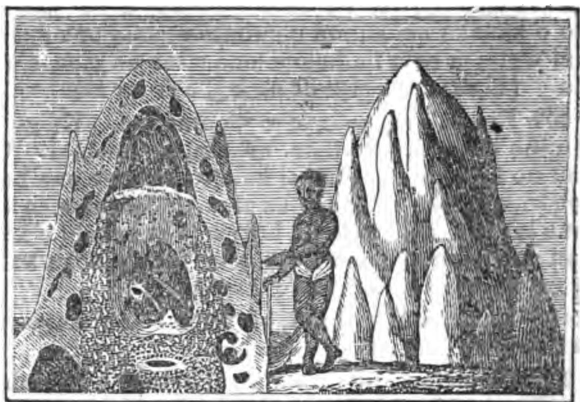
409 Ua oleloia, he lokomaikai kekahi o na lahui kanaka ma Aferika waena, ua oluolu; aka o ka nui, he kolohe, he opuinoino, he molowa.

Ua oleloia, he nui na aina i pau i ka lukuia na kanaka. Ua anaeia a pau loa, i ke kaua ana o lakou. O ka poe i pepehi ole ia, ua laweia aku a kuaiia i poe hooluhi, ma Amerika, a me Europa. Ka hope ia o ke kuai kanaka.

410 E maheleia o Aferika waena penei, o Aferika Hikina, a me Aferika Komohana ma na kahakai; a oloko loa, o Aferika Waena konu.

N*inau.*—Ai mahea ka nui o na aina, o ko Aferika Waena? Pehea ko laila wela a me ke anu a me na mea e ulu ana a me na kanaka? (*E nana i ka olelo no na kaei a me na kau.*) Owai ka lalani mauna mawaena o Aferika, e moe ana mai ka hikina a i ke komohana? (*E nana i ka palapala honua.*) Owai ka aina ma Aferika Waena ma ka aoao akau o keia mau mauna? Owai ma ka aoao hema? Heaha na mea kalepa nui ma keia mau aina? Heaha ka mea ai? Heaha ka mea lole? Heaha ke ano o kekahi mau lahui? Pehea ka nui? Heaha ka hope o ke kuai kanaka? Pehea ka mahele ana o ko Aferika Waena? Owai na aina ma Aferika Hikina? Owai ma ke Komohana? Owai mawaenakonu?

AFERIKA KOMOHANA.

411 He nonanona keokeo ma kekahi o na aina ma Aferika Komohana. Ua hana lakou i ko lakou hale a kiekie, he 20 kapuai kekahi, he 18 kekahi. Oia no keia i hoikeia mai maluna.

O GUINEA LUNA.

412 He aina wela loa o Guinea luna; ua nui nae na mea e ulu ana. Ua maheleia a ua nui na aupuni, o Asanete ka nui o lakou. Ua naaupo loa na kanaka. He poe hee ole i ke kaua, he opuinoino i ke kaua ana. Ua akamai iki kekahi i na hana a lakou iho. Ua oleloia, he kulanakauhale nui ko Asanete, o Kumasie ka inoa; a he mau kulanakauhale e no, aole i akaka kahi i hanaia ai lakou.

Aia no ma keia aina kahi e hele nei na kauwa hooluhi ka poe i hookuuia e na haku. O Liberia ka inoa o ka aina. Ke hele nui nei lakou mai Amerika aku a noho ilaila. Ua kuaiia ka aina, e na kamaaina. Ua mahuahua loa lakou i keia manawa. E mahiai ana, a e kalepa ana, a e ao ana hoi lakou i ka palapala. E pono auanei ko Aferika ia lakou.

Pela no kekahi poe malaila, mai Beritania aku. O Siera Leone ka inoa o ko lakou wahi.

Ninau.—Owai ke aupuni nui ma Guinea Luna? Owai ko laila kulanakauhale nui? Owai kekahi o na aina malaila? Pehea ka poe mai Amerika mai, a mai Beritania mai? Owai na inoa o ia wahi? Owai ka aina moku mawaho o Siera Leone ma ka hema?

O SENEGAMEBIA.

413 E noho ana no i keia aina, kekahi lahui Negero kapaia o Foula, a me Ialo. He aina ulu nui ka ai ke kanu aku; aka he wela loa. Ua hele ko Europa poe ilaila e kuai. O ke gula, a me na niho elepani, a me na pilali, a me na kauwa hooluhi ke kumu e kuai ai.

O ka aina mawaena mai o Senegamebia laua o Moroko, kahi e hele nui ai ka poe powa. He hana ino loa lakou i na mea pio, ke loaaia ia lakou. Ua nui na Liona a me na mea ai kanaka ma na aina nei.

Ninau.—Owai na muliwai e kahe ana ma Senegamebia? Owai ke awa kahi kalepa nui ma ka aoao akau? Owai ka inoa o ke kahakai mawaena mai o Senegamebia laua o Moroko? Pehea ko laila poe? Owai ka inoa o ka waoakua nui ma ka akau aku?

O GUINEA LALO.

414 He aina wela loa o Guinea Lalo, a he mai nui ko Europa poe ke hele malaila. Ua nui no ka ai e ulu ana ilaila. Ua okiokiia, a nui na aupuni iloko. O Konego ko lakou mea nui.

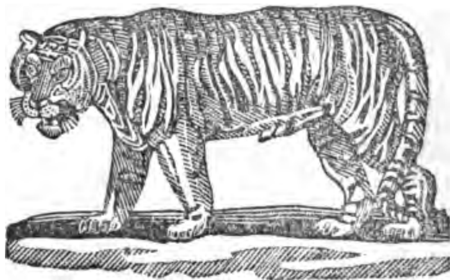
He poe no Potugala mai, e noho ana ilaila. O

lakou no ka poe kuai nui i na kauwa hooluhi a lawe aku i ko lakou wahi ma Amerika Hema.

He poe pagana ka nui o kanaka.

Ninau.—Owai ke aupuni nui ma Guinea Lalo? Owai ke kulanakauhale nui? Owai ke aupuni mai Konego aku ma ka akau? Owai ko laila kulanakauhale nui? Owai ka inoa o ko laila kahakai? Ai mahea o Anegola? Owai ko laila kulanakauhale? Ai mahea o Beneguela? Owai ko laila kulanakauhale nui? Ai mahea o Anegoe? Owai na mauna ma Guinea Lalo? Ai mahea ka muliwai o Zaire? Pehea ka nui o ia muliwai? Owai na aina moku mawaho aku ma ka moana Atelanika? Ai mahea ka muliwai o Bemebaroke? Owai ka aina malaila aku ma ka hema?

O AFERIKA HIKINA.

415 Ua nui na holoholona hihiu ma na aina nei. O ka Tiga kekahi, he lio ino loa ia, ua ai kanaka. Oia no keia i hoikeia mai maluna.

O ka aina i kapaia o Zanegueba, ua okiia a he mau aupuni no, mawaena mai o ka poai waena laua me ka poai oluolu hema; aole no i hooakakaia mai.

Ua noho aku no ka Potugala poe kalepa ilaila, a ua lilo kekahi mau aina ia lakou. Aole nae i hooakaka mai i ke ano o na aina.

Ninau ma ka palapala honua. Owai na mauna ma Zanegueba mai ma ke komohana? Owai ka moanawai? Owai ka muliwai nui i ikea? Owai na aupuni malaila? Owai kekahi o na kulanakauhale? Owai na aina moku mawaho mai ma ka moana.

O ADELA, O AIANA, O BEBERA, A ME O MAGADOKA.

416 Aia no ma ka aoao hikina loa o Aferika keia mau aina. Aole no i akaka loa ko lakou ano. Ua nui ka mura, a me na mea ala, a me na pilale. Ua kuai nui ia i ko na aina e, e holo aku ilaila.

Ninau.—Ai mahea na aina nei? Ma ka latitu hea? Owai kekahi o ko laila kulanakauhale? Owai ka muliwai ma ka aoao akau? Owai ke kowa kokoke iho ma ua muliwai la?

O NUBIA.

417 He aina wela he panoa, ko Nubia. Ma ke kapawai o Nile wale no, e mau ka lepo, he maloo loa ko na wahi e.

He mau aupuni no iloko o ia aina. He poe kanaka naaupo loa lakou. Ua hihiu. ua pepehi wale aku, a pepehi wale mai. He poe auwana maanei a ma o kekahi, a ua noho iho kekahi poe.

He mea make malaila, ka one, i puhiia i ka makani. Ua nui loa ma na waoakua o Nubia. Pa mai i ke kanaka make no i ka hanu ole, a i ke kaumaha kekahi.

Ninau.—Pehea na aoao o Nubia? Owai ke kulanakauhale nui? Ai mahea ia? Owai ke kulanakauhale nui ma ka aina o Donegola? Owai ke awa ma ke kahakai o ke Kaiula? Owai ke kulanakauhale nui ma kela aoao o ke Kaiula ma Arabia?

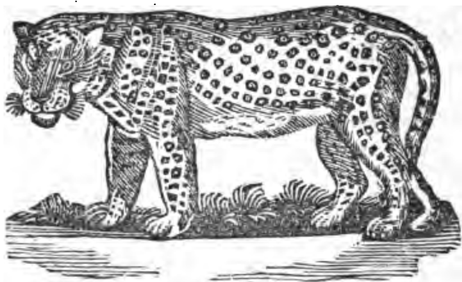
O ABESUNIA.

418 He aina mauna o Abesunia. Ua ulu nui na mea kanu malaila. Malalo ma na awawa ua wela loa, ua maloo; he mai ko kanaka.

Ua manao ko Nubia, he poe Kristiano lakou; aole lakou ike i ka olelo a ka Haku, ua naaupo, ua hana ino. Ua mau lakou i ke kaua, kekahi alii me kekahi alii. He mau Misionari i hele ilaila mamua aku nei, aole i pono, no ke kaua nui ana.

He holoholona maikai ka Leopadi i ka nana aku,

aka he ino, he ai kanaka. Ua nui no ma na mauna o Abesunia; oia no keia i hoikeia mai maluna.

Ninau.—Pehea na aoao o Abesunia? Owai ke kulanakauhale nui? Ina no he mau lala o kekahi muliwai nui ma na mauna o Abesunia, Owai ia muliwai? Owai ka muliwai ma ka aoao hema aku? Owai ka moanawai? Ai mahea o Akuma? Owai kekahi kulanakauhale kokoke aku ilaila? Owai kekahi awa?

O AFERIKA WAENAKONU.

O SOUDANA.

419 He aina nui o Soudana, mai Abesunia a me Nubia mai ma ka hikina, a hiki aku i Senegamebia. Mai ka poai oluolu akau a hiki aku i na mauna o ka mahina. O Nigeritia kekahi inoa o ua aina nei. He aina wela, a ma ka aoao akau ka waoakua nui o Sahara. Aole kupu iki ka ai ma ia wahi. Mawaena mai, a ma ka aoao hema, ua nui no ka ai e ulu ana. Ua nui na aupuni iloko o Soudana. Aole no i akaka pono ko lakou ano.

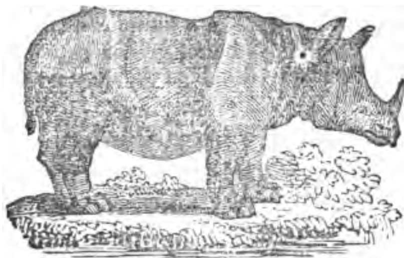
He poe negero lakou. Ma ka aoao akau e noho ana ka poe i kapaia he Mua; aole eleele loa lakou.

Ninau.—Pehea na aoao o Soudana? Owai ko laila waoaku nui? Owai na muliwai? Owai na mauna ma ka aoao hema? Owai na aupuni ma ka aoao komohana? Owai ko laila mau kulanakauhale nui? Owai na aupuni ma ka aoao hikina? Owai ko laila mau kulanakauhale nui? Ma ka aina hea i puka aku ai ka wai o ka muliwai o Niga ma ka moana?

O ETIOPIA.

420. Ua haawiia ka inoa o Etiopia i na aina mawaena o Aferika ma ka aoao hema o na mauna o ka mahina; aka o ka aina, aole i akaka, aole i ikea e ka poe kakau palapala.

O AFERIKA HEMA.

421 He Laehaokela kekahi o na holoholona ma Aferika. Oia no keia i hoikeia mai maluna.

Aia no o Aferika Hema ma ka Poai oluolu hema, a hiki aku i ka Lae o Hope. Iloko olaila ko Beritania Panalaau, a me kekahi mau aupuni o kamaaina. He Kafere ka inoa nui i kapaia'i na lahuikanaka kamaaina o Aferika Hema, a he Hotenetote. He bipi ka lakou holoholona malama nui ia. Ua aoia i ka hana. He hale poepoe ko lakou.

422 He aina oluolu ko Aferika Hema, aole wela nui, aole anu nui, he mehana nae. He aina makani nui i kekahi manawa.

Ua nui ka waina e ulu ana ilaila, a me ke kope, a me na mea e ae e ulu ana, ma na aina mehana.

423 He poe naaupo loa na Kafere a me na Hotenetote. He oluolu no, aole kolohe nui wale, aka o ka naau ua pouli loa. Ua oleloia, he ane like me na holoholona i ka noonoo ole, i ka manao ole. Ua noho aku na Misionari me lakou i keia mau makahiki, a ua huli lakou, ua mahuahua ka lakou pono e noho nei. Ua ike kekahi poe i ka olelo a ke Akua e noho

nei. O na lahui e aku ua naaupo ka nui o lakou. He mau Misionari no ma Lateku, a malaila mai.

Ninau.—Pehea na aoao o Aferika Hema? Owai ka Lae ma ka hema loa? Owai ka Panalaau malaila? Owai ka lahuikanaka kamaaina Pehea ke ano o na Hotenetote? Pehea ka wela ma Aferika Hema? No ke aha la i oluolu ai o Aferika Hema? (*E nana i ka olelo no ka wela a me ke anu ma ka aoao* 24.) Owai ko laila mauna nui? Owai na muliwai e kahe ana a iloko o ka moana Atelanika? Owai ka muliwai e kahe ana a iloko o ka moana Iniana? Ua aha ia na Kafere? a me na Hotenetote i keia mau makahiki? Pehea na lahui e aku? Ai mahea kekahi o ko laila mau Misionari?

O KA PANALAAU MA KA LAE O HOPE.

424 Elua haneri makahiki mamua aku nei, i hele ai kekahi poe mai Holane mai, a noho ma ka aina i pili aku ma Lae o Hope. A o na mamo a kela poe mai Holane mai, e noho ana no; o lakou ka nui o kanaka, aka ua lilo ka aina ia Beritania.

Ua hoopili aku kekahi o ko Holane poe, mahope o kamaaina, a ua kokoke like me lakou e noho nei; he molowa he naaupo. Ua noho mai no na Misionari malaila.

Ninau.—Pehea na aoao o ka Panalaau? Owai ke kulanakauhale nui? He Misionari anei ilaila? Owai na muliwai? Owai na mauna? Owai na Kaikuono?

NA AINA MOKU O AFERIKA.

425 Na Moku komohana. Oia no na aina moku mawaho mai o Potugala, ma ka moana Atelanika; ua haalulu pinepine na aina nei i ke olai.

He mau makahiki mamua aku nei, a puka mai ke ahi, a mahope mai ka pohaku a me ka lepo, a ua lilo ia i moku hou.

426. He maikai ka nui o ko Aferika mau aina moku, he oluolu ko ke kanaka noho ana. O Lae Verede wale no ka i pono ole. He mai ko laila, he wela.

Ua nui na pele iloko o na mauna o na aina moku nei. Ua pio kekahi ahi, a, e a ana no kekahi.

Ninau.—Owai ko Aferika aina moku akau loa? Heaha malaila? Ekolu pae aina i koe ma ka aoao komohana owai lakou? Owai na aina moku nui ma ka aoao hikina? Pehea ko ke kanaka noho ana? Owai na mauna?

NA MOKU MAI AFERIKA MAI MA KE KOMOHANA.

427 No Potugala ka nui o na aina moku ma ke komohana o Aferika mai. No Sepania no na Kanere, a no Beritania no o Helena ka aina a Bonepate i noho pio ai a make.

428 He pohaku wale no o Mataio laua o me Akeniona. Oia ka nui o na aina, he paapu no i kanaka. No Potugala mai, a no Sepania mai, na kanaka e noho ana.

Ua kaulana loa na aina nei no ka nui o ka waina. He waina maikai loa ko laila.

O ka mauna i hoikeia mai maluna, o Tenerife no ia. He pele kona mamua. Aia no ia ma kekahi o na Kanere.

Ninau.—Owai na inoa o na aina kapaia na Moku Komo-

hana? Owai ka aina ma Europa i like ai ka latitu me na aina moku nei? Owai na Moku mai laila mai ma ka H.H.? Owai na aina mai Madeira mai ma ka hema? Owai ka inoa o ka aina nui ma ka pae Moku o Lae Verede? Mai laila mai ma ka hema, owai na moku liilii? Owai na moku mawaena mai o na Lae Palama laua o Hope? Nowai ka nui o na Moku ma ka aoao komohana o Aferika? Ua aha o Helena? Ua nui anei na kanaka ma na Aina moku nei? Ua kaulana lakou no ke aha?

O NA AINA MOKU MA KA AOAO HIKINA O AFERIKA.

429 O Madegaseka. He aina moku nui loa ia: o Nu Holane laua o Boroneo wale no, ka i nui aku. He oluolu ko laila noho ana, a ua nui na mea e ulu ana, na mea o na aina wela.

He oluolu no na kanaka. Ua oi aku ko lakou noonoo ana i ko Aferika poe. He poe Negero no.

E noho ana no na Misionari malaila. Ua huli kekahi poe o lakou; ua ike no i ka olelo a ke Akua.

430 O Bourebona laua o Mauritia. O na moku mai Hinedu mai, a mai Kina mai, ua ku pinepine i keia mau aina. No Beritania laua.

Ninau.—Aia o Madegaseka mawaho o ka aoao hea o Aferika? Ai mahea o Bourebona laua o Mauretia? Nowai keia mau aina?

431. *Ke kaapuni ma ka palapala honua o Aferika.*

Ua maopopo paha ia oe aole e pono ke hele ma na aina maloko o Aferika, E pono ia oe e hele ma na kahakai. Mahea oe e hele ai i loaa ia oe na aina i naauao ai i ka manawa mamua? (*E nana* 400.)

Owai na aina moku kokoke aku ma ke kowa o Giberalita? Owai na aina i hala ia oe i ko holo ana aku mai ke kowa o Giberaleta a hiki i ka aina o Aigupita? Heaha ka hewa i ka holo ana o ka moku a pili koke aku i na aina nei? (*E nana* 402.)

Ina e ku ko moku ma na aina o Babare a holo oe ma kapa pehea la ka hele ana a hiki i ka aina o Aigupita? Heaha ka mea e hewa ai oe i ka hele ana mauka? (402.)

A hiki oe ma Aigupita, e hólo oe ma ka muliwai hea ke hiki aku ma ke kulanakauhale nui? Ua nui anei ka ua malaila? (404.) Heaha na mea i hanaia e ka poe kahiko e ku ana ilaila?

E malama pono oe i ko maka, no ka mea he aina makole loa ia. Heaha ka mea e hewa ai ke hele oe mauka a hiki i Abesunia? (416.)

No ka wailele ma ka muliwai, o Nile, aole e hiki oe ke holo ilaila a i ka aina o Abesunia. Mahea oe e holo ai makai a Abesunia? Pehea kou manao i ko Abesunia? Ma ka aoao hea oe e holo ai ke holo aku makai mai Abesunia a i ka Lae o Hope? Pehea kou manao i na aina i hala ia oe ia holo ana? (414.) Owai na aina moku i hala ia oe? Aia kokoke aku oe ma ka Lae o Hope, e malama oe no ka mea ua nui ko laila makani, ua ino loa ka holo ana i kekahi manawa? He lokomaikai nae na kanaka iuka ke hiki kokoke aku oe i ka Lae, o lakou no ka poe kapaia na Kafere.

Owai ko laila kaikuono a me na muliwai i hala ia oe ke hiki aku oe ma Kapetona? Pehea kou manao i ka poe e noho ana ilaila? (422, 423.) Pehea kou manao i ko laila anu? Mai laila aku mahea o Lataku, kahi e noho ana na Misionari? E nana oe i ka palapala honua a ike i ka mea i ole oe e hele malaila aku a i Guinea Lalo.

Aole mea e pono ai oe ke hele ma Guinea Lalo; he wahi mai nui malaila. Owai na aina moku kahi au e holo ai makai mawaho loa o Guinea Lalo? Ma ka aoao hea oe e hólo ai i ka holo ana aku mai ka Lae o Hope a i Guinea Luna? Heaha na mea kalepa malaila? (406.) Owai na aina ma ia wahi aku ma ka akau? Ai hea o Liberia? Pehea kou manao i kela wahi? (411.)

Ina paha e hele oe ma na aina moku o Lae Verede, e malama oe i kela wahi i kapaia "na ua," no ka mea he wahi ino no ia; he mau no ka pohu aole makani, a nui loa ka ua a me ka uila a me ka hekili.

Pehea la oe e holo ai ke holo aku i ko laila poe aina moku a pau? Ma na aoao hea oe e holo ai, ke hoi hou mai a i Hawaii nei.

432. (*Na kulanakauhale o Aferika.*)

He naaupo loa, ka nui o ko Aferika kanaka. Nolaila

aole nui o kulanakauhale nui. He kauhale no, aole loa i like me ko Europa a me ko Asia. Ina no kekahi mau kulanakauhale nui ma ka aoao akau o Aferika, aole nae i like me ko Europa i ka nui o kanaka a me ka nui o ka waiwai. He haiki loa na alanui o ko Aferika kulanakauhale nui, ua kekee, a ua paumaele i ka lepo.

Ma ka aoao akau kahi i pili i ke Kaiwaenahonua ua hanaia na hale a palahalaha oluna, me ko Asia mau hale. He pa ko waena a he puka ole ma na aoao pili ma ke alanui. Ua nui no na hale pule o ko Mahometa poe pule.

Ua hanaia a maikai loa kekahi o lakou; pela no kekahi o na hale no na'lii, ua maikai. He hale pohaku na hale o laila, he pohaku hanaia i ka lepo. Ua kahuia kekahi i ke ahi, aole i kahuia kekahi; a he pohaku maoli kekahi me ka puna iwaho. Ma Kairo, a me kekahi o ko Babare, ua hanaia i ka pohaku mabele. Ua anaiia a maikai loa.

Ma na kulanakauhale o Aigupita ua nui na mea i ikea a ka poe kahiko i hana; na mea nui, na mea mahaloia.

O *Kairo*. Ua oi aku ia i ko na kulanakauhale a pau ma Aferika. Ua maikai na hale pule o ka poe Mahometa, me na hale o na'lii, aka o ka nui o na hale he ino no. Ua nui ka poe kalepa e noho ana ilaila, no Asia mai, a noloko loa o Aferika kekahi poe.

O *Alekanedaria*. Oia no ko Aigupita kulanakauhale kahi e holo nui ai ko Europa poe kalepa e kalepa'i. He kulanakauhale nui no ia i ka manawa mamua, ua hiolo kekahi o na hale a ka poe kahiko i hana, a e waiho ana no na pohaku maikai i hoohioloia'i. A ilaila kahi e ku nei ke kia o Pomepe.

O *Roeseta*. He kulanakauhale hou no ia, he wahi kalepa. Aia no ma kapawai o ka nuku wai komohana o Nile. O *Damieta*. He wahi kalepa ia, no ko Suria poe kalepa. Aia no ma kapawai o ka muliwai hikina o Nile. Ua hanaia na kulanakauhale ma Babare ma ka aina kiekie. Moe aku no na hale mai kahakai aku a iluna loa. He papu ko ka nui o lakou, i mea e pale aku ai i ke kaua. He alanui akea ko *Teripoli*, a ua pololei; ua oi aku ka maikai i ko ka nui o na kulanakauhale ma Babare.

O *Tuni*. Ua hanaia oia kulanakauhale ma ke kahakai o ka loko nui kahi kokoke iho o ke kahua o ke kulanakauhale nui kahiko o Karatage.

O *Alegiere.* Ua kaulanaia no ka powa o kanaka. Ua lilo ia ia Farani, i keia manawa.

O *Moroko.* Ua emi loa oia kulanakauhale. Aia no ia ma ka wahi palahalaha, he 12 mile, mai ka mauna o Atala mai.

O *Feze.* Oia no kahi e hele nui nei ka poe Araba e kalepa'i. Oia hoi ka poe powa; no ka waoakua nui lakou.

O *Mekuineze.* Oia no ko Moroko kulanakauhale nui. Ua aho iki ka lokomaikai o ko laila kanaka. He mau wahi kalepa o *Tanegie* laua o *Mogadore.*

He hale uuku, haahaa, ka poe hale o ko Aferika Waena, a ua hapalaia i ka lepo. He poepoe ko luna, a ua akoia a paeia i ke pili, he lau laau ko kekahi. Ua puni i ka pa kekahi o lakou; he pa uuku no, he haahaa. He mau hale liilii no, ko na'lii, ua puni i ka pa.

O *Sego.* He kulanakauhale nui no ia ma ke aupuni o Bemebara. Ua nui na hale pule o ka poe Mahometa. *Teemebu.* Oia no kekahi kulanakauhale ma ia aupuni.

O *Tomebuketu*, o *Housa*, a me *Kasina*, ko Aferika Waenakonu mau kulanakauhale nui. Ua oleloia he mau kulanakauhale nui no lakou, a ua nui ke kalepa ana ilaila.

O *Kobe.* Oia no ke kulanakauhale nui ma ke aupuni o Dafu; he wahi kalepa nui no. O ka poe kalepa, no ka nui o ko laila kanaka.

O *Sena*, kekahi o na kulanakauhale kalepa nui.

O *Goneda* ma Abesunia. Ua hanaia maluna o ka puu, ua puniia i ke awawa nui ilalo. He mau hale pule ko laila.

O *Melineda.* He kauhale nui no ia, he maikai. Ua hanaia na hale i ka pohaku. Ua maikai loa ko kekahi. *Salevado.* Oia no ke kulanakauhale nui o Konego. He mau hale pule malaila. 40,000 kanaka, ma ia wahi. 4,000 o lakou, ua keokeo. No Europa aku lakou.

Aole no i maikai na hale o na kulanakauhale ma Guinea Luna. Ma Aferika Hema, ua hanaia na hale o ka poe kamaaina i na laau liilii a hapalaia i ka lepo oluna. Ua hanaia a poepoe ke kahua, he wahi kaawale ko waena no na holoholona. Ma kahi e noho ana na Misionari, ua hui pu ia na kulanakauhale, i elua a ekolu. Ua aho iki kekahi o lakou, he maikai i ka ike aku. Ua loaa iki no ia lakou na mea e pono ai ke kino. O *Lataku.* Oia no ko Aferika Hema kulanakauhale nui, kahi e noho nei na kamaaina. Ua 10,000 paha kanaka.

O Tananarive. Oia kekahi o na kulanakauhale nui ma ka aina moku o Madegaseka.

Na kulanakauhale no ko Europa poe ma Aferika. He mau kauhale ko Farani, a me ko Potugala, a me ko Sepania. He mau wahi kalepa, no ko laila poe e holo aku ilaila e kalepa'i. O ke kanaka ko lakou mea kalepa nui. O *Mozamebiku.* Oia ke kulanakauhale nui no ko Potugala poe kalepa ma ka aina Zanegueba, a o *Loaneda* kekahi. Aia no ia ma ka aina o Anegola. O *Goree.* Oia ke kulanakauhale nui no ko Farani poe kalepa.

He mau papu wale no kekahi o keia mau kauhale. Ua hanaia na hale o ko Europa poe e like me na hale ma ko lakou aina iho.

Kapetona. Oia no ke kulanakauhale nui hookahi, no ka poe ma ka Panalaau ma Hope. Ua eliia na muliwai ma kekahi o na alanui, a ua kanuia ka laau malumalu ma kapa. O ka nui o ko laila kanaka, he eleele no.

O *Monerovia* kekahi kulanakauhale hou. Ua hanaia e ka poe hooluhi, i hookuuia. Aia ma ka aina o Guinea Luna, ma ka wahi kapaia o Liberia: ua ulu nui ko laila, i keia mau makahiki. Ua aoia e ka poe naauao, ua ike i ka olelo a ke Akua, a ua malama i ka pono.

EIA KEKAHI O NA KULANAKAUHALE O AFERIKA.

Inoa.	*Aina.*	*Kanaka.*	*Inoa.*	*Aina.*	*Kanaka.*
O Tomebuketo	Aferika Waena	200,000	Alegire	Alegire	85,000
O Rumozee	Aferika Komohona	160,000	Moroko	Moroko	80,000
O Tunisa	Tunisa	127,000	Gonedara	Abesinia	50,000
Feza	Moroko	100,000	Kapetona	Aferika Hema	18,000
Senaara	Nubia	100,000			

433. *Kaapuni ana i ka honua, ma ka palapala honua.*

E holo kaua mai Hawaii nei aku a i ka Lae o Hone, mai laila aku a i ka aoao akau o Rusia ma ke kulanakauhale o Anelanui.

E hoike mai oe i na Lae, a me na moana, a me na aina moku nui i hala ia oe ma ia holo ana a kaua. (*E nana i ka palapala honua o Europa.*) 1. A holo mai oe mai Anelanui a ma ka Lae akau, komo iloko o Baletika a hiki aku i Tonea. Owai na kowa, na kai, na lae, na aina moku, na awa, ka i hala ia oe ia holo ana?

Eia keia mau holo ana a kaua, e hoomaopopo oe i na mea i hala ia oe ma na kahakai o Europa: 2. Mai Tonea oe a i Peteroboro, mai laila aku a i Danetika, mai laila aku a

i Ametedama heaha na mea i hala ia oe ma ia holo ana? 3. Mai Ametedama oe a puni na aina moku o Beritania, a ku ma Kalai i ka aina o Farani. E hoomaopopo mai oe i na mea ka i hala ia oe, ma ia holo ana. 4. Mai Kalai aku oe a komo i ke kowa o Giberalita a ku ma Genoa.

E hoomaopopo ia holo ana. 5. Ma Genoa aku oe a i ke Kai o Venike a hiki ma Teriesete, mai laila aku a i Konesetanito, mai laila aku a i Odese, ua aha ia holo ana? 6. Mai Odese oe a i Semurena, mai laila aku a i ka nuku wai o ka muliwai o Nile, ua aha ia holo ana? 7. Mai Nile mai oe a i Alegire, mai laila mai a i ke kowa o Giberalita, mai laila mai ma ka aoao o Aferika a i ka Lae o Hope. Ua aha ia holo ana? 8. Mai laila aku oe ma ka aoao hikina o Aferika a komo iloko o ke Kai Ula a hiki aku i Sueza. Ua aha ia holo ana?

9. Mai Sueza mai oe ma ka aoao o Arabia a hiki i Busire ma Peresia, ua aha ia holo ana? 10. Mai Busire mai a i Kelona, a hiki mai i Kalakuta, ua aha ia holo ana? 11. Mai Kalekuta mai oe mawaena mai o na aina moku o Sumatera laua o Iava a hiki i Kanetona, ua aha ia holo ana? 12. Mai Kanetona aku oe ma ka aoao o Asia a hiki aku ma Anelanui ma ka aoao akau o Rusia ma Europa, ua aha ia holo ana? (*E nana i ka palapala honua o Asia.*)

Owai na aina mawaena ae o ka aina puniole komohana, aole a lakou kahakai?

13. Ma ka aoao hea oe e holo ai mai Anelanui mai, a i ke kowa o Berina? Ma ke kowa o Berina aku oe ma ka akau a i ka aina moku o Melevila, ilaila aku a i ke kowa o Baro, ua aha ia holo ana? 14. Mai ke kowa o Baro mai oe a i Halefaki, ilaila mai a Nu Oleana, ua aha ia holo ana?

15. Holo hou aku oe mai Nu Oleana mai a i Poto Belo ma ka puali o Dariena, ilaila aku a i Terinedada a i Iamaika a i Haite a i Kuba, ilaila aku a Augusetine ma ka aina a Felorida, ua aha ia holo ana? 16. Mai Augusetine mai a i ka Lae Hone, ilaila mai a Kaleo, mai Kaleo aku a i ke kowa o Berina, ua aha ia holo ana? 17 Mai ke kowa o Berina mai oe a i Kanetona, ilaila aku oe a i Batavia, ilaila aku oe a i Nu Holane, mai Nu Holane mai oe a i Feii, mai laila mai oe a i Tahiti, mai laila mai a Nuuhiwa, mai laila mai, a i Hawaii, ua aha ia holo ana?

HE

HOIKEHONUA,

HE MEA IA E HOAKAKA'I I

KE ANO O KA HONUA NEI,

A ME NA MEA

MALUNA IHO.

UA UNUHI IA NOLOKO MAI O KA HOIKEHONUA A W. C. WOODBRIDGE.

Ua haumia ka honua i ka poe e noho ana maluna iho.—*Isaia.*

Oahu:
MEA PAI PALAPALA A NA MISIONARI.

1836.

PAPA KUHIKUHI.

3 2044 038 358 230

